

HELSINGIN YLIOPISTON
KASVATUSTIETEEN LAITOKSEN
TUTKIMUKSIA 203

Päivi Sutinen

**VANHEMPANA JA AIKUISENA
UUSPERHEESSÄ**

*Esitetään Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisen
tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Siltavuorenpenger 20 D auditoriossa,
keskiviikkona 9. marraskuuta 2005 klo 12.*

HELSINKI 2005

HELSINGIN YLIOPISTON
KASVATUSTIETEEN LAITOKSEN
TUTKIMUKSIA 203

Päivi Sutinen

**VANHEMPANA JA AIKUISENA
UUSPERHEESSÄ**

HELSINKI 2005

Valvoja

Professori Elina Lahelma

Ohjaaja

Dosentti Marja Martikainen

Esitarkastajat

Professori Airi Hautamäki, Helsingin yliopisto

KT Jouko Huttunen, Jyväskylän yliopisto

Vastaväittäjä

Professori emerita Sirkka Hirsjärvi, Jyväskylän yliopisto

Kansikuva: Mikko Hormio

Yliopistopaino, Helsinki

ISBN 952-10-2666-9 (nid.)

ISBN 952-10-2667-7 (PDF)

ISSN 1238-3465

Päivi Sutinen

VANHEMPANA JA AIKUISENA UUSPERHEESSÄ

Tiivistelmä

Tutkimuksessa selvitettiin kuinka isä- ja äitipuolet puhuvat isä- ja äitipuolena olemisestaan ja kuinka he samalla ovat puheellaan rakentamassa sosiaalista todellisuutta. Tutkimus pohjautui ajatukseen sosiaalisen todellisuuden diskursiivisesta rakentumisesta, jolloin isä- ja äitipuolena oleminen tuotetaan lähinnä kielen kautta. Kielen ja puheena avulla me emme vain kuvaa maailmaa, vaan myös organisoimme, rakennamme ja muutamme sosiaalista todellisuutta.

Työn empiirinen osa koostui viidentoista aikuisen, kahdeksan (8) isäpuolen ja seitsemän (7) äitipuolen haastatteluista. Haastateltavat olivat kaikki eri perheistä. Kaikilla heillä oli omia lapsia joko edellisestä liitosta tai tästä liitosta. Haastateltavien puolisoilla oli yhteishuoltajuus lapsista entisen puolisonsa kanssa.

Tutkimuskysymykseni olivat: Millaisia isä- ja äitipuolten toimija-asemia erilaisista kulttuurisista puhetavoista rakentuu? Millaiset kontrolliodotukset säätelevät isä- ja äitipuolten toimintaa? Millaisia seurauksia erilaiset kulttuuriset puhetavat mahdollist tuottavat ja ylläpitävät?

Uusperheessä isä- ja äitipuolelle vaarana ovat avuttoman ja voimattoman ajautujan toimija-asemat ja mahdollisuutena vastuullisen aikuisen ja perheen toisen aikuisen toimija-asemat. Oletuksia itsen kontrollin ulkopuolisista kontrollitekijöistä olivat isä- ja äitipuolilla sekä perheen sisäiset tekijät: puoliso, omat lapset, lapsipuolet että perheen ulkopuoliset tekijät: entinen puoliso, lapsipuolen toinen vanhempi, sukulaiset, kulttuuri ja yhteiskunnalliset tahot. Toisten kontrollitekijöiden merkitys erotteli isä- ja äitipuolia toisistaan, sillä isäpuolet tulkitsivat toisten kontrollin oman itsen kontrollille enemmän tueksi ja äitipuolet enemmän uhaksi.

Isä- ja äitipuolten omaan toimintaan vaikuttavia perusolettamuksia oli lasten biologisten vanhempien ehdoton ensisijaisuus lasten elämässä. Perusolettamuksena oli myös etenkin uusperheen alkuvaiheessa äitipuolilla, että puolison lapsia voi ja pitää rakastaa kuin omia lapsia. Olettamuksena oli myös lapsen edun takia, että muualla asuvan biologisen vanhemman kontrolli tuli hyväksyä torjumatta ja rajoittamatta, vaikkakin kontrolli aika ajoin ylitti ”yksityisyyden rajat”. Omat vaikutusmahdollisuudet rajoittuivat kodin seinien sisäpuolelle. Vaikuttamista lapsipuolen kasvatukseen perusteltiin yhteisessä kodissa asumisella, arjen yhteisvas-
tuulla ja puolison tukena olemisellä. Kodin ulkopuolelle oleviin asioihin vaikutettiin puolison kautta ja välityksellä.

Uusperhe perheenä ja kotitaloutena ymmärretään samaksi asiaksi. Isä- ja äitipuolet katsovat asioita perhekehyyksestä käsin, ja uusperheessä perheenjäsenten

vuorovaikutus tapahtuu perhekehysten sisällä. Lapsipuolten muualla asuva biologinen vanhempi toimii biologisesta kehuksesta käsin ja hänen kannaltaan isä- tai äitipuoli voi näyttäytyä aivan ulkopuolisena. Biologisten vanhempien vuorovaikutus liittyy sekä perhekehukseen että biologiseen kehukseen. Perhekehysten murtaa kuitenkin aika ajoin biologinen kehys. Isä- ja äitipuolet kokivat olevansa ulkopuolisia omassa perheessään. Isä- ja äitipuolet olivat kuitenkin itse pitämässä yllä eri kehyksiä, sillä he katsoivat, että biologinen kehys on niin vahva että he eivät edes harkinneet sen murtamista. Uusperhe on verkosto, jossa kaksi tai useampia kotitalouksia on liittyneinä toisiinsa ja näiden kotitalouksien vuorovaikutusta ympäröi uusperhekehys.

Isä- ja äitipuolet eivät tieneet mikä heidän roolinsa uusperheessä oli. He eivät voineet eivätkä halunneet ottaa biologisen vanhemman paikkaa, koska he ajattelivat, että biologiset vanhemmat ovat lapselle parasta. Samalla, kun he varoivat menemästä biologisten vanhempien reviirille, he voivat vaikuttaa vain kodin sisäisiin asioihin, jos aina niihinkään. Isä- ja äitipuolet pohtivat, mitä he ovat omassa perheessään ja mitkä asiat tässä perheessä kuuluvat heille.

Päivi Sutinen

AS A PARENT AND AS AN ADULT IN A STEPFAMILY

Abstract

The aim of this study was to determine how stepfathers and stepmothers perceive their stepparenthood and how they simultaneously construct social reality. This research is grounded in the assumption that social reality is constructed by discourses. The interpretation of being a stepfather or stepmother is mainly produced by language. By language and discourse, individuals do not only describe the world but also organize, construct, reconstruct and change their social reality.

The empirical data consisted of interviews of fifteen adults (8 stepfathers, 7 stepmothers), all of whom were from different stepfamilies. Each also had their own biological children from a previous or the current relationship. All of the interviewees' spouses had joint legal custody of biological children with their ex-spouses.

Answers were sought to the following questions: What functional positions are constructed from different cultural discourses for stepfathers and stepmothers? What loci of control have an impact on the actions of stepfathers and stepmothers? What consequences do different cultural discourses enable and maintain?

In the stepfamily, the functional position of a helpless and powerless drifter was perceived as a threat by stepfathers and stepmothers, whereas the functional positions of a responsible adult and the second adult in the family were seen as opportunities. Stepfathers and stepmothers assumed that the loci of control beyond their own control were both internal to the family (spouse, own children, stepchildren) as well as external (ex-spouse, the other parent of the stepchild, relatives, cultural and social organizations). Stepfathers were differentiated from stepmothers by the way external control was perceived; stepfathers interpreted external control more as support for their own control, whereas stepmothers viewed it as more of a threat.

One basic assumption that had an effect on stepfathers' and stepmothers' actions was the unconditional priority biological parents in the lives of the children. Another basic assumption, especially for stepmothers in the early stage of the stepfamily, was the ability and obligation to love their spouse's children as their own. Furthermore, the control of the biological parent living elsewhere was to be accepted with no rejection or restrictions for the benefit of the child, even if the control occasionally exceeded the 'borders of privacy'. Stepfathers' and stepmothers' direct realm of influence was perceived as limited to the home. Their role in raising stepchildren was reasoned by living in the same home, sharing everyday responsibilities and supporting the spouse. Issues external to the home were influenced via the spouse.

The stepfamily as a family and as a household is understood to be one and the same thing. Stepfathers and stepmothers consider different issues from the standpoint of the family frame, and interaction between stepfamily members takes place within this frame. However, the children's biological parent, who lives outside the family, acts from the standpoint of his/her biological frame. From this viewpoint, the stepparent might be perceived as a total outsider. The interaction between the biological parents has a connection to both frames. The family frame is, however, broken by the biological frame from time to time. Both stepfathers and stepmothers feel like outsiders in their own family. Nevertheless, stepparents do their part in maintaining the borders of the frames, as they regard the biological frame as so strong that they would not even consider trying to break it. A stepfamily is a network in which two or more households are joined together, with the interaction of these households surrounded by a stepfamily frame.

Stepfathers and stepmothers apparently had no clear sense of their role in the stepfamily. They did not think they could or should take the biological parent's place since biological parents were perceived as being best for the children. To avoid intruding into the biological parents' territory, they wanted and dared to influence only issues internal to the home – sometimes not even these. Stepfathers and stepmothers were uncertain of their position and realm of influence within the family unit.

ESIPUHE

Tälle tutkimusmatkalleni sukelsin huomaamattani tutkimusaiheen viedessä mennessään. Tuskin olisin jatkanut maisterin tutkinnon jälkeen suoraan jatko-opintoihin, jos tutkimusaihe ei olisi minua jo ehtinyt vallata. Tutkimustani en tehnyt kammiossani yksin puurtaen, vaan mukanani on ollut monia tärkeitä ihmisiä, jotka nyt ansaitsevat kiitokset.

Kiitokset kaikille niille isä- ja äitipuolille, jotka jakoivat minulle palasen omasta arjestaan tutkimustani varten. Rohkeutenne puhua omasta elämästänne motivoi ja kannusti minua työni eri vaiheissa.

Lämpimät kiitokset annan työni ohjaajalle perhekasvatuksen dosentti Marja Martikaiselle. Vaivihkaa, lempeästi ja suurella viisaudella hän ohjasi minua tämän työni kaikissa vaiheissa, alkutaipaleelta alkaen aina viime metreille asti. Lukuisat mielenkiintoiset ja innostavat keskustelut aiheesta ja aiheen vierestä ovat kannustaneet minua eteenpäin. Marjan usko ja luottamus työhöni ja kykyihini kannattelivat minua koko tutkimusmatkani ajan. Erityiset kiitokset myös KT Jaana Poikolaiselle, joka patisti, raahasi ja työnsi minut jatko-opintoihin järkähtämättömällä tarmolla ja päättäväisyydellä uskoen aiheeseeni. Tutkimukseni edetessä Jaana oli aina valmis kommentoimaan ja keskustelemaan mieltäni askarruttavista kysymyksistä.

Kiitän lämpimästi myös työni esitarkastajia professori Airi Hautamäkeä ja KT Jouko Huttusta. Heidän huolellinen ja tarkka perehtyminen työhöni ja asiantunteva kriittinen kommentointi auttoi minua vielä työni loppuvaiheessa. Kiitos myös seminaariryhmäni jäsenille eli ”pilkunviilaajille”. Tutkijatoverini Eevastiina Gjerstad, Sarianna Reinikainen, Anna Cantell-Forsbom, Tiina Autio ja Tuula Pukkala ovat innokkaasti lukeneet, ruotineet, viilanneet ja arvioineet työtäni säännöllisin väliajoin. Ilman näitä välillä kiivaitakin, mutta huumorin sävyttämiä väittelyitä, tutkimukseni ei olisi tässä. Tutkijatoverini tinkimättömällä perusteellisuudellaan laittoivat minut pohtimaan asioita aina uudelleen ja uudelleen. Te arvon tutkijatoverit annoitte minulle tuen, jonka ansiosta minä en missään vaiheessa kokenut tekeväni tätä tutkimusta yksin. Olen teille paljosta kiitollinen.

Erityiskiitokset myös VTT Kari Mikko Vesalalle, joka johdatti minut tarkastelemaan isä- ja äitipuolten asemaa kontrolliodotusten ja vaikutusmahdollisuuksien kautta. Kari vastasi kärsivällisesti kysymyksiini ja samalla auttoi minua selvittämään myös joitakin työni keskeisiä käsitteitä. OTT Sami Mahkonen ansaitsee kiitokset opastuksesta lainsäädännön maailmaan ja myös lainsäädäntöluvun tarkistamisesta.

Ystävääni Tuija Hellmania kiitän niistä lukemattomista kärsivällisistä ohjeista ja neuvoista koskien tietokoneiden ihmeellistä ja käsittämätöntä maailmaa. Tuija on myös tehnyt väitöskirjassani olevat kuvat minun käsin piirtämieni versioiden pohjalta. Ystäviäni kiitän monenlaisesta avusta, tuesta ja rohkaisusta opintojeni aikana. Kiitän myös niistä hetkistä, kun olette pakottaneet minut pois tutkimukse- ni ääreltä saunomaan tai ulkoilemaan.

Laumamme jäseniä Sari Virtaa ja Mikko Hormiota minun on kiittäminen monesta asiasta. Kiitokset kärsivällisyydestä, kuuntelemisesta ja kannustamisesta. Kiitän myös lukuisista illanistujaisista hyvän ruoan ja juoman äärellä. Erityises-

ti kiitän Saria ja Mikkoa väitöskirjani käsikirjoituksen oikolukemisesta, suomen kielen tarkastamisesta ja jokaisesta niistä noin tuhannesta pilkusta, jotka he lisäsivät työhöni. Mikolle lämpimät kiitokset myös kannen kuvasta. Ammattitaitosi säästi minut monelta harmaalta hiukselta.

Kiitän myös muuta laumaamme. Miestäni Jukkaa kiitän rakkaudesta ja perheemme taloudellisen vastuun kantamisesta, mikä mahdollisti minulle opiskeluni ja tämän tutkimuksen tekemisen. Perheemme lapsia kiitän siitä, että he ovat otaneet kodinhoidosta suuren vastuun ja näin mahdollistaneet minulle istumisen tutkimukseni äärellä ja siihen keskittymisen. Erityisesti kiitän uuslapsiani Nooraa ja Pipsaa. He ovat opettaneet minulle jotain siitä, mitä on olla äitipuoli. Lapsiani Hannaa, Annia, Jenniä ja Juhoa kiitän kaikesta siitä rakkaudesta ja elämisen riemusta, mitä kanssanne saa kokea.

Espoon Nupurissa, syyskuussa 2005

Päivi Sutinen

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat.....	1
1.2	Moninainen uusperhe.....	4
1.3	Perhelainsäädäntö ja yhteishuoltajuus	7
2	AIKUISENA UUSPERHEESSÄ.....	13
2.1	Roolien epäselvyys	13
2.2	Myyttejä ja väärinkäsityksiä	16
2.3	Myyttien vaikutus vuorovaikutustilanteisiin.....	18
3	UUSPERHEEN JÄSENET TUTKIMUKSISSA.....	23
3.1	Isät ja isäpuolet	23
3.2	Äidit ja äitipuolet	28
3.3	Entiset puoliset ja yhteinen huoltajuus	33
3.4	Lähilapset ja etälapset	35
3.5	Julkaistujen uusperhetutkimusten arviointia.....	40
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	45
4.1	Diskurssianalyysi	45
4.2	Tutkimusongelmien täsmentäminen	51
4.3	Aineiston hankinta ja tutkimukseen osallistujat	51
4.4	Teemahaastattelu	54
4.5	Aineiston käsittely ja analysointi	55
5	TUTKIMUSTULOKSET	59
5.1	Puhetavat ja niistä rakentuvat toimija-asetat.....	59
5.1.1	Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden puhetavat.....	59
5.1.2	Katsomukselliset puhetavat	72
5.1.3	Elämän hallinnan puhetavat.....	84
5.2	Kontrolliodotukset isä- ja äitipuolen toimintaa säätelevinä tekijöinä... 106	
5.2.1	Ulkopuoliset kontrolliodotukset toiminnan tukena ja uhkana	112
5.2.2	Kontrolliodotukset ja vaikutusmahdollisuudet	118
5.2.3	Nonkommunikaatio vaikutusmahdollisuutena	127
5.3	Puhetapojen käyttöä ja käytön seurauksia	129
5.3.1	Goffmanin kehysanalyysi	133
5.3.2	Uusperhe kehysten näkökulmasta.....	135
5.4	Tutkimustulosten yhteenveto	147
6	POHDINTAA.....	151
6.1	Luotettavuudesta	151
6.1.1	Haastatteluista ja tutkijan asemasta	151
6.1.2	Aineiston lähestymistavasta ja tutkimustuloksista.	156

6.2 Uusperheen vanhempana ja aikuisena olemisen ristiriitainen moni- muotoisuus	158
6.2.1 Tutkimuksen antia ja jatkotutkimuskohteita.....	158
6.2.2 Vanhemmuuden käsite ”uusio” pohdintaan	160
6.2.3 Murtuivatko myytit?	164
LÄHTEET.....	167

1 JOHDANTO

Pienenä lettipäisenä tyttönä hoidin nukkejani ja haaveilin siitä, että isona minusta tulee äiti. Haaveeni toteutui, ja minusta tuli neljän lapsen äiti. Minä olin nainen, vaimo ja äiti. Nämä määreet olivat minulle selviä. Tiesin, kuka olin ja miten minun tuli toimia. En koskaan haaveillut siitä, että isona minusta tulee äitipuoli. Myöhemmin mentyäni naimisiin miehen kanssa, jolla on lapsia edellisestä avioliitostaan, sain lisämääreen: Minusta tuli äitipuoli. Kun toinen ihminen määrittelee minut minulta mitään kysymättä, herään miettimään: Kuka ja mikä minä oikeastaan olen? Miten minun tulisi toimia? Ympärilläni olevat ihmiset osaavat helposti määrittellä tehtäväni: Minun tulee rakastaa puolisoni lapsia. Yksinkertaista. Vain minä olin eksyksissä. Miettiessäni, miten minun kuuluisi toimia, mieleeni tulivat vain kaikki lapsuuden sadut ilkeistä ja julmista äitipuolista. Siinäkö olisi minulle ohjeita? Omista kokemuksistani nousi halu saada selville, miten äitipuolet kokevat olemisensä ja asemansa uusperheessä. Halusin vastauksen kysymyksiini, kuka ja mikä on äitipuoli?

Vastauksia lähdin etsimään pro gradu -työssäni (Sutinen 2001), jonka aiheena olivat äitipuolet. Aikaisempiin tutkimuksiin perehtyessäni ja omaa työtä tehdessäni kiinnostukseni lisääntyi. Enää minulle ei riittänyt, että yksi osa uusperheestä hahmottui, vaan halusin tietää myös, mitä ne uusperheen miehet, joista äitipuolten haastatteluissa paljon puhuttiin, oikein ajattelevat. Kiinnostukseni siis laajeni käsittämään myös isäpuolet. Tässä tutkimuksessani etsin vastausta siihen, miten nämä isä- ja äitipuoliset, mutta ”puoli”-loppuiset henkilöt puhuvat omasta olemisestaan ja asemastaan uusperheessä.

Uusperheitä on aina ollut, joten kyse ei ole uudesta asiasta. Tutkimuksellinen kiinnostus uusperheisiin heräsi kuitenkin vasta 1970-luvun lopulla. Erilaiset auttajat, muun muassa psykologit ja sosiaalityöntekijät, kiinnittivät ensimmäisinä huomiota uusperheiden ja ydinperheiden välisiin eroavaisuuksiin. Edelleenkin erilaisilla klinikoilla on vahva asema uusperhettä koskevan tiedon ja kirjallisuuden tuottajina. (Ganong & Coleman 1994, 13, 120; Ihinger-Tallman & Pashley 1997, 19; Ritala-Koskinen 2001, 23.) Isä- ja äitipuoliin kohdistuva tutkimus on ollut lähinnä isä- ja äitipuolen vertaamista toisiinsa, ja näissä tutkimuksissa isäpuoli on toiminut jonkinlaisena normina (Coleman, Ganong & Fine 2000). Tutkimukset ovat myös olleet enemmän tai vähemmän yksimielisiä siitä, että äitipuolena toimiminen on vaikeampaa kuin isäpuolena toimiminen (Levin 1997a, 178).

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Kriittisen perhetutkimuksen kiinnostuksen kohteena on tapa, miten perhe-termini käytetään, ja mitkä ovat käytön seuraukset (Forsberg 2003, 12). Jokaisella on jonkinlainen käsitys perheestä – eletty ja koettu. Perhe-termi on merkinnyt ja merkitsee ihmisille eri asioita eri aikoina. Kuronen (2003, 120) toteaa kriittisestä perhetutkimuksesta, että siinä perhe-elämän muutoksia ei nähdä yksilölle tai yhteiskunnalle uhkana, vaan tarkoituksena on tarkastella ”miten ihmiset elävät ’perhettä’ uudenlaisissa tilanteissa”. Samalla kun puhutaan isä- ja äitipuolena olemisesta puhutaan perheestä – uusperheestä ja ydinperheestä. Puhutaan myös

perheen merkityksestä. Katson, että tutkimukseni on kriittistä perhetutkimusta ja tutkimukseni on osaltaan kyseenalaistamassa, purkamassa, jäsentämässä ja uudelleen rakentamassa käsitystä perheestä.

Tutkimukseni tarkoituksena on haastattelujen avulla saada selville, miten isä- ja äitipuolet puhuvat omasta olemisestaan ja asemastaan isä- ja äitipuolena uusperheessä. Empiirinen aineistoni koostuu 15 eri uusperheen aikuisen haastateltavista, joista kahdeksan on isäpuolia ja seitsemän äitipuolia. Kaikilla heillä on omia biologisia lapsia, joko edellisestä tai nykyisestä liitosta. Heidän puolisoilla on myös biologisia lapsia edellisestä liitosta, joten haastateltavani ovat isä- tai äitipuolina puolisonsa lapsille. Kaikki haastattelemani miehet ovat siis samanikäisesti sekä isä että isäpuolia ja haastattelemani naiset sekä äitejä että äitipuolia. Kaikilla haastateltavieni puolisoilla on lasten yhteishuoltajuus entisen puolisonsa kanssa.

Isä- ja äitipuolena olemista ilmiönä lähestyn diskurssianalyysin avulla. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 18) mukaan diskurssianalyysin lähtökohtana on ajatus kielen konstruktivisuudesta. Heidän mukaansa kieli ja puhe sen lisäksi, että ne kuvaavat maailmaa myös järjestävät, rakentavat, uusintavat ja muuntavat sosiaalista todellisuutta. Olen kiinnostunut siitä, mistä isä- ja äitipuolet puhuvat, kun he puhuvat omasta olemisestaan sekä siitä millaisilla tavoilla isä- ja äitipuolena olemisesta puhutaan ja miten asiaa tehdään ymmärrettäväksi. Jäsentävätkö isä- ja äitipuolet elämäänsä uusperheestä käsin vai toimiiko jäsentäjänä traditionaalinen perhemalli? Vaikuttaako kulttuuri oman olemisen jäsentämiseen, ja sääteleekö kulttuuri jäsentämispuhetta? Mikä on isä- ja äitipuolien sosiaalinen todellisuus, jota he puheellaan rakentavat? Minkälaista sosiaalista todellisuutta isä- ja äitipuolet ovat puheellaan ylläpitämässä? Analyysissä huomioni kohdistuu erilaisiin kulttuurillisiin tapoihin tuottaa puhetta isä- ja äitipuolena olemisesta sekä siihen, mitä mahdollisia seurauksia näillä puheilla on.

Tarkastelen isä- ja äitipuolien kulttuurisista puhetavoista rakentuvia toimija-asemia kontrolliodotusten ja vaikutusmahdollisuuksien kautta. Tukeudun analyysissäni Vesalan (1990, 1992, 1996) kontrollipremissejä ja yrittäjyyttä käsitteleviin tutkimuksiin. Vesalan (1992, 1996) yrittäjyys tutkimusten lähtökohtana oli yrittäjiin liitetty uskomus, että ”yrittäjä on oman onnensa seppä”. Vesalan tutkimusten mukaan yrittäjän olemiseen vaikuttivat kuitenkin useat eri kontrollitekijät. Samoja henkilön omia kontrolliodotuksia ja vaikutusmahdollisuuksia voidaan tarkastella myös isä- ja äitipuolilla. Asia on sama, vaikka konteksti onkin eri. Analysoin haastateltavien puheesta esille tulevia oletuksia ja uskomuksia ulkopuolisista kontrolliodotuksista sekä sitä, miten haastateltavat rakentavat puheessaan kuvan omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja miten nämä oletukset merkityksellistyvät ja voivat olla isä- ja äitipuolena toimimisen tukena ja uhkana. Ulotan vaikutusmahdollisuuksien tarkastelun siihen, miten nonkommunikaatio voi toimia yhtenä vaikutusmahdollisuutena.

Analyysissäni sovellan Goffmanin (1974) kehysanalyysiä tehdäkseni ymmärrettäväksi eri kehyksissä tapahtuvalle vuorovaikutukselle annettua merkitystä. Goffman on kiinnostunut säännöistä, jotka tekevät sosiaalisen elämän järjestäytyneeksi ja ennakoitavaksi. Analyysissään Goffman painottaa kulttuurisesti annettujen kehysten merkitystä sosiaalisen järjestyksen synnyssä. (Goffman 1974, 1.)

Kehys viittaa tilanteen määrittelyyn, näkökulmaan, joka mahdollistaa tiettyjen käyttäytymisepisodien ymmärtämisen (Goffman 1974, 7). Arkielämän toiminnot toimivat eräänlaisina malleina, jotka siirrettyinä toisiin konteksteihin saavat erilaisen merkityksen ja tuottavat tulkitsijalle erilaisen todellisuuden tunteen (ks. Goffman 1974 luvut 3 ja 4). Kehysanalyysi kohdistuu arkielämän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen analyysiin (Goffman 1974, 2–3). Kehysanalyysin mukaan toimijoilla on eri tilanteissa ja eri kehyksissä erilaisia toiminta- ja ajatusmalleja. Se, mitä me olemme, ei ole muuttumaton asia.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen uusperheitä sosiaalisena ilmiönä Suomessa (1.2) sekä luon katsauksen Suomen perhelainsäädäntöön (1.3). Luvussa 2 kuvaan uusperheen uutta aikuista (isä- tai äitipuolta) ja hänen asemaansa ja rooliaan aikaisempien tutkimusten avulla. Tuon esille uusperheisiin liittyvää roolien epäselvyyttä ja tarkastelen, miten myytit ja väärinkäsitykset vaikuttavat uusperheen jäseniin, etenkin äitipuoliin ja heidän toimintaansa. Esitän millaisiin toimintastrategioihin uusperheen uusi aikuinen saattaa turvautua välttääkseen stigmatisoitumisen aiheuttamia seurauksia, ja esittelen tutkimuksissa esille tulleita vaihtoehtoisia toimintatapoja.

Kolmannessa luvussa keskityn aikaisemmin julkaistuun uusperhetutkimukseen. Tarkastelen tutkimuksia eri uusperheen jäsenistä ja heidän välisistä suhteistaan. Tämä luku ja siinä esille tuomani tutkimukset eivät kohdistu vain tutkimukseni keskeisiin kysymyksiin, vaan luvun tarkoituksena on tuoda esille laajempi kuva uusperheestä ilmiönä. Aikaisempien tutkimusten esille tuomisen on tarkoitus olla pohjana sille tarkastelulle, millaisessa ”suhdeverkostossa” isä- ja äitipuolet elävät ja mistä he haastatteluissa puhuvat. Luvussa 3.5 luon yleisemmän katsauksen julkaistuun uusperhetutkimukseen ja sen lähtökohtaoletuksiin sekä tutkimuksellisiin ongelmiin. Tässä yhteydessä tuon myös esille, miksi tämä tutkimukseni puoltaa paikkaansa uusperhetutkimusten kentässä. Neljännessä luvussa kerron lähemmin tutkimukseni toteuttamisesta ja lähestymistavasta sekä täsmennän tutkimusongelmiani. Kerron myös haastatteluista, haastateltavistani ja aineistoni käsittelystä ja analysoinnista.

Varsinaiset tutkimustuloksieni esittelen luvussa 5. Olen jaotellut luvun 5.1 alalukuihin erilaisten kulttuuristen puhetapojen mukaan. Jokaisen erilaisen puhettavan jälkeen olen nimennyt puhettavasta rakentuvan toimija-aseman. Kaikki analysoimani puhettavat ja niistä rakentuneet toimija-asetat olen koonnut taulukkoon sivulle 131. Luvussa 5.2 analysoin isä- ja äitipuolten puheesta esille tulevia oletuksia kontrolliodotuksista sekä sitä, miten nämä merkityksellistetyt oletukset säätelevät heidän toimintaansa. Luvussa 5.3 pohdin aineistoni avulla erilaisten puhetapojen käyttöä ja sitä, millaisia seurauksia ne mahdollistavat.

Luku 6 on pohdintaa, jossa ensin luvussa 6.1 pohdin tutkimukseni luotettavuutta usealta eri kannalta ja lopuksi luvussa 6.2 tutkimustuloksiani ja niiden merkitystä.

1.2 Moninainen uusperhe

Uusperhe määritellään yksinkertaisimmillaan perheeksi, jossa toisella tai molemmilla avo- tai aviopuolisoilla on alle 18-vuotias lapsi tai lapsia aikaisemmasta liitosta. Ainakin toisen puolison lapsi (lapset) asuvat pääosin kyseisessä taloudessa. (Sussman & Steinmetz 1987, 326.) Kyse on siis eronneen (eronneiden) tai leskeksi jääneiden uudesta liitosta, jossa on mukana myös lapsia aiemmista parisuhteista.

Suomessa tilastokeskuksen tilastoissa perheet muodostetaan Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän mukaan samassa asunnossa asuvista henkilöistä. Perheet luokitellaan lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avio- ja avopareihin sekä yhden vanhemman perheisiin. Lapsiperheiksi luokitellaan perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia. Tilastokeskuksen vuoden 2003 tilaston mukaan uusperheitä oli 8,4 % (49 944) kaikista lapsiperheistä (Perheet 2003). Vuonna 1999 uusperheiden osuus oli 7,6 % (Perheet 1999). Uusperheiden alle 18-vuotiaiden lasten osuus Suomen kaikista lapsista on 9,5 %, joista ei-yhteisten lasten osuus on 6,6 % ja loput ovat puolisoiden yhteisiä lapsia. Uusperheistä 45 % on sellaisia, joihin on syntynyt yhteinen lapsi. Uusperheeseen tulee useimmiten mukaan lapsi äidin edellisestä liitosta. Sellaiset perheet, joissa asuu ”sinun, minun sekä meidän” lapsia ovat Suomessa melko harvinaisia. Tällaisia perheitä oli 673 vuonna 2003. (Perheet 2003.) Jotakin uusperheiden moninaisuudesta kertoo, että Tilastokeskus on tilastoinut uusperheet kuuden eri perhetyyppin mukaan käyttäen kriteerinä sitä, kenen lapsia uusperheessä asuvat lapset ovat. Suluissa olevasta luvusta selviää, kuinka suuri osuus uusperheistä oli kyseisen kriteerin täyttäviä perheitä vuonna 2003.

- vain äidin lapsia (46 %)
- vain isän lapsia (6 %)
- äidin lapsia ja isän lapsia (3 %)
- äidin lapsia ja yhteisiä lapsia (39 %)
- isän lapsia ja yhteisiä lapsia (4 %)
- äidin lapsia, isän lapsia ja yhteisiä lapsia (1 %). (Perheet 2003.)

Edellä olevista tilastoista täytyy muistaa, että niissä ovat mukana vain ne uusperheet, joissa lapset virallisesti asuvat. Tilastojen ulkopuolelle jää mahdollisesti toisen biologisen vanhemman perhe, jos siinä asuu vain yhteisiä lapsia, ja myös kaikki ne uusperheet, joiden nuorin ei-yhteinen lapsi on jo täyttänyt 18 vuotta. Kun nuorin ei-yhteinen lapsi on täyttänyt 18 vuotta, uusperhe tilastoidaan lapsiperheeksi, jos puolisoilla on yhteisiä alaikäisiä lapsia. Jos heillä ei enää ole alaikäisiä lapsia, heidät tilastoidaan lapsettomaksi aviopariksi.

Arkikielessä käsitettä uusperhe käytetään Tilastokeskuksen määritelmää vähemmän. Myös ne perheet, joissa lapset eivät virallisesti asu, käyttävät itsestään nimitystä uusperhe. Perhetilastot joudutaan kuitenkin tekemään lapsen vakinaisen asuinpaikan mukaan, koska samaa lasta ei voida tilastoida kahteen eri perheeseen. Näin ollen ne eronneet isät ja äidit, joiden luona lapset eivät ole virallisesti kirjoilla, jäävät sekä uusperhe- että perhetilastojen ulkopuolelle, elleivät he ole

perustaneet uutta perhettä. On siis mahdotonta sanoa, kuinka paljon itsensä uusperheeksi kokevia perheitä Suomessa on. Luku on kuitenkin selvästi suurempi kuin yllämainittu 8,4 %.

Kuten edellä todettiin, kun vain toisen puolison lapsi on täyttänyt 18 vuotta, uusperhe ei kuulu enää tilastoitavaksi uusperheisiin. Tämä on yksi syy siihen, että tilastollisesti uusperheiden määrä ei lisääny niin paljon kuin se todellisuudessa lisääntyy. Toinen syy, miksi uusperheiden kokonaismäärä ei näytä lisääntyvän on, että uudet parisuhteet ovat usein lyhytaikaisia ja hajoavat herkästi. Etenkin niissä uusperheissä, joissa on vain lapsipuolia, eron riski on moninkertainen verrattuna aviopareihin, joilla on yhteisiä lapsia. (Jaakkola & Sääntti 2000, 18, 23.)

Tilastokeskuksen uusperhemääritelmän lähtökohtana ovat ulkoisesti havaittavat tosiseikat (Jaakkola & Sääntti 2000, 1). Tutkimuksessani en halua sitoutua Tilastokeskuksen uusperhemääritelmään, koska Tilastokeskuksen määritelmä sulkee pois suuren joukon perheitä, jotka kokevat olevansa uusperhe. Tutkimuksessani käsite uusperhe pitää sisällään myös kaikki ne perheet, joihin kuuluu tai on kuulunut myös toisen puolison aikaisemman liiton lapsia, riippumatta lasten pääasiallisesta asuinpaikasta.

Käsitteet vanhemmuus, sisarusuhde ja lapsi eivät tavallisesti tarvitse lisämääreitä. Käsitteet problematisoivat, kun aletaan puhua uusperheiden vanhemmuudesta, sisaruksista ja lapsista. Tarvitaan joukko lisämääreitä, jotta saataisiin selville, millaisesta vanhemmuudesta, sisaruudesta tai millaisista lapsista oikein on kysymys. Kulttuurisesti on itsestään selvää, että puhuttaessa vanhemmuudesta tarkoitetaan biologista vanhemmuutta. Biologinen vanhemmuus näyttäytyy moraalisesti ylittämättömänä. Sitä ei voi ohittaa, vaikka muita vanhemmuuteen liittyviä ominaisuuksia ei vanhemmuussuhteesta olisi jäljellä. (Jaakkola & Sääntti 2000, 5; Ritala-Koskinen 1993, 149–150.)

Harinen (1998, 99) toteaa, että kulttuurissamme ei ole selkeästi hyväksytyjä tapoja puhua uusista perheenjäsenistä ja heidän välisistä suhteistaan. Suomen kielestä puuttuvat selkeät ja yksiselitteiset nimet uusperheen jäsenille. Ritala-Koskinen (2001) käyttää tutkimuksessaan lapsipuolen sijasta käsitettä uuslapsi. Lapsipuoli käsitteestä katosi näin puoli-liite ja samalla uuslapsi käsitteenä kertoo, että lapsi ei ole jonkun ”alkuperäinen”. Tutkimuksessani pitäydyn kuitenkin selvyiden vuoksi lapsipuoli- käsitteeseen, koska se on kulttuurissamme tutuin. Meillä ei ole myöskään käsitettä kuvaamaan niiden lasten suhdetta, jotka asuvat samassa kotitaloudessa, mutta jotka eivät ole puolisisaruksia toisilleen. Yhden ehdotuksen tällaiseksi käsitteeksi tuo Ritala-Koskinen (2001) käyttäessään uusperheen lapsista, jotka eivät ole puolisisaruksia keskenään, käsitettä uussisar. Nimitykset uussisko tai uusveli ovat mielestäni hyviä. Niiden avulla lapsen on helpompi kertoa perheestään ulkopuolisille kuin esimerkiksi sanomalla: ”Matti on isän uuden vaimon Maijan poika Maijan edellisestä liitosta.”

Lapsiin liittyvät käsitteet tutkimuksessani ovat myös riippuvaisia siitä, asuvatko lapset uusperheessä vai eivät. Uusperheessä pääsääntöisesti asuvista lapsista käytän – niissä kohdissa kun se on selvyiden vuoksi tarpeen – käsitettä lähilapsi, ja pääosin muualla kuin uusperheessä asuvista lapsista käsitettä etälapsi. Tutkimuksessani käsitteet lähilapsi ja etälapsi kuvaavat vain asumisjärjestelyjä. Näillä käsitteillä en ole määrittelemässä lapsen ja hänen vanhempansa välisen suhteen

laatua. Uusperheisiin liittyvissä keskusteluissa käytetään myös käsitteitä pysyväislapsi tai vieraileva lapsi. Tutkimuksessani en halua niitä käyttää, koska etenkin vieraileva lapsi käsitteenä ottaa minusta liikaa kantaa vanhemman ja lapsen suhteen laatuun ja lapsen asemaan uusperheessä. Samoin tehdäkseni lukemisen mahdollisimman selkeäksi käytän myös apunani käsitteitä etä-isä ja etä-äiti kuvaamaan sitä lasten biologista vanhempaa, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla.

Ongelmallista uusperheeseen liittyvissä käsitteissä on, että niiden lähtökohtana on määritellä henkilöt virallisen asuinpaikan mukaan. Puhuttaessa esimerkiksi yleisesti käytetyillä käsitteillä vieraileva lapsi ja tapaajavanhempi, jää huomioidatta yhdessä vietetyn ajan määrä ja sisältö. Todellisuudessa lapsi saattaa viettää yhtä paljon aikaa kummankin biologisen vanhempansa luona, jolloin ei ole olemassa vanhempaa, joka olisi tapaajavanhempi, eikä lasta, joka olisi vieraileva lapsi.

Ritala-Koskinen (2001, 131) on päätenyt käyttämään tutkimuksessaan uusperheeseen liittyvistä aikuisista käsitteitä biologinen isä, biologinen äiti, uusi isä ja uusi äiti. Äiti- ja isäpuoli-käsitteet hän on siis korvannut tutkimuksessaan käyttämällä heistä nimitystä uusi äiti ja uusi isä. Käsitteet isä- ja äitipuoli ovat sävyttyneet kulttuurissamme negatiivisesti. Kukapa meistä ei olisi joskus tuntenut vihaa Hannun ja Kertun, Lumikin tai Tuhkimon ilkeitä äitipuolia kohtaan tai ajatellut, että isäpuolet ovat jotenkin vaaraksi lapsipuolille? Harkitsin tutkimukseni alkuvaiheessa käsitteiden isä- ja äitipuoli korvaamista termeillä uusi isä ja uusi äiti. Nämä käsitteet kuitenkin antavat vaikutelman, että isiä ja äitejä voidaan laittaa kiertoon ja hankkia uusia tilalle. Väistämättä herää myös kysymys, mitä niille alkuperäisille vanhoille isille ja vanhoille äideille on tapahtunut? Kielitoimisto puolestaan suosittelee käyttämään käsitteitä uusperheen isä ja uusperheen äiti. Kielitoimiston suositus kuitenkin aiheuttaa ongelmia, sillä tekstiä lukiessa ei aina voi olla varma, puhutaanko esimerkiksi lapsen biologisesta äidistä vai äitipuolesta, sillä kumpikin voi olla uusperheen äiti. Tutkimuksessani haluan pitäytyä isä- ja äitipuoli-käsitteisiin, koska aikaisemmista tutkimuksista on tullut esille isä- ja äitipuoliin liittyvät negatiiviset stereotypiat. Haluan tarkastella, onko näillä negatiivisesti sävyttyneillä käsitteillä merkitystä siihen, miten isä- ja äitipuolet puhuvat omasta olemisestaan.

Englannin kielessä uusperheen isä- ja äitipuolesta käytetään käsitettä ”stepparent”. Suomen kielelle käännettynä se voisi olla puolivanhempi tai uusvanhempi. Vierastan kuitenkin suomennoksia puolivanhempi tai uusvanhempi puhuttaessa isä- ja äitipuolesta, sillä ne automaattisesti panevat isä- ja äitipuolen jonkinlaiseen vanhemman positioon uusperheessä. Niiltä osin kuin tutkimuksessani esille tuleva tieto pohjautuu aikaisempaan tutkimukseen, käänän ”stepparent” käsitteeksi uusvanhempi. Tutkimuksessani kuitenkin käytän omassa analyysissäni ja pohdinnoissani käsitteitä uusperheen uusi aikuinen tai uusperheen toinen aikuinen tarkoittaessani isä- ja äitipuolta. Tällöin en ole määrittelemässä isä- ja äitipuolille vanhemmuuden tehtävää suhteessa lapsipuoleen. Biologisista vanhemmista käytän nimityksiä biologinen isä ja biologinen äiti.

1.3 Perhelainsäädäntö ja yhteishuoltajuus

Tässä luvussa on lähtökohtana perheoikeudellinen lähestymistapa parisuhteeseen, vanhemmuuteen ja perheeseen. Päähuomion kohteena on, millaisia oikeusvaikutuksia yksityisoikeudellinen lainsäädäntö on liittänyt parisuhteeseen ja vanhemmuuden muotoihin. Katson, että uusperhettä tutkittaessa on pidettävä mielessä perheeseen liittyvät lait. Myöhemmin tutkimukseni analysoinnissa tuon esille, miten jotkin lait vaikuttavat myös isä- ja äitipuolena olemiseen.

Perhekäsitysten muutokset ovat vaikuttaneet perhettä koskevan lainsäädännön muuttumiseen. On alettu puhua neutraliteettiperiaatteesta, jossa kaksi näkökohtaa on noussut keskeiseksi. Ensinnäkin kukin voi yhdessä kumppaninsa kanssa päättää, solmivatko he avioliiton vai eivät eli sopia keskinäiset suhteensa haluamallaan tavalla. Toinen näkökohta liittyy perheen sisäisiin ja ulkoisiin suhteisiin. Perheenjäsenet eivät voi vaikuttaa kaikkiin välillisesti itseään koskeviin seikkoihin. Toisin sanoen lapset eivät ole huoltajiensa omaisuutta, eikä yhteiskunnassamme aina kasvatus ole vain perheen sisäinen asia, sillä yhteiskunnan väliintulot perhe-elämään ovat mahdollisia. (Mahkonen 1998, 8.) Kuitenkin nykyaikana perhe-elämän sääntely on yhä enenevässä määrin perustettu eristyneisyydelle, koskemattomuudelle, itsemääräämiselle ja salaamiselle. Normitettaessa parisuhdetta ja vanhemmuutta tahdonautonomia on saanut enenevässä määrin tilaa. (Mahkonen 1998, 60.)

Perhesuhteilla on tärkeä merkitys elatuksen, hoivan ja emotionaalisen tuen antajana suhteen osapuolille ja niihin liittyy taloudellinen yhteisyys ja etujen yhtenevyys. Perhesuhde vaikuttaa lainsäädännön perusteella hyvin monin eri tavoin yksilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Suomen lainsäädäntö ei tunne yhtenäistä perheen määritelmää, vaan perhe- ja läheissuhde on asiayhteydestä riippuen määritelty eri tavoin. Osa lainsäädännöstä koskee ainoastaan aviopuolisoi- ta, kuten avioliittolaki (234/1929), perintökaarisäännökset (40/1965) ja nimilaki (694/1985). Perhesuhteille merkitystä antava lainsäädäntö voidaan jakaa ensinnäkin yksityisoikeudelliseen perhelainsäädäntöön, joka sääntelee perhesuhteen muodostamista ja purkamista sekä osapuolten keskinäisiä oikeuksia ja velvollisuuksia, esimerkiksi oikeutta saada elatusta toiselta osapuolelta tai oikeutta perheen omaisuuteen. Toiseksi se on perhesuhteet huomioon ottavaa eli julkisoikeudellista lainsäädäntöä, jossa määritellään, miten perhesuhteet vaikuttavat yksilön muihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, kuten sosiaalisiin etuuksiin.

Yhdistyneet kansakunnat vahvisti ihmisoikeuksien julistuksen 1948, joka joh- ti lasten oikeuksien julistuksen antamiseen 1959. Näistä seurasi Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) ja Yhdistyneiden kansakuntien taloudellisia, sosiaa- lisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (TSS- sopimus) vahvistaminen 1966. Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) vahvistettiin YK:n 44. täysistunnossa vuonna 1989. Euroopan neuvoston sopimus ihmisoike- uksien ja perusvapauksien suojaamisesta tehtiin 4.11.1950 ja se tuli voimaan (tiet- yine pöytäkirjoineen) Suomessa toukokuussa 1990. (Mahkonen 1997, 46.)

Edellä mainittuja kansainvälisiä sopimuksia myötäillen Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) sanotaan:

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään”. (6 §)

”Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. (7 §)

”Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.” (8 §)

”Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojusta säädetään tarkemmin lailla. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.” (10 §)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8(2) artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvasta kunnioituksesta ja vasta toissijaisesti viranomaiset saavat tehdä väliintuloja perhe-elämään, kun ”laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä – terveyden tai moraalien suojelemiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi”. Yhteiskunnan väliintuloihin kuitenkin päädytään, koska ihmiset käyttäytyvät norminvastaisesti (Mahkonen 1998, 75). Täten lainsäätäjän ja lainsoveltajan vallassa on päättää, mitkä asiat ovat ja eivät ole perheen sisäisiä yksityisasiota. Esimerkiksi avioeroon johtavat syyt ovat nykyisen lainsäädännön mukaan yksityisasiota. (Mahkonen 1998, 89–90.)

Yhteiskunnan väliintulot perhe-elämään voidaan tulkita yksityisyyden loukkaamiseksi. Tuolloin vanhempi voi vedota yksityisyyden suojaan, intymiteettisuojaan, tietosuojaan tai persoonallisuuden suojaan. Mahkonen katsoo, että yksityisyyden suoja on yläkäsite, joka muodostuu kolmesta muusta edellä mainitusta käsitteestä. (Mahkonen 2003, 55.)

Mitä yksityisyydellä sitten tarkoitetaan? Mahkonen (1997, 16; 1998, 71) toteaa, että itsemääräämisoikeuteen liittyy yksilöllinen loukkaamattomuus ja henkilön oikeus omaan yksityisyyteensä. Hän jatkaa, että yksityisyys merkitsee lähinnä

- fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta,
- arvokkuuden tunteen säilyttämistä,
- itsemääräämistä turvaavaa riippumattomuutta,
- itseään koskevan tiedon kontrollia,
- mahdollisuutta torjua sivullisten tunkeutumista omaan elämään,
- läheisyys- ja etäisyys-suhteiden säätelyvälinettä,
- välttämätöntä ehtoa tärkeimpien ihmissuhteiden olemassaololle,
- luottamuksellisuuden taustalla olevaa perusarvoa,
- yksilöllisen olemassaolon tunnustamaa sosiaalista rituaalia.

Kuitenkin itsemääräämisoikeus eli oikeus itseään koskevan tiedon kontrolliin ja oikeus itseään koskevan tiedon paikkansa pitävyyden tarkistamiseen voi kohdistua vain asianomaiseen itseensä. Henkilö voi antaa luvan ja näin sallia muiden paljastavan itseään koskevia arkaluonteisia tietoja. Ongelmalliseksi asia muuttuu niissä väliintulotapauksissa, kun lapsen huoltaja katsoo voivansa käyttää itsemääräämisoikeuttaan tai evätä luvan antamisen niin itsensä kuin lapsen taholta. Mahkonen toteaa, että olisi aina syytä miettiä, kumman yksityisyyttä eli koskemattomuutta tulisi enemmän vaalia, huoltajan vai lapsen. (Mahkonen 1998, 72–76.)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (LHL) 1 § säättää, että lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toiveita vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

LHL 2 §:ssä säädetään tapaamisoikeudesta, että sen tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti. Toisin sanoen lapsella on oikeus tavata ja ylläpitää suhteet molempiin vanhempiinsa. Lapsen kanssa asuvan vanhemman edellytetään omalta osaltaan tukevan lapsen ja hänen toisen vanhempiensa tapaamisia. Vanhemmat voivat keskenään sopia tapaamisten yksityiskohdista siten kuin harkitsevat olevan lapsen kannalta hyvin.

LHL 3 §:ssä säädetään, että lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Avioliitossa syntyneet lapset ovat vanhempiensa yhteishuollossa. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen huoltaja on äiti.

Isyyden tunnustamisen yhteydessä vanhemmat voivat kuitenkin sopia lapsen yhteishuoltajuudesta. Parisuhteen loppuessa lapsen huolto voi jatkua yhteishuoltona tai vanhemmat voivat sopia, että huolto jää vain toiselle vanhemmalle. Yhteishuoltajuus edellyttää, että vanhemmat pystyvät sovussa keskustelemaan ja sopimaan lapsen asioista. Yksinhuoltajalla on taas päätävävalta lapsen asioista.

Mahdollisuus yhteishuoltoon avioeron jälkeen tuli mahdolliseksi Suomessa 1.1.1984 ja yhteishuoltosopimusten määrä on koko ajan tasaisesti lisääntynyt. Lapsen huollosta tehdyt sopimukset vuonna 1997 jakautuivat avioliitossa ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osalta seuraavasti (taulukko 1)

Taulukko 1. Lapsen huollosta tehdyt sopimukset vuonna 1997 (Muuri 1998).

	Aviolapset	Au-lapset
Yhteishuolto	78 %	94 %
Äidille	19 %	5 %
Isälle	3 %	1 %
Yhteensä	100 %	100 %

Avioliiton osalta tehdyt sopimukset tarkoittavat yleensä lasten huoltoa avioeron jälkeen. Valtaosa avioliiton ulkopuolella elävistä lapsista tehdyistä sopimuksista koski avioliitossa elävien pariskuntien lapsia. Aviolapsista lähes 4/5 jää yhteishuoltoon ja melkein kaikki loput äidille. Yhteishuoltoon tulevista lapsista arviolta 85 % asuu virallisesti äidin osoitteeseen. (Toimikuntamietintö 1999:1.)

Kuudessa vuodessa yhteishuollosta tehdyt sopimukset ovat lisääntyneet, sillä vuonna 2003 lapsen huollosta ja tapaamisoikeuksista tehdyistä sopimuksista 92 % oli sopimuksia yhteishuollosta, 8 %:ssa huolto uskottiin yksin äidille ja 1 %:ssa sopimuksista huolto yksin isälle. Asumiseen liittyvistä sopimuksista 81 %:ssa asuminen sovittiin äidin luokse. (Säkinen & Forss 2004.)

LHL 4.1. § asettaa huoltajille sekä velvollisuuksia että oikeuksia. Jälkimmäisistä säädetään, että ”huoltajilla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista.” Tehtäessä päätöksiä lapsen henkilökohtaisessa asiassa huoltajan tulee kuitenkin keskustella lapsen kanssa.

Huoltajan tehtävänä on vastata lapsen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja tasapainoisesta kehityksestä. Huoltajilla on oikeus ja velvollisuus myös avioeron jälkeisissä yhteishuoltotilanteissa huolehtia lapsesta ja päättää muun muassa lapsen terveydenhoidosta, sukunimestä, asuinpaikasta, koulutuksesta, passin hankinnasta, alle 15-vuotiaan uskonnosta ja lapsen omaisuuden käytöstä. Lapsen kanssa asuva vanhempi päättää käytännössä hyvin monista arjen asioista, mutta toisen huoltajan suostumus vaaditaan esimerkiksi päätettäessä lapsen terveydenhoidosta.

Yhteishuolto ei tarkoita automaattisesti sitä, että lapsi asuisi vuoroviikoin vanhempiensa luona. Huoltajuutta ei välttämättä jaeta käytännössä, vaikka lapsi olisi yhteishuollossa. Toisaalta yhteinen huoltajuus saattaa toteutua hyvinkin, vaikka lapsi olisi yksinhuollossa.

Yhteishuollossa kummallakin huoltajalla on oikeus saada tietoja lapsestaan viranomaisilta, mm. päivähoidosta, lääkäriltä, opettajilta ja poliisilta. Lähivanhemman kuoltua lapsi siirtyy automaattisesti asumaan toiselle yhteishuoltajalle, samoin lapsen perimän omaisuuden hallinta.

LHL 7 §:ssä säädetään, että vanhemmat voivat sopia siitä,

- 1) että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti;
- 2) että lapsen tulee asua toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä;
- 3) että lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle;
- 4) että lapsella on oikeus vanhempien sopimalla tavalla pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

Vuonna 1983 säädetty laki (vahvistettiin 1984) lapsen huollosta ja tapaamisoi-
keudesta asetti vanhempien yhteisen huollon etusijalle kaikissa tilanteissa, ja näin
ollen yhteishuollosta tuli ihanteellinen ratkaisu Suomessa (Kurki-Suonio 1999,
481).

Wallersteinin ja Blakesleen (1991) tulkintojen mukaan yhteishuoltoon päädy-
tään erilaisten motiivien ohjaamina. Lähtökohtana voi olla, että halutaan lapsen
läheisten suhteiden jatkuvan ja uskotaan siihen, että lapsi tarvitsee molempia van-
hempia kehittyäkseen tasapainoiseksi. Motiivina voi myös olla työaikojen epä-
säännöllisyys tai päätyminen kompromissiin, kun kumpikaan ei halua yksin ottaa
vastuuta lapsesta. Etenkin avioeroa hakenut nainen voi Wallersteinin ja Blakes-
leen mukaan päätyä yhteishuoltajuuteen lieventääkseen syyllisyyttään antamal-
la isälle edelleen vastuuta. Yhteishuoltoon voidaan myös päätyä, koska halutaan
pitää yhteyttä entisen puolison elämään lasten kautta. (Wallerstein & Blakeslee
1991, 324–328.) Koska Suomessa yhteishuollosta on tullut jonkinlainen ideaali
ja ensisijainen ratkaisumalli, voi olla, että siihen päädytään myös viranomaisten
suosituksesta tai joissakin tapauksissa painostuksesta. Pakkoyhteishuoltokin on
Suomessa mahdollista silloin, kun vanhemmat ovat huoltajuudesta eri mieltä ja
asia viedään oikeuteen (Kurki-Suonio 1999, 548–549).

Samoja motiiveja yhteishuoltoon kuin edellä luetellut löytyi myös Hokkasen
(2005) eron jälkeistä isyyttä ja äitiyttä käsittelevässä tutkimuksessa. Yhteishuol-
tajuuteen oli päädytty usein tunteenomaisesti korostaen sitä, että näin lapsella
säilyisi edelleen molemmat vanhemmat. Ratkaisuun vaikuttavina asioina koros-
tettiin myös yhteisen kasvatuksen merkitystä. Yhteishuoltoon oli päädytty myös
jätetyn puolison hyvittämiseksi tai jotta varmistettaisiin etävanhemman oikeudet.
Huoltomuodoilla ei kuitenkaan ollut suurta merkitystä arjen toiminnassa. (Hok-
kanen 2005, 102.)

Yhteishuolto ei ole ongelmatonta, sillä se merkitsi Kurki-Suonion tutkimuk-
sessa olleiden esimerkkien mukaan etenkin naisille eräänlaista vääristyneen pari-
suhteen ylläpitämistä lasten isään. Naisten pelkona oli, että ei ole mahdollisuutta
päättää itse yksin omasta elämästään, jonka luonnollinen ja olennainen osa lapset
ovat. Pelkona oli myös jäädä alttiiksi lasten isän vallankäytölle. Epäluottamus,
joka kohdistui toisen vanhemman yhteistyöhaluun ja – kykyyn toimia vanhem-
pana, oli myös osaksi pelkoa omaa elämää kontrolloivaa ulkopuolista valtaa

kohtaan. Olennaista yhteishuoltoa vastustavien äitien ja isien kannalta näyttikin Kurki-Suonion tutkimuksen mukaan olevan se, että yhteishuolto koettiin eräänlaisena toiseen vanhempaan kohdistuvana kontrollivaltana. (Kurki-Suonio 1999, 544–545.)

Edellä olevaan liittyen Kurki-Suonio pohtii, päätyvätkö viranomaiset herkemmin äidin osallistumiseen ja kontrolliin yhteishuoltosopimuksen avulla silloin, kun lasten pääasiallinen hoitovastuu on isällä. Tästä ei kuitenkaan ole näyttöä, sillä isät niissä tilanteissa, jolloin heillä on pääasiallinen hoitovastuu, sopivat yhteishuoltajuudesta useimmiten omasta tahdostaan. Kurki-Suonio kuitenkin jatkaa, että äidin määrääminen yhteishuoltajaksi isän kanssa silloin, kun lapset asuvat isän luona, liittyy äidin rooliin ja voisi olla ”äidintunteiden” huomioon ottamista. Yhteishuolto olisi tässä tapauksessa eräänlainen vastaus ympäristön taholta tuleviin rooliodotuksiin ja muodostaisi hyväksytyimmän tavan äidille luopua lasten pääasiallisesta hoitovastuusta kuin isän yksinhuolto. Tämä voisi olla yksi selitys isien suuremmalle halukkuudelle yhteishuoltosopimukseen. (Kurki-Suonio 1999, 545.)

Mahkonen (1998, 94) huomauttaa, että yhteishuolto tuo myös ongelmia, sillä huoltajan tiedonsaantioikeus mahdollistaa toisen huoltajan ”interventioiden tekemisen” uusperheen elämään.

Avoliittolakia (AL) uudistettaessa (411/87) laissa säilytettiin aviopuolisoiden välinen elatusvelvollisuus (AL 46.1§) ja uudistuksen yhteydessä poistettiin toisen puolison elatusvelvollisuus toisen puolison lasta kohtaan parisuhteen aikana. (Mahkonen 1998, 142). Elatusvelvollisuus on siis kaventunut, mutta toiselta puolen se on myös laajentunut sen jälkeen, kun on uudistettu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja koskevaa lainsäädäntöä (734/92). Uudistetun lainsäädännön tultua voimaan tosiasialliset perhesuhteet on otettu huomioon määriteltäessä tulosidonnaisia asiakasmaksuja, kuten lasten päivähoitomaksuja. Uusperheissä otetaan näin ollen huomioon myös sen vanhemman tulot, joka ei ole yksityisoi-keudellisen lainsäädännön mukaan elatusvelvollinen päivähoitossa olevaan lapseen nähden. (Mahkonen 1998, 142.)

Mahkonen (1998, 125–130) jatkaa, että Suomessa psykologiselle vanhemmuudelle ei anneta sellaista merkitystä, että se mahdollistaisi puhevallan käytön. Psykologisella vanhemmuudella Mahkonen tarkoittaa sellaista huoltajuutta, joka korvaa biologisen vanhemmuuden, esimerkiksi tilanteissa, joissa huoltaja on kuollut.

2 AIKUISENA UUSPERHEESSÄ

Sopeutumistemme meitä ympäröivään yhteiskuntaan on suurelta osin meille tarjottuihin asemiin liitettyjen roolien omaksumista. Yhteiskuntien nopeat muutokset tarkoittavat aiemmilta sukupolvilta perimämme asemien ja roolijärjestelmien murtumista. Entiset tavat toimia eivät enää ole käyttökelpoisia muutosten jälkeen. Yhä useammin päädymme tilanteeseen, jossa olemme epävarmoja asemastamme ja roolistamme, tai toistemme asemasta ja roolista. Asemamme ja roolimme epäselvyys johtaa epävarmuuteen, turhautumiseen ja pettymyksiin keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Useiden eri tutkijoiden mukaan uusperheen jäsenten roolit ja roolien rajat ovat epäselviä. Isä- tai äitipuoli on alun perin tarkoittanut aikuista, joka on nainut lesken ja näin ottanut kuolleen vanhemman paikan. Kun perheeseen nykyään tulee isä- tai äitipuoli, hänestä tulee yksi ”lisävanhempi” edellisten rinnalle. Muualla asuva biologinen vanhempi ei häviä kokonaan perhepiiristä, sillä hänen kanssaan neuvotellaan lasten tapaamisista ja muista lapsia koskevista asioista. Tutkijat toteavat, että uusvanhempi ei voi ottaa täysivaltaisen vanhemman roolia itselleen, ja hän kokee usein rooliristiriidan: mikä on minun tehtäväni tässä perheessä? (Cherlin, 1978; Gullotta, Adams & Aleksander 1986, 264; Ihinger-Tallman & Pasley 1987, 13.) Cherlin (1978) esittää, että uudelleen avioituminen edustaa ”epätäydellistä instituutioita”, koska on vain harvoja normeja ja sääntöjä, jotka säätelevät uusperheiden elämää.

Vaikka uusperheitä ja uusperheissä vallitsevia rooleja on tutkittu enenevässä määrin, on edelleen alueita, joita on tutkittu vain vähän tai ei ollenkaan. Yksi tällainen vähän tutkittu alue on uusperheisiin liittyvien myyttien ja uskomusten vaikutus uusperheen jäseniin. Luvuissa 2.2 ja 2.3 tuon esille myyttien vaikutusta etenkin äitipuolten toimintaan.

2.1 Roolien epäselvyys

Roolikäsitteen käyttö vaihtelee eri teorioissa, mutta rooliteorian perusoletuksista vallitsee kohtalaisen yleinen yksimielisyys. Perusoletusten mukaan roolit ovat tietyssä tilanteessa olevien henkilöiden käyttäytymiskaavoja ja roolit liitetään henkilökoukkuun, jonka jäsenet jakavat yhteisen identiteetin. Roolit ovat usein tiedostettavissa, sillä henkilöt kokevat rooliodotuksia. Rooleja pidetään myös säilyvinä, koska ne on rakennettu sosiaaliin systeemeihin, ja roolikäyttäytymisellä on aina seurauksensa. Osallistuminen yhteiskuntaan edellyttää myös tiettyihin asemiin kytkettyjen roolien oppimista ja omaksumista. (Biddle 1979, 8; Niemistö 1999, 85.)

Sosiaalipsykologiassa roolin käsite kytketään sosiaaliseen asemaan. Sosiaalinen asema määrittää henkilön yleisesti tunnistetun toiminnan (esimerkiksi lääkäri, opettaja). Henkilön roolinottoa on myös selitetty muun muassa häneen kohdistuvilla käyttäytymisodotuksilla. Tällöin rooli ikään kuin määrätty ulkoapäin ja tietyssä asemassa oleva henkilö saadaan käyttäytymään odotusten mukaisesti. (Niemistö 1999, 85.)

Sosiaalipsykologian roolikäsité pohjautuu Meadin (1934) roolikäsitéeseen. Meadin roolikäsité ankkuroituu siihen ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, jossa yksilö muodostaa kuvan omasta itsestään omaksumalla toisten ihmisten asenteen itseään kohtaan ("the generalized others"). Ihmisen kyky ottaa toisen rooli ja katsoa itseään toisen silmin on oleellista minä kehitykselle. Ihminen on sekä havainnoija "I" että oman havainnoinnin kohde "Me". (Mead 1956, 254.)

Bergerin ja Luckmanin (1979) sosiologisessa rooliteoriassa puolestaan on kiinnostuttu tavasta, jolla yksilö legitimoii sosiaalisen järjestyksen toimimalla tämän järjestyksen määrittelemässä rooleissa. Heidän mukaansa yksilö osallistuu rooleissa toimimalla sosiaaliseen maailmaan. Kun yksilö sisäistää sosiaalisen maailman roolit, hänestä tulee subjektiivisesti todellinen. Rooli edustaa Bergerille ja Luckmanille institutionaalista järjestystä ja rooleilla on selvästi yhteiskunnallisen kontrollin luonne. Kun yksilö sisäistää roolinsa, hän alkaa määritellä itseään ja muita tämän roolin kautta. Rooli on siten riippumaton kulloisestakin toteuttajasta ja sillä on yleisesti tiedetty paikka suhteessa todellisuutta jäsentävään tietoon. Jokainen rooli avaa oven tiettyyn osastoon yhteiskunnallisessa "tietopankissa". Tieto on tässä yhteydessä ymmärrettävä paitsi kognitiivisena myös asenteellisena, arvottavana ja emotionaalisenä suhteena todellisuuteen. Esimerkiksi tuomarin roolissa toimija omaksuu sen tiedon, joka legitimoii lain ja järjestyksen instituutiota, siihen liittyvän tavan ajatella ja jopa tuntea. (Berger & Luckman 1979, 91–94, 149–157.)

Tiettyyn asemaan liitettyjen odotusten lisäksi roolit viittaavat normeihin. Kaikki erilaiset asemamme eivät paljastu tai aktivoidu samaan aikaan, minkä vuoksi meiltä odotettu roolikäyttäytyminen vaihtelee tilanteen mukaan. Ollessamme kotona olemme äidin, isän tai puolison roolissa, mutta rooli muuttuu töissä ollessa työntekijän tai työtoverin rooliksi. (Burr 2004, 67.)

Rooli liittyy läheisesti sosiaaliseen identiteettiin, sillä ollessamme jossakin roolissa (asemassa), olemme samalla jonkin ryhmän jäseniä. Tajfelin (1981) sosiaalisen identiteetin teoriassa identiteetti eli käsitys "kuka minä olen" määrittellään yksilön minäkäsityksen (self-conception) osaksi, joka juontuu yksilön tietoisuuteen ryhmästä. Olemme taipuvaisia järjestämään havaintomme maailmasta kategorioiksi, jolloin jaamme maailman lukuisiin vastakohtapareihin kuten esimerkiksi me-he tai aikuinen-lapsi. Paikannamme itsemme joihinkin kategorioihin, toisiin taas emme. Kategoriat ovat sosiaalisia ja yhteisiä. Ammennamme identiteettimme näihin ryhmiin tai kategorioihin kuulumisesta, joten identiteetit määräytyvät meidän ja toisten ihmisten välisistä sosiaalisista prosesseista. Teorian tausta-ajatuksena on, että tietoisuus ryhmäjäsenyydestä on yksilölle merkittävää myös arvo- tai tunnetasolla. (Tajfel 1981, 255; ks. myös Abrams & Hogg 1990, 2; Burr 2004, 95.)

McCall ja Simmons (1966, 67–76) kuitenkin toteavat, että identiteetti ei voi olla aina itse valittu. Heidän mukaansa yksilöllä itsellään ei ole yksinomaan päätäntävaltaa niihin rooleihin nähden, joissa he tulevat toimimaan, eikä niihin odotuksiin nähden, joita toiset heihin asettavat. Dainton (1993) tähdentää, että esimerkiksi useimmat äitipuolet eivät valitse äitipuolen identiteettiä. Äitipuolen identiteetti liitetään heihin, kun he menevät naimisiin miehen kanssa, jolla on jo lapsia. Äitipuolen identiteetin käsittely ei ole siis vain positiivisten odotusten pro-

sessoimista, vaan pyrkimyksenä on myös estää ei-toivottujen odotusten yhdistyminen jo ennalta omaksuttuun arviointiin annetusta sosiaalisesta roolista. (Dainton 1993, 94.)

Edelleen McCall ja Simmons (1966) esittävät, että jokaisessa rooli-identiteetissä on kaksi elementtiä. Ensinnäkin on sovinnainen (conventional) näkökohta rooli-identiteettiin, joka sisältää sosiaaliset stereotyyppit. Nämä stereotyyppit voidaan ottaa myyteistä. Toiseksi ovat rooli-identiteetin ominaiset piirteet (idiosyncratic), jotka ovat niitä yksilön ominaisuuksia, joita yksilö annetussa roolissa muuttaa ja näin muokkaa roolia. (McCall ja Simmons 1966, 111–118.) Esimerkiksi isä- ja äitipuoliin liitetään stereotyyppioita ja myyttejä, jotka ovat mainittuja sovinnaisia elementtejä. Sen lisäksi heillä on itsellään mahdollisuus muokata rooli-identiteettiään käyttäen omia henkilökohtaisia ominaisuuksiaan hyväksi.

King ja King (1990) ovat kiinnittäneet huomiota roolien epämääräisyyteen ja tuovat esille niihin sisältyvät neljä epävarmuustekijää:

- epävarmuus vastuualueista,
- epävarmuus siitä, minkälaista käytöstä edellytetään, jotta vastuu tulisi täytetyksi,
- epävarmuus siitä, kenen rooliodotuksiin pitäisi kyetä vastaamaan,
- epävarmuus toimien vaikutuksesta omaan ja muiden hyvinvointiin. (King & King 1990, 50.)

Aikaisempien tutkimusten mukaan sekä isä- että äitipuolet ovat epävarmoja siitä, mitä tarkoittaa olla isä- tai äitipuoli. Jokaisella perheenjäsenellä on myös omat, yleensä julkilausumattomat odotuksensa, mitä tulee isä- ja äitipuolen rooliin ja tehtäviin. Näin ollen isä- ja äitipuolet eivät ole varmoja myöskään odotuksista, joita puoliso tai lapset heihin kohdistavat uusperheen toisen aikuisen roolissa. He eivät tiedä, mitä odotuksia heidän tulisi asettaa itselleen ja mitä muut perheenjäsenet heiltä odottavat. Uusperheen jäsenten erilaiset odotukset lisäävät ristiriitojen todennäköisyyttä uusperheen jäsenten kesken ja myös entisen ydinperheen ja uusperheen välillä. Koko yhteiskunnassakin on epäselvyyttä siitä, mitä uusilta aikuisilta voi ja tulee odottaa. (Cherlin, 1978; Crosbie-Burnett 1989, 328; Visher & Visher 1979, 31.)

Crosbie-Burnett (1989, 326) tuo esille, että uusperheen uusvanhemman asemaa kuvaa muun muassa se, että hänellä ei ole vanhemman juridisia oikeuksia lapsipuoleen nähden, vaikka hän kasvattaisi ja hoitaisi lasta sekä taloudellisesti osallistuisi lapsen menoihin toteuttaen näin niin sanottua sosiaalista vanhemmuutta. Näin ollen, koska häneltä puuttuvat vanhemman oikeudet, hänellä ei myöskään ole päätäntävaltaa lapsipuolta koskevissa tärkeissä, esimerkiksi koulu- tai terveydenhoitoasioissa.

Whitsett ja Land (1992) väittävät, että ristiriitaisilla rooleilla on suuri vaikutus henkilön omaan minäkuvaan. He jatkavat, että uusvanhemman roolien ristiriitaisuus käsittää muun muassa roolien muutokset, epäselvät perhesuhteet, epäselvydet rooliodotuksissa, rooliristiriidat ja oman roolin yhteneväisyyden puuttumisen. (Whitsett & Land 1992, 80.)

Fine (1995) esittää, että epäselvään rooliin uusvanhemmilla vaikuttavat useat eri tekijät, muun muassa uusvanhemman sukupuoli, toisen biologisen vanhem-

man aktiivisuus lapsen elämässä, lapsen asuinpaikka, uusperheen rakenne, yhdessä olon aika ja lapsen ikä. Fine jatkaa, että sukupuolella on merkitystä, sillä ei ole sosiaalisesti niin hyväksyttävää olla äitipuoli kuin isäpuoli ja äitipuolen rooliin asetetaan enemmän odotuksia. Toiseksi rooli on epäselvä, jos muualla asuva toinen biologinen vanhempi on aktiivisesti mukana lapsen elämässä. Kolmanneksi, sillä missä lapsi asuu, on havaittu olevan vaikutusta, koska suhteessa etälapsiin isä- ja äitipuolen rooli on epäselvempi kuin suhteessa lähilapsiin. Neljäntenä tekijänä Fine tuo esille kysymyksen, onko uusperhe isäpuoliperhe, äitipuoliperhe vai onko siinä molempien edellisen liiton lapsia. Epäselvää on, voiko lapsipuolia kohdella samoin kuin omia lapsia. Viidentenä vaikuttavana tekijänä on aika, koska mitä kauemmin uusperhe on ollut yhdessä, sitä selkeämmiksi roolit ovat muuttuneet. Lopuksi Fine vielä mainitsee, että myös lapsipuolen iällä on merkitystä, sillä mitä nuorempi lapsi sitä helpommin hän hyväksyy isä- tai äitipuolen. (Fine 1995, 24–26.)

2.2 Myyttejä ja väärinkäsityksiä

Myytti voidaan käsittää sanoilla ”valheellinen, perätön”, ja usein se sisältää väärää ja negatiivista tietoa. Myytit ovat myös tapa katsoa maailmaa, jossa kulttuurien uskomukset ruumiillistuvat riippumatta siitä, ovatko nämä uskomukset oikeita vai vääriä. (Dainton 1993, 93.)

Erityisesti myytit koskettavat äitipuolia ja lapsipuolia, sillä sadut Hannusta ja Kertusta, Lumikista ja Tuhkimosta välittävät meille kuvan ilkeästä ja julmasta äitipuolesta, joka kaikin tavoin on vaaraksi avuttomille lapsipuolille. Näissä uusperhettä käsittelevissä saduissa lapsen isä jää passiiviseksi taustahahmoksi. (Coleman & Ganong 1987, 22, 35). Keijukaisia ja noitia ei ole olemassa, mutta äitipuolia on, ja siksi satujen tarinat ovat enemmän haitaksi kuin avuksi isolle joukolle ihmisiä (Ganong & Coleman 1997, 98–99; Visher & Visher 1979, 128–129).

Miksi satuja sitten on olemassa? Ensinnäkin sadut auttavat oppimaan eri yhteisöissä vallitsevia sosiaalisia ja kulttuurisia arvoja ja normeja. Satujen kautta yksilön on myös mahdollista tutustua omaan sisäiseen maailmaansa sekä ulkoiseen maailmaan ja kohdata erilaisia tunteita. (Ylönen 2002, 203–213.) Eräs syy, miksi äitipuolisatuja on kerrottu, on, että ne saattoivat olla varoitukseksi tähän perherooliin joutuneille naisille. Ne ovat myös voineet lohduttaa ja rohkaista äitipuolen tai vaikean äidin saaneita lapsia. Sadut eivät puhu mitään isä- ja lapsipuolen välisistä vaikeuksista, mutta muistettakoon, että kertojina toimivat useimmiten miehet. ”Kertomukset ovat konkretisoineet ja jäsentäneet kulttuurissa jatkuvasti esiintyvän ongelma-alueen ja antaneet selvän mallin sen yhteydessä ilmenevistä suotavista ja epäsuotavista käyttäytymistavoista.” (Apo 1987, 124–125.)

Noy (1991) antaa yhden selityksen ilkeä äitipuoli-myytille. Hänen tutkimuksensa mukaan Rooman valtakunnan ajan kirjallisuus tiivistää yhden äitipuoliin liitetystä ilkeyksistä. Tuon ajan kirjallisuuden mukaan äitipuolet riistivät poika- puoliensa isän perinnön ja käyttivät sen joko omaksi hyväkseen tai omien lastensa hyväksi. Perimyslaki ja Rooman ajan perherakenne antoivat tähän mahdollisuuden, mutta luovan mielikuvituksen omaavat kirjoittajat tekivät siitä vielä tärkeemmän asian kuin viralliset tekstit sen osoittivat koskaan olleen. Mies ei eläessään

voinut tehdä laillista lahjoitusta puolisolleen eikä leskellä ollut laillista oikeutta vaatia itselleen miehen kuoleman jälkeen tämän maaomaisuuksia, myötäjäisiin lukuun ottamatta. Leski oli siis riippuvainen kuolleen puolisonsa tahdosta. Tuon ajan lakien mukaan mies saattoi testamentata omaisuutensa kenelle tahtoi, ja yleistä oli, että mies testamenttasi omaisuuttaan puolisolleen, mutta se ei ollut velvoittavaa. Avioitunut tytärpuoli sai ainakin osan perinnöstä myötäjäisinä, mutta pojalle ei ollut mitään turvaa ja siksi hän saattoi kokea etunsa uhatuksi. Niinpä useissa tuon ajan kirjoituksissa tarinoitiin ilkeistä äitipuolista ja heidän poikapuolistaan, jotka kärsivät ja jäivät ilman perintöä. (Noy 1991, 345–363.)

Bruner (1960) erottelee myyteille kaksi tunnusomaista osaa. Ensimmäinen osa on ulkoisen muodon antaminen, mitä hän kuvaa mielikuvien ja identiteettien kokoelmana. Ulkoisen muodon antaminen antaa maailman toimimiselle kulttuurillisen selityksen. Toinen tunnusomainen osa myyteille on sisäistäminen. Bruner väittää, että myytit voivat olla olemassa vain siinä laajuudessa kuin yhteisön jäsenet ne omaan identiteettinsä sisäistävät perustuen siihen, mitä myytti ulkoisesti edustaa. Brunerin mukaan myytit voivat olla olemassa vain silloin, kun yhteisön jäsenet tiedostavat ne myyteiksi. (Bruner 1960, 276–287.)

Useat tutkijat ovat todenneet äitipuoliin kohdistuvan kaksi yleistä myyttiä, jotka löytyvät eri kulttuureista kautta historian. Ensimmäinen on myytti ilkeästä äitipuolesta (Duberman 1973, 283; Ganong & Coleman 1997, 98; Schulman 1972, 131). Tutuista saduista löytyy ilkeä ja rakkaudeton äitipuoli, joka kohtelee huonosti lapsipuoltaan. Toinen äitipuoliin liittyvä myytti on, että hän rakastaa heti lapsipuoliaan (Schulman 1972, 131). Myytti perustuu kulttuurisiin standardeihin äitiydestä ja odotuksiin äitipuolen asemasta uusperheessä. Erityisesti odotetaan, että uudelleen avioituminen luo hetkessä perheen ja että äitipuolen pitää ja hän myös haluaa automaattisesti rakastaa lapsipuoliaan ja että lapsipuolet automaattisesti rakastavat äitipuoltaan. Tästä rakkaudesta johtuen äitiyden katsotaan tulevan luonnollisesti ja helposti. (Coleman & Ganong 1997, 110; Ganong & Coleman 1997, 98; Visher & Visher 1988, 121–133.)

Äitipuolilla itsellään on myös samanlaisia odotuksia, sillä Lofas ja Sova (1995) huomauttavat, että monet naiset ovat yllättyneitä, koska he eivät tunne välitöntä rakkautta lapsipuoliaan kohtaan. Eikä asiaa tee yhtään helpommaksi, että lapset puolestaan ovat usein peloissaan ja tuntevat olonsa epämurkavaksi perheen muutosten edessä ja osoittavat omia tunteitaan olemalla töykeitä ja vihaisia. (Lofas & Sova 1995, 45–46, 139–148.)

Uusperheiden määrän lisääntymisestä huolimatta näyttää siltä, etteivät edellä esitetyt myytit osoita heikkenemisen merkkejä. On todettu, että äitipuolen asemaan kohdistuu enemmän kielteisiä mielleyhtymiä kuin kenenkään muun perheenjäsenen asemaan. (Bryan, Coleman, Ganong & Bryan 1986; Ganong & Coleman 1997, 99.) Visher ja Visher (1988) ovat kuitenkin havainneet, että myytti ehdottomasta rakkaudesta saattaa muuttua realistisemmaksi.

Edellä kuvatut myytit vaikuttavat Visher ja Visherin (1988) mukaan yksitellen kielteisesti äitipuolien kokemuksiin. Äitipuolten yrittäessä sopeutua äitipuolen rooliin myytit ilkeästä äitipuolesta ja ehdottomasta rakkaudesta aiheuttavat heille stressiä. On myös todettu, että perheen yhdentymistä vaikeuttaa vaatimus ehdottomasta rakkaudesta. Yhdessä myytit voivat aiheuttaa ongelmia, koska äitipuolen

pitää taistella kahta täysin erilaista rooli-odotusta vastaan. Toisaalta häntä väitetään ilkeäksi ja toisaalta hänen tulee osoittaa ehdotonta rakkautta. Molemmat odotukset ovat epärealistisia. Samalla, kun naiselle annetaan äitipuolen rooli, hänelle ei pelkästään anneta vastuuta perheestä, vaan hän joutuu samanaikaisesti kamppailemaan erilaisten rooli-odotusten paineessa. (Visher & Visher 1988, 125–129.)

2.3 Myyttien vaikutus vuorovaikutustilanteisiin

Isä- ja äitipuolten tapauksessa olemiseen yhdistetyt odotukset ovat leimasidonnaisia. Niinpä isä- ja äitipuolet täyttävät ne vaatimukset, jotka on asetettu stigmatisoidulle eli merkitylle ryhmälle. Goffman (1963) esittää, että stigmat ovat määrättyjen prosessien tuotteita, joissa jonkin ominaisuuden arvellaan kuten tässä isä- ja äitipuolena olemisen himmentävän muita stigmatisoidun henkilön ominaisuuksia, kuten esimerkiksi persoonallisuutta ja kyvykkyyttä. Stigmoille on tunnusomaista negatiivinen vaikutus (Jones, Farina, Hastorf, Markus, Miller & Scott 1984, 9–11).

Goffman (1963) jatkaa, että stigmatisoiminen on jonkun erityisen ominaisuuden ja tämän ominaisuuden stereotypian välinen lopputulos. Yhteisö vakiinnuttaa keinot ihmisten luokitteluun, ja luokitelluille henkilöille kuuluvia lisätuntomerkkejä pidetään normaaleina ja luonnollisina. Lisätuntomerkkien pitää helpottaa luokkaan kuulumista ja luokkien välisen eron havaitsemista. (Goffman 1963, 2–4.) Stigmatisoituja henkilöitä on olemassa kahta perustyyppiä. Ensinnäkin niitä, jotka ovat maineeltaan vahingoitettuja (discredit). Tällaisilla henkilöillä erilaisuus on ilmeistä eli heidän stigmansa on nähtävissä yleisesti (esim. jokin fyysinen vamma). Toinen stigmatisoitujen perustyyppi on ne henkilöt, joiden maine on vahingoitettavissa (discreditable). Heidän stigmansa ei ole tiedossa tai heti havaittavissa. (Goffman 1963, 41–42.)

Dainton (1993) tuo esille, että lisätuntomerkkeinä, joilla yhteisö on myyttien kautta merkinnyt etenkin äitipuolet, pidetään, että he ovat luonnostaan häijyjä, mutta kykeneväisiä osoittamaan ehdotonta rakkautta. Äitipuolia on kuvattu sellaisella epäluonnollisella tavalla, joka aiheuttaa heidän stigmatisoitumisensa. Vaikka satujen äitipuolet kuvataan pahoina noita-akkoina, oikeat äitipuolet näyttävät kuitenkin oikeilta äideiltä. Heidän stigmansa ei heti näy ja heidän maineensa on vahingoitettavissa, kunhan stigma tulee tietoon. Kuitenkin yleisöstä ja kontekstista riippuen äitipuolet ovat joskus maineeltaan vahingoitettuja ja joskus heidän maineensa on vahingoitettavissa. Esimerkiksi uusperheen jäsenet ovat tietoisia naisen äitipuolen asemasta. Tällöin äitipuolen maine on jo vahingoittunut. (Dainton 1993, 95.)

Poikkeavaksi leimautumisella on myös merkitystä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jos muut ihmiset ovat tietoisia leimasta, poikkeavaksi leimatulla ihmisellä on paineita hyväksyä tarjottu identiteetti. Leimasta tulee eräänlainen suodatin, jonka läpi tapahtuu sekä menneen että nykyisen käyttäytymisen tarkasteleminen, jolloin käyttäytyminen nähdään uudessa valossa. (Burr 2004, 108–109.)

Goffmanin (1963) mukaan on olemassa kaksi pääasiallista identiteetin käsitteilytapaa. Näitä käsitteilytapoja ovat korjaavat ja ehkäisevät strategiat. Henkilöt käyttävät Goffmanin mukaan korjaavia strategioita silloin, kun heidän identiteettinsä

on uhattuna. Goffman jatkaa, että todennäköisesti ne henkilöt, joilla on epäilyttävä maine, käyttävät tätä tapaa. Ehkäiseviä strategioita, esimerkiksi ohittamista ja sivuuttamista (passing) käyttävät henkilöt, joiden pitää yrittää välttää kielteisiä odotuksia. Yleensä henkilöt, joiden maine on vahingoitettavissa turvautuvat ehkäiseviin strategioihin. (Goffman 1963, 73–90, 102–104; Jones, Farina, Hastorf, Markus, Miller & Scott 1984, 202–206.)

Dainton (1993) on tarkastelussaan lähtenyt siitä, että äitipuolet käyttävät näitä strategioita välineenä saadakseen yhden ehjän identiteetin. En yhdy tähän Daintonin näkemykseen. Mielestäni edellä mainittuja strategioita käytetään, koska tarkoituksena on välttää leiman aiheuttamia seurauksia. Seuraukset voivat kohdistua itseän tai muihin uusperheen jäseniin. Tarkastelen tässä näitä käsittelystrategioita vain erilaisina toimintatapoina erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Näissä vuorovaikutustilanteissa äitipuolen tulee ottaa huomioon itseensä kohdistuvat myytit ja stereotyyptit, tilanteissa olevat muut ihmiset, ihmisten välinen vuorovaikutus ja tilanteen mahdolliset seuraukset.

Äitipuolen on siis oltava selvillä kontekstista: minkälaisessa tilanteessa hän on ja keitä muut läsnäolijat ovat, jotta hän voisi päättää, mitä strategiaa kulloinkin käyttää. Dainton (1993) toteaa, että läsnäolijat voidaan jakaa kahteen ryhmään: perheen jäseniin ja muihin henkilöihin. Tilanteet, joissa eri strategioita joudutaan miettimään, ovat myös jaettavissa kahteen: yksityisiin (esimerkiksi kotona) ja julkisiin (esimerkiksi ostoksilla) tilanteisiin. (Dainton 1993, 95.)

Taulukossa 2 on esitetty tilanteita, joissa äitipuoli joutuu miettimään, millaisia toimintastrategioita hän käyttää. Taulukon rakenne ja ajatus strategioista on otettu Daintonilta (1993), mutta olen muunnellut sitä tutkimukseeni sopivaksi. Lähtökohdana tarkastelussa on, että äitipuolilla on oletuksena toisten henkilöiden negatiivinen käsitys äitipuolista. Näin ei kuitenkaan aina kaikilla henkilöillä ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa ole.

Taulukko 2. Toimintastrategiat, joita äitipuoli käyttää välttääkseen leiman aiheuttamia seurauksia

		LÄSNÄOLIJAT	
		Perheen jäsenet	Muut henkilöt
MISSÄ	Yksityisesti (esim. kotona)	1. Korjaavia strategioita (esim. esimerkillisyys, miellyttävyys)	2. Strategiat epäselviä
	Julkisesti (esim. ostoksilla)	3. Strategiat epäselviä	4. Ehkäiseviä strategioita (esim. ohittaminen, epäidenttisyys)

Seuraavaksi tarkastelen edellä olevaa taulukkoa esimerkkieni avulla, jotta se tulisi helpommin ymmärretyksi.

Kun äitipuoli on perheensä kanssa yksityisesti kotona (tilanne 1. *Perheen jäsenet / yksityisesti*), hänen stigmansa on jo tiedossa. On todennäköistä, että hän käyttää korjaavia strategioita. Hän voi esimerkiksi kohdella lapsipuoltaan erityi-

sen ystävällisesti ja kärsivällisesti sekä huolehtia hyvin kodista ja perheenjäsenistä ja laittaa hyvää, terveellistä ruokaa.

Ongelmia strategian kanssa on tilanteissa, joissa äitipuoli on julkisessa tilanteessa ja paikalla on vieraita ihmisiä. Tällöin äitipuolen stigma ei ole yleisesti tiedossa (tilanne 4: *Muut henkilöt / julkisesti*). Äitipuoli todennäköisesti valitsee ehkäiseviä strategioita, sellaisia kuin ohittaminen. Esimerkiksi ostoksilla äitipuoli voi törmätä vanhaan luokkakaveriinsa, jota ei ole tavannut kymmeneen vuoteen. Kuulumisia vaihdettaessa äitipuoli voi esimerkiksi kertoa perheestään sanomalla, että siihen kuuluu mies ja kolme lasta. Tällöin hän jättää mainitsematta, että kaksi lapsista on hänen lapsipuoliaan ja näin hän samalla jättää kertomatta olevansa äitipuoli.

Kahdessa jäljelle jäävässä neljänneksessä (tilanne 2: *Muut henkilöt / yksityisesti* ja tilanne 3: *Perheen jäsenet / julkisesti*) on epäselvää miten tulisi toimia. *Perheen jäsenet / julkisesti* alueella ensimmäinen reaktio voi olla käyttää ehkäiseviä strategioita. Käytän edelleen esimerkkinä ostoksilla olemista ja nyt mukana ovat perheenjäsenet (puoliso, lapsipuolet ja oma lapsi). Keskusteltaessa vanhan luokkakaverin kanssa tämä voi todeta ystävällisesti, että kylläpä teidän lapsenne ovat äitinsä näköisiä. Ehkäiseviä strategioita käytettäessä näin myönnetään olevan. Jos äitipuoli valitsee ehkäiseviä strategioita, hän ei vain estä perheeseen ja itseensä kohdistuvia negatiivisia odotuksia, vaan on myös turvassa tarkoituksellisilta ja tarkoituksettomilta paljastuksilta.

Goffman (1971, 246–255) puhuu myös vuorovaikutustilanteeseen liittyvästä kasvotyöstä (face work). Kasvotyön tarkoituksena on suojella sekä omia että toisen kasvoja kaikkinaisen tahdikkauden avulla. Tätä kasvojen suojelua tapahtuu myös esimerkkinä olevassa ostostilanteessa. Esimerkissä ei haluta selittää, että kaikki lapset eivät ole omia, jotta ei saatettaisi yllättäen tavattua henkilöä noloon tilanteeseen. Lisäksi länsimaisessa kulttuurissamme perheen sisäiset asiat ovat perheen yksityisasiota, eivätkä kuulu vieraille ihmisille.

Suoninen (1999) toteaa, että arkisina toimijoina me uraudumme toimimaan tietyllä tavalla ikään kuin luonnostaan, jotta välttyisimme antamasta hankalia selontekoja. Kysymys ei ole ainoastaan siitä, miten me vältämme antamasta selontekoja, vaan myös siitä, miten vuorovaikutuskumppanimme ottaa selonteon vastaan. Selonteon antamisessa on aina kyse epävarmasta prosessista, emmekä voi olla varmoja seurauksista. (Suoninen 1999, 25, 31.) Edellä olleessa vanhan koulukaverin kohtaamisessa paikalla oli myös perheen jäseniä. Äitipuoli voisi esimerkiksi vastata, että eivät nämä kaikki ole minun lapsiani, vaan tämä yksi on minun ja nämä kaksi ovat mieheni lapsia. Tällöin jokainen paikalla olija voi suhtautua kuulemaansa selontekoon eri lailla, joten selonteon vaikutuksista ei voi olla varma.

Käyttämällä ehkäiseviä strategioita voidaan ehkä välttyä toisten epämiellyttäviltä reaktioilta, mutta samalla kuitenkin tapahtuu sosiaalista eristäytymistä ja estetään se, että saataisiin toisilta ihmisiltä tukea ja rohkaisua (Ganong & Coleman 1997, 94).

Tilanne 2: *Muut henkilöt / yksityisesti* mahdollistaa monenlaista jännitystä. Esimerkkinä tilanteesta voi olla, että uudet naapurit ovat pistäytyneet esittäytymään. Koska vuorovaikutus tapahtuu kotona, on äitipuolen stigma jo perheenjäsenten

tiedossa, siksi korjaavat strategiat (esimerkiksi ystävällisyys ja huolehtiminen) näyttävät olevan tarpeen. Kuitenkin, koska hän on myös siellä sellaisten ihmisten kanssa, jotka eivät ole kovin läheisiä, voidaan pitää parempina ehkäiseviä strategioita, jolloin ei esimerkiksi mainita, että kaikki perheen lapset eivät ole yhteisiä lapsia.

Coleman ja Ganong (1987, 33) huomauttavat, että äitipuolten käytös voidaan havaita kielteisenä vain siksi, että äitipuolilta odotetaan negatiivista käytöstä. Ongelma, jonka äitipuolet kohtaavat on, pitäisikö heidän käyttää korjaavia strategioita laisinkaan, koska jokainen yritys toimia toisin kuin yleisesti odotetaan, voidaan tulkita kielteisesti (Dainton 1993, 95).

Koska äitipuolen leiman luonne ei ole itsestään selvä niille, joille naisen äiti-puolen asema ei ole tiedossa, päädytäänkin usein ehkäiseviin strategioihin kuuluvaan salaamiseen (Jones, Farina, Hastorf, Markus, Miller & Scott 1984, 204). Useiden tutkijoiden mukaan naiset, jotka ovat avioituneet miehen kanssa, jolla on lapsia edellisestä liitosta, ovat järkyttyneitä huomattessaan kuuluvansa vähemmistöön. Naamioitumalla oikeaksi äidiksi, muuttamalla omaa identiteettiään yhteisöön sopeutuakseen ja tullakseen hyväksytyksi osana ”normaalia” perhettä, äitipuoli käyttäytyy kuin kuka tahansa vähemmistön jäsen, joka pyrkii sulautumaan yhteiskuntaan. (Dainton 1993, 96.)

Tutkijoiden mukaan rakentavampi menetelmä julkisen identiteetin hallitsemiseksi on menetelmä, jota he kutsuvat kohtaamiseksi (confrontation) ja läpimurtamiseksi (breaking through). Tämä menetelmä pitää sisällään sen, että äitipuolen asema tunnustetaan ja se pyritään esittämään rakentavasti ja positiivisena. (Jones, Farina, Hastorf, Markus, Miller & Scott 1984, 211–219.)

McCallin ja Simmons (1966, 111–118) esittämään identiteetin (ks. s.19) sovinnaisten ja ominaisten piirteiden erittelyyn perustuen yksi tapa saada aikaan kohtaaminen ja läpimurto olisi korostaa äitipuolen luonteen yksilöllisiä piirteitä (niitä, joilla äitipuoli itse muokkaa ja muotoilee rooliaan) ja vähentää sovinnaisia piirteitä (stereotyyppioita). Myytit äitipuolista ovat kuitenkin niin vahvoja, että tällaiset pyrkimykset saatettaisiin tulkita negatiivisesti. Ihmisten odotukset kielteisestä, ei-toivotusta käytöksestä saattaisivat johtaa heidät tulkitsemaan myös äitipuolen yksilölliset piirteet kielteisesti. (Dainton 1993, 96; Ganong & Coleman 1987, 24–26; Ganong, Coleman & Kennedy 1990, 460–462.)

Leimautumisesta eroon pääsemiseksi on myös esitetty nimikkeiden muuttamista. Koska puoli-liite aiheuttaa kielteisiä reaktioita niin on ehdotettu, että nimi pitäisi vaihtaa sellaiseen, johon ei liity kielteisiä sivumerkityksiä. (Ganong & Coleman 1987, 21.) Tällainen voidaan luokitella korjaavaksi menetelmäksi. Toiset puolestaan uskovat, että termien muuttaminen sekoittaisi asioita lisää, lisää hämmennystä ja salaperäisyyttä. Vaikka nimet muuttuisivat, asema uusperheen vanhempana ei kuitenkaan muuttuisi, vaan pysyisi ennallaan. (Ganong, Coleman & Kennedy 1990, 460–462.)

Tutkijat esittävät, että tehokas tapa päästä eroon isä- tai äitipuolena olemiseen liittyvistä myyteistä pitää sisällään kaksi vaihetta. Ensinnäkin toista kertaa naimisiin menneiden on osoitettava lapsille, että uusperheen aikuisten välillä vallitsee yksimielisyys. Sen jälkeen puolisoitten tulisi käyttää tätä yksimielisyyttä luomaan isä- tai äitipuolen uskottavuus ja auktoriteetti uusvanhempana. (Cissna, Cox &

Bochner, 1990, 51; Nielsen, 1999, 135.) Tällaiset pyrkimykset ovat selvästi luonteeltaan korjaavia ottaen huomioon negatiiviset odotukset ilkeä äitipuoli-myytistä sekä liiallisen positiiviset odotukset välittömästä äidinrakkausmyytistä. (Dainton 1993, 96.)

Täysin erilaisen näkökulman asiaan ottaa Salwen (1990) ehdottamalla, että isä- ja äitipuolet voisivat jättäytyä täysin syrjään vanhemman roolista edellyttäen, että biologinen vanhempi ottaa harteilleen kaikki vanhemmuuden tuomat velvollisuudet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei isä- tai äitipuoli voi tukea ja hoivata lapsipuoltaan. Salwen kuitenkin esittää, että kieltäytymällä aktiivisen vanhemman roolista isä- tai äitipuoli samalla välttää rooliin yhdistetyt kielteiset odotukset. Tämä mahdollistaisi vapauden rakentaa positiivista suhdetta lapsipuoleen ilman sijaisvanhemmuuteen ennalta liitettyjen kielteisten käsitysten rasitteita. (Salwen 1990, 123–124.) Tällainen menettelytapa on sekin pyrkimys saavuttaa tasapaino kahden myytin välillä (Nielsen 1999, 135).

Samantapainen, mutta ei ehkä yhtä radikaali lähestymistapa on kokeilla erilaisia rooleja. Isä- ja äitipuolten roolit ovat epämääräisiä, koska heillä ei ole olemassa tiettyä määrättyä roolia ja siksi heidän pitäisi vapaasti voida kokeilla eri rooleja, kunnes löytävät sopivan. (Visher & Visher 1988, 146; Walker & Messinger 1979, 189–199.) Vaihtoehtoiset roolit, joita isä- ja äitipuolet voivat kokeilla helpottaakseen keskinäistä vuorovaikutustaan lapsipuoltensa kanssa, sisältävät biologisen isän tai äidin (joka toimii vain jos biologinen isä tai äiti on kuollut kirjaimellisesti tai psykologisesti lapsen mielessä), toisen isän tai äidin, ystävän ja kaverin roolit. (Orchard & Solberg, 1999, 110; Ritala-Koskinen, 2001, 150–151.)

3 UUSPERHEEN JÄSENET TUTKIMUKSISSA

Tässä luvussa tarkastelen uusperheiden jäseniin liittyviä aikaisempia tutkimuksia. Tuon esille varsin laajasti, tutkimukseni taustaksi ja pohjaksi, sitä isä- ja äiti- puole- na olemiseen läheisesti liittyvää ihmissuhdeverkostoa. Samalla tuon myös yleistä isyyteen ja äitiyteen liittyvää tutkimusta esille, koska haastatteleman isä- ja äiti- puolet olivat samanaikaisesti myös itse biologisia isiä ja äitejä.

Julkaistu uusperhetutkimus on pääosin tehty Yhdysvalloissa. Vain harvoja eu- rooppalaisia (esim. Furstenberg ja Cherlin 1991) tai pohjoismaisia (esim. Levin 1997) tutkimuksia on tehty. Meillä Suomessa uusperheitä koskeva kirjallisuus on etupäässä erilaisten terapeuttien tai uusperheessä elävien kirjoittamia oppaita ja ohjeita uusperheellisille (esim. Aukia & Manninen 1999; Hayman 1999; Hä- mäläinen 1988; Rauha 2003; Rosenholm 1989; Vartiainen & Vartiainen 1994). Suomessa uusperheistä on tilastollisen tarkastelun lisäksi julkaistu vain muutamia pro gradu- ja lisensiaattitöitä (esim. Harinen 1998; Jaakkola & Säntti 2000; Rita- la-Koskinen 1988; Ritala-Koskinen 1993). Kuvaavaa suomalaisen uusperhetutki- muksen suppeudelle on, että uusperheistä on tehty vain yksi väitöskirja: Ritala- Koskinen 2001: *Mikä on lapsen perhe?*

Tarkastelen ensin uusperheen aikuisista tehtyjä tutkimuksia ja sen jälkeen entisistä puolisoista ja yhteisestä huoltajuudesta tehtyjä tutkimuksia. Alaluvus- sa 3.4 tuon esille tutkimuksia, jotka valottavat eri puolilta lasten sopeutumista uusperheeseen ja lopuksi luvussa 3.5 luon yleiskatsauksen uusperhetutkimukseen. Liitteeseen 1 olen koonnut yhteen tutkimuksessani lähteinä käytetyt uusperheitä käsittelevät tutkimukset, aikajärjestyksessä. Taulukosta löytyy myös tutkimukses- sa käytetty taustateoria, jos sellainen on mainittu. Tutkimusten päätuloksiin olen ottanut vain ne, jotka jollakin tapaa liittyvät uusperheisiin. Tutkimus on kokonai- suudessaan saattanut olla paljon laajempi ja vain osa tutkimuksesta on käsitellyt uusperheitä.

3.1 Isät ja isäpuolet

Ennen kuin voidaan pohtia isyyttä ja isäpuolena olemista uusperheessä, on syytä hieman tarkastella isyyden käsitettä. Huttusen (2001) mukaan perheen hakiessa uusia muotoja isä on joutunut tuulisimmalle paikalle. Erilaisten perhemuotojen kohdalla (avioeroissa, uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä) isä on se, jonka perhe-elämä muuttuu kaikkein eniten. Aikaisemmin, 1950-luvulla, isä on ollut se, jonka toimialueeseen kuuluu kodin ulkopuolinen maailma. Isä toimi elättäjänä ja käytti perheen ylintä valtaa. Isä oli roolimalli ja rajojen asettaja (Korhonen 1999, 82). Äidin osaksi jäi kodin yksityinen piiri, jossa hän edusti emotionaalista ja hoivaavaa puolta. Siirryttäessä vähitellen familistisesta (perhekeskeisestä) perhe- käsityksestä individualistiseen (yksilökeskeiseen) perhekäsitykseen ovat perheen perinteiset roolit uudelleen keskustelun alla. Jallinoja (1994) esittää, että yksilöllisyyden korostamisen seurauksena henkilökohtainen hyvinvointi ja ainutkertaisen minän rakentaminen ovat nousseet yhteisen hyvän, sosiaalisen mielenlaadun ja jaetun ilon edelle. Hänen mukaansa perheellistyminen ja vanhemmaksi tulo on alettu nähdä erääksi projektiksi muiden kilpailevien projektien (mm. opiskelun,

työn ja harrastusten) joukossa. Huttunen (2001, 40) huomauttaa, että jos parisuh- teessa menee huonosti, voidaan entistä herkemmin hakea tyydytystä muualta, jol- loin myös vanhemmuus joutuu vaakalaudalle. Oleellista on, että isäksi tullaan entistä vanhempana. Kysymys ei ole yksiselitteisesti vain yksilöllisestä halusta ”nauttia pitkästä nuoruudesta” vaan myös siitä, että pitkät opiskelut, pysyvän työ- paikan varmistaminen ja oman kodin hankinta saattavat lykätä lasten hankintaa kauaksi hamaan tulevaisuuteen. Asioita voidaan perustella myös perheen yhtei- sellä edulla, asiat halutaan ”järjestykseen” ennen lasten hankintaa ja näin lapsista tulee projekteja kodin hankkimisen tavoin.

Korhonen (1999) tutki keski-ikäisten miesten (N=41) lapsuuskokemuksia ja heidän omaa vanhemmuuttaan elämäkertahaastattelujen avulla. Haastateltujen miesten isät olivat tutkimuksen mukaan jaoteltavissa neljään eri ryhmään: etäisiin auktoriteetti isiin, tasaisiin ja hyväluontoisiin isiin, epävakaisiin ja arvaamatto- miin isiin sekä pelottavan ankariin isiin. Jaottelu kuitenkin muuttui tarkasteltaes- sa haastateltavien omaa isyyttä. Nyt isät voitiin jakaa kuuteen eri ”isäryhmään”: vastuutaan korostaviin isiin, taustalla tukeviin isiin, toiminnallisiin isiin, miehisiin auktoriteetti-isiin, otteensa menettäneisiin isiin ja poikkeuksellisen äidillisiin isiin. Korhonen väittää isyyden muuttuneen moninaisemmaksi, ja että sukupolvien vä- lisestä suhteista käydään jatkuvaa neuvottelua. Hän toteaa, että 1970- ja 1980- luvuilla isäksi tulleet eivät enää ole voineet nojata edellisen sukupolven traditi- oon. (Korhonen 1999, 141–160.) Isyys on varmasti muuttunut moninaisemmaksi, mutta edellä olevan tutkimuksen isäryhmiä on kuitenkin syytä kyseenalaistaa. Jos 1940- ja 1950-luvulla isäksi tulleet olisivat itse saaneet kuvailua omaa isyyttään, kuinka moni olisi kuvannut itseään epävakaksi tai arvaamattomaksi tai jopa pe- lottavaksi isäksi? Lapsuuden kokemukset omasta isästä ja omat käsitykset omasta isyydestä eivät ole verrattavissa toisiinsa.

Huttunen (2001) pohtii isyyden käsitettä kahdesta suunnasta. Yhtenä vaihto- ehtona hän esittää, että isä-käsite voitaisiin varata vain biologiselle isälle ja muille merkityksille etsittäisiin uusia sanoja. Toisena vaihtoehtona olisi, että biologisesta isästä puhuttaisiin vain esimerkiksi siittäjänä ja vanha isä sana säästettäisiin sy- vempiä ja tunnepohjaisia merkityksiä varten. Huttunen ehdottaa, että koska isyys on nykyään pirstoutunutta, biologisen isyyden valta-asemaa voitaisiin arvioida uudelleen. (Huttunen 2001, 57–58.)

Huttunen (2001) jatkaa isyyden tarkastelua jakamalla isyyden neljään eri kä- sitteeseen. Ensinnäkin *biologiseen isyyteen*, joka liittyy lapsen ja miehen väliseen biologiseen suhteeseen. Toiseksi *juridiseen, lailliseen isyyteen*, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan antamia oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen nähden. Tällaisen oi- keuden voi saada kolmella tavalla: avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnusta- misen tai adoption kautta. Juridiseen isyyteen liittyy myös huoltajuus- ja elatus- velvollisuus. Kolmantena on *sosiaalinen isyys*, jolla Huttunen tarkoittaa lapsen kanssa asumista sekä arjen jakamista, johon liittyy hoivaa, huolenpitoa ja ajan an- tamista. Neljäntenä käsitteenä on *psykologinen isyys*, jolla tarkoitetaan isäsuhteen kiintymykseen ja tunteisiin perustuvaa puolta. Uusperheessä mies on puolisonsa lapsille sosiaalinen isä tai isäpuoli. Juridinen ja psykologinen isyys ovat mahdol- lisuuksia, jotka voivat joskus toteutua. (Huttunen 2001, 57–68.)

Tutkimuksessaan Seltzer (1991) on todennut, että miesten sitoutuminen eron jälkeiseen isyyteen liittyy eron jälkeisiin olosuhteisiin ja muun muassa asumisjärjestelyihin. Hän havaitsi, että jos isä on aktiivinen yhdellä sitoutumisen alueella, hän on aktiivisempi muillakin. Esimerkiksi, jos isä huolehtii elatusmaksuista, hän myös useammin tapaa lastaan ja on päättämässä lapsensa asioista kuin isä, joka ei taloudellisesti tue lastaan. (Seltzer 1991, 96.)

Sillä, asuivatko isäpuolen omat biologiset lapset uusperheessä vai eivät, ei ole merkitystä siihen, mitä isäpuolet tunsivat lapsipuoliaan kohtaan. Parhaiten lapsipuoliensa kanssa tulivat toimeen sellaiset isäpuolet, joilla ei ollut omia biologisia lapsia (Duberman 1973, 287–290). Päinvastaisen tutkimustuloksen esittää kuitenkin Ambert (1986) väittäessään, että miehen suhde lapsipuoleen on läheisempi, jos lapsipuoli asuu uusperheessä kuin jos hän vain vierailisi siellä. Tämä suhde on paljolti riippuvainen siitä, onko miehellä omia biologisia lapsia. Jos miehellä on uusperheessä asuvia omia biologisia lapsia, hänellä on myös läheisemmät ja kiinteämmät suhteet lapsipuoliinsa. Tämän lisäksi, jos miehellä oli omien lastensa huoltajuus, oli todennäköisempää, että suhteet perheessä asuviin lapsipuoliin olivat läheisemmät. Jos miehen lapset asuivat äidin luona, mutta olivat kuitenkin yhteydessä isäänsä, vaikka vähäisessäkin määrin, isät säilyttivät tietyn etäisyyden kanssaan asuviin lapsipuoliin. He olivat huolissaan siitä, että kiintymällä lapsipuoliinsa he olisivat epäreiluja omia lapsiaan kohtaan. Isäpuolet, jotka asuivat lapsipuoltensa kanssa, puhuivat tutkimuksen mukaan vähemmän lapsipuolistaan kuin äitipuolet, jotka asuivat lapsipuoltensa kanssa. (Ambert 1986, 798–800.) Siihen, että miehet puhuvat vähemmän lapsipuolistaan on ainakin kaksi mahdollista selitystä. Ensinnäkin, isäpuolet viettivät ehkä äitipuolia vähemmän aikaa lapsipuoltensa kanssa, ja toiseksi miehet eivät ehkä yleensääkään puhu lapsista samalla tavoin ja yhtä paljon kuin naiset.

Ganong ja Coleman (1994) toteavat, että isäpuolen oma biologinen lapsi voi auttaa isäpuolen ja lapsipuolen suhteen kehittymistä monella tavalla. Jos lapset ovat suurin piirtein saman ikäisiä, heistä voi tulla kavereita ja he voivat tukea toisiaan. Ehkä miehet, joilla on omia lapsia aikaisemmasta liitosta, selviävät paremmin isäpuolina, koska he eivät ole kovin taipuvaisia ottamaan etenkin uusperheen perustamisen alussa vahvaa vanhemman roolia. Tutkijat toteavat, että isäpuolet, joilla on omia lapsia, ilmaisevat enemmän läheisyyttä vuorovaikutuksessaan lapsipuolen kanssa. Heillä on myös vähemmän negatiivisia tunteita lapsipuolta kohtaan kuin isäpuolilla, joilla ei ole omia lapsia. (Ganong & Coleman 1994, 83–84.) Myös Visher ja Visher (1988) ovat päätyneet siihen, että sellaisilla isäpuolilla, joilla on omia lapsia, ovat realistisemmat odotukset lapsipuolten suhteen. Tätä Visher ja Visher puolestaan perustelevat ajatuksella, että isäpuolet, joilla on omia lapsia, ehkä myös kiintyvät vähemmän lapsipuoliinsa verrattuna isäpuoliin, joilla ei ole omia lapsia. Kun näitä kahta viimeiseksi esille tullutta tutkimusta yhdistää toisiinsa, huomaa, että jos isäpuolilla on omia lapsia niin he ilmaisevat enemmän läheisyyttä vuorovaikutuksessa lapsipuolilleen ja heillä on vähemmän negatiivisia tunteita lapsipuolia kohtaan (ks. Ganong & Coleman 1994), mutta he ovat näihin vähemmän kiintyneitä (ks. Visher & Visher 1998). Tämä on ymmärrettävää, koska miehet ovat oppineet toimimaan isän lailla, mutta suhde omiin biologisiin lapsiin on kuitenkin läheisempi.

Isäpuolet, jotka asuvat lapsipuolensa kanssa ja joilla on nykyisestä uusperheestä biologisia lapsia, ovat kaikkein tyytyväisimpiä suhteeseensa sekä puolisoonsa että lapsipuoliinsa (Ambert 1986, 798–800). Samanlaiseen tutkimustulokseen oli päätyneet myös Duberman, joka selitti edellä mainittua tyytyväisyyttä sillä, että yhteinen lapsi tuo suhteeseen pysyvyyttä ja yhdistää myös eri perheistä tulleita lapsia, koska heillä on uuden vauvan myötä jotain yhteistä (Duberman 1973, 288).

Edellä tarkastelluista yhdysvaltalaisista tutkimustuloksista täytyy huomata, että tutkimusten tekovaiheessa avioeron jälkeen lasten huoltajuus kuului pääsääntöisesti vain toiselle vanhemmalle (esim. Duberman 1973). Avioeron jälkeisissä huoltajuusjärjestelyissä yhteishuoltajuus (joint legal custody) oli vuonna 2003 ensisijaisena ja lähtökohtaisena vaihtoehtona Yhdysvalloissa yhdeksässä osavaltiossa. Yli 40 osavaltiossa yhteishuoltajuus oli mahdollista, mutta ei ensisijaisena vaihtoehtona, jolloin sitä piti erikseen anoa. Lisäksi yhdessä osavaltiossa lähtökohtana on yhteinen asumishuoltajuus (joint physical custody) eli lapsi asuu yhtä paljon kummankin biologisen vanhempansa kanssa ja yhdessä osavaltiossa sekä yhteishuoltajuus että yhteinen asumishuoltajuus. (Douglas 2003, 2.)

Orleans, Palisi ja Caddell (1989) tutkivat isäpuolten (N=60) tyytyväisyyttä ja sopeutumista avioliittoon selvittämällä isäpuolten tunteita ja asenteita lapsipuolia kohtaan, isäpuolten ja lapsipuolien välistä kanssakäymistä ja isäpuolten osallistumista päätösten tekemiseen uusperheessä. Isäpuolten avioliittoon sopeutumisen ja tyytyväisyyden kannalta oli tärkeintä osallistuminen uusperheessä tehtäviin päätöksiin. Avioliiton onnistumiselle oli oleellista, että päätöksistä oltiin puolisoitten välillä yksimielisiä ja että isäpuolet kokivat oman asemansa tärkeäksi päätöksiä tehtäessä. Toisin sanoen isäpuolet, jotka kokivat saavansa käyttää ratkaisevaa päätäntävaltaa asioissa ja havaitsivat, että heidän puolisonsa oli heidän kanssaan samaa mieltä, olivat kaikista tyytyväisimpiä avioliittoonsa. Tutkijat selittivät tätä tulosta muun muassa kulttuurisilla stereotyyppioilla, joiden mukaan miehillä tuli olla määräävä asema niin ensimmäisessä avioliitossa kuin myös uusperheessä. Tutkijoiden mukaan tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että isäpuolten tulisi olla dominoivia tai kontrolloivia päätöksiä tehtäessä. Oleellista on, että isäpuolet, jotka kokevat, että heidän mielipiteillään on merkitystä ja heidän mielipiteitään arvostetaan päätöksiä tehtäessä, olivat myös tyytyväisimpiä. Isäpuolten sopeutuminen uusperheeseen ei kuitenkaan välttämättä vaatinut isäpuolilta syvää emotionaalista tai asenteellista panostamista lapsipuolia kohtaan, vaan he kokivat, että rajoittunut vuorovaikutus ja vähäinen tunteiden ilmaisu lapsipuolen kanssa on riittävää. (Orleans, Palisi & Caddell, 1989, 371–377.)

Edellä olleeseen Orleansin ym. tutkimukseen liittyy oman tutkimukseni kannalta kaksikin ongelmaa. Ensinnäkin tutkimuksen aineiston hankinnasta on kulu-
nut jo kaksikymmentä vuotta, sillä aineisto on kerätty vuosina 1984–1985. Kuinka paljon isän ja isäpuolen yhteiskunnallinen asema perheessä on tänä aikana muuttunut? Toinen mielenkiintoinen seikka on, että tutkittaessa isäpuolen tyytyväisyyttä uusperheessä ei oteta huomioon, kuinka paljon uusperheen ulkopuolelta tulee asioita, jotka vaikuttavat isäpuolen mahdollisuuteen osallistua tai tehdä päätöksiä. Monetkaan uusperheissä tehtävistä päätöksistä eivät ole vain perheen sisäisiä asioita, vaan lasten muualla asuvilla vanhemmilla on oikeus olla päättämässä lasten asioista.

Orleansin ym. (1989) tutkimustulosten kanssa ristiriidassa on tutkimus, jossa tutkittiin päätösten tekemisen valtaa, itsenäisyyttä ja kommunikaatiota vertaamalla uusperheen puolisoja (N=111) ja ydinperheen puolisoja (N=111). Tutkimuksessa selvisi, että uusperheen puoliset hyväksyivät enemmän itsenäisyyttä puolisoltaan lastenkasvatuksessa ja raha-asioissa kuin ydinperheen puoliset toisiltaan (Allen, Baucom, Burnett, Epstein & Rankin-Esquer, 2001, 326–344.) Saatu tulos on sikäli järkeenkäypä, että kaikki lapsia koskevat päätökset, esimerkiksi asumisjärjestelyt, eivät ole vain uusperheen sisäisiä asioita. Toisaalta myös lapsista aiheutuvat kulut, esimerkiksi elatusmaksut, ovat asioita, jotka on päätetty jo ennen uusperheen perustamista.

Tilastojen mukaan näyttää siltä, että uusperheys koettelee isän ja hänen lastensa välisiä suhteita. Miehen uusperheeseen mukanaan tuomista lapsista 58 % on kuukausittain yhteydessä muualla asuvaan äitiinsä, ja vain yhdellä lapsella kahdeksasta (12 %) suhteet ovat täysin poikki äitiinsä. Jos äidin lapset asuvat uusperheessä, on 44 % näistä lapsista yhteydessä muualla asuvaan isäänsä kuukausittain ja 25 % näistä lapsista ei näe koskaan muualla asuvaa isäänsä. (Jaakkola & Sääntti 2000.)

Isäpuolien merkitys korostuu etenkin poikien elämässä. He ovat aikuisia, jotka ovat lasten kanssa läsnäolevia ja jakavat yhteistä aikaa aktiivisesti lapsipuolien kanssa. Lasten haastatteluissa korostuivat selvästi urheilulliset harrastukset, erilaiset viihteelliset kotona yhdessä tekemisen muodot ja tekniset asiat. Tämä kertoo selvästi isäpuolien ja etenkin poikien välisestä keskinäisestä kaveruudesta. (Ritala-Koskinen 2001, 137.)

Eronneet, lapsistaan erossa asuvat isät olivat tyytymättömämpiä isän rooliinsa kuin lastensa kanssa asuvat isät. Tyytymättömyys liittyi siihen, miten isä-lapsisuuhde rakentuu tapaamisjärjestelyjen vuoksi ja miten entinen puoliso toimi ”portinvartijana” isä-lapsisuhteen kehittymiselle. Isän roolin arvostus oli kuitenkin näillä isillä korkeampi kuin niillä, jotka eivät olleet eronneet. Isän rooli-identiteetin kokeminen tärkeäksi selittyy myös sillä, että lasten kanssa olemiseen oli vain rajoitettu aika. Isät, asuivat he sitten lastensa kanssa tai eivät, kertoivat panostavansa isyyteen yhtä paljon. Panostaminen oli erityisesti erossa asuvilla isillä säännöllisiä tapaamisia ja lasten kanssa puhelimesta puhumista. Isyys eron jälkeen ei muistuta isyyttä ennen eroa ja isät huomasivat turhautuvansa siihen, että heillä ei ole kontrollia ja hallintaa omien lastensa elämään. Isät kokivat siis oman roolinsa isänä merkittäväksi avioeron jälkeen, vaikka eivät olleet siihen tyytyväisiä. (Minton & Pasley 1996.)

Coleman ja Ganong (1997) toteavat, että isäpuolilla näyttäisi olevan helpompaa sopeutua uusperheeseen kuin äitipuolilla, vaikka isäpuolen rooli uusperheessä on vieläkin epämääräisempi kuin äitipuolten. Sopeutumista ehkä edistää, että miehet ovat harvemmin mukana perheen arjen toiminnassa, perherakenteesta huolimatta, jolloin mahdollisuus ristiriitoihin on pienempi. Isäpuolille on olemassa kuitenkin sosiaalinen vaatimus tarjota taloudellinen tuki, joten miehen stereotypia perheen elättäjänä on myös isäpuolilta odotettua. Tutkijat kertovat, että jotkut isäpuolet, tosin pieni vähemmistö, ovat kokeneet olevansa tarpeellisia lapsipuolille vain silloin, kun heitä taloudellisesti tarvitaan. Nämä isäpuolet ovat kuvanneet itseään ”lounaseteleinä”. Haastatellut isäpuolet todennäköisesti eivät vaatineet itselleen isän roolia, jos biologinen isä oli lapsen elämässä mukana. Tutkitut isäpuolet oli-

vat melkein yhdenmukaisesti motivoituneet tekemään sen, mikä oli lapsipuolille parasta, vaikkakin käsitykset tästä parhaasta vaihtelivat suuresti. (Coleman & Ganong 1997, 113–117.)

3.2 Äidit ja äitipuolet

”Äitiyttä voidaan tarkastella historiallisesti, sillä äidit ovat perinteisesti harjoittaneet sitä työkseen. Isyyden historia on vasta alkanut, näihin asti se on ollut lähinnä sivullisuuden historiaa.” (Nopola 1991, 7.)

Äitiydestä puhuttaessa tai äitiyttä määriteltäessä se vaatii samalla rinnalleen myös isyyden huomioimisen. Äitiyttä on tarkasteltava äidin ja lapsen sosiaalisena suhteena ottaen huomioon, että molemmat osapuolet ovat toimijoita ja muokkaavat suhdetta ja, että molemmilla on myös muita suhteita, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä. (Vuori 1991, 57,61.) Tarkasteltaessa äitiyttä samoista lähtökohdista kuin Huttunen (2001) tarkasteli isyyttä, voidaan puhua *biologisesta äitiydestä*, jolla tarkoitetaan naista, jolla on biologinen suhde lapseen. Esimerkiksi kohdunvuokraustapauksissa äiti olisi se, joka on munasolun luovuttanut, eikä se, joka on lapsen synnyttänyt. Toiseksi on juridinen, *laillinen äitiys*, jonka voi saada esim. adoption kautta. *Sosiaalinen äitiys* tapahtuu arjen jakamisena, hoivana ja huolenpitona. Neljäntenä käsitteenä voisi olla *psykologinen äitiys*. Huttunen (2001) on ehdottanut, että biologisen isän valta-asemaa pitäisi arvioida uudelleen. Nähtäväksi jää, uskaltaakohan kukaan tehdä vastaavaa ehdotusta biologisen äidin valta-aseman uudelleen arvioinnista.

Kuronen (1991, 220) huomauttaa, että äitiys on biologian lisäksi myös yhteiskunnallisten järjestelyjen tuote, joten äitiys muuttuu yhteiskunnan muuttuessa ja äitiys vaihtelee kulttuurista toiseen. Saarikankaan (1991, 234) mukaan käsitykset äitiydestä ja naisellisuudesta liittyvät toisiinsa, sillä äitiyttä on pidetty naisen kutsumuksena ja naiseuden täyttymisenä.

Vuori (2002, 21) tuo esille, että viime vuosisadan alkuvaiheessa vanhemmuudesta tuli naiskysymys ja valistuksen kohteeksi poimittiin naiset ja tytöt, koska he ovat potentiaalisia äitejä. Tällöin tarkoituksena oli hyvänlaatuisen väestön lisääminen valistamisella, äitiyshuollolla, abortin kriminalisoinnilla ja sukupuolivalistuksen tiukoilla rajoilla. Vuori (2002, 36) jatkaa, että myöhemmin perhekeskustelun painopiste siirtyi yhä enemmän perheen elättäjistä, isästä, äitiin, josta tuli koko perheen ohjaaja ja moraalisuuden ylläpitäjä. Uusi näkemys korosti ennen muuta äidin ja lapsen välistä suhdetta lapsen hyvän tulevaisuuden lähtökohtana. Äidistä rakennettiin jo 1840-luvun asiantuntijoiden kasvatust keskusteluista lähtien perheen keskiössä oleva hahmo (Vuori 2002, 43).

Äitiyden idealisointi kumpuaa ajatuksesta, että sukupolvien välinen valtasuhde on ytimeltään harmoninen, ei-valtasuhde. Jos valta käsitetään luonteeltaan kieltävänä ja tukahduttavana, on äitejä helppo syyttää. (Vuori 1991, 11, 62.)

Äitimyytistä Nopola (1991, 68) kirjoittaa seuraavasti: ”Äidillä on taloudessaan mies, äiti omistautuu pääasiassa lapselleen, äidillä on ainoastaan myönteisiä tunteita lapsiaan kohtaan, äiti ei ajattele omaa etuaan, äiti ’jousta’ jatkuvasti töissään lapsen takia.” Äitimyyttiin liittyvistä vaatimuksista Niemelä (1991, 111) mainitsee seuraavat: ”äidin pitää olla kärsivällinen, äiti rakastaa lasta alusta asti, äiti ei saa

suuttua lapselle, äiti ei saa tuskastua lapsen hoitoon ja äidin pitää olla mielialaltaan pysyvä. Äidin tulee olla uhrautuva, äidin tulee mukautua mielellään vauvan tarpeiden mukaan, äidin tulee antaa periksi lapselle, äidin tulee olla epäitsekkäs ja äidin tulee unohtaa omat tarpeensa lapsen tarpeiden vuoksi.” Nämä vaatimukset voi täyttää, jos kieltää omat tunteensa ja kieltää myös omat tarpeensa.

Vuori (2002) jatkaa mielenkiintoista pohdintaansa esittämällä, että vanhemmuuden vastuun jakaminen perheessä ei näytäkään johtavan äitien valinnan mahdollisuuksien kasvamiseen, vaan päinvastoin. Äitien huolet näyttävätkin vain laajenevan, sillä nyt heidän pitää yhdessä ammattilaisten kanssa houkutellessa miehiä ”lempeästi ja vaivihkaa” toteuttamaan laajempaa vastuuta perheestä ja lapsista. Vaikka isät hoitaisivatkin lapsiaan, on äitien tehtävänä lymytä jossakin lähistöllä ja olla tarpeen vaatiessa saatavilla avuksi. Äiti on ollut asiantuntijoiden teksteissä pitkään äänetön ja nimetön maaperä lapsen kehitykselle, ja nyt sitten äitien tehtävänä on toimia vielä isyydenkin maaperänä. (Vuori 2002, 358–361.)

Jokinen (1996) tutki äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Äitien kokemuksena nousi esille väsymys, ruumiillisena kokonaisvaltaisena kokemuksena. Väsyminen liittyi tilaan, kotiin, jossa ei jaksa hallita asioita. Saarikangas (2002) esittää, että kodiksi tekeminen ja tilan haltuun ottaminen tapahtuu juuri tekemisessä ja toistamisessa. Asunnossa toimiminen oli sen kodiksi tekemistä ja uuden oman tilan ja järjestyksen luomista. Naisen ja kodin vahva liitto tuli esille modernin asunnon rakentamisessa. Naiset suunnittelivat ja määrittelivät uutta puhdasta kodin tilaa, joka puolestaan määritteli heitä. Naiset luovat ja hallitsevat kotia siivoamalla, laittamalla ruokaa, hoitamalla lapsia ja sisustamalla ja samalla kodin voi ajatella hallitsevan heitä. ”Nainen on kodin subjekti sanan kahdessa merkityksessä: hän on sekä toimiva ’minä’ että kulttuurisen järjestyksen alamainen.” (Saarikangas 2002, 122.)

Granfelt (1998) huomasi haastatellessaan kodittomia naisia, että äitiydessä epäonnistuminen ei ole vain yhdessä roolissa eli äitinä epäonnistumista, vaan se uhkaa naisidentiteetin perustoja ja sitä kautta ihmisarvoa. Äitiydessä epäonnistuminen näyttääyksi yksittäisen naisen heikkoutena, pahuutena ja kyvyttömyytenä. Äiti, jonka lapset ovat esimerkiksi sijaisvanhempien hoidossa, kokee ulkopuolisuutta ja huonommuutta sijaisvanhempiin nähden. Myöskin äiti, joka itse vapaaehtoisesti haluaa luopua lapsestaan, joutuu vaikean ratkaisun eteen, koska äitiydestä kieltäytyminen on moralismilla ladattu aihe. Äitiys ja sitä kautta myös osa identiteettiä ei kuitenkaan katoa, vaikka ei lapsensa kanssa asuisikaan. On mahdollista löytää uusi, joskin tavallisuudesta poikkeava tapa toimia äitinä. Granfelt toteaa, että särkynyt äitiys voi eheytyä lapsen huostaanoton jälkeenkin. Äitiys ei ehkä enää tule entiselleen, mutta voi rakentua kuitenkin hyväksi ja merkittäväksi. Äiti voi säilyttää lapseen liittyvät mielikuvansa ja äideille on hyvin tärkeää tietoisuus ”ne on mun”. (Granfelt 1998, 117–137.)

Nousiainen (2004) painottaa tutkiessaan lapsistaan erillään asuvia äitejä, että syyt lapsen isälle jäämiseen ovat olleet moninaiset ja eivät aina sitä, mitä äiti olisi itse halunnut. Ratkaisuja pyrittiin kuitenkin jälkikäteen tulkitsemaan lapsen edun mukaisiksi. Toiveena oli, että lapsi isompana, kun itse saisi vaikuttaa asioihin, muuttaisi äidin luokse asumaan. Äidit kokivat syyllisyyttä siitä, etteivät ole lapsensa arjessa mukana niin paljon kuin haluaisivat, koska asuvat erillään. Ko-

kemuksena voi kuitenkin olla tunne siitä, että on hyvä ja vastuullinen äiti. Hyvä äitiys liittyy siihen, että on osannut ottaa lapsen edun huomioon ratkaisuja tehtäessä. (Nousiainen 2004, 169.)

Levin (1997b) puolestaan huomauttaa, että äidin ja äitipuolen rooleissa on paljon yhdenmukaisuutta: lapsista ja kodista huolehtimista. Hän jatkaa, että äitipuolen rooliin ei kuitenkaan niin itsestään selvästi liitetä näiden asioiden tekemistä kuin äidin rooliin. Äitipuolen rooliin kuuluu tietty etäisyys, jota ei naisen rooliin perheessä katsota kuuluvan. Näiden kahden roolin välillä on ristiriita, sillä ei voi olla lähellä ja etäällä yhtä aikaa. Levin esittää, että tässä ristiriitatilanteessa naisen rooli kuitenkin voittaa ja äitipuolen rooli jää toiseksi. Miehillä hänen mukaansa miehen rooli on aina määräävä riippumatta siitä, onko mies isä tai isäpuoli. (Levin 1997b.)

Äitipuoliin yhteiskunnan taholta kohdistuvat ristiriitaiset odotukset aiheuttavat tutkijoiden mukaan heille vaikeuksia. Yhteiskunta esimerkiksi odottaa, että äitipuoli osoittaa aktiivista roolia lasten kasvatuksessa. Kuitenkin lähiympäristö odottaa, että äitipuoli ei osallistu niin aktiivisesti lapsipuoltensa kasvatukseen, että hänestä tulisi biologisen äidin kilpailija. Äitipuolen asema voi olla hyvinkin vaikea, jos lapsipuolet asuvat uusperheessä. Äitipuolen pitäisi hoitaa ja huoltaa luonaan asuvia lapsia, mutta hän ei saisi asettua äidin asemaan tai olla kilpailemassa äidin paikasta. (Orchard & Solberg 1999, 108.)

Äitipuolen asemaan vaikuttavat myös uusperheen kokoonpanoon liittyvät kysymykset: kuinka paljon hän viettää aikaa lapsipuoliensa kanssa eli asuvatko lapsipuolet uusperheessä vai ovatko he vain etälapsia, kuinka puolison edellinen liitto päättyi eli menikö äitipuoli naimiseen lesken vai eronneen kanssa, onko hän itse ollut aikaisemmin naimisissa ja onko hänellä itsellään lapsia edellisestä liitosta. (Salwen 1990, 118–119.)

Äitipuolet saattavat myös kohdistaa itseensä epärealistia odotuksia uusperheessä. Vaikka uusperheen jäsenillä olisikin melko realistiset odotukset uusvanhemman roolista, odotukset uusvanhemmuudesta perustuvat ydinperheen vanhemmuuden malleihin. Äitipuoli voi odottaa itseltään, että hän auttaa lapsipuoliaan selviytymään eron aiheuttamista tunteista, luo läheisen ja onnellisen perheen eron yhteydessä menetetyn tilalle ja pitää kaikki uusperheen jäsenet onnellisina ja tyytyväisinä. Hän saattaa myös haluta olla elävä esimerkki siitä, että myytti ilkeästä äitipuolesta ei pidä paikkaansa, ja että hän kykenee rakastamaan lapsipuoliaan välittömästi ja samalla tavalla kuin omia lapsiaan sekä saa samanlaista vastarakkautta myös lapsipuoliltaan. Puoliso voi edistää näitä epärealistisia odotuksia olettamalla, että hänen uusi puolisonsa suorittaa samoja tehtäviä hänen lastensa kanssa kuin näiden biologinen äiti. (Orchard & Solberg 1999, 109.)

Clingempeel, Brand ja Segal (1987, 75) väittävät, että äitipuolet yrittävät usein liikaa ja liian varhain olla vanhemman asemassa etenkin suhteessa tytärpuoliinsa, mikä aiheuttaa tytärpuolissa lojaalisuusristiriitoja heidän biologista äitiään kohtaan. Todennäköisin syy siihen, että äitipuolet kokevat isäpuolia enemmän vaikeuksia suhteessa lapsipuoliin on, että äitipuolet yleensä viettävät isäpuolia enemmän aikaa lasten kanssa ja ovat näin enemmän alltiina ristiriidoille. (Ambert 1986, 799; Duberman 1973, 283.)

Ceglian ja Gardner (2000) esittävät ”ilkeän äitipuolen kierteen”, jossa on seitsemän eri vaihetta ja kukin vaihe on aina seurausta edellisestä vaiheesta.

1. Odotuksena on rakkaus lapsipuoleen →
2. Epäonnistuminen edellisen odotuksen täyttämässä →
3. Riittämättömyyden ja epäonnistumisen tunteet suhteessa lapsipuoleen →
4. Pelko ilkeän äitipuolen leimasta, jolloin entistä enemmän yrittää olla hyvä äitipuoli →
5. Kokee, että lapsipuoli suhtautuu kiittämättömästi ja epäkunnioittavasti →
6. Lapsipuolen suhtautuminen johtaa epäreiluun kohteluun →
7. Puolisoiden välille tulee erimielisyyttä lapsipuolen ongelmallisesta käytöksestä. (Ceglian & Gardner 2000, 119.)

Ceglian ja Gardner tutkivat edelleen, mikä kolmesta erilaisesta kiintymystyylistä: turvallinen (secure), epävarma (anxious) vai välttelevä (avoidant) johtaa äitipuolet kohtelemaan lapsipuoltaan epäreilusti. Tutkimuksen havaintona oli, että välttelevä tyyli johti useimmiten lapsipuolen epäreiluun kohteluun, ja tutkijat selittivät tätä sillä, että koska lapsipuolen kanssa ei toimittu, niin ei myöskään ollut mahdollisuutta saavuttaa positiivista tunnesuhdetta. Epävarman tyylin omaavat kokivat usein lapsipuolen suhtautuvan kiittämättömästi ja epäkunnioittavasti. Tätä selitettiin sillä, että epävarmat kokivat itse panostavansa suhteeseen enemmän kuin saavansa siitä, ja he unohtivat omat tarpeensa pitääkseen kaikki muut onnellisina. (Ceglian & Gardner 2000, 123–124.)

Niin kuin Ahrons ja Wallisch asian vähän kärjistetyksi ilmaisevat: koska naisille perhe on elämässä keskeisempi asia kuin miehille, heidän suhtautumisensa perheen ihmissuhteisiin on intensiivisempi. Tämä voi selittää sitä, miksi isien uudelleen avioituminen aiheuttaa niin paljon stressiä. Toisen naisen ”lisääminen perheeseen” voi aiheuttaa vakavan uhan ja lisätä stressiä ja häiriötä sekä äitien että äitipuolien elämässä. (Ahrons & Wallisch 1987, 248.)

Nielsen (1999) jatkaa, että jos lasten biologinen äiti ei halua lapsensa pitävän isän uudesta puolisosta, tällä voi olla kolmenlaisia seurauksia. Ensinnäkin lapsipuoli ei voi ilman syyllisyyttä pitää äitipuolesta, toiseksi omistushaluinen äiti voi myös vaikeuttaa isän ja lapsen tapaamisia. Näissä tilanteissa äitipuolet usein kokevat syyllisyyttä ajatellen, että jos minua ei olisi, lapsipuolella olisi parempi suhde isäänsä. Kolmanneksi, jos äiti ei hyväksy lapsen ja äitipuolen ystävyyttä, hän tulee toistuvasti kritisoimaan ja syyttämään äitipuolta mistä tahansa esiin tulevasta ongelmasta. Yhteenvetona Nielsen toteaa, että äitipuolten tilanne on paljon vaikeampi kuin isäpuolten, sillä äitipuolet joutuvat lasten biologisen äidin mustasukkaisuuden, kilpailun ja vihamielisyyden kohteeksi enemmän kuin isäpuolet. (Nielsen 1999, 123, 136.)

Ambert (1986) korostaa, että loppujen lopuksi monet äitipuolet tuntevat hyvinkin ristiriitaisia tunteita lapsipuoliaan kohtaan. Heillä on enemmän positiivisia tunteita niitä lapsipuolia kohtaan, jotka asuvat uusperheessä (lähilapsia) kuin niitä, jotka vain vierailevat (etälapset) siellä. Etälapset aiheuttavat heille ylimääräistä työtä (siivousta, ruoanlaittoa ym.), mikä koettiin taakaksi, vaikka lapsipuolista paljon pidettiin. Ylimääräisen työn seurauksena äitipuolet itse tuntevat vain vähän positiivisia tunteita vierailuista. Äitipuolet myös kokevat, että lapsipuolten vierailut aiheuttavat levottomuutta ja että he olisivat onnellisempia, jos lapsipuolia ei olisi ollenkaan. Tilanne on toinen, jos lapsipuoli asuu uusperheessä, sillä vaikka

lapsipuoli aiheuttaakin lisää työtä, asuminen myös mahdollistaa tunnepohjaisen kiintymyksen ja lapsipuolet osallistuvat kodin arkeen muiden perheenjäsenten taivoin. Tällaisissa perheissä äitipuolet kokevat olevansa yhdessä miestensä kanssa lasten kasvattajia. (Ambert 1986, 797–802.)

Ambert (1986) jatkaa, että kokemuksena oli, että lasten muualla asuva vanhempi usein ”tärveli” uusperheen rauhaa. Äitipuolilla oli myös tunne siitä, että heitä käytetään hyväksi lapsenhoitajana, jotta lasten biologinen äiti voisi nauttia vapaudestaan. Koettiin myös, että lasten isä tekee enemmän yhteistyötä lapsia koskevilla asioilla entisen puolisonsa kanssa kuin heidän kanssaan. Tämä aiheuttaa äitipuolille tunteen, että he eivät ole merkityksellisiä asioissa, jotka koskevat lapsipuolia. Äitipuolet ovat sitä mieltä, että elämä olisi helpompaa, jos he olisivat menneet naimisiin lesken kanssa, jolloin heistä olisi voinut tulla lapsipuolille äitejä. (Ambert 1986, 797–802.)

Church (1999) havaitsi haastattellessaan äitipuolia (N=104), että heillä on uusperheestään viisi erilaista käsitystä. Ensimmäinen ryhmän muodostivat ne, joiden tavoitteena ja ihanteena oli *ydinperheen kaltainen perhe* (N=23). Tällaiseen perheeseen kuuluivat itsen lisäksi puoliso, biologiset lapset ja lapsipuolet. Näissä perheissä äitipuolet halusivat olla äidin roolissa myös lapsipuolilleen ja lasten biologinen äiti koettiin häiritsevänä tekijänä. Toisena oli *laajentuma perhe* (N=28), jossa äitipuolet eivät halunneet olla äidin roolissa lapsipuolille, mutta korostivat, että heillä on tärkeä ja merkityksellinen asema lapsipuolten elämässä. Perheeseen kuului itsen, puolison, biologisten lasten ja lapsipuolien lisäksi entisen ja nykyisen puolison sukulaiset ja omat alkuperäiset perheet. Suhteiden paljoutta ja monipuolisuutta pidettiin hyvänä asiana. Tavoitteena oli kohtelias ja lämmin suhde lapsipuolten biologiseen äitiin. Joillakin tämä suhde oli onnistunut, mutta useimmat kokivat pettyneensä itsen ja biologisen äidin suhteeseen. Kolmantena uusperhe käsitettiin *parina* (N=32). Ensijaiseksi määriteltiin parisuhde ja lapsipuolet olivat tulleet parisuhteen ”lisäksi”, osana koko ”pakettia.” Aikaisempia suhteita ei haluttu mukaan, ja esimerkiksi lasten biologisen äidin kanssa ei haluttu olla tekemisissä. Koettiin myös, että lasten biologisella äidillä on vaikutusta parisuhteeseen. Lapsipuolille haluttiin olla ystävän roolissa. Neljäntenä käsityksenä tutkijat nimesivät *biologisen mallin* (N=18), jossa uusperheen katsottiin muotoutuvan biologisten siteiden perusteella eli perheeseen kuului itsen lisäksi omat biologiset lapset. Tämä tarkoitti, että samassa kotitaloudessa oli kaksi perhettä, jos molemmilla puolisoilla oli lapsia edellisestä liitosta. Lapsipuolelle oltiin joko ystäviä tai etäisiä sen mukaan, pidettiinkö lapsipuolesta vai ei. Viidentenä käsityksenä uusperheestä oli *ei-perhe* (N=3), jossa äitipuolet kokivat, etteivät he kuulu ollenkaan uusperheeseen. Uusperheeseen kuuluivat vain puoliso ja puolison lapset ja itsensä he määrittelivät ulkopuolisiksi. Suhde lapsipuoliin oli ongelmallinen ja he näkivät itsensä ”ilkeinä äitipuolina”. He halusivat kyllä päästä osaksi perhettä, mutta kokivat, että heille ei annettu siihen mahdollisuuksia. (Church 1999, 88–98.)

Church (1999) katsoo, että näiden käsitysten takana ovat erilaiset perheeseen liittyvät ideologiat. *Ydinperhe*-käsityksen taustalla oli ajatus, että on tärkeää, että lapsella on äiti, isä ja rakastava koti. *Laajentuma perhe*-käsityksen ideologiana oli, että jokainen hyötyy saadessaan ison perheen. *Pari*-käsityksessä on taas ajatus, että vahva liitto on jokaisen perheen keskus. *Biologisen* käsityksen taustaide-

ologiaan liittyi, että äidin täytyy ensijaisesti huolehtia lapsistaan. (Church 1999, 99–100.)

Äitipuolet ovat tutkimusten mukaan huolissaan omista lapsistaan, lapsipuolten vaikutuksesta omiin lapsiinsa, lasten tasapuolisesta ja oikeudenmukaisesta kohtelusta (puoliso ei vaadi lapsilta samojen sääntöjen mukaan elämistä tai puoliso hankkii omille lapsilleen enemmän tavaroita) sekä ajasta, joka menee lapsipuolien huoltamiseen ja joka samalla on pois omilta lapsilta. Samalla, kun äitipuolet ilmaisivat harmistumistaan edellä mainituista asioista, he myös tunsivat syyllisyyttä tuntemastaan harmista. Nämä asiat tulivat esille etenkin, kun koettiin, ettei kaikki ole uusperheessä hyvin eli jos oltiin eri mieltä esimerkiksi kasvatustavoista. Niinpä useat äitipuolet huolimatta siitä, että rakastivat miestänsä, olivat epävarmoja siitä, oliko uusperhe koetun stressin arvoinen. (Coleman & Ganong 1997, 111.)

Coleman ja Ganong (1997) jatkavat, että äitipuolet kokivat saavansa liian vähän tukea uusvanhempana toimimiselleen ja näin uusperhe näyttäytyi vaikeiden järjestelyjen vuoksi vain hyvin vähän positiivista tukea antavana. Uusperhe tarjosi liian suuria haasteita äitipuolien voimavaroihin nähden. Turhautuneimpia olivat äitipuolet, joilla oli tarve kontrolliin. Äitipuolilla, joilla ei ollut omia lapsia, oli myös vaikeuksia kestää lasten aiheuttamaa meteliä, kaaosta ja epäjärjestystä sekä kilpailua lasten isän huomiosta. Lasten isät ottivat näissä tilanteissa usein passiivisen roolin eivätkä halunneet puuttua lastensa käytökseen, vaikka lasten käytös aiheuttikin heidän puolisolleen ongelmia. Isien passiivisuus, jonka tarkoituksena oli vähentää ristiriitoja, aiheutti enemmän mielipahaa äitipuolen ja lasten välille. Kuitenkin mitä kauemmin uusperhe oli ollut yhdessä, sitä enemmän kontrollinhaluiset äitipuolet oppivat jäämään lapsipuoltensa elämässä taustalle. Taustalle jääminen ei kuitenkaan ollut yksinkertainen ja helppo ratkaisu, sillä siihen liittyi äitipuolilla epäonnistumisen kokemusta suhteessa lapsipuoliin. (Coleman & Ganong 1997, 113–114.)

3.3 Entiset puoliset ja yhteinen huoltajuus

Vanhemmuuden jatkumisen ja jatkamisen ideaalilla ymmärretään usein isän ja lapsen yhteydenpidon ja tunnesuhteen korostamista. Tämä puolestaan edellyttää entisten puolisoitten suhteen jatkumista uudessa, muuttuneessa muodossa. (Kuronen 2003, 113.)

Tähän viittaavat myös Madden-Derdich ja Leonard (2000), jotka esittävät, että vuorovaikutukseen yhteisessä vanhemmuudessa vaikuttaa eniten isän saama tuki entiseltä puolisoltaan ja isän oma tyytyväisyys omaan vanhemmuuteensa. Eli mitä enemmän lasten äiti tuki lasten isää hänen vanhemmuudessaan, ja mitä tyytyväisempi isä oli omaan tapaansa olla vanhempi, sitä paremmin yhteinen vanhemmuus toteutui. Myös yhteishuoltajuudella oli vaikutusta isien tyytyväisyyteen vanhempana olemiseensa ja tätä kautta myös toimimiseen yhteisessä vanhemmuudessa. (Madden-Derdich & Leonard, 2000, 315.)

Edellä mainittuun Madden-Derdichin ja Leonardin tutkimukseen osallistui 62 lähimmän vuoden aikana eronnutta isää. Heistä 44 %:lla oli yhteishuoltajuus (joint legal custody), ja kaikissa näissä tapauksissa lapset asuivat äidin luona (sole physical custody). Lopuilla eli 56 %:lla oli lasten äidillä yksinhuoltajuus (sole le-

gal custody). Huomattava on, että osavaltiossa, jossa tutkimus tehtiin, yhteishuoltajuus oli vanhemmille mahdollista, mutta se ei ollut lähtöoletus eli yhteishuoltajuutta tuli erikseen avioeron yhteydessä pyytää. (Madden-Derdich & Leonard, 2000, 313.) Äitien huoltajuuspäätökseen siitä, haluavatko he yhteishuoltajuuden vai yksinhuoltajuuden, vaikuttaa eniten luottamus entisen puolisonsa lastenkasvatustykyihin. Luottaessaan entisen puolisonsa lastenkasvatustykyihin äidit olivat valmiimpia yhteishuoltajuuteen. Muillakin tekijöillä oli vaikutusta huoltajuuspäätökseen, kuten esimerkiksi vanhempien välisillä riidoilla. (Wilcox, Wolchik & Braver 1998, 93-101.) Furstenberg ja Cherlin (1991) toteavat kuitenkin, että lapsen edun kannalta merkittävämmäksi tekijäksi kuin huoltajuuspäätökset osoittautuivat vanhempien masentuneisuuden aste ja vanhempien keskinäisen riitelyn määrä.

Isät, joilla oli yhteishuoltajuus, kuvasivat suurempaa valvontaa ja vaikutusta lastensa elämään kuin isät, joilla ei ollut huoltajuutta. Mielenkiintoista oli tutkijoiden mukaan kuitenkin huomata, että vaikka isillä oli huoltajuus, he eivät olleet yhtään sen enempää sitoutuneita lastensa hoitoon ja yhteisen vanhemmuuden vastuuseen kuin nekään isät, joilla huoltajuutta ei ollut. Yhteishuoltajuudella oli isille ennen kaikkea psykologinen merkitys. Se mahdollisti heille tunteen siitä, että he olivat edelleen kontrolloimassa ja vaikuttamassa lastensa elämään. (Madden-Derdich & Leonard, 2000.) Vanhemmalla voi olla aikaisempaa läheisempi suhde lapseensa, vaikka hän näkee tätä eron jälkeen harvemmin (Hokkanen 2002, 127).

Madden-Derdich ja Leonard (2002) ovat havainneet, että äidit ovat isiä tyytymättömämpiä entisen puolisonsa lastenhoitotykyihin. Isät ovat mielestään sopeutuvaisempia, mitä tulee lasten tapaamisiin liittyviin muutoksiin, kuin mitä äidit kertoivat heidän olevan. Vastaavasti myös äidit pitävät itseään joustavina ja sopeutuvina, mitä tulee tapaamisiin liittyviin muutoksiin, mutta isät raportoivat kokevansa asiat eri tavalla. Äidit myös olettavat, että isät ovat tyytyväisempiä huoltajuusjärjestelyihin kuin nämä todellisuudessa ovatkaan. Edellä mainitulla seikalla on suurin yhteys yhteiseen vanhemmuuteen liittyviin ristiriitoihin. Mitä tyytymättömämpiä äidit ovat isien kasvatuskäytäntöihin, sitä todennäköisempiä ovat vanhempien väliset ristiriidat. Tämä tulos ei sinänsä yllättänyt tutkijoita, sillä saattoihan olla, että isät itse asiassa ensimmäistä kertaa vasta avioeron jälkeen ottivat yksin vastuuta lastenhoidosta ja kasvatuksesta. Avioliiton aikana lastenhoito ja kasvatustuu on saattanut kuulua pääasiallisesti äidin rooliin. Monille äideille tämä uusi äitiyden tilanne, jossa lapset ovat aika ajoin yksinomaan isän hoidossa, vaikuttaa merkittävästi myös äitien omaan identiteettiin. (Madden-Derdich & Leonard, 2002, 37–45.)

Vaikka avioliitto virallisesti päättyykin avioeroon, on puolisoitten tunnesuhteen päättyminen monimutkainen prosessi etenkin niillä vanhemmilla, jotka jatkavat avioeron jälkeen vanhemmuuden yhteisen vastuun. Ristiriitaa eronneiden puolisoitten välillä ennustaa eniten avioeron aiheuttama vihamielisyys ja äitien tyytymättömyys saamaansa taloudelliseen tukeen. Muina ongelmia aiheuttavina tekijöinä olivat huoltajuusjärjestelyt ja yhteistyö vanhempana. (Madden-Derdich & Arditti, 1999, 243–249).

3.4 Lähilapset ja etälapset

Biologisen vanhempansa mukana uusperheeseen tulleilla lapsilla on merkittävä suhde uusperheen ulkopuoliseen henkilöön, biologiseen äitiinsä tai isäänsä. Uusperheen lapsilla on myös ollut suhde toisen biologisen vanhempansa ja mahdollisten sisarustensa kanssa jo ennen uuden liiton solmimista. Tämä aiheuttaa sen, että isä- tai äiti puolen ja mahdollisesti myös hänen entisen liittonsa lasten on löydettävä paikkansa jo olemassa olevasta kiinteästä ryhmästä. Uusperheiden ei-yhteiset lapset ovat useamman kuin yhden perheyhteisön jäseniä: alkuperäisen perheensä, nykyisen uusperheensä ja mahdollisesti he pitävät itseään myös erossa elävän vanhempansa uudelleen perustaman perheen jäsenenä. (Visher & Visher 1979, 15–35.)

Crosbie-Burnett (1989) esittää, että lapsella on psykologiset siteet uusperheeseen, ja vaikka hän ei ole paikalla, hän vaikuttaa koko ajan perheen suunnitelmiin. Lapsi on psyykkisesti läsnä, vaikka ei ole sitä fyysisesti. Suunnitelmissa on otettava huomioon ajat, jolloin lapsi on taas paikalla ja myös tapaamisjärjestelyiden mahdolliset muutokset, jotka vaikuttavat koko uusperheen elämään. (Crosbie-Burnett 1989, 325.)

Myös lapsipuolille oma rooli on epäselvä. Lapset eivät tiedä, millä tavalla heidän pitäisi liittyä uusvanhempaansa etenkin, jos uusperheen ulkopuolella asuva biologinen vanhempi on aktiivisesti mukana lapsen elämässä. (Crosbie-Burnett 1989, 326.)

Duberman (1973) huomauttaa, että on väärin olettaa eri perheistä tulevien lasten sopeutuvan toisiinsa ja alkavan tulla toimeen keskenään heti vain siksi, että he ovat lapsia. Hän on havainnut, että jos molempien uusperheen vanhempien lapset edellisistä liitoista asuvat uusperheessä, uussisarukset tulevat paremmin toimeen keskenään kuin jos osa heistä olisi vain vierailevia lapsia. Duberman on myös havainnut, että jos uusperheeseen syntyy uusi lapsi, on uussisaruksillakin keskenään läheisemmät välit. (Duberman 1973, 283,290.)

Perhesuhteiden moninaisuus ei merkitse lapsille kaaosta eikä se tuota vaikeuksia oman perheen ymmärtämisessä, jos lapsilla on omassa elämässään tilaa määrittellä itselleen merkitykselliset suhteet. Uusperheen lapset muovaavat käsitystään uusperheestä ja siihen kuuluvista henkilöistä hyvinkin yksilöllisesti. He rakentavat perheen lähinnä yhdessä asumisen ja biologisten suhteiden pohjalta. Tulkintaa perheestä muovaa kokemus vanhempien avioerosta ja uusista parisuhteista. (Ritala-Koskinen 2001, 114,126.)

Ritala-Koskinen (2001) tutkimuksessa uusperheen lapset ovat esittäneet neljä tulkintaa siitä, mitä heidän perheeseensä kuuluu. Ensimmäiseen perhetulkintaan kuuluvat kaikki ne, jotka asuvat yhdessä. Toinen perhetulkinta pitää sisällään kaikki ne, jotka asuvat yhdessä, ja muualla asuvan biologisen vanhemman, mahdollisesti hänen uuden puolisonsa ja lapsia tai biologisia sisarusia. Kolmanteen perhetulkintaan kuuluvat ne alkuperäisen biologisen perheen jäsenet, joiden kanssa asutaan yhdessä ja mahdollisesti muita, mutta heidän kuulumistaan perheeseen lapset arvioivat sen mukaan, kuinka läheinen suhde on. Neljäntenä perhetulkintana on biologinen perhe. Tähän tulkintaan kuuluvat biologinen alkuperäinen perhe asuinpaikasta riippumatta ja lisäksi voi olla muita, jotka asuvat yhdessä. (Ri-

tala-Koskinen 2001, 115–125.) Uusperheen lapsille perhe voi siis olla laajempi, monimuotoisempi ja muuttuvampi käsite kuin vain perhe ymmärrettynä yhdessä asuvina henkilöinä tai ymmärrettynä biologisuuden perusteella.

Lapsen ja uuden aikuisen suhteeseen vaikuttaa neljä merkityksellistä seikkaa. Ensimmäisenä suhteeseen vaikuttaa se, minkä ikäinen lapsi on uusperhettä perustettaessa. Isommille lapsille biologiset perhesuhteet ovat merkityksellisempiä ja näin heille voi uusperheestä tulla jonkinlainen ”asumisperhe”(Ritala-Koskinen 2001, 126,150; ks. myös Duberman 1973, 288,290; Ihinger-Tallman & Pasley 1997, 31; Visher & Visher 1988, 155). Toiseksi suhteeseen vaikuttaa lapsen suhde muualla asuvaan biologiseen vanhempaansa. Kolmas suhteeseen vaikuttava tekijä on, kuinka kauan uusperhe on elänyt yhdessä, sillä tuoreeltaan uusia ihmisiä ei itsestään selvästi liitetä perheeseen. Neljäntenä vaikuttavana asiana on, millainen on lapsen suhde uuteen aikuisen ja mitkä ovat lapsen ja uuden aikuisen sukupuolet. (Ritala-Koskinen 2001, 126,150.)

Isompien lasten ja erityisesti murrosikäisten halu mieltää uusperhe eräänlaiseksi ”asumisperheeksi” liittyynee myös osaksi siihen, että nuori on ikänsä puolelta kehitysvaiheessa, jossa kavereiden merkitys korostuu ja itsenäistyminen alkaa. Nuoren suuntautuminen on jo iästään johtuen perheestä ulospäin, eikä hänellä ole enää tarvetta luoda kiinteitä perhesuhteita. Samoihin ajatuksiin on myös päätyneet Visher ja Visher (1988, 155).

Lapsille uusperhe on onnistunut silloin, kun se antaa tilaa ja mahdollisuuksia heille tärkeisiin ihmissuhteisiin ja mahdollisesti tuo lisää hyviä aikuissuhteita, jotka voivat vaihdella kavereudesta vanhemmuuteen. Uudet aikuissuhteet voivat myös olla etäisiä, mutta tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö lasten ja aikuisten väliset suhteet voisi olla myös suhteita, joissa kumpikin osapuoli hyväksyy toisensa. (Ritala-Koskinen 2001, 151.)

Uusperheen uuden aikuisen ja lapsen suhteelle tärkeintä ei ole, miten uusperheen uusi vanhempi kohtelee lasta, vaan tärkeintä on, miten lapsi suhtautuu uusperheen uuteen vanhempaan (Ritala-Koskinen 1993, 134). Jos lapsi päättää torjua hänet, ei uusperheen uudella vanhemmalla ole paljon mahdollisuuksia korjata tilannetta (Cissna, Cox & Bochner 1990, 55–56; Ganong & Coleman 1994, 82). Uusperheen lapset ovat usein lojaaleja muualla asuvaa vanhempaansa kohtaan ja näin ollen tuntevat syyllisyyttä, jos alkavat pitää uudesta vanhemmastaan. Niinpä he torjuvat uusperheen uuden vanhemman lähestymisyritykset ja pitävät häneen ”välimatkaa”. (Crosbie-Burnett, Skyles & Becker-Haven 1988, 297; Ganong & Coleman 1994, 82; Nielsen 1999, 123; Visher & Visher 1988, 177; Walker & Messinger 1979, 188–190.)

Biologisen vanhemmuuden ylittämättömyys näyttää olevan moraalinen asia. Isä- tai äitipuoli voi olla lapselle läheinen ja luottamuksen kohde, mutta isä- tai äitipuoli ei voi nousta isän tai äidin asemaan, ohi biologisen isän tai äidin. Uuden vanhemman täysvaltainen vanhemmuus määrittyy mahdottomaksi asiaksi. (Ritala-Koskinen 1993, 130–131.)

Lapsille ei näytä olevan kovinkaan suurta merkitystä sillä, kuka heidän konkreettisista asioistaan huolehtii. Lapset kääntyvät yleensä perheen äitien puoleen, niin biologisten kuin äitipuolienkin, jos he tarvitsevat apua tai heillä on asioita, joista pitää neuvotella. (Ritala-Koskinen 2001, 142.)

Lapselle isän tai äidin uusi puoliso on merkki siitä, että isä ja äiti eivät enää palaa yhteen. Useat lapset kantavat sisällään toivetta, että elämä palaisi ennalleen, mutta uusperhettä perustettaessa tämä toive romuttuu lopullisesti. Mitä nuorempi lapsi on, sen helpompi hänen on kiintyä uuteen vanhempaan. Toisaalta voi käydä niin, että lapsi tai nuori ei lainkaan pidä vanhempansa uudesta kumppanista ja päättää käyttää kaikki keinot, jotta saisi ”tunkeilijan” tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi. Yleensä lapsilta odotetaan liian nopeaa sopeutumista tilanteeseen. Lapsilla saattaa olla pelkoja, että tämäkin liitto päättyy eroon, ja niin he eivät pettymyksen pelossa uskalla kiintyä uuteen ihmiseen. (Kinnunen, Kyröseppä, & Koskinen, 1990, 48–49; Cissna, Cox, & Bochner 1990, 52.)

Nuoret (N=36), iältään 18–24 vuotta, kertoivat kokemuksiaan siitä, mikä on ollut uusperheessä eläessä parasta ja mikä pahinta (perheessä oloaika 6–15 vuotta). Hyvinä asioina mainittiin uusperheestä saadut emotionaaliset voimavarat ja tuki, isompi tukiverkosto, materiaallinen tuki ja mahdollisuus henkilökohtaiseen kasvuun, josta mainittiin esimerkkinä, että elämästä saatiin realistinen kuva. Hyvinä asiana mainittiin myös, että oli opittava tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Vaikeimpia asioita oli emotionaalinen stressi, johon liittyivät lojaalisuusristiriidat, menetykset ja muutokset. Nuoret kokivat olevansa kahden perheen välissä, ja lojaalisuusristiriidat vaikuttivat myös käytökseen. Ei voinut näyttää pitävänsä ”uusvanhemmasta”, koska samalla loukkasi oikeaa vanhempaa. Menetyksiin liittyi kokemus lapsuuden menetyksestä, perheenjäsenten menetyksestä, ydinperheen menetyksestä sekä kokemus siitä, ettei enää kuulunut minnekään. Uusperhettä perustettaessa saattoi myös muuttua koti, koulu ja yhteydenpito kavereihin. Ongelmia tuotti myös se, että ”uusvanhempi” ei ollut oikea vanhempi. Tällöin ei tiedetty, mikä oikeus ”uusvanhemmalla” oli määrällä, ja nuorten kokemuksena oli, etteivät he tarvitse toista isää tai toista äitiä. Kaikilla vastaajilla oli kuitenkin positiivisia kokemuksia uusperheessä asumisesta. Hyvät kokemukset olivat globaaleja ja huonot olivat spesifisiä. (Freisthler, Svare & Harrison-Jay 2003, 83–103.) On kuitenkin huomioitavaa, että osa nuorten kokemuksista ei liity yksinomaan uusperheeseen, vaan yleensä avioeroon, etenkin menetyksiin ja muutoksiin liittyvät asiat.

Verrattaessa nuorten (N=12, M=16,6 vuotta) kokemuksia uusperheessä asumisesta neljän vuoden ajalta saatiin joitakin kokemuksia, jotka pysyivät samoina, vaikka aikaa kului ja joitakin, jotka muuttuivat neljän vuoden aikana. Pysyvinä kokemuksina oli, miten selviytyä menetyksistä (ystävyyssuhteet, entiset traditiot muuttuvat uusiksi, vähemmän valtaa uusperheissä, tunne siitä, että perhe on muuttunut liian nopeasti). Luopuminen toiveesta, että ydinperhe palaa yhteen, tapahtuu selvästi vasta sitten, kun perustetaan uusperhe. Pysyvinä kokemuksena oli myös voimattomuus, sillä nuoret kokivat, että heillä ei ole mahdollisuuksia osallistua uusperheen päätösten tekemiseen. Yhteinen pysyvä kokemus oli, että nuorilla oli enemmän rajoituksia uusperheessä. Yli puolet kuitenkin ilmoitti, että he kuuluivat hyvin uusperheeseen ja ovat onnekkaita, kun saivat ”uusvanhemman”. Ison perheen osana oleminen toi mukanaan myös enemmän mahdollisuuksia ja suhteita muihin ihmisiin. Ulkopuoliset harrastukset, ystävät ja luottaminen biologisiin vanhempiin auttoi monia nuoria selviytymään siitä, mitä uusperhe toi tullessaan. (Wilkes & Fromme, 2002, 113–115.)

Miten nuorten kokemukset sitten muuttuivat neljän vuoden aikana? Muutokset olivat etupäässä positiivisia. Kahden kodin välillä kulkeminen oli vähemmän häiritsevää kuin neljä vuotta aikaisemmin. Enää ei kerrottu surusta, vihasta ja mielipahasta. Aikaisemmin kipeät ja tuskalliset tunteet olivat vallitsevana teemana. Enää ei tapahtuneilla muutoksilla ollut vaikutusta kouluun, ystävyys-suhteisiin ja harrastuksiin. Uusperheen jäsenet olivat tulleet läheisemmiksi. Kokemuksena oli myös, että yksityisyyden määrä oli lisääntynyt. Vaikka muutos oli tapahtunut nopeasti, eivät nuoret enää olleet ymmällään ja hämmentyneitä muutoksista eivätkä he enää kokeneet, että heidän pitäisi muuttaa käyttäytymistään. Puolet nuorista koki yhä lojaalisuusongelmia uusperheessä, tosin nekin olivat merkittävästi vähentyneet. On kuitenkin huomioitava, että haastateltavat olivat neljä vuotta vanhempia kuin tutkimuksen ensimmäisen haastattelun ajankohtana. Aikaisemmin myös murrosikä on voinut vaikuttaa reagointi tapaan. (Wilkes & Fromme, 2002, 115–116.)

Koululaiset (N=118, M=12,5 v.), jotka asuivat isäpuoliperheissä, omasivat paremman minäkäsityksen ja heillä oli vähemmän sosiaalisia ongelmia kuin niillä, jotka asuivat äitipuoliperheissä. Erot olivat kuitenkin pieniä. Tyttöjen ongelmallista suhdetta äitipuoleen selitettiin sillä, että tytöt kokivat äitipuolensa tunkeilijana. Sosiaalisten ongelmien syinä saattoi myös olla alkuperäisessä perheessä olleet ongelmat ja se, että äitipuoliperheissä asuvilla koululaisilla oli mahdollisesti ongelmia suhteessa biologiseen äitiinsä. Tutkimuksen taustatekijöistä on huomioitava, että avioeron jälkeinen lasten huoltajuus oli tutkittavien nuorten isillä. Koska huoltajuus oli isillä, tytöillä ja isillä oli joko poikkeuksellisen lämpimät suhteet tai sitten biologisella äidillä oli sellaisia ongelmia, että hän ei ollut kykeneväinen huoltajaksi. (Fine & Kurdek, 1992, 727–739.)

Arditti (1999) tuo esille, että avioeron jälkeen nuorten ja heidän äitinsä välit muuttuvat. Etenkin tytöt näkevät äitinsä enemmänkin kavereina. Äidin huolenpito nähtiin tärkeäksi asiaksi ja nuoret kokivat myös arvokkaaksi läheisyyden ja samanarvoisuuden kokemukset suhteessa äitiinsä. (Arditti 1999, 109–119.)

Miksi lapset isäpuoliperheissä voivat huonommin kuin ydinperheen lapset, eivätkä he voi yhtään sen paremmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset? Syitä etsittiin aikuisten välisistä ristiriidoista: niiden aikuisten, jotka asuivat samassa kotitaloudessa ja eronneiden vanhempien välisistä ristiriidoista. Ajateltiin, että lapsilla isäpuoliperheissä on suuri riski kohdata molempien suhteiden riidat. Ajateltiin myös, että aikaisemmista kokemuksista johtuen lapset ovat herkempiä reagoimaan riitoihin. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan tutkijat esittävät, että syy ei ole aikuisten välisissä ristiriidoissa vaan isäpuoli-lapsipuoli suhteessa. Tutkijat toteavat, että on kuitenkin vältettävä yleistämistä. Aina ei ole niin, että lapset voivat uusperheessä huonommin, vaan uusperheellä voi olla positiivinen vaikutus lapsen hyvinvointiin. (Hanson, McLanahan & Thomson, 1996, 141–154.)

Nuoret, jotka asuivat isäpuoliperheissä (N=146), kertoivat enemmän sallivasta kasvatuksesta kuin ne, jotka asuivat äitipuoliperheissä (N=36) (Kurdek & Fine 1993, 279–291; ks. myös Fisher, Leve, O’Leary & Leve 2003). Isäpuoliperheissä nuoret kertoivat saavansa vähemmän lämpöä osakseen. Nuorten kokemusten mukaan äitipuoliperheissä koettiin isäpuoliperheitä enemmän ristiriitoja. Tutkijat toteavat tämän liittyvän äitipuolten roolin vaikeuteen ja epäselvyyteen (Kurdek & Fine 1993, 279–291, Santrock & Sitterle 1987, 273–302, Visher & Visher 1988).

Henry ja Lovelace (1995) tuovat tutkimuksessaan esille, että uusperheiden voimavarana on joustavuus, mikä vaikutti eniten nuorten uusperhetyytyväisyyteen sekä yleensä uusperhe-elämään että uusvanhemman ja lapsipuolen suhteeseen. Joustavuuteen liittyi mahdollisuus ottaa huomioon sekä kotitalouden että jokaisen yksilön tarpeet. Nuoret (N=95, M=16,06 vuotta) kuuluivat laajennettuun perhesysteemiin, johon kuului ainakin yksi muu kotitalous. Tällöin tarvitaan joustavuutta. Ne nuoret, jotka huomasivat säännönmukaisuutta perheen aikatauluissa ja rutiineissa, olivat myös tyytyväisempiä. Tällöin jäi aikaa ja energiaa tärkeämpien ja joustavuutta vaativien asioiden keskustelemiseen. Hyvät keskusteluvälit biologisen vanhemman kanssa auttoivat myös sopeutumaan uusperheeseen ja sen rutiineihin ja tapoihin. Ongelmia oli mahdollista ratkoa aktiivisesti, eikä vain odottaa niiden katoavan itsestään. Edellä olleista seikoista huolimatta nuoret eivät kokeneet kuitenkaan olevansa kiinteästi perheenjäseniä. Tämä liittyi ikään, jossa haluttiin jo itsenäisyyttä. Heillä oli myös side toiseen vanhempaansa, joka asui eri taloudessa. (Henry & Lovelace 1995.)

Sisaruussuhteita käsittelevässä tutkimuksessa todettiin, että yksinhuoltajaperheen sisaruussuhteet olivat negatiivisempia kuin uusperheissä. Sisaruussuhteet olivat vähemmän negatiivisia sellaisissa uusperheissä, joissa oli kummankin puolison lapsia edellisestä liitosta kuin ydinperheissä, isäpuoliperheissä ja äitipuoliperheissä. Myös niillä uusperheen lapsilla, jotka eivät ole sisaruksia keskenään, on paremmat välit kuin täys- tai puolisisaruksilla. (Deater-Deckard, Dunn & Lusier 2002, 581–583.)

Berg (2003) on todennut, että nuoren itsetunnon vaikutus sen aikuisen sukupuolella, jonka kanssa hän asuu kuin sillä, onko yhdessä asuva aikuinen biologinen vanhempi vai uusvanhempi. Hänen mukaansa lapsen kanssa asuvalla äidillä tai äitipuolella on vaikutusta nuoren itsetuntoon, jos hänellä on läheinen suhde lapseen. Nuoret kokivat olevansa läheisempiä äitipuolen kuin isänsä kanssa. Berg esittää, että uusperheen isät voivat siis luovuttaa ”keskustelijan” roolin äitipuolelle suhteessa lapseensa. (Berg 2003, 82–85.)

Tutkimuksissa on havaittu, että lapselle riskitekijöitä ovat perheen muutokset, perhettä kuormittavat tekijät, perheen vaikeat ajat ja perheen kokemus stressiä. Lasten suhtautumisessa ja reaktioissa on kuitenkin yksilöllisiä vaihteluja. Vaihtelevuutta esiintyy reaktioiden vakavuudessa, ajankohdassa ja kestossa. Unohtaa ei myöskään voi lasten temperamenttieroja, lapsen sukupuolta ja aikaisempia sopeutumisasiänsä. (Hetherington & Stanley-Hagan 2000, 181–184.)

Innanen (2001) tutkimus käsitteli lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoitelmia isyydestä ja äitiydestä. Innanen toteaa, että ehkä nuoretkin ajattelevat vanhempiansa tavoin perhesiteiden olevan neuvottelunvaraisia ja puhuttavissa, koska kukaan uusperheistä kirjoittanut nuori ei tuominut vanhempiansa ratkaisua tai juurikaan harmitellut tilannetta. Kirjoittajat eivät myöskään kertoneet mahdollisista ongelmistaan ”kakkosvanhemman” kanssa. (Innanen 2001, 124.)

Furstenberg ja Cherlin (1991) korostavat, vedoten suureen Isossa Britanniassa tehtyyn lapsiin kohdistuvaan tutkimukseen (National Child Development), että useimmat lapset uusperheissä voivat hyvin. Tutkimukseen osallistui vuosina 1958 syntyneitä lapsia (N=17 000), joita tutkittiin 7 vuoden, 11 vuoden ja 16 vuoden iässä. Ainoastaan 16-vuotiaiden lasten kohdalla esiintyi enemmän riitoja ja käy-

tösongelmia kuin ydinperheen lapsilla, erojen ollessa kuitenkin pieniä. (Furstenberg & Cherlin 1991, 89.) Tämän pitkittäistutkimuksen ongelmana luonnollisesti on, että tutkimuksesta on kulunut aikaa jo kolmekymmentä vuotta. Tänä aikana käsitykset perheestä ovat muuttuneet ja perhelainsäädäntö on uudistunut, mikä on tuonut yhteishuoltajuuden.

Brobergin (2004) tutkimuksessa, jossa tutkittiin uusperheiden ihmissuhteita (N=667), havaittiin, että lähes 80 % vastaajista koki, että alkuhankaluuksien jälkeen oli päästy tyydyttävään tilanteeseen. Vastaajat olivat uusperheen aikuisia, joista 93 % oli naisia. Isä- ja äitipuolten ja lapsipuolen suhteessa oli 8 %:lla jatkuvasti ongelmia ja 13 %:lla jonkin verran hankaluuksia. Noin joka viidennessä uusperheessä isä- tai äitipuolta kutsuttiin isäksi tai äidiksi, ja useammin kuin joka toisessa perheessä isä- tai äitipuolen suhdetta lapsipuoleen kuvattiin kaverisuhteeksi (60 %) ja loput määrittelivät suhteen enemmänkin vanhemmuussuhteeksi. (Broberg 2004.)

Coleman ja Ganong (1997) huomauttavat, että uusperheen lapsilla on vahvoja joko positiivisia tai negatiivisia tunteita uusvanhempaa kohtaan. Hyvin toimivassa uusperheessä lapset enimmäkseen arvostavat uusvanhempaansa. Lasten kokemusten mukaan uusvanhempi saattoi laajentaa heidän näkökulmaansa niihin asioihin, joita he jakavat uusvanhemman kanssa. Joidenkin lasten elämää hankaloittavat lojaalisuusriitit ja uusvanhemmasta pitäminen ei tästä johtuen ole helppoa. Nekin lapset, jotka kuvasivat suhdettaan uusvanhempaan hyväksi, ilmaisivat lähestulkoon aina inhoavansa uusvanhemman kurinpitoa. Samanlainen uusvanhemman käytös voidaan lapsesta riippuen tulkita aivan erilaiseksi, esimerkiksi uusvanhemman taloudellinen tuki voidaan ottaa kiitollisena vastaan tai sitä voidaan pitää lahjontayrityksenä. Ajan myötä lapset saattavat muuttaa käsitystään uusvanhemmasta, mutta jossain tapauksissa tämä muutos tulee liian myöhään. Isä- tai äitipuolet ovat vetäytyneet koko suhteesta jo sitä ennen. Jotkut aikuiset lapset ovat myös ilmaisseet katumusta aikaisemmasta käytöksestään, sillä myöhemmin asiaa ajateltuaan he ovat todenneet menettäneensä oman käyttöksensä vuoksi elämästään ihmisen, jolla olisi ollut heidän elämälleen suuri rikastuttava merkitys. (Coleman & Ganong 1997, 117–119.)

3.5 Julkaistujen uusperhetutkimusten arviointia

Colemanin, Ganongin ja Finen (2000) tutkimuksen kohteena oli 1990-luvulla julkaistut uudelleen avioitumista tai uusperhettä käsittelevät tutkimukset (N=850). Tutkimukset voitiin jakaa kuuteen eri tutkimusalueeseen: väestötieteellinen kehitys, uudelleen avioitumiseen liittyvät suhteet, isä- ja äitipuoliperheissä asumisen vaikutukset lapsiin, uusperheen prosessit, yhteisölliset näkemykset uusperheisiin ja oikeudelliset kysymykset. Julkaistuista tutkimuksista 92 % sopi johonkin ylläolevista kuudesta tutkimusalueesta. (Coleman, Ganong & Fine 2000.) Tuon tässä yhteydessä esille Colemanin ym. havaintoja näistä tutkimuksista lukuunottamatta väestötieteellisiä tutkimuksia, sillä ne käsittelevät vain Yhdysvaltojen väestöä.

Tutkimukset, jotka olivat kiinnostuneita uudelleen avioitumiseen liittyvistä suhteista kohdistuivat avioliiton toimintaan, laatuun ja pysyvyyteen. Otokset olivat usein pieniä ja monet tutkimuksista kvalitatiivisia.

Yli kolmannes tehdyistä tutkimuksista kohdistui uusperheessä asuviin lapsiin. Tyypillisesti kysyttiin, mikä on uusperheen vaikutus lapsiin ja miten vaikutukset ilmenevät lasten käyttäytymisessä ja kehityksessä (koulumenestys, psykologinen sopeutuminen ja hyvinvointi sekä käytösongelmat). Mitä tahansa vaikutuksia ei kuitenkaan odotettu tutkimuksissa nousevan esiin, vaan riskitekijöiden mukaisesti tarkkailun kohteena olivat lasten käyttäytymisen ja kehityksen mahdolliset häiriöt ja patologiat. Tutkimuksille oli tyypillistä verrata uusperheiden ja yksinhuoltajaperheiden lapsia ydinperheiden lapsiin. Tutkimustulokset ovat hyvin vaihtelevia, mutta useiden tutkimusten mukaan uusperheen lapset olivat samanlaisia kuin yksinhuoltajaperheiden lapset. Uusperheen lapsilla oli kuitenkin suurempi riski saada ongelmia kuin ydinperheen lapsilla. Monet tutkijat myös havaitsivat, että ero uusperheen ja ydinperheen lasten välillä oli hyvin pieni. Useimmat lapsipuolet pärjäisivät koulussa hyvin, eikä heillä ollut emotionaalisia ongelmia tai käytösongelmia. Siitäkin huolimatta, että uusvanhemman negatiiviset, pitkäkestoiset vaikutukset tulivat usein esille, vanhemman uudelleen avioitumista lapsen ollessa pieniä ei voitu yhdistää emotionaalisiin ongelmiin varhaisessa aikuisuudessa tai keski-iässä. Lähtökohtaisena oletuksena näissä tutkimuksissa oli, että isä- tai äitipuolen kanssa asuminen oli lapselle ja nuorelle vahingoksi. Tutkimuksissa käytettiin muun muassa systeemi-, rooli-, sukupuoli-, vaihto- tai stressiteoriaa sekä sosiaalis-ekologista mallia ja elämäntapa- ja elämäntilanteen näkökulmaa. (Coleman, Ganong & Fine 2000.)

Uusperheisiin liittyviä prosesseja tutkimuksista käsitelti 25 %. Isäpuoli- ja lapsipuolisuhdetta tutkittiin paljon enemmän kuin äitipuoli-lapsipuolisuhdetta. Vain vähän on tutkittu sisarusten ja puolisisarusten suhdetta tai lasten isovanhempien ja uusvanhemprien suhdetta. Useimmat tutkimuksista, jotka käsitelivät isiä uusperheissä, koskivat isiä, jotka eivät asuneet lastensa kanssa. Tutkittiin lähinnä, miten uudelleen avioituminen vaikutti isän ja lapsen suhteeseen. Suhteellisen vähän on tutkimuksia, joissa olisi tutkittu perheen tason prosesseja ja vanhemmuuden tyyliä uusperheessä. (Coleman, Ganong & Fine 2000.) Isäpuolten ja lapsipuolten välisten suhteiden korostus tehdyissä tutkimuksissa näkyy myös tämän tutkimuksen lähteissä, sillä äitipuoli-lapsipuolitutkimuksia ei ollut kovinkaan montaa saatavilla. Yksi selkeä syy tähän on, että isäpuoliperheitä on paljon enemmän ja näin isäpuoliperheiden saaminen tutkimuksiin on helpompaa kuin äitipuoliperheiden.

Yhteisöllisiin näkemyksiin perustuvat tutkimukset toivat esille yleisen näemyksen uusperheistä: uusperhe on haitallinen ympäristö lapsille ja nuorille. Uusperheet ovat myös stigmatisoituneet leimojen, stereotyyppien ja kulttuuristen myyttien kautta. Myös auttamisen ammattilaisten käytös ja negatiivinen asenne ovat vaikuttaneet kielteisiin stereotyyppioihin. Mikäli uusperheet eivät ole stigmatisoituneet, ne ovat usein näkymättömiä sosiaalisissa systeemeissä, esimerkiksi koulujen käytännöissä ja menettelytavoissa. Oikeudellisiin kysymyksiin keskittyneet tutkimukset ovat tuoneet esille laillisen siteen puuttumisen uusvanhemman ja lapsipuolen väliltä. (Coleman, Ganong & Fine 2000.) Myös Kuronen (1994, 87) tutkiessaan äitiys- ja lastenenuvoloiden toimintakäytäntöjä havaitsi, että neuvolatyöntekijät pitävät lapsen kanssa asuvan äidin uutta parisuhdetta riskitekijänä lapselle, mutta lapsestaan erillään asuvan isän uusi parisuhde ei näyttäytynyt ongelmalliseksi, koska se ei noussut edes neuvolatyöntekijöiden kanssa käytävien keskustelun kohteeksi.

Vaikka uusperhetutkimusten määrä on huomattavasti lisääntynyt on edelleen ongelmallista, että tutkimuksissa ei oteta huomioon uusperheen rakentumiseen liittyvää "moninaista reaktiosarjaa". Otokset eivät aina riittävästi kuvaa puolisuhteiden erilaisuutta. Osaksi tämä johtuu siitä, että jonkun tyyppiset uusperheet on suljettu kokonaan tutkimusten ulkopuolelle ja osaksi siitä, että mahdollisesti tärkeisiin eroihin ei ole kiinnitetty huomiota. Tämän lisäksi uusperheen jäsenten vuorovaikutusta muualla asuvien biologisten lasten, entisten puolisoitten tai muiden muualla asuvien uusperheen jäsenten kanssa ei ole otettu huomioon. Uusperheiden tutkimus kotitaloutena aivan kuin uusperheisiin eivät vaikuttaisi perheen ulkopuoliset henkilöt johtaa väärin tulkintoihin uusperheistä. Monien tutkimusten painotuksena on ollut myös tunnistaa uusperheen ongelmia. (Coleman, Ganong & Fine 2000.)

Uusperheet niputetaan yhteen pelkän perherakenteen perusteella olettaen, että tämä riittää tekemään niistä samanlaisia elinympäristöjä yhdenmukaisine vaikutuksineen. Eroja löytyy niin perheiden sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta, perhesuhteiden määrästä, laadusta ja historiasta, sukulaisten ja ystävien antamasta tuesta kuin uusperheiden suhteista lähiympäristöön. Kaikki nämä pitäisi huomioida selittävinä tekijöinä. Uusperhettä tulisi lähestyä tutkimuksen kautta ilmiönä, ottaen huomioon, että perheen arjen elämään vaikuttavat taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja jopa poliittiset tekijät.

Ketä tai keitä tai mitä suhteita oikeastaan pitäisi tutkia tai ottaa huomioon, kun tutkitaan uusperhettä? Stereotyyppisessä ydinperheessä voi tutkittavia suhteita olla kahdeksan: mies-vaimo, isä-poika, isä-tyttö, äiti-poika, äiti-tyttö, veli-veli, sisko-sisko, veli-sisko. Uusperheessä edellä mainittujen lisäksi huomioon otettavien suhteiden lukumäärä lisääntyy: äitipuoli-tytärpuoli, äitipuoli-poikapuoli, isäpuoli-tytärpuoli, isäpuoli-poikapuoli, tytärpuoli-tyttö, tytärpuoli-poika, poikapuoli-tytär, poikapuoli-poika, mies-entinen puoliso, nainen-entinen puoliso, miespuolison entinen puoliso, nainen-puolison entinen puoliso, mies-entisen puolison uusi puoliso, nainen-entisen puolison uusi puoliso.

Yhtenä tutkimuksellisenä ongelmana näen uusperheiden lasten niputtamisen yhden käsitteen alle. Puhuttaessa yleisesti uusperheen lapsista unohdetaan, että useissa uusperheissä elää myös puolisoitten yhteisiä lapsia. He eivät ole alttiina samoille riskitekijöille kuin lapsipuolet, mutta mikä merkitys heille on erilaisilla puolisuhteilla tai sillä, että osa perheen lapsista asuu välillä toisessa kodissa? Myöskin tutkimuksellinen lähtökohta, että lapsen asumiselle uusperheessä on ongelmallista isä- tai äitipuolisuhde, herättää kysymyksen, minne on tarkasteluissa unohdettu se biologinen vanhempi, joka myös asuu lapsen kanssa uusperheessä? Mikä on hänen vaikutuksensa uusperheeseen ja siellä asuviin lapsiin? Vai onko oletuksena, että lapsen biologinen vanhempi osaa, kykenee ja haluaa toimia ja toimiikin aina ja kaikissa tilanteissa lapsen edun mukaisesti.

Uusperheen ongelmat on nähty johtuvaksi isä- tai äitipuolen ja lapsipuolen välisestä suhteesta. Kuinka paljon todellisuudessa uusperheen ongelmat ovat samanlaisia kuin missä tahansa muussakin lapsiperheessä liittyen lasten kasvuun ja kehitykseen, tai vaikkapa työn ja perheen yhteensovittamiseen?

Aikaisemmat tutkimukset ovat siis pääosin lähestyneet uusperhettä tavalla tai toisella lapsilähtöisesti. Totuus-kriteerinä on ollut vastaavuusteoria, jolloin on tut-

kittu yleistettävällä tavalla perhesuhteita ja niiden kokemista, niin kuin niiden todella arvellaan olevan. Tutkimuksessani lähestyn uusperhettä ilmiönä arkipäivän vanhemmuudesta käsin ja tarkoitukseni on täydentää aikaisempien tutkimusten esittämää kuvaa uusperheistä. Näkökulmani ei ole ongelmalähtöinen eikä terapeuttinen niin kuin monissa aiemmissa tutkimuksissa on ollut. En myöskään ole kiinnostunut uusperheestä perhesosiologisesta näkökulmasta. Tarkastelen isä- ja äiti puolena olemista puhetaiposten eli kielen kautta ja sitä miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan ja uudistetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Aiemmat tutkimukset eivät voi toimia suoraan vertailupohjana omalle tutkimukselleni, johtuen erilaisista tietoteoreettisista lähtökohdista. Näitä aikaisempia toimintaa tai käsityksiä tutkineita tutkimuksia käytän kuitenkin siinä yhteydessä, kun etsin puhetaivoille mahdollisia syitä tai tulkintoja ihmisten toiminnalle.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Diskurssianalyysi

Tutkimukseni on selkeimmin luonnehdittavissa diskurssianalyyttiseksi tutkimukseksi. Diskurssianalyysillä tarkoitetaan kuitenkin monenlaisia, joskus joiltakin osin ristiriitaisia teorioita ja niiden tutkimuksellisia sovelluksia, joten se ei muodosta yhtenäistä ja vakiintunutta teoreettista taustaa. Tutkimukseni edustaa sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavaa diskurssintutkimusta, jossa kielenkäytön nähdään konstruoivan eli rakentavan ja muuntelevan ympäröivää sosiaalista todellisuutta ja sen ilmiöitä ja ennen kaikkea sitä, miten hahmotamme ja merkityksellistämme tätä todellisuutta. Tarkastelun keskiössä ovat näin ollen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvat merkitykset eivätkä ihmisten sisäiset ominaisuudet.

Diskurssianalyysistä voidaan erottaa kaksi pääsuuntausta. Toinen on brittiläinen diskurssianalyysi (myöhemmin diskursiivinen psykologia) 1980-luvulta (mm. J. Potter, M. Wetherell, D. Edwards ja Suomessa K. Juhila, A. Jokinen ja E. Suoninen). Toinen on kriittinen diskurssianalyysi (CDA) (mm. N. Fairclough, R. Wodak ja M. Billig), jonka tarkoituksena on piilevien valtarakenteiden muuttamiseen suuntautunut tapa tehdä diskurssianalyysia. Näiden kahden lisäksi on muun muassa lingvistinen diskurssianalyysi, minkä tavoitteena on yleisen kuvausjärjestelmän luominen diskurssien tutkimiseen ja ranskalaisen Foucault'n perinnettä seuraava diskurssianalyysi, jossa ollaan kiinnostuneita siitä, millaiset tietämisen, tiedon muodostuksen ja totuuden käytännöt ovat mahdollisia historian eri vaiheissa.

Suoninen (2002) tarkoittaa diskursiivisella sosiaalipsykologialla sellaista diskurssianalyysia, jossa ”tarkastelun keskiöön on nostettu ne moninaiset tavat, joilla kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta ja jossa kielen käyttö tulkitaan vuorovaikutuksellisenä, toisiin ihmisiin suuntautuvana toimintana.” Diskursiivinen sosiaalipsykologia on hänen mukaansa läheistä sukua sosiaaliselle konstruktionismille ja keskusteluanalyysille. Pelkistäen hän kuvaa traditioiden suhdetta niin, että sosiaalisen konstruktionismin perspektiivi liikkuu yleisimmällä tasolla tarkasteltaessa sosiaalisen todellisuuden kielellistä rakentumista ja hänen mukaansa keskusteluanalyysi liikkuu kaikkein yksityiskohtaisimmalla tasolla keskittyessään vuorovaikutuksen yksityiskohtien analyysiin. Diskursiivisen tradition Suoninen sijoittaa sosiaalisen konstruktionismin ja keskusteluanalyysin väliin, sillä diskursiivinen traditio tarkastelee sosiaalisen todellisuuden rakentumista kielellisen vuorovaikutuksen yksityiskohdissa ja poimii ideoita molemmista aikaisemmin mainituista suuntauksista. (Suoninen 2002, 372–373.)

Tutkimukseni lähtökohtana on brittiläinen diskurssianalyysi ja tutkimukseni aineistona ovat uusperheiden aikuisten haastattelut. Itse diskurssin käsite on epämääräinen ja sillä on monta merkitystä. Yksinkertaistettuna diskurssi voidaan määritellä kielenkäytöksi sosiaalisessa kontekstissa. Tutkimuksessani diskurssi käsitetään rajatuksi kielenkäytön alueeksi. Tällaista aineistoa analysoitaessa on mahdollista löytää aineistosta jotakin yksityiskohtaisempaa, kuin mikä jo ensi katsomalla näyttää ilmeiseltä (Jokinen & Juhila 1991).

Jokinen ym. määrittelevät diskurssianalyysin (DA) ”sellaiseksi kielen käytön ja merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohdaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9–10). Tässä yhteydessä ”tuottamisella” voidaan tarkoittaa sekä sitä, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielen käytöllään, että näiden asioiden uusintamista ja muuntamista (Suoninen 1995, 93, 102). DA ei ole selkeä tutkimusmetodi, jota voi soveltaa yksinkertaisella tavalla erilaisiin aineistoihin. Ennemminkin diskurssianalyysiä luonnehditaan lähestymistavaksi ja väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi, sillä se sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia. (Jokinen ym. 1993, 17; Eskola 1991, 420–423; Hujanen & Pietikäinen 2000, 6–7; Potter & Wetherell 1987, 81; Suoninen 1992, 125; 1995, 93; Suoranta 1991, 410). Tekstien ja diskursien tutkimus on ennen kaikkea merkityksen tutkimusta (Pälli 2003, 27).

Jokisen ym. (1993, 17–18) mukaan DA:n viitekehys (erityisesti brittiläinen suuntaus) rakentuu viidestä erilaisesta teoreettisesta lähtökohta-oletuksesta. Ensinnäkin kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta. Toiseksi on olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä. Kolmanneksi merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista. Neljänneksi toimijat ovat kiinnittyneet näihin merkityssystemeihin ja viidenneksi kielen käytöllä on seurauksia tuottava luonne.

Diskurssianalyysissä analyysi ja sen rakentuminen ovat kiinni kunkin tutkimuksen tavoitteissa ja tutkimusongelmassa. Tarkastelen seuraavaksi näitä teoreettisia lähtökohtia lyhyesti tehdäkseni ymmärrettäväksi käsitteet ja tutkimukseni painopisteet, joihin olen päätenyt.

Ensimmäiseksi on oletus, että kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kielen avulla sosiaalinen todellisuus tulee tuotettua ymmärrettävään muotoon (Suoninen 1995, 93). Käyttäessämme kieltä emme vain kuvaa maailmaa, vaan samalla järjestämme, rakennamme ja muutamme sosiaalista todellisuutta. Me konstruoinme eli merkityksellistämme ne ”kohteet”, joista puhumme tai kirjoitamme. Asian tekee kiinnostavaksi ja myös vaikeaksi se, että me emme aina kykene havaitsemaan oman kulttuurimme jäsenenä sanojen konstruktiivista luonetta, koska ne tuntuvat meille pelkiltä puhtailta kuvauksilta. (Fairclough 1992, 41; Potter & Wetherell 1987, 81; Suoninen 1995, 93–94.) Puhuessamme käytämme merkityseroihin perustuvia luokitteluja esimerkiksi äiti, äitipuoli, isä, isäpuoli. Puhuessaan isä- tai äitipuolena olemisestaan haastateltavat ovat samalla myös järjestämässä, rakentamassa ja muuttamassa sosiaalista todellisuutta, jossa elävät. Lähtökohtanani on kriittinen konstruktionismi eli sosiaalinen todellisuus on olemassa ja jossakin määrin saavutettavissa. Me emme vain saa siitä suoraa tietoa, koska olemme siinä itse osallisena.

Kieltä tai kielen käyttöä ei kuitenkaan oleteta todellisuuden kuvaksi. Diskurssianalyysissä ei keskitytä siihen, mitä mahdollisesti on kielen käytön tai muun merkityksellisen toiminnan tuolla puolen (Eskola 1991, 424), mikä ei tarkoita, että ei oltaisi kiinnostuneita todellisuudesta. Me näemme sekä aineelliset että käsitteelliset asiat merkityssystemien avulla, ja niinpä kielen käyttö ja muu todellisuus ovat erottamattomasti yhteen kietoutuneita. Merkitysten vakiintuminen on sosiaalinen prosessi, jota yksi toimija ei kykene murtamaan. Merkityssystemit

rakentuvat osana erilaisia käytäntöjä ja diskurssianalyysi korostaa sellaisia sosiaalisia käytäntöjä, jossa sosiaalista todellisuutta jäsennetään jatkuvasti rakentuvana, uusintavana, mutta myös jo olemassa olevia käsitteellistämisen tapoja muuntavana prosessina. (Jokinen ym. 1993, 18–21; Suoninen 1995, 94–95; Ks. myös Eskola 1991, 421–222; Hujanen & Pietikäinen 2000, 6.)

En ole kiinnostunut siitä, onko haastateltavieni puhe ”totta”. Haastateltavani puhuvat kokemuksistaan, ja puhtaasti toisen kokemusta koettuna minun on mahdollonta tutkia, sillä kokemus pysyy henkilön yksityisenä. Se, mitä voin analysoida ja tulkita, on heidän puheessaan esille tulevat kokemukseen liitetyt merkitykset. Tarkoitukseni on kuvata sitä, miten todellisuus on rakentunut ja miten sitä jatkuvasti rakennetaan erilaisten puhetapojen kautta. Olen diskurssianalyttikkojen tapaan myös kiinnostunut, miten joitakin merkityksiä tai niiden eroja tuotetaan.

Toiseksi on oletus siitä, että on olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä. Merkityssysteemit eivät ole yksittäisen henkilön ”tuottamaa”, vaan rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä (Faircough 1989, 65–66). Sosiaalinen todellisuus nähdään siis useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien systeemien kenttänä, jotka merkityksellistävät maailmaa, sen prosesseja ja suhteita eri tavoin. Eri henkilöt voidaan merkityksellistää eri tavoin esimerkiksi ulkonäköä tai taloudellista asemaa koskevin termein. (Fairclough 1989, 22; 1992, 64; Jokinen ym. 1993, 24; Jokinen & Juhila 1999, 67; Potter & Wetherell 1987, 146–157; Suoninen 1995, 95.) Merkityssysteemit eivät kuitenkaan ole vain sanojen ja lauseiden muodostamia systeemejä, vaikka valtaosa vuorovaikutuksesta ja asioiden merkityksellistämisestä viestittyikin sanallisin keinoin (Potter & Wetherell 1987, 9).

Merkityssysteemejä voidaan kutsua diskurssiksi (Jokinen & Juhila 1991, 15–16), tulkintarepertuaareiksi (Potter & Wetherell 1987, 146–155, Suoninen 1992, 21–22) tai Peräkylän (1990) tapaan kehyksiksi (Suoninen 1995, 95). Peräkylä itse toteaa kuitenkin, että ”diskurssilla” on paljon yhteistä kehyksen kanssa, mutta ne ovat kuitenkin selvästi eri asioita. Hänen mukaansa ”kehys” viittaa ”vuorovaikutuksen organisaatioon” eli se jäsentää reaaliaikaista toimintaa, kun taas diskurssit ja repertuaarit ovat asioita, jotka liittyvät kielellisiin tuotteisiin. (A. Peräkylä, henkilökohtainen tiedonanto 8.5.2001). Yhdyn Peräkylän ajatukseen kehyksestä toimimisen jäsentäjänä ja käytän tutkimuksessani kehyksen käsitettä niin, että se on kuvaamassa ja jäsentämässä vuorovaikutusta. Vakiintuneet kulttuuriset merkityssysteemit sitovat myös minua tutkijana. Jo ennestään kulttuurissa olevien merkityssysteemien kautta analysoin aineistoani sekä tuon esille tutkimustuloksia, jotta ne olisivat kulttuurisesti ymmärrettäviä.

Yhdyn Törrösen (2000) käsitykseen, että ihmisten asioille antamia merkityksiä on diskurssianalyysin parissa tutkittu melkoisen sekavalla käsitelistalla: selonteko, merkityssysteemi, diskurssi, tulkintarepertuaari, identiteetti, subjektipositio, narratiivi, paikalliskulttuuri, kehys ja kategoria. Edellä lueteltujen käsitteiden keskinäiset suhteet jäävät epäselviksi. Törrösen toteaa, että Jokisen ym. (1999) mukaan paikalliskulttuuri, narratiivi ja kehys tulevat lähelle merkityssysteemin, diskurssin ja tulkintarepertuaarin käsitteitä, mutta se, miten tämä tapahtuu, jää hämäräksi. Törrönen kritisoi myös, että Jokinen ym. eivät riittävästi huomioi sitä seikkaa, että heidän listaamansa käsitteet ovat myös osallisina merkitysten kielel-

lisissä tuottamistavoissa. Törrösen mielestä käsitteet olisi selkeämpää määritellä siten, että niiden avulla voi analysoida joko asioille annettuja merkityksiä, merkitysten kielellisiä tuottamistapoja tai kumpaakin. (Törrösen 2000, 173.)

Tutkimuksessani liikutaan osaksi keskusteluanalyysin tapaan vuorovaikutuksen kulun tasolla, mutta sen lisäksi operoidaan myös merkityssysteemien tasolla. Analysoin siis haastateltavien puheen sekä muotoa että sisältöä. Puheen muodon analysointi ei kuitenkaan tapahdu systemaattisesti, vaan tuon keskusteluanalytikoista poiketen esille muodon analyysiä vain silloin, kun se on palvelemissa merkitysten ja vallitsevien kulttuuristen puhetapojen ymmärtämistä. Kulttuuriset puhetavat eivät kuitenkaan ole analyysin raakamateriaalia, vaan tulkintatyöni tuloksia. Työssäni käytän puhettavan käsitettä (synonyymina repertuaarille), koska se soveltuu Jokisen ym. (1993, 24, 26–28) mukaan tutkimuksiin, joissa eritellään yksityiskohtaisesti arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta. Puhetapojen analyysin kautta tuon esille erilaisia haastateltavien tuottamia merkityksiä ja merkityssysteemejä. Katson myös, että selonteko käsitteenä on yksi niistä välineistä, joilla näitä merkityksiä kielellisesti tuotetaan. Paikalliskulttuuri ympäröi mielestäni sekä puhetapoja, merkityssysteemejä että niiden tuottamistapoja.

Kolmantena oletuksena on toiminnan kontekstuaalisuus. Tapahtumatilanteen eli kontekstin moniulotteisuutta ei pidetä kiusallisena häiriötekijänä vaan ominaisuutena, joka rikastuttaa aineiston analyysia. Konteksti otetaan huomioon analyysissa siten, että toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, johon tulkinta pyritään sopeuttamaan. Konteksti voidaan määritellä esimerkiksi sanojen yhteydeksi lauseeseen, vuorovaikutuskontekstiksi tai kulttuuriseksi kontekstiksi. Kulttuurisen kontekstin käsite tarkoittaa analyysin kannalta, kuten Jokinen ym. toteavat, että ”aineistosta pyritään tunnistamaan sellaisia seikkoja, joiden tulkinta edellyttää tutkijan omaa kulttuuristen tapojen, stereotyyppien tai yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemuksen käyttöä.” Kulttuurisen kontekstin huomioiminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, miten kielenkäyttäjät suhteuttavat lausumansa mahdollisiin vasta-argumentteihin, jotka edustavat vallitsevia kulttuurisia sopimuksia. Kontekstiksi voidaan katsoa myös ne reunaehdot, jotka ovat olleet keskeisiä tutkittavan aineiston tuottamisen kannalta. (Jokinen ym. 1993, 29–35.) Tutkimuksessani on oleellista sekä sanojen yhteys lauseeseen että vuorovaikutuksen ja kulttuurisen kontekstin huomioiminen. Analysoin yksittäisiä sanoja ja niiden yhteyttä lauseisiin. Tarkastelen haastateltavien vastauksia huomioiden haastattelijana esittämäni kysymykset ja kommentit. Minun on otettava myös huomioon reunaehtona itse aineiston keruutilanne eli haastattelu ja meitä ympäröivä kulttuuri.

Neljäs oletus on toimijoiden kiinnittyneisyys merkityssysteemeihin. Diskursianalyysissä tarkastelun keskeinen kohde on sosiaaliset käytännöt. Tutkimuksessani kiinnostus kohdistuu toimija-aseman rakentamisen ja rakentumisen prosesseihin minän olemuksen erittelemisen sijasta. Yksilölle voi rakentua yhden ja yhtenäisen toimija-aseman sijasta monta erilaista toimija-asemaa, jotka toteutuvat eri konteksteissa ja eri vuorovaikutussuhteissa. Sama henkilö saattaa rakentaa ja hänelle saattaa rakentua monenlaisia keskenään erilaisia ja ristiriitaisia versioita omasta toimija-asemastaan. Analyysin tavoitteeksi otetaan versioiden moninaisuus sellaisenaan, eikä pyritä ratkaisemaan, mikä niistä edustaa tutkittavaa ai-

doimmillaan. (Jokinen ym.1993, 37–38; Potter & Wetherell 1987, 101–110; ks. myös Hujanen & Pietikäinen 2000, 5, 8.) Peräkylän mukaan subjektilla ei voi olla vakioista tai pysyvää tapaa ymmärtää ja kokea asioita, vaan samat henkilöt pystyvät orientoitumaan tilanteen mukaan ja he pystyvät puhumaan asioita esimerkiksi tunteen kannalta tai käytännön kannalta. (Peräkylä 1995, 44.) Näin ajatellen erilaiset ”puhuvat” eivät ole mielestäni keskenään ristiriitaisia niin kuin Suoninen (1992, 40) on esittänyt, vaan ne tuovat mielestäni esille sen, että asioista puhutaan monelta kantilta. Haastateltavani voivat esimerkiksi puhua perheestä korostaen perheen merkitystä, siihen liittyvää läheisyyttä ja lämpöä ja yhdessäolon tärkeyttä, ja samanaikaisesti heidän oman itsensä kannalta perhe näyttäytyy aikaa ja voimia vievänä.

Diskurssianalyyseissa erilaisia toimijaulottuvuuksia on kuvattu identiteetin, subjektiposition ja diskurssin käyttäjän käsitteillä. Näistä Jokinen ym. määrittelevät identiteetin väljäksi yläkäsitteeksi, joka voidaan ”määritellä tarkoittamaan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita toimija olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle.” (Jokinen ym. 1993, 38–39; Suoninen 1992, 40; Nurmi 1994, 9.) Identiteettiä ei siis käsitellä ihmisen staattiseksi ominaisuudeksi, vaan ihmiset eri kielen käytännöissä rakentavat sekä itsensä että toisista ihmisistä määrittämiä. Nämä määrittäykset eivät ole pysyviä, vaan ne vaihtelevat tilanteiden mukaan ja voivat olla monenlaisia. (Jokinen & Juhila 1999, 68, 75.)

Subjektiposition käsite sopii hyvin tilanteisiin, joissa analysoidaan toiminnan rajoituksia, sillä itsensä rakentamisella on omat kulttuuriset rajansa. Tällöin on kiinnostavaa tutkia, millä tavoin ihmiselle mahdolliset positiot voivat lukkiutua erilaisissa arkielämän tilanteissa, ja miten tuota stabiilisuutta tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Identiteetti voidaan ymmärtää osaksi merkityssysteemiä, jolloin jossakin tiettyssä systeemissä ihmisille rakentuu tietynlaisia identiteettejä (Jokinen & Juhila 1999, 75).

Erilaiset subjektipositiot voivat olla sekä tuottamassa että riistämässä oikeuksia. Tämä kaksijakoisuus tulee ilmi muun muassa tavasta, jolla erilaiset identiteetit jäsentävät ihmisen toimintaa ja ”ihminen saattaa niiden kautta rakentaa itsensä häkkiin suljetuksi, oman kontrollinsa ulottumattomiin” (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 39,99).

Meitä myös positioidaan eri tavoin eri tilanteissa ja vuorovaikutuskumppaneistamme riippuen. Positiot määräytyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ja me emme voi itse vapaasti valita toimija-asemaamme. Esimerkiksi isä- tai äitipuoli ei voi asettua isäksi tai äidiksi lapsipuolelleen, sillä hän tarvitsee siihen hyväksynnän muiden muassa lapsipuoleltaan.

Hieman erilaisen, toiminnallisemmän näkökulman samaan asiaan tuo diskurssin käyttäjän käsite. Siinä on kyse tavoista, joilla ihminen määrittää itse itsensä ja keskenään ehkä ristiriitaisistakin tavoista, millä hän puhuu kokemuksistaan. Käytettäessä subjektiposition käsitettä on tärkeä muistaa, etteivät positiot ole ennalta olemassa olevia ”paikkoja”, vaan että ne tuotetaan aina sosiaalisissa käytännöissä. Jos tutkimus keskittyy kielenkäytön moninaisuuteen, on parempi vaihtoehto diskurssin käyttäjän käsite, mutta jos analysoidaan valtasuhteita, subjektiposition käsite toimii paremmin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 39–40.)

Kaikki nämä kolme toimijaulottuvuuteen liittyvää käsitettä tulevat tutkimuksessani esille. Haastateltavien puheesta tulee esille identiteetin käsite, eli se, mitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia uusperheen aikuiset olettavat itsellään olevan, mitä he asettavat toisille ja mitä he olettavat toisten asettavan heille. Subjektiposition käsitteeseen liittyy se, mitä rajoituksia haastateltavat näkevät itsellään toimijoina olevan, mistä nämä rajoitukset tulevat ja miten ne ilmenevät. Kolmas eli diskurssin käyttäjän käsite on myös oleellinen, sillä tutkimukseni tarkoituksenahan on saada selville, miten uusperheen aikuiset itse eri vuorovaikutussuhteiden kautta puheessaan määrittävät omaa asemaansa. Tutkimuksessani on mahdotonta selkeästi erotella toimijaulottuvuuksiin liittyviä käsitteitä toisistaan. Ne ovat mielestäni kietoutuneet toisiinsa niin, että olen selvyuden ja yksinkertaisuuden vuoksi yhdistänyt nämä kolme käsitettä tässä tutkimuksessa yhdeksi ”toimija-asema” käsitteeksi, jota pidän toimijaulottuvuus käsitteiden yläkäsitteenä. Toimija-asemaan liittyvät näin ollen ne oikeudet, velvollisuudet ja ominaisuudet, joita haastateltavani odottavat itsellään olevan eri vuorovaikutussuhteissa. Näiden lisäksi toimija-asemaan liittyy se, miten he määrittelevät omaa asemaansa ja niitä rajoituksia, joita he olettavat itsellään toimijana olevan, sekä miten nämä rajoitukset ilmenevät heidän puheessaan.

Viides teoreettinen lähtökohta on oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta. Kielen käyttö ei ole pelkkää asioiden kuvaamista, vaan kaikilla lausumilla sekä kuvataan että tehdään jotakin, jolloin ne väittävät jotain todellisuuden luonteesta ja samalla rakentavat tuota todellisuutta. Diskurssianalyyseissä ollaan kiinnostuneita siitä, mitä puhuja milläkin ilmaisulla tekee ja mitä seurauksia hän ilmaisullaan tuottaa. Puheella tekemistä voidaan kuvata funktion käsitteellä. Funktion olemassaolo ei suinkaan edellytä sitä, että se myös toteutuisi konkreettisesti merkityksessä. Koska funktioilla ei välttämättä ole toimijan itsensä tarkoittamaa vaikutusta, huomio kiinnitetään siihen, mitkä funktiot ovat potentiaalisesti läsnä tai aktualisoituvat vuorovaikutussuhteessa. Tällöin funktioiden tulkinta ei edellytä sen pohtimista, onko toiminta tietoista vai ei. Analyttisesti kaikkein kiinnostavimpia ovat funktiot, jotka on toteutettu ikään kuin luonnostaan, huomaamattomasti. Funktioiden ideologiset seuraukset voivat olla esimerkiksi alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen. Sama diskurssi voi olla seurauksiltaan ristiriitainen ja tuottaa näkökulmasta riippuen niin kielteisiä kuin myönteisiäkin seurauksia. Diskurssianalyysin tarkoitus on näiden ideologisten seurausten julkituominen. (Jokinen ym. 1993, 41–44; Potter & Wetherell 1987, 32–35, 126, 187; Suoninen 1992, 20–21; 1995, 96–97.)

Suoninen toteaa, että ”seurauksellisuus ei tarkoita oletusta siitä, että kullekin kielelliselle teolle olisi löydettävissä yksiselitteinen seuraus. Päinvastoin oletuksena on, että seuraukset ovat usein kiinnostavalla tavalla moniselitteisiä ja -tasoisia. Diskursiivinen tulkitsija tulkitsee sitä, miten vuorovaikutuksen osapuolet tulkitsevat toisiaan ja mitkä asiantilat tulevat mahdollisiksi tai helpoiksi keskinäisen kielenkäytön välityksellä, mitkä puolestaan estyvät ja vaikeutuvat”. (Suoninen 2002, 374.)

Ideologisten seurausten julkituominen mahdollistaa vaihtoehtoisten sosiaalisten todellisuuksien jäsentymisten esiintuomista. Tutkijan on kuitenkin arvioitava omaa suhdettaan valtaan ja hänen on oltava selvillä, miten diskurssit, siis tutki-

mustulokset ja ne diskurssit, joihin tutkija tukeutuu, ovat rakentamassa sosiaalista todellisuutta. On syytä miettiä, millaisia seurauksia diskurssien käyttöön mahdollisesti liittyy ja mitä tutkija itse on omilla analyttisillä tulkinnoillaan tuottamassa ja mahdollistamassa. (Jokinen ym.1993, 44–45.)

4.2 Tutkimusongelmien täsmentäminen

Tutkimuksessani analysoin diskurssianalyttista lähestymistapaa käyttäen, millä tavoin haastateltavat puhuvat itsestään, jäsentävät isä- ja äitipuolena olemista, ja millaisiin puhetapoihin (repertuaareihin) he tukeutuvat tulkitessaan isä- ja äitipuolena olemista sekä millaisia toimija-asemia näistä puhetavoista rakentuu. Olen kuitenkin jo pyytäessäni heitä haastatteluun lukinnut heidät isä- tai äitipuolen positioon, jota he joutuvat refleктоimaan. Tässä tutkimuksessa tutkin siis vain pientä osaa haastateltavien sosiaalisesta identiteetistä. Tarkastelen haastateltavien puhetapoja diskursiivisina, sosiaalista todellisuutta tuottavina ja ylläpitävinä käytöinä.

Tämän jälkeen analysoin aineistosta erilaisia kontrolliodotuksia, joiden vaikutuksen haastateltavat tuovat esille omaan olemiseensa. Kontrollitekijöitä tarkastelen lähemmin tuen ja uhan näkökulmasta eli siitä, minkä merkityksen haastateltavat itse niille antavat. Kolmanneksi analysoin vaikutusmahdollisuuksia, joita isä- ja äitipuolet itse kokevat itsellään olevan ja lopuksi vielä tarkastelen isä- ja äitipuolena olemista erilaisten kehysten näkökulmasta.

Tutkimusongelmani voidaan muotoilla seuraavien kysymysten muotoon:

1. Millaisia isä- ja äitipuolten toimija-asemia erilaisista kulttuurisista puhetavoista rakentuu?
2. Millaiset kontrolliodotukset säätelevät isä- ja äitipuolten toimintaa?
3. Millaisia seurauksia erilaiset kulttuuriset puhetavat mahdollisesti tuottavat ja ylläpitävät?

4.3 Aineiston hankinta ja tutkimukseen osallistujat

Aineiston hankintamenetelmänä oli teemahaastattelu, ja haastattelin kaikkiaan kymmenen uusperheen äitipuolta ja kahdeksan uusperheen isäpuolta. Haastattelut oli sovittu etukäteen puhelimitse. Tutkimukseni haastattelut tein kahdessa vaiheessa. Äitipuolten haastattelut tein tammi- ja helmikuun aikana vuonna 2001 ja isäpuolten haastattelut tein lokakuun 2002 ja lokakuun 2003 välillä. Nauhoitin kaikki haastattelut haastateltavieni suostumuksella.

Kaksi haastateltua äitipuolta löysin laittamalla tutkimusapupyynnö internetiin Suomen Uusperheellisten liiton sivuille, seitsemän löytyi ottamalla yhteyttä Suomen Uusperheellisten liiton toimistoon ja yksi tutkimukseen osallistujista oli jo aikaisemmin sanonut tutkijalle olevansa halukas osallistumaan. Haastattelin siis kaikkiaan kymmentä äitipuolta. Haastatellut isäpuolista yhden sain laittamalla tutkimusapupyynnön Suomen Uusperheellisten nettisivustolle. Kaksi haastateltavaa löytyi ystävien avustuksella ja viisi niin, että itse jo haastateltu isäpuoli kertoi

tapaamilleen isäpuolille, että olisi tekeillä tutkimus, johon tarvittaisiin haastateltavia.

Tutkimukseni aivan alkuvaiheessa oli ajatukseni haastatella niitä äitipuolia, joiden lapsipuolet ainoastaan vain vierailevat uusperheessä. Tämä lähtöajatukseni muuttui jo muutaman haastattelun tehtyäni. Suurimpana syynä oli, että myös ne äitipuolet, joiden luona lapsipuolet virallisesti asuivat, halusivat osallistua tutkimukseen. Myös minulle itselleni virisi mielenkiinto saada selville, vaikuttaako se, missä lapsipuolet virallisesti asuvat, merkittävästi äitipuolen tapaan puhua äitipuolena olemisesta. En siis voinut sanoa ”ei” niille, jotka halusivat haastatteluun, sillä myös minä halusin tietää heidän mielteistään. Eikä tässä ollut pienimpänä vaikuttavana tekijänä se, että itse olen äitipuoli perheessä, jossa lapsipuoleni asuvat virallisesti.

Neljä äitipuolten haastatteluista tein haastateltavien kotona, kaksi työpaikkani neuvotteluhuoneessa, yhden haastateltavan työhuoneessa ja kolme äänitysstudioilla puhelimitse. Puhelimitse haastateltavista kaksi oli omassa kodissaan, mutta kolmas oli matkalla ja puhui matkapuhelimeen. Jälkimmäinen haastattelutilanne osoittautui ongelmalliseksi, koska haastateltavan vierellä istui hänelle tuttu, läheinen henkilö ja hän ei näin ollen voinut ehkä puhua niin vapaasti, kuin jos olisi ollut yksin. Haastattelusta tuli erilainen muihin haastatteluihin verrattuna ja sinänsä erittäin mielenkiintoinen, sillä siitä välittyi selvästi tapa puhua äitipuolena olemisesta silloin, kun puhe ei ole yksityistä. Kyseinen haastattelu kesti 45 minuuttia, kun taas muut yhdeksän kestivät jokainen noin 1 ½ tuntia. Koska matkapuhelimessa tehty haastattelu poikkesi olosuhteiltaan niin paljon muista haastatteluista, jätin siitä saamani aineiston käyttämättä tässä tutkimuksessa. Päätin jättää aineistostani pois myös kaksi muuta puhelimitse tehtyä haastattelua, koska niitä ei ollut tehty kasvokkain haastatellen, ja myös ne tältä osin poikkesivat oleellisesti muusta aineistostani. Tutkimukseeni otin siis mukaan seitsemän äitipuolen haastattelut.

Tutkimukseni kahdeksasta isäpuolen haastattelusta tein kaksi lokakuussa 2002, yhden joulukuussa 2002, kaksi huhtikuussa 2003 ja kolme lokakuussa 2003. Haastattelut kestivät 1 ½ tunnista 2 ½ tuntiin. Haastatteluista neljä tehtiin työpaikkani neuvotteluhuoneessa, kolme haastateltavan kotona ja yksi erällä seurakuntatalolla.

Haastatteluissa vallitsi avoin ja luottavainen ilmapiiri, mikä ilmeni niin, että haastateltavat halusivat itse kertoa haastattelijalle kipeistäkin asioista, koska heidän sanojensa mukaan on tärkeää, että näistä asioista vihdoin puhutaan.

Seitsemästä tutkimukseeni osallistuneesta äitipuolesta kolme oli pääkaupunkiseudulta ja neljä Länsi-Suomesta. Viidessä äitipuolten uusperheessä miehen lapset asuivat biologisen äitinsä luona ja kävivät säännöllisesti uusperheessä. Kahdessa äitipuoliuusperheessä miehen lapset edellisestä liitosta asuivat tai olivat asuneet pääsääntöisesti uusperheessä ja tapasivat muualla asuvaa biologista äitiään. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla äitipuolilla oli myös omia biologisia lapsia, jotka asuivat uusperheessä. Kahdella haastateltavista äitipuolista oli omia lapsia vain tästä liitosta.

Viisi isäpuolista oli pääkaupunkiseudulta, yksi Länsi-Suomesta ja kaksi Keski-Suomesta. Kolmen isäpuolen omat lapset asuivat uusperheessä. Neljän haastatel-

lun isäpuolen lapset asuivat entisen puolison luona ja yhdellä isäpuolella oli omia lapsia vain tästä liitosta. Seitsemän isäpuolta asui virallisesti kaikkien lapsipuolensa kanssa. Yhden isäpuolen lapsipuolista toinen asui uusperheessä ja toinen lapsista asui isänsä kanssa. Kaikkien haastateltavien lapsipuolilla oli biologisten vanhempien välille solmittu yhteishuoltajuus (ks. liite 2, taulukko 1). Kahdessa uusperheessä naisen lapset edellisestä liitosta oli jaettu niin, että osa lapsista asui uusperheessä ja osa biologisen isänsä kanssa.

Seuraavassa taulukossa 3 on Tilastokeskuksen uusperhejaottelun mukaan kuvattu haastateltavien perheet, sen mukaan, kenen lapsia perheessä virallisesti asuu.

Taulukko 3. Haastateltavien perheet Tilastokeskuksen uusperhejaottelun mukaan.

	Äitipuolet haastateltavina	Isäpuolet haastateltavina
Vain naisen lapsia	1	–
Naisen lapsia ja yhteisiä lapsia	3	5
Vain miehen lapsia	–	–
Miehen lapsia ja yhteisiä lapsia	–	–
Naisen ja miehen lapsia	1	3
Naisen, miehen ja yhteisiä lapsia	–	–

Kaksi haastatelluista äitipuolista ei asunut Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti uusperheessä, sillä miehen lapset asuivat virallisesti äitinsä luona ja uusperheessä asuivat yhteiset lapset tästä liitosta. Taulukossa 4 on esitetty haastateltujen taustatiedot.

Taulukko 4. Haastateltujen taustatiedot: ikä, omien lasten, puolison lasten ja yhteisten lasten yhteismäärät (suluissa lasten iät vuosina) sekä liiton kesto.

	Haastateltujen iät	Omia lapsia yhteensä	Puolisolla lapsia yhteensä	Yhteisiä lapsia	Liiton kesto
Isäpuolet (8)	33–43 v.	19 (4–20 v.)	14 (4–14 v.)	6 (1vk–2 v.)	6 kk–8 v.
Äitipuolet (7)	25–53 v.	11 (3–17 v.)	12 (5–19 v.)	5 (1–7 v.)	6 kk–11 v.

Hieman ongelmalliseksi muodostui käsitys uusperheen perustamisen ajankohdasta, sillä useimmat haastateltavat vastasivat kysymykseen ”kuinka kauan uusperheenne on ollut koossa?” myös ajan ennen virallista yhteen muuttamista. Tuohon aikaan sisältyi yhdessä asumista kahdessa kodissa. Tässä tutkimuksessa uusper-

heen perustamiseksi olen laskenut sen, milloin virallisesti muutettiin yhteiseen asuntoon. Lyhyttä yhdessä asumista saattaa edeltää kaksikin vuotta yhteistä elämää kahdessa eri kodissa.

4.4 Teemahaastattelu

Haastatteluteemat jäsensin lukemani tutkimuskirjallisuuden ja oman esiymmärrykseni pohjalta. Mahdollisesti teemat, jotka itse koin tärkeiksi, nousivat ylitse muiden. Haastattelut aloitin kysymällä hyvin yleisistä asioista, eli keitä haastateltavan uusperheeseen kuuluu sekä joitakin yleisiä asioita perheen historiasta ja perheeseen kuuluvista henkilöistä. Haastateltavan vastatessa piirsin samalla itseleni paperille ”kuvan”, jossa oli haastateltavan uusperheen jäsenet ja siihen muuten läheisesti liittyvät henkilöt. Nämä tiedot tarvitsin, jotta pystyisin seuraamaan haastattelun edetessä, kuka on kukin ja kenestä puhutaan.

Haastattelujeni yhteisiksi sekä isä- että äitipuolia koskeviksi teema-alueiksi nousivat:

- haastateltavan suhde lapsipuoleensa
- haastateltavan suhde lasten biologiseen muualla asuvaan vanhempaan
- haastateltavan suhde omiin lapsiinsa
- mitä odotuksia haastateltavat kokevat kohdistuvan itseensä
- millaisia velvollisuuksia ja rajoituksia he näkevät omalla olemisellaan olevan
- mitä yllättäviä asioita he ovat kohdanneet uusperheessään

Edellä olevien teema-alueiden käsittelyn jälkeen isäpuolten haastatteluissa käsiteltiin lisäksi äitipuolten vastauksista esille nousseita asioita.

Teema-aiheita ei aina käsitelty tässä järjestyksessä, vaan järjestys vaihteli sen mukaan, mitä kukin haastateltava itse toi esille. Koska kysymys oli aikuisista haastateltavista, jotka itse olivat ilmoittaneet olevansa halukkaita haastateltaviksi, en tarvinnut teema-alueiden lisäksi paljoakaan lisäkysymyksiä, vaan haastateltavat pohtivat laajasti kyseisiä teemoja ilman, että minun tarvitsi johdatella asiaa eteenpäin. Tutkijana halusin monenlaisia, vapaamuotoisia ja laajoja kuvauksia isä- ja äitipuolena olemisesta eri teemoista käsin.

Haastattelutilanne on tietysti sosiaalinen konteksti muiden joukossa. Tältä kannalta haastattelussa mukana oleminen on aina myös esitys. Omalla puheella pyritään antamaan tietynlainen vaikutelma itsestä ja yleensä asioista. Eri tilanteissa saatetaan tehdä erilaisia esityksiä ja näin esittää erilaisia mielipiteitä, puhua eri tavoin. (ks. esim. Goffmann 1971, Potter & Wetherell 1987).

On syytä korostaa, että haastateltavat olivat puhuessaan isä- tai äitipuolen positiossa. Haastatteluja sovittaessa samoin kuin itse haastatteluissakin, heitä nimenomaan lähestyttiin isä- tai äitipuolena. Puhuessaan he siis edustivat itseään tästä positioista. Heidän puheensa ei liikkunut kuin muutamissa lyhyissä yksittäisissä kohdissa yleisellä tasolla, ja valtaosin haastatteluissa käsiteltiin asioita nimenomaan haastateltavan itsensä ja hänen isä- tai äitipuolipositionsa kautta.

4.5 Aineiston käsittely ja analysointi

Tekemäni haastattelut (15 haastattelua, kestot 1 ½-2 ½ h) kuuntelin nauhoilta ja litteroin tekstiksi. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 171 sivua (riviväli 1, fontti 10). Joitakin kohtia jätin litteroimatta, koska välillä muutamissa haastatteluissa haastateltavan puhe rönsyili yleisellä tasolla uusperheellisten asioihin ja ongelmiin tai omaan henkilöhistoriaan. Näissä tapauksissa minulla ei ollut halua keskeyttää haastateltavan puhetta, koska katsoin, että näistäkin asioista oli hyvä saada puhua. Jätin myös litteroimatta ne kohdat, joissa itse kerroin haastateltaville isäpuolille äitipuolten haastatteluista saamiani alustavia tuloksia.

Tutkimustuloksia raportoidessani käytän haastateltavien puheesta litteroituja näytteitä. Näissä näytteissä olen käyttänyt seuraavia erikoismerkkejä:

<i>kursiivi</i>	haastattelijan puhe
(2)	tauko, jonka pituus sekunteina suluissa
hiljaa	hiljaa tai kuiskaten sanottu kohta
<u>alleviivaus</u>	painotettu kohta
(O)	epäselvä kohta
()	tutkijan kommentti
(...)	puhetta on lyhennetty

Olen litteroinut kaikki haastattelut käyttämällä yllä olevia merkintöjä. Diskursianalyyssissä kiinnitetään varsinaisen puheen sisällön lisäksi huomiota muun muassa taukoihin ja äänenpainoihin. Taukojen pituudet olen merkinnyt käyttäen vain kokonaisia sekunteja. Lukemisen helpottamiseksi olen kuitenkin merkinnyt näytteisiin yleensä vain kaksi sekuntia ja sitä pidemmät tauot, lukuun ottamatta muutamaa näytettä, joissa taukojen runsaalla määrällä on merkitystä analyysille. Muutoin huomioin erikoismerkit analysoinnissa vain silloin, kun se on tutkimukseni tulkinnan kannalta relevanttia.

Metodisia välineitä haastattelun kulun erittelyn diskurssianalyyssiin on omaksettua keskusteluanalyyssistä (Heritage 1984, 118–129; ks. Potter & Wetherell 1989, 74–94). Ensinnäkin haastattelijan esittämät kysymykset ovat analyysin kannalta olennaisia ja ne on otettava analyttiseen käsittelyyn yhdessä haastateltavien puheiden kanssa (Suoninen 1992, 25–28, 53–72). Samalla kun analysoin haastateltavieni puhetta kiinnitin myös huomiota tekemiini kysymyksiin ja niihin sanoihin, joita käytin. Tämä on tärkeää ajatellen vasta-argumentointia, sillä suhde mahdollisiin vasta-argumentteihin on usein olennainen, vaikkei sitä olisi keskustelussa julkilausutusti esitettykään (Suoninen 1992, 60–72). Kun julkista vasta-argumenttia ei ole esitetty ja puhuja siitä huolimatta argumentoi, tekee hän tämän ”ikään kuin näkymättömälle yleisölle ottaen jo ennakolta huomioon mahdollisesti esitettävän kritiikin”. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 33). Analyysissä voidaan keskittyä tarkastelemaan sitä, mitä tilannekohtaisia funktioita teolla kulloinkin on (Potter & Wetherell 1989, 32–33).

Toiseksi tulkinnassa on myös tärkeää kiinnittää huomiota äänensävyihin, jotka voivat tehdä samasta ilmaisusta esimerkiksi humoristisen, ironisen tai vakavan

(Fairclough 1992, 77, 123, 186). Tästä syystä merkitsin litteroinnissa tekstiin näkyviin myös itkut, naurahdukset, painotukset ja hiljaisesti sanotut kohdat.

Yleensä tutkimuksissa on käytäntönä, että jokaisen näytteen kohdalle merkitään jokin koodi (esim. numero tai kirjain), joka kertoo, mistä haastattelusta näyte on otettu. Tässä tutkimuksessa en merkitse näytteitä yksittäisiin haastatteluihin viittaavilla koodeilla. Olen täysin tietoinen, että yleisesti käytössä oleva koodaus-tapa lisää tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollistaa lukijalle eri näytteiden yhdistämisen ja antaa mahdollisuuden muodostaa haastattelusta ja haastateltavasta kokonaiskuva. Mahdollisuus yhdistellä eri näytteitä on syynä siihen, miksi poikkean yleisestä käytännöstä. Tutkimukseni käsittelee aihetta, joka on täynnä myy- tejä ja stereotypioita ja sisältää katkelmia, joiden yhdistämien saattaisi vaarantaa intimitettisuojan ja aiheuttaa väärinkäsityksiä.”Ihmisten puhetta ja heidän teko- jaan ei tarkastella ilmauksena heidän yksityisistä tunteistaan tai ajatuksistaan. Sen sijaan oletetaan, että ihmisten puheella ja muilla teoilla on omat julkiset ja sosiaa- liset lainalaisuutensa ja mallinsa.” (Peräkylä 1990, 12). Oleellista on myös huo- mata ja pitää muistissa, että tässä tutkimuksessani keskityn uusperheen aikuisten olemiseen isä- ja äitipuolena. Olen kokonaan rajannut tutkimukseni ulkopuolelle sellaisen uusperhettä koskevan asian kuin aikuisten välinen parisuhde, joka on oleellinen ja keskeinen asia uusperheessä ja perheen hyvinvoinnissa.

Koska tein ensin äitipuolten haastattelut, aloitin analysointini niistä. Lukiessa- ni äitipuolten haastatteluja aloin ensimmäisillä lukukerroilla identifioida erilaisia kulttuurisia puhetapoja. Puhetavat ovat aineistossa toistuvia malleja, joiden avulla tehdään ymmärrettäväksi isä- ja äitipuolena olemiseen liittyviä asioita. Oleellista ei kuitenkaan ollut, kuinka runsaasti erilaisia puhetapoja löytyi, vaan kiinnitin huomiota puhetapojen välisiin yhtäläisyyksiin ja eroihin. Samasta asiasta, esimer- kiksi perheestä, voitiin puhua tavalla, jonka saatoin nimetä familistikseksi puhe- tavaksi.

– Et mä pidän huushollin kunnossa ja, ja et kaikki pelaa ja ja niinku toimin siinä kotona niin sanottuna keskisalkona (naurua) (2). Se oli alussa hyvinki vahvasti, et mä katoin, et se on se mun rooli, että kyllä mun täytyy, et sitte kun mä tämmöseen kert tulin ni mun täytyy myös pitää huolta siitä.

Edellä olevasta näytteestä tulee esille naisen perhettä koskevien velvollisuuksi- en korostaminen, erityisesti kohta ”mun täytyy myös pitää huolta” korostaa sitä, mikä on naisen tehtävä perheessä.

Toisaalla perheestä voitiin puhua käyttäen individualisista puhetapaa. Seuraa- van näytteen kohta ”uhrauduin ja sit jälkeenpäin oon katunut...tein niin ku väärin itseäni kohtaan” kertoo itsenäisyyden korostamisesta.

– Kun mä sit hirveen monesti jätin omat menoni harrastukset väliin, sen takia, kun mä hoidin niitä lapsia... Mä sit niinku uhrauduin, ja sit jälkeenpäin mä oon katunut ihan hirveesti. Mä koin, että mä tein niin ku väärin omaa itseäni kohtaan.

Löydettyäni yllä mainittuja puhetapoja luin aina kutakin puhetapaa tarkemmin ja nimesin tässä vaiheessa tutkimustani niistä rakentuvan identiteetin. Jatketuani aineiston lukemista edelleen havaitsin uusia ja erilaisia puhetapoja.

Nimettyäni äitipuolten haastatteluista eri puhetaivat ja identiteetit minulle kävi selväksi, että aineistossa olisi valittavana monia erilaisia asioita, joihin voisin kiinnittää huomiota. Selvimmin kuitenkin äitipuolien puheesta nousi esille kaksi sanaa, ”ulkopuolinen” ja ”kaaos” kuvaamaan heidän omaa olemistaan. Äitipuollet puhuivat ulkopuolisuuden tunteesta, ja että heidän elämässään vallitsi kaaos. Saadakseni selville, mihin asioihin sanat liittyivät ja miten heidän puheessaan rakentuivat ulkopuolisuus ja kaaos, analysoin seuraavaksi puhetaipujen käyttöä ja niiden hallintaa, sekä mitä mahdollisia seurauksia erilaisilla puhetaivoilla on. Erityisesti hain aineistosta kulttuurisia selontekoja. Kiinnitin myös huomiota yksittäisiin sanavalintoihin ja tätä kautta ilmeneviin kategorisointeihin ja sanojen vastinpareihin.

Konteksti eli haastattelutilanne on tärkeä ottaa huomioon koko analyysin ja tulkinnan ajan. Analyysissä pienin asia, jota voidaan nimittää kontekstiksi, on sanojen yhteys lauseeseen, sillä yksittäisellä sanalla voi olla eri yhteyksissä eri merkityksiä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 30.)

Katsoin myös, millä tavoin puhuja lieventää tai sovittaa toisiinsa erilaisia puhetaivoja. Erityisesti analysoin kohtia, jossa puhe oli kuiskausta tai painokkaasti sanottua. Tarkastelin aineistoani pohtien sitä, mitä jätetään sanomatta. Näiden analysointien jälkeen aloin pohtia, minkälaiset kehykset parhaiten kuvaisivat sitä merkitystä, jonka haastateltavat puheessaan antoivat uusperheeseen liittyvälle vuorovaikutukselle (kehysanalyysistä ks. luku 5.3.1).

Kun äitipuolten haastattelut oli alustavasti analysoitu, tein isäpuolten haastattelut. Isäpuolten haastattelujen analysoinnissa luin ensin, onko aineistossa samoja puhetaivoja kuin äitipuolten aineistossa, ja sen jälkeen nimesin isäpuolten puhetaivoihin liittyvät identiteetit. Lukiessani yritin myös katsoa, löytyykö isäpuolilta joitakin puhetaivoja, joita en äitipuolilta ollut löytänyt. Tästä eteenpäin analyysini eteni samoin kuin äitipuolten haastattelujen analysointi. Koska olin analysoinut äitipuolten haastatteluja ennen kuin tein isäpuolten haastattelut, minulla oli mahdollisuus saamieni alustavien tulosten pohjalta kysyä isäpuolilta, mitä he ajattelevat omasta asemastaan äitipuolten haastattelujen näkökulmasta. Tarkastelin myös isäpuolten vastauksia suhteessa äitipuolten haastatteluihin ja pohdin mahdollisia yhtäläisyyksiä ja eroja.

Tutkimukseni tässä vaiheessa, kun olin analysoinut sekä isä- että äitipuolten haastatteluista puhetaivoja ja niistä rakentuvia identiteettejä, jatkoin aineistoni tarkastelua kontrolliodotusten ja vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Luin kaikki haastattelut vielä kahteen kertaan ja kirjasin jokaisesta haastattelusta muistiin, mitkä tekijät ovat haastateltavien oletuksen mukaan vaikuttamassa heidän omaan toimintaansa (kontrolliodotuksista ks. luku 5.2). Samoin jokaisen kontrollitekijän kohdalla merkitsin, minkä merkityksen haastateltavat tälle kontrollitekijälle antavat, kokivatko he sen tukena, uhkana vai molempina (ks. luku 5.2.1). Koska en ollut esittänyt heille suoraa kysymystä asiasta, kontrollitekijöiden erotelu on minun tulkintaani heidän puheestaan.

Aineiston analysoinnin ja tulkinnan tässä vaiheessa tulin siihen tulokseen, että aluksi käyttämäni identiteetin käsite ei rajallisuutensa vuoksi enää käsitteenä toimi ajatellen koko tutkimustani. Asiaa pohdittuani minulla oli kaksi vaihtoehtoa. Voisin pitää identiteetin käsitteen liitettynä puhetaipujen tarkasteluun ja vaihtaa

käsitteen toiseen kontrolliodotusten ja vaikutusmahdollisuuksien analyysissä. Toinen vaihtoehto, johon päädyin, oli vaihtaa koko identiteetin käsite ja nimetä sellainen, joka sopii koko tutkimukseeni. Käsitteen vaihtamiseen päädyin osaksi yksinkertaisuuden ja selkeyden takia, mutta myös siksi, että analysoidessani aineistoa minulle tuli koko ajan selkeämmäksi, että isä- ja äitipuolet puhuivat omasta toimijuudestaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Vaihdoin siis tässä vaiheessa identiteetin käsitteen toimija-asemaksi. Tämä vaihdos vaikutti selventävästi tutkimukseeni ja erityisesti lukuun 2.3 (s. 18). Käsitteen vaihtaminen antoi minulle rohkeutta pohtia uudelleen myyttejä ja niiden vaikutusta erityisesti vuorovaikutustilanteisiin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Puhetavat ja niistä rakentuvat toimija-asetat

Tässä luvussa erittelen isä- ja äitipuolten puheesta erilaisia puhetapoja sekä näistä puhetavoista rakentuvia toimija-asetamia. Useimmat haastatteluista esille ottamani näytteet pitävät sisällään useita puhetapoja, mutta olen poiminut vain kulloinkin yhden keskeisimmän puhetavan ja nimennyt tulkintani pohjalta siitä rakentuvan toimija-asetaman. Jokaisen haastateltavan puheesta hahmotin useita erilaisia puhetapoja ja siten myös useita erilaisia toimija-asetamia. Puhetapojen ja toimija-asetamien nimeämiseen olen käyttänyt osaksi apuna Suonisen kirjaa *Perheen kuvakulmat* (1992). Kirjassaan Suoninen analysoi yhden suomalaisen perheenäidin puhetta. Haastatteluista ottamissani näytteissä olen vaihtanut kaikki nimet sekä joitakin pieniä yksityiskohtia, joista olisi paljastunut asioita, jotka mahdollisesti voisivat johtaa haastateltavan tunnistamiseen. Osan nimistä olen poistanut kokonaan ja laittanut tilalle esimerkiksi lapsipuoli, etä- tai lähilapsi, uusi puoliso, entinen puoliso. Nämä muutokset olen tehnyt lukemisen helpottamiseksi.

Analyysini sisältää paljon näytteitä, joiden avulla haluan antaa lukijalle mahdollisuuden itse ”kuulla” haastateltavien puhetta. Analyysini on kuitenkin kirjoitettu niin, että näytteiden lukeminen ei ole välttämätöntä, vaan analyysiäni voi seurata, vaikka jättäisi näytteet lukematta. Useat näytteet olen joutunut katkaisemaan kesken, vaikka samasta aiheesta puhetta vielä jatkui. Tämän jouduin tekemään, jotta näytteistä ei tulisi liian pitkiä. Jos haastatteluissa esimerkiksi saottiin, että lasten äiti on hankala jatkoin haastattelua pyytämällä esimerkkejä tai kertomaan konkreettisia asioita miten lasten äidin hankaluus ilmenee. Näitä konkreettisia esimerkkejä on koottuna luvussa 5.2.1 joka käsittelee ulkopuolista kontrollia.

Kunkin puhetavan loppuun olen kirjoittanut, mikä toimija-asetama kyseisestä puhetavasta rakentui. Kaikki nimeämäni puhetavat ja toimija-asetamat olen koonnut yhteen taulukoksi sivulle 104.

5.1.1 Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden puhetavat

Familistinen puhetapa

Familistisessa puhetavassa korostuu perheen arvo sinänsä ja siinä tulevat korostetusti esille perheeseen kohdistuvat velvollisuudet (Suoninen 1992, 32). Puhetapa on jääne porvarillis-patriarkaalisen perheen ihanteesta, jolle oli tyypillistä mm. perheen selvät rajat, jotka erottivat sen muusta ulkopuolisesta maailmasta (Hautamäki 2000, 47.) Tämä puhetapa on yhteydessä familistiseen perhekäsitykseen, mutta en ole esimerkiksi jaotellut haastateltaviani sen mukaan, miten he perheestä puhuivat. Itse asiassa se olisi ollut mahdotontakin, sillä perheestä ei puhuttu vain yhdellä tavalla, yhden käsityksen tai yhden puhetavan avulla. Familistiseen perhekäsitykseen voidaan katsoa kuuluvan kaikki ne vaatimukset, ajatukset ja toimenpiteet, joiden tarkoituksena on nimenomaan perheen vahvistaminen (Jallinoja 1984, 39). Perheeseen on tapana liittää määreinä turvallisuus, lämpö, perinne ja

jatkuvuus. Nämä ovat määreitä, joita pidetään arvokkaina, moraalisesti hyväksyttävänä ja tavoittelemisen arvoisina. (Harinen 1998, 54.)

Näyte 1. (Äitipuoli)

– *Oliks sulla siinä vaiheessa vai onks sulla missään vaiheessa tullu mieleen tai sel-lanen tunne, että sulta odotetaan tässä asemassa tai tässä roolis, kun sä oot menny naimisiin miehen kanssa, jolla oli jo lapsia, että sulta odotetaan jotakin?*

– Odotuksia (2) ää (2) ei oikeestaan (4) odotuksia ja toiveita (2). No tietysti, ni ni tota tokihan mulla on itelläni se sisäänrakennettu tietysti, tietysti se (2) se semmonen emomekanismi, että että mä (2) alussa noitten nimenomaan kaikkein kouluasioiden kanssa touhusin ja, ja hoidin, ett ruoat oli täsmälleen sillo ja sillo valmiit ja, ja tota ja sitko tota miehet on sellasii, ettei ne pidä nii ajoista kiinni, jos ne keskenään on (2) on kotona. Ni niin ni sitten mä aina vouhkasin, jos se oli vaikka päivän keskenään, herra jumala etteks te oo tehnyt ruokaa ja kaikkee tämmöstä niin ku käytännön asiaa. Et se on tietysti tullu perintönä sieltä, et tämmöset asiat niin ku mä odotin itseltä. Et mä pidän huushollin kunnossa ja, ja et kaikki pelaa ja ja niin ku toimin siinä kotona niin sanottuna keskisalkona (naurua) (2). Se oli alussa hyvinki vahvasti, et mä katoin, et se on se mun rooli, että kyllä mun täytyy, et sitte kun mä tämmöseen kert tulin ni mun täytyy myös pitää huolta siitä.

Haastateltava kertoo, että varsinkin uusperheen alkuvaiheessa hän otti tehtäväkseen lasten asioista huolehtimisen. Hän oli jo kotona oppinut, että määrätty kodin työt olivat naisen tehtäviä, ruoan piti olla ajoissa ja kodin piti olla kunnossa. Hän näki, että äiti on perheen ”keskisalko”, jonka ympärillä kaikki tapahtuu. Merkittävä oli myös haastateltavan ajatus, että hänen ”täytyy”, koska oli tällaiseen ryhtynyt. Kulttuurissamme on vielä selkeästi miehen ja naisen työt kotona, ja haastateltava on alussa lähtenyt siihen rooliin, jossa on nähnyt oman äitinsä toimivan ja joka on naisille ”perintönä” tullutta: oli naisen velvollisuus hoitaa perhe kunnolla. Haastateltava osoittaa näin myös asioiden hallintaa.

Tämä äitipuolen käsitys omasta roolistaan sopii hyvin yhteen jo aikaisemmin luvussa 3.2 (s. 30) esillä olleen Levinin (1997b) tutkimuksen kanssa. Tutkimuksessaan hän totesi, että naisten rooli – olivat he sitten äitejä tai äitipuolia – on kutakuinkin samanlainen. Naiset pääasiallisesti hoitavat kodin ja huolehtivat ihmissuhteista. Äitipuolen rooli ei sinänsä sisällä sitä, että hänen pitäisi pestä vaatteita ja huolehtia astioiden pesusta, mutta traditionaalien käsitys naisen roolista pitää nämä odotukset sisällään. ”Puoli”-rooliin kuuluu jonkinlainen etäisyys, mutta naisen rooliin kuuluu perheessä läheisyys. Äitipuolet elävät tämän ongelman keskellä. (Levin 1997b, 188–189.)

Yksi äitipuolien ongelma liittyy aktiiviseen vanhemmuuden rooliin. Yrittäessään täyttää ”uusvanhemman roolia” äitipuolet ovat kaksin verroin sidottuja. Niin kuin aikaisemmin on jo luvussa 2 todettu, heidän odotetaan rakastavan lapsipuoliaan aivan kuin nämä olisivat heidän omiaan. Toisaalta äitipuolille osoitetaan usein, että he eivät saa ottaa liiaksi oikean vanhemman asemaa ja tulla biologisen äidin kilpailijaksi. Siispä äitipuolen rooli vaatii huolellista tasapainottelua, jossa naisen täytyy säädellä toimintaansa niin, ettei hänen havaita olevan liian osallistuva, mutta ei välinpitämätönkään. (ks. Orchard & Solberg 1999, 108.)

Kertoessaan, mitä asioita haastateltava (näyte 1) hoiti, hän mainitsee, että ”kaikkien kouluasioiden kanssa touhusin”. Ritala-Koskisen (2001) uusperheen lapsia käsittelevässä tutkimuksessa tuli ilmi, että kouluun liittyvät asiat lapset yleensäkin neuvottelivat ja sopivat joko biologisen äidin tai äitipuolen kanssa. Lasten mukaan nämä naiset huolehtivat kouluun lähtemisestä ja esimerkiksi luokkaretkiin liittyvät asiat. Kouluasioista huolehdittiin eniten siellä, missä lapsi asui. (Ritala-Koskinen 2001, 142.)

Näyte 2. (Äitipuoli)

– (2) Mehän sovittiin miehen kanssa, että et ku lapset on täällä ni Heikki (puoliso) sano heti, että täällä olevista säännöistä, että ni yhtälailla hän ku minä sitten vastaa ja lasten pitää sitte suostua siihen, että se oli ni yhteis (3) yhteistuumin tehty päätös. Ja niinhän me tehtiinkin, että (2) kaikissa ihan käytännön asioissa myös ihan yhtälailla mä sanoin ja, ja uskaltauduin siinä alussa sanomaan sanomaan, vaikka mua vähän pelottikin (3).

Yhteisten päätösten tärkeys ja se, että asioista ”sovittiin” miehen kanssa oli tärkeää. Huomattavaa on, että ei ollut itsestään selvää, miten toimitaan, vaan toimintatavat ja se, kenellä on oikeus ja velvollisuus puuttua, piti ensin sopia. Haastateltava korosti, että kodin sisäisistä asioista eli ”täällä olevista säännöistä” myös hän oli ”yhtälailla” oikeutettu valvomaan kuin lasten isäkin. Äitipuolen vastuulla oli kuitenkin selvät rajat: arki ja koti. Perheen selkeä normisto tuli puheessa esille: perheessä on olemassa aikuiset, jotka keskenään päättävät asioista ja ”poikien pitää sitte suostua”. Perheessä on aikuisilla aikuisen rooli ja lapsilla lapsen rooli (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 52).

Santrockin ja Sitterlen (1987) tutkimuksessa äitipuolet kertoivat, että on joitakin lastenkasvatukseen ja lastenhoitoon liittyviä asioita, joissa he ovat vähemmän aktiivisia kuin jos lapset olisivat heidän omiaan. Tällaisina alueina mainittiin lapsipuolen kuljettaminen harrastuksiin ja osallistuminen tapahtumiin, joissa lapsipuoli on mukana. He eivät myöskään ota lapsipuoliaan yleensä mukaansa, kun lähtevät hoitamaan asioita. (Santrock & Sitterle 1987, 285.) Tutkimuksessani tulivat esille äitipuolen rajat: kodin ulkopuolella tapahtuvat asiat eivät kuulu äitipuolelle, sillä vain yksi haastatteleistani äitipuolista (N=7) kertoi kuljettavansa lapsipuoltaan harrastuksiin. Isäpuolista seitsemän (N=8) puolestaan kertoivat nimenomaan osallistuvansa lapsipuoliensa harrastuksiin ja harrastuksiin kuljettamiseen.

Näytteessä 2 on sana ”alussa”, joka viittaa siihen, että tällä hetkellä nämä asiat eivät enää ole näin, mutta uusperheen perustamisen aikoihin toimittiin kuvatulla tavalla. Oman aikuisen roolin ottaminen miehen lapsiin nähden ei ollut yksinkertaista ja helppoa, sillä se ”vähän pelottikin”.

Näyte 3. (Äitipuoli)

– (...) Kyl nainen on yhä edelleen, vaikka sitä ei kestä (2) nyt kyl se on kuitenkin se monta kertaa se kovin pomo (omassa kodissaan).

– *Ja koti on se paikka, missä ollaan ja levätään ja mikä on niin ku ominta aluetta?*

– Joo, joo et kyl et (2) ja nainenhan se miettii (2) sisustustaa ja (2) miettii (2), et mitä ruokaa ensteks ostetaan ja miten kauppareissut ja kauppalistat ja (2) ja miettii mitä syödään ja mitä ruokaa viikonlopuks. Vaikka se mies saattaa sen valmistaa, mut nainen on miettiny sen viikonlopun ruokalistan (2) tai jos mis kohtaa pitää siivota ja millon.

– *Et, ei niin ku se (2) se (2) kodin sisäinen viihtyvyys sekä sekä tälle in fyysisesti siisteyden ja muun ja ruoan, mut sen henkinen. Se on niin ku naisen vastuulla enemmänki ja sit, et ku on tilanne, että et siihen tulee tekijöitä, joihin ei voi vaikuttaa.*

– Joo, joo ja se on ihan niin ku (2) vedettäis niinku (3) ihan niin ku koko valtakunta vietäis pois (naurua).

– *Että oot vieraana siellä valtakunnassa?*

– Joo vieraana, ulkopuolisena, kuin unessa on sellanen olo *et et mitä mä teen täällä* mä oon täysin vieras ulkopuolinen täällä (2) et omassa kodissani (3) et se on hyvin paha tunne mikä on niinku tullu (5).

– *Ja tietenki sulla oli (2) odotuksia ja toiveita, et miten se toimis. Miten sä haluaisit olla äitipuolena ja äitinä tässä perheessä, miten tein teidän perhe yhdessä yhtäköyttä yhdistyksenä rupee vetämään niitä asioita*

– Mä olisin niin ku tavallaan se nainen ja äiti ja kumppani ja mieheni rinnalla ja me oltas ja ne lapset olis lapsia (4), et me suhtauduttas niihin lapsiin, eikä niin niin ku nyt on tapahtunu (2), et on niin ku kaks eri joukkuetta, jotka ei millään taval yhdessä.

Nainen on ”kodin pomo”, joka suunnittelee ja miettii kaikkia kodin asioita. Mies on se, joka auttaa kodin asioissa. Ennen tätä näytteen kohtaa haastateltava oli kertonut, että heidän kotiinsa tulee tekijöitä, joihin ei voi vaikuttaa. Merkille pantavaa on haastateltavan kertoma, että kun kotiin tulee asioita, joihin ei voi vaikuttaa, ”se on ihan ku vedettäis niin ku, ihan ku koko valtakunta vietäs pois”. Koti on perinteisesti ollut naisten ”valtakuntaa” ja nyt se ”valtakunta” on uhattuna. Uusperheissä äitipuolet ovat joutuneet uuden tilanteen eteen, jossa perinteinen äidin rooli kaikkien asioiden huolehtijana ei enää toimi. Mies huolehtii enemmän lapsista, erityisesti omistaan, mikä puolestaan kaventaa naisen ”pomon” paikkaa kotona. Uusperheessä perinteiset roolimallit purkautuvat, ja työn- ja vallanjako perheessä uusiutuu. Mies saattaa uusperheessä neuvotella lasten biologisen äidin kanssa ja toimia sitten saatujen ohjeiden mukaan. Uusperheessä nainen ei siis enää voi olla omassa perheessään se kovin ”pomo”, vaan mies tekee itsenäisiä päätöksiä ja neuvottelee perheen ulkopuolisen henkilön kanssa. Tilanne on aivan uusi eikä äitipuoli tiedä, mikä on hänen uusi paikkansa. Jäljellä on vain tunne, että ”koko valtakunta vietäs pois”.

Ishii-Kuntzin ja Coltraneen (1992) tutkimuksen mukaan miehet osallistuvat uusperheissä enemmän muun muassa ruoanlaittoon, siivoukseen, ostoksiin ja pyykinpesuun kuin miehet ydinperheissä. Niinpä roolien epäselvyys, joka aiheut-

taa uusperheessä paljon neuvotteluja voi tuoda mukanaan jotain positiivisestikin koettua – perinteisten miesten ja naisten roolien murtumista.

Haastateltava kuvaa tilanteen mukanaan tuomaa ulkopuolisuuden tunnetta sanoilla ”mä oon täysin vieras ulkopuolinen täällä, omassa kodissani”. Jokisen (1999, 150) mukaan ääri-ilmaisujen käyttö lisää ongelman vakavasti otettavuutta. Tässä näytteessä sana ”täysin” kertoo, että on kysymys isosta ja tärkeästä asiasta. Perinteiset perheen sisäiset roolit ja mallit eivät toimi, ja haastateltava kuiskaten ihmettelee ”et mitä mä teen täällä”. Perheen yhtenäisyys ei olekaan sitä, mitä on toivottu, vaan ollaan ”kaks eri joukkuetta, jotka ei millään taval yhdessä”. Haastateltava oli aikaisemmin maininnut, että heillä oli perheessä sellainen haave, että se olisi kuin yhtäköyttä-yhdistys. Perhe on kulttuurissamme yksikkö, jossa lähtökoh- tana on, että siihen kuuluvien tulee olla riittävästi yhdessä (Jallinoja 2000, 195)

Syitä miehen halulle hoitaa omat lapsensa itsenäisesti voi tässä yhteydessä vain arvailla. Yhtenä syynä voi olla, että mies on ottanut itselleen vaimon, ei lapsilleen uutta äitiä, ja on näin ollen ajatellut hoitavansa lapsensa itse. Toisaalta lasten isä on saattanut myös jo tottua ennen uusperheen perustamista huolehtimaan lapsis- taan yksin ja uusperheen perustamisen jälkeen jatkaa vain sitä toimintatapaa, jolla hän on aiemminkin toiminut lastensa kanssa. Näytteessä 4 tulee hyvin esille aja- tus, että kun mies itsenäisesti hoitaa asioita, se on naisen kannalta ”niin ku pois multa”. Ajatus on voinut olla hyvä, mutta ongelmallista on, kun tämän seurauk- sena nainen ärsyyntyy ja syy siihen on haastateltavan sanomana ”koska mä en oo saanu olla osallisena siinä”.

Näyte 4. (Äitipuoli)

– Hän (puoliso) tekee asioita puhumatta mulle kuvitellen, et mä, et mä, et sit se asia on hoidettu ja et se on niin ku pois multa. Mutku usein miten mä ärsyynnyn (nau- rua), koska mä en oo saanu olla osallisena siinä.

Santrockin ja Sitterlen (1987) tutkimuksen mukaan uudelleen avioituneet isät ovat jopa aktiivisemmin mukana lastensa elämässä kuin ydinperheen isät. Tutkimuk- seen osallistui lapsia, jotka asuivat äitipuoliperheissä, ja näiden lasten kertomuk- sista muodostui kuva isistä, jotka puhuivat lastensa kanssa heidän ongelmistaan ja tunteistaan. Myös lasten suhde biologisen isään oli läheisempi ja intiimimpi kuin heidän suhteensa äitipuoleen. (Santrock & Sitterle 1987, 286.)

Näyte 5. (Isäpuoli)

– *Kun sanoit, että ainakin noiden lapsipuolten puolelta tulee suhun odotuksia, mil- lanen sun pitäis olla, niin tota (4) muuttaako se sun käytöstä jollakin lailla?*

– Joo ehkä muuttaakin. Siin on sellanen jännite tulee

– *Miten se ilmenee?*

– Joskus tuntuu ku tulee tämmönen viikonloppu, jollon Piian lapset tulee tänne, niin sellanen stressi painaa päälle, että ni (4) että taas pitää skarpata oikein (2). Pelkään sitä (2) semmosia konflikteja (...)

Edellä isäpuoli kertoo, että lapsipuolilta tulevat odotukset aiheuttavat jännitettä ja lapsipuolten tullessa viikonloppuna ”pitää skarpata oikein”. Sana ”pitää” kertoo siitä, että kysessä on jonkinlainen itsestään selvä asia ja sana ”taas” tuo esille sen, että tämä on toistuva asia. Puolison lapset on otettava huomioon eri tavalla kuin omat lapset. ”Skarpattiin” koska pelättiin ”semmosia konflikteja”. Ulkopuolisuuden tunne oli myös isäpuolille tuttu. Näytteessä 6 eräs isäpuoli pohti, miten haaveissa oleva yhteinen lapsi mahdollisesti vaikuttaisi hänen asemaansa. Koska hänelle ei nyt tässä tilanteessakaan oikein löytynyt omaa paikkaansa, mitä hänelle sitten tapahtuu, jos he saavat yhteisen lapsen? Menettääkö hän vähäisenkin asemansa? Yhteistä lasta haluttiin, mutta samalla se ”oli hirvittävän iso peikko, tossa oven takana”.

Näyte 6. (Isäpuoli)

– (...) samantien ei saatu niitä lapsia, ni toisaalta mä en halunnutkaan, kun jotenkin must tuntu, ettei mul oo paikkaa täs nytenkään, ni onks mul sit vasta (3). Sit mä olin jopa ite toisaalta sisimmässäni toivonut, et voi kun me saataiskii lisää. Se oli kummankin iso toivetila, mut toisaalta, mul oli hirvittävän iso peikko tossa oven takana, josko mulla nytenkään paikkaa niin mites mul sit käy (2).

Tutkimuksen valossa vahva perheidentiteetti näyttäytyy onnistuneen ja ongelmattoman uusperheen merkiksi (Ritala-Koskinen 1993, 25). Uusperheessä tämä perheen kriteeri ei kaikilta osin täyty, sillä lapset liikkuvat usein kahden kodin välillä ja samanlaista yhteyttä kuin ydinperheessä ei voida saavuttaa. Tunteeksi voi jäädä, että ollaan eri joukkuetta.

Näyte 7. (Äiti puoli)

– Yritin olla sellanen (2) äiti ja toimia niin ku äiti toimii eli (2) huolehtia kaikista vaatetuksesta, ravinnosta ja nukkumaanmenoista ja herätyksistä ja (3) kaikesta tälläisestä. Jopa, jos oli huolia ja murheita, jos ne tappeli tai riiteli, ni mä menin väliin ja kaikennäköistä mä yritin olla niin ku (2) et oltais yhtä perhettä.

Perheen tärkeys tulee selvästi esille. Haastateltava yritti olla tietynlainen äiti ja toimia niin kuin ”äiti toimii”. Äidin tehtäviä oli huolehtia lapsista, heidän fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnistaan huolehtimalla muun muasa ”ravinnosta”, ja estämällä tappeluita. Kaiken tämän tarkoituksena oli saavuttaa tilanne, että ”oltais yhtä perhettä”. Perheessähän perheenjäsenten kuuluu huolehtia toisistaan ja huolehtimalla osoitetaan kuuluminen samaan perheeseen. Huolenpitoa ja rakkautta lapsia kohtaan odotetaan kulttuurisesti enemmän naisilta kuin miehiltä (Ritala-Koskinen 1993, 20). Perhe mielletään edelleenkin yhteisöksi, joka on kiintymyksen ja rakkauten tyyssija (Jallinoja 2000, 197). Myös Pill (1990) toteaa, että uusperheen jäsenten kokemukseen, että he ovat perhe, liittyy kokemus yhteenkuuluvuudesta ja tunne henkisen tuen saamisesta ja perheenjäsenten keskinäisestä välittämisestä. Tärkeiksi koettiin myös, että oli koettu yhdessä sekä positiivisia että negatiivisia elämän tapahtumia. Myös päivittäisen elämän ja arkipäivän toimintojen jakaminen oli tärkeää. (Pill 1990, 191.) Edellisessä näytteessä (näyte 7)

on mennyt aikamuoto. On yritetty tapaa, joka ei ole enää toiminnassa. Jos tapa toimisi, voisi olettaa, että haastateltava olisi käyttänyt preesensia sanomalla esimerkiksi, että ”toimii niin kuin äiti toimii”.

Haverinen ja Martikainen (2004) toteavat, että kodin välittämisen ilmapiirin syntymisen ehtoina ovat yhteinen aika ja yhdessäolo välttämättömiä. Näiden lisäksi tarvitaan vielä lämmintä tunneilmastoa, joka syntyy arjen toimintatilanteissa ja keskusteluissa yhdessäolon aikana. (Haverinen & Martikainen 2004, 81.) Uusperheissä eivät aina edes välttämättömät ehdot välittämisen ilmapiirin syntymiselle pääse toteutumaan. Etälapset saattavat olla uusperheessä vain joka toinen viikonloppu, joten yhteinen sekä yhdessä olo ja tekeminen ovat hyvin rajoitettuja. Arkikaan ei pääse näyttäytymään lyhyiden viikonloppujen aikana, jolloin saataan elää harvat hetket etälasten ehdoilla.

Näyte 8. (Isäpuoli)

– Ja sit tietysti mun ja lapsipuolien välisestä suhteesta on odotuksia. Ja se kehitys, ja mä pystysin niitten kanssa (2) elämään, niin ku (2) isämäistä elämää enemmän.

Isäpuoli odotti, että lapsipuolien ja hänen välinsä kehittyisivät. Tavoitteena ja toiveena oli pystyä elämään lapsipuolien kanssa ”isämäistä elämää enemmän”. Ilmaisus ”isämainen” on mielenkiintoinen. Se kertoo, että ei haluta olla isä, koska lapsipuolilla oli olemassa isä, mutta samalla suhteelta odotettiin jotakin sellaista, joka liittyy isyyteen ja perheeseen, ehkä jonkinasteista kiintymystä ja läheisyyttä.

Näyte 9. (Isäpuoli)

– *Miten tota (2) miten koetko sä, et te ootte perhe?*

– Koko aika enemmän ja enemmän, mut mua on syytetty tästä asiasta, ja ja ihan aiheesta on syytetty. Nyt tietysti tämä tilanne on paljon helpompi, kun meillä on Otto (yhteinen lapsi). Me ollaan perhe, mut sillon kun oli Aino (2) Ainon lapset ja minä, ni oli välillä semmosia hetkiä, et mä itsekin tunsin olevani vaan se (2) talonmies. Todennäköisesti näytinkin sen, koska Ainokin sitte toi sen julki, näin on.

– *Tota*

– Mut mun on vaikee hyväksyä sitä perhettä että siinä perheessä olis Aino, Otto ja Ainon lapset. (3) Se on henkisesti erittäin vaikea hyväksyä. Mä sen asia (2), asiana mä sen hyväksyn ja tiedostan, mutta (2) henkisellä puolella se on tosi vaikee.

– *Kuka sen määrittelee niin, et siin on vaan Otto ja lapset, Ainon lapset? Miks sä määrittelet sen niin?*

– Itse asiassa minähän en määrittele. Mä oon hyvin, mä. Muahan ei tämmöset määritelmät oo kiinnostanutkaan. Ainohan on on määritellyt silläkin perusteella, et me asumme, olemme kirjoilla siellä, ja se on se perhe. Mutta samaan hengen vetoon täytyy sanoa, et kyllä Aino on sanonut, että sillon ku siellä on mun lapset, niin sillon se on se perhe. Ja tarkoittaen silloin tietysti sitä, että sillo ku ne on siellä, ni sillon heidän pitää kohdella Ainoo niin ku äitiä kohdeltas ja kysytään Ainolta niin ku äidiltä kysyttäs.

Sen kokeminen, että oltaisiin perhe, ei ole isäpuolille yksinkertaista ja automaattista. Tunne siitä, että olemme perhe, lisääntyy ajan kanssa. Haastateltava koki, että häntä on aiheesta ”syytetty”, koska hän ei aina koe perheenä sitä perhettä, jossa nyt asuu. Hän tuntee olevansa välillä ”vaan se talonmies”. Ristiriitaa aiheuttaa se mitä kokoonpanoa kuuluisi pitää perheenä. Järjellä ajatellen perhe on ne ihmiset, jotka asuvat yhdessä, mutta kuten haastateltava jatkaa ”mut henkisesti puolella se on tosi vaikeaa”. Tässä näytteessä tulee ilmi isäpuolteen vaikeus elää perheessä, jossa omat lapset eivät asu. Isäpuolilla on jatkuva ikävä omia lapsiaan. Uusi puoliso on määritellyt perheeksi ne, jotka asuvat yhdessä, mutta silloin kun miehen etälapset tulevat perheeseen, heidät katsotaan myös perheeseen kuuluviksi. Tällöin uutta puolisoa pitää kohdella niin kuin ”äitiä kohdeltas”. Edellä oleva lause tuo esille, että lapsilta odotettiin, että he myös ottaisivat uuden aikuisen perheen jäseneksi ja kohtelisivat häntä aivan kuin ”äitiä”.

Uusperhe ei automaattisesti ole perhe, vaan perheyden saavuttaminen on uusperheen keskeinen päämäärä. Siihen pitää pyrkiä kärsivällisesti ja tietoisesti. Perheys ilmenee muun muassa niin, että on olemassa perhenormisto. Sen lisäksi perheenjäsenten välillä tulee vallita luottamus, tasa-arvoisuus ja läheisyys. Perheyden saavuttamiseksi tarvitaan myös sopeutumista ja avointa ja luontevaa suhtautumista toisiin perheenjäseniin. (Ritala-Koskinen 1992, 37–38.)

Uusperheillä ei kuitenkaan ole aikaa eikä yksityisyyttä omaksua ja oppia uusvanhemman ja puolison rooleja, toteavat Kheshgi-Genovese ja Genovese (1997). Perheenjäsenet ovat myös perheen sisällä eri vaiheissa. Aikuiset ajattelevat, että uusperheen pitäisi tulla läheiseksi ja samanaikaisesti nuoret ovat jo irtautumassa perheestä. (Kheshgi-Genovese & Genovese 1997, 257.)

Isäpuolteen haastatteluissa tuli aivan erityisesti ilmi yhteisen lapsen merkitys perheen kokemiselle ja perhettä yhdistävänä tekijänä. Isien jatkuva ikävä muualla asuvia lapsiaan kohtaan, vaikutti siihen, että uusperhettä ei helposti mielletty ”oikeaksi” perheeksi. Tästä ikävästä kertoo näyte 10, jossa isäpuoli kuvaa, miten ikävä tulee arjen toiminnassa esiin. Leikkimielinen paini poikapuolen kanssa saa isäpuolen kaipaamaan omia lapsiaan ja ”ne on vaikeita hetkii.” Leikkimielinen paini sijoitetaan myös toiminnaksi, jota kuuluisi olla ”isän ja pojan välillä”. Hie-man epävarmoja ollaan, kuuluuko paini isäpuolen ja poikapuolen toimintaan.

Näyte 10. (Isäpuoli)

– Vanhimman kanssa (poikapuoli) on sellasta leikillistä painia, ku pitäis olla isän ja pojan välillä painia. Sitä on joskus. Se on ihan hyvä. Hän tota näyttää sillä tavalla omat tunteensa mua kohtaan, mut sit taas (2) mulle tulee se kaipuu siinä kohtaa välissä (2) ne on vaikeita hetkii.

Myös Ambertin (1986, 798–800) tutkimuksessa isäpuolet puhuivat lapsipuolistaan silloin, kun haastatteluissa tuli ilmi lojaalisuusristiriitoja suhteessa lapsipuoliin ja haastateltavan omiin etälapsiin.

Näyte 11. (Isäpuoli)

– *Mitenkä tuo Ilona (yhteinen lapsi). Onkos se muuttanut teidän perhettä?*

– On varmasti (...), että tota kyl se varmasti on tota muuttanu. Ja tota (2) ihan varmasti kaikkien kannalta myös niin ku (2) ja uskoisin, et parempaan päin. Niin ku se antaa ehkä tälläselle uusioperheelle ikään kuin (2) se itse asiassa on varmaan sellanen nii ku kaikkia yhdistävä tekijä. Eli se oikeestaan ainut asia mikä on kaikkia yhdistävä tekijä. Niin ku mietin, niin ku omalta kohdaltani, siin on osa äitiä, osa isäpuolta. Siin on niin ku veriside muihin lapsiin eli sanoisin, et se niin ku vahvistaa sitä ydinperheen kokonaisuutta.

Haastateltava kertoo, että yhteinen lapsi on muuttanut perhettä kaikkien kannalta ”parempaan päin.” Se, mikä on parempaa, on yhteinen lapsi ”kaikkia yhdistävä tekijä”, ja samalla lapsi ”vahvistaa sitä ydinperheen kokonaisuutta.” Uusperhe tarvitsee siis yhdistäviä asioita. Toisaalta, niin kuin näytteestä tulee ilmi, tavoitteena on saada perheestä ydinperheen mukainen perhe. Uusperhe siis tavoittelee jotakin sellaista, mikä on ydinperheessä ja mikä puuttuu uusperheestä. Yhteinen lapsi tekee ydinperheen uusperheen sisälle. Yhteinen lapsi perhettä yhdistävän tekijänä on tullut esille jo muun muassa Dubermanin (1973) ja Ambertin (1986) tutkimuksissa (ks. luku 3.1. s. 35).

Näyte 12. (Isäpuoli)

– Toisaalta syntyy yhteinen lapsi, niin meist tuli aito perhekin.

Uusperhe ei siis ole ”aito” perhe sellaisenaan, vaan aitous tulee yhteisen lapsen myötä. Yhteisen lapsen tärkeydestä ja oman lapsen kaipuusta kertoo näyte 13, jossa isäpuoli pohtii omaa isänä olemistaan.

Näyte 13. (Isäpuoli)

– Muutos tapahtu reilu kaks vuotta sitten, et tuli Kalle (3). Sit mä sain oman läheisen lapsen siihen (3). Totta kai, ei ne oo muuttanut mun suhdetta Villeen ja Mariaan (etälapset), mutta (2) nyt mä voin nauttii siitä.

– (...) ku tuli toi oma niin sanottu aito oma lapsi siihen. Tottakai ne on aitoja omia lapsia Ville ja Maria, mutta se, että sit mä sain olla ja tehdä. Olla sitä aito isä kaksytneljä tuntii vuorokaudessa enkä vaan nelkyt tuntii tai kahdeksankyt tuntii kuukaudessa.

Yhteistä lasta haastateltava kuvaa sanoilla ”oma”, ”läheinen” ja ”aito”. Nämä sanat kertovat sen, että uusperheessä asuvia lapsipuolia ei koeta omiksi, läheisiksi ja aidoiksi. Vuorovaikutustilanteissa on olennaista suhde mahdollisiin vasta-argumentteihin, vaikka niitä ei olisikaan suoranaisesti esitetty (Suoninen, 1992, 60–72). Näissä tilanteissa puhuja jo argumentoidessaan ottaa huomioon mahdollisesti esitettävän kritiikin (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 54). Merkille pantavaa on, että haastattelijalle vakuutetaan kahteen kertaan peräkkäin, että suhde muualla asuviin omiin lapsiin ei muutu ja ”tottakai ne on aitoja omia lapsia”. Haastateltavan oli tuotava esille, että omat etälapset ovat ihan yhtä tärkeitä kuin tämä uusi lapsi. Haastattelija ei asettanut kyseenalaiseksi haastateltavan suhdetta etälapsiin-

sa, mutta haastateltava varautui etukäteen mahdollisesti tulevaan kritiikkiin vakuuttamalla myös etälasten tärkeyttä. Haastateltava toi myös esille sen, että erona etälasten ja yhteisen lapsen välillä on vain, ”että mä sain olla ja tehdä olla sitä, aito isä kaksikymmentä tuntia vuorokaudessa enkä vaan nelkyt tuntia tai kahdeksankyt tuntia kuukaudessa.” Haastateltava sai olla ”aito isä” ihan joka hetki perheen arjessa. Aitoon isyyteen kuuluu siis olennaisesti arjessa mukana olo. Etä-isä ei voi toimia lapsilleen ”aitona isänä”.

Näytteissä korostuu tarve olla yhtenäinen perhe, ja että perheen jäsenillä kuuluu olla läheiset välit. Perheen mallina on kuitenkin ydinperhe ja sen ihmissuhteiden läheisyys, jolloin tavoitteena pidetään samanlaisia ihmissuhteita kuin perinteisessä ydinperheessä. Perheen sisäisiin suhteisiin kuuluu tunne, että me kuulumme yhteen ja olemme toisillemme tärkeitä. Tavoitteena ovat toimivat suhteet, joissa on yhteenkuuluvuutta.

Tästä puhettavasta äitipuolille toimija-asemaksi rakentui **perheen äidin roolin noudattaja**. Omille lapsilleen haastateltavat olivat äitejä ja toimiminen äitinä oli paikallaan. Samanaikaisesti lapsipuolille he eivät olleet äitejä, ja he eivät oikein tieneet, mitkä asiat kuuluivat heille. Koettiin, että perinteinen äitinä toimiminen ei oikein ”istunut”, mutta epäselvää oli, miten tulisi toimia. Tämä tulee selvästi esille haastateltavien puheista, koska he käyttivät sanoja ”alussa” tai ”yritin”. Kulttuuristamme puuttuu isä- ja äitipuolia koskeva selkeä normisto, jonka mukaan toimia. Aikaisemminhan äitipuoli tuli perheeseen mentyään lesken kanssa naimisiin ja saattoi näin ollen ottaa äidin aseman. Nykyisin avioerojen seurauksina syntyneissä uusperheissä lasten biologinen äiti on olemassa ja vaikuttaa lasten elämään, joten on epäselvää, mikä äitipuolen toimija-asema tässä uudessa tilanteessa on.

Isäpuolille rakentui eri toimija-asema. He eivät olleet, eivätkä yrittäneet toimia perheen isänä. Isän toimija-asemaan meneminen koettiin ongelmalliseksi, koska lapsipuolilla oli jo isä. Isäpuolille rakentuva toimija-asema oli **perheen toinen aikuinen**.

Individualistinen puhetapa

Individualistisessa käsityksessä korostetaan itsenäisyyttä ja painotetaan yksilön oikeutta omaan elämään jopa niin, että tämä uhkaa perheen pysyvyyttä. Käsityksessä korostui yksilön oikeus oman itsensä hallintaan. (Jallinoja 1984, 39, 43). Individualistinen itsensä toteuttamisen oikeus ja toisaalta miten oma aika jaetaan perheen ja omien tarpeiden välillä näkyy jatkuvana vanhempien huonona omatuntuna (Björnverg 1992, 5–7). Individualistinen käsitys liittyi puhetapaan aivan samoin kuin familistinen käsitys liittyi familistiseen puhetapaan. Samalla haastateltavalla saattoi olla sekä individualistista että familistista puhetapaa.

Näyte 14. (Äitipuoli)

– Miltä tuntuu, kun joku ulkopuolelta (tarkoittaa lasten biologista äitiä) saa sanoa miten sun tarttee toimia?

– Jaa-a ei se kauheen miellyttävää oo (3). Mä en tavallaan, en oo, vielä niinku en haluu alistua siihen. Siis kyllä mä kapinoin sitä kynsin ja hampain vastaan. Mä en suostu. Mä en halua. Et siitä mä, et se on ehkä selkeyttänytkin sitä, että mä minähän teen täällä just niin ku minä teen, että se on ihan sama, miten sinä teet kotona, mut tää on minun kotini, mä teen täällä näin. Meillä ei katota (2) Pokemoneja, ja siitä lähetään, et näitten seinien sisällä mä määrään.

Merkillepantavaa on, että haastateltava ohittaa haastattelijan kysymyksen sisältyvän oletuksen, että ”ulkopuolelta saa sanoa, miten sun tartee toimia”. Kysymykseen olisi voinut reagoida väittämällä vastaan ja sanomalla, että perheen ulkopuolelta ei saa sanoa, miten äitipuolen tarvitsee toimia. Haastateltava on siis sitä mieltä, että perheen ulkopuolinen eli lasten äiti saa sanoa, miten hänen tulee toimia. Haastateltava korostaa kuitenkin voimakkaasti sitä, että hän ei halua ”alistua” ja hän ”kapinoi” sitä vastaan, että joku muu määrittelee hänen toimintaansa. Individualistisuutta osoitetaan sanomalla, että ”mä teen just niin ku minä teen”. Haastateltava haluaa osoittaa toimivansa niin kuin itse haluaa, mutta lause päättyy paljastaviin sanoihin ”näiden seinien sisäpuolella”. Äitipuolten toimi- ja määräysvalta on selkeästi rajattu vain tiettyyn tilaan – kotiin.

Näyte 15. (Äitipuoli)

– Et oikeestaan suoraan sanoen, se kaikkein rankin juttu siin oli se, että kun mun rupes tulee semmonen hengenahdistus. Että se, että mä niin ku niin sanotusti oon vapaata riistaa. Et kun se koko ajan, heti kun mä istuin, ni Jenni (lapsipuoli) oli sylissä. Ni mul tuli semmonen olo, et mul ei oo hetken hengähdysaikaa. Et mä tuun töistä, mä teen ruoat ja sit mä hoidan huushollin, paan pyykkii muuten ja sit ku mä lopulta, et jes, et nyt mä istun ja otan jonkun naistenlehden tai muun ja sit se istuu syliin (2). Se olis istunu tuntikausii, mä joskus kokeilin (3). Mä oon joskus kokeillu, et kuinka kauan se istuu, ni must tuntuu, et se olis istunu aina (...) Et et missä on minun oma aikani (2). Ja se oli se mihin mä väsyin ja se on missä kulminoitu se mun äitipuolen ongelmat (2,) tää sylissä pito, tää äidin nälkä ja se et *mulle tuli olo et hei mä en haluu enää pikkulasta, koska se oli pieni lapsi (2), se oli ko kolmevuotias. Et mä en haluu enää, et mä oon kasvattanu nää jo isoks* (...) *Ni mä en halua enää sitä (3) ja sit tuli sit vastapaineita seuraava reaktio, et mä hylkään ton lapsen taas, jos mä työnnä sen pois, mut et ku mä en kestä, mä en kestä sitä, et* mä tukehdun, et mul ei oo yhtään omaa aikaa.

Edellä olevasta näytteestä 15 tulee selkeästi esille, että puhuessaan äitipuolena olemisen ongelmistaan haastateltava, puhuu asioista, joita ei voi sanoa ääneen edes haastattelutilanteessa. On puhuttava kuiskaten, sillä jos näistä asioista puhuisi ääneen, voisi olla vaara tulla väärinymmärretyksi tai tuomituksi ”ilkeäksi äitipuoleksi”. Kyse on siitä, onko äitipuolella oikeutta omaan aikaan, jos toinen vaihtoehto on, että lapsipuoli tulee hylätyksi. Lause ”mä hylkään ton lapsen taas” tuo mielenkiintoisesti esille kulttuurisen käsityksen äitiydestä. Sana ”taas” kohdistuu siihen, että lapsipuolen äiti oli ”hylännyt” lapsensa, koska lapsi asuu isänsä kanssa. Äiti, joka ei asu lastensa kanssa saa huonon äidin leiman ja hänen ratkaisunsa herättää ihmettelyä (Nousiainen 2004, 168). Äitipuoli ei voinut olla itsekäs, vaan lapsen edun takia hänen piti uhrautua. Lasta ei voinut toistamiseen hylätä. Kult-

tuurisesti on oikein, että lapsen etu otetaan huomioon ja sen mukaan toimitaan. Takana kummittelee yleinen ajatus, että biologiset äidit voivat sanoa tarvitsevänsä omaa aikaa, jonka jälkeen he taas jaksavat lasten kanssa (ks. Kuronen 1994, 90). Äitipuoli eivät uskalla tällaista tarvetta esittää, sillä silloinhan hänet voitaisiin tulkita huonoksi ja ilkeäksi äitipuoleksi ja hän ei rakastaisi lapsipuoltaan. Äitiys on idealisoitu niin, että biologiset äidit kuvataan epäitsekäiksi, rakastaviksi ja oikeudenmukaisiksi (Nielsen 1999, 118).

Näyte 16. (Äitipuoli)

– Mä oon taas semmonen, et mä haluan sen (3) yhden oman (keskeytys, haastateltava kävi katsomassa lastaan) et on (2) et olis semmonen yks tila, yks huone minkä voi pitää siistinä (2) jossain niin ku hermot levätä (2). missä saa olla oma ittens (2). Saa olla niin ku (2) ilman vaattei ja tota niin ku (2) siel niin ku vähän niin ku sisäi (()) työn raskauteen et koko aika ei odoteta niin ku (()) (...) ni mä halusin tulla suihkust alasti ja (2) ja (2) ja tota sillä taval et (2) et ei niin, et yks pikkupoika taas siin sit silmät pyöreenä (()). En mä haluu semmost. Mä oon hirveen tarkka yksityisyydestäni ja niin ku toisaalta avoimen vilpitön, mut mä haluan valita sen kenen kenelle mä olen avoin ja vilpitön (2) tai kenelle mä paljastan yksityisyyttäni (()) (2) (...) Mä oon opettanu niil, et ton makuuhuoneen, mä haluan pitää sen yksityisenä.

Äitipuolet kokivat, että heidän kodissaan oli vieraita. Tähän vieraiden läsnäoloon liittyä, että he eivät saaneet kotonaan olla ”oma ittens”, vaan omassa kodissa oli aina tavallaan vieraita, joiden takia ei voinut tulla ”suihkust alasti”. Haastateltava mainitsee olevansa ”tarkka yksityisyydestään”, mutta samalla hän lieventää lausuntoaan sanomalla, ”toisaalta”. Näin hän antaa kuvan, että yksityisyys ei ole ehdotonta ja hän on ”avoimen vilpitön”, mutta pidättää itsellään oikeuden määrittellä, kenen kanssa hän haluaa jakaa yksityisyyttään. Puheesta tulee ilmi, että vaikka äitipuolet ovat uudessa parisuhteessa, se ei automaattisesti merkitse sen hyväksymistä, että miehen lapsetkin tulevat osaksi heidän yksityistä elämäänsä. Haastateltavan aiemmista puheista on selvinnyt, että hän pelkää miehensä lapsen kertovan hänen yksityisiä asioitaan omalle äidilleen. Tämä liittyy ajatukseen, että kodin sisäiset asiat ovat kodin sisäisiä asioita, ja jokaisen yksityiset asiat ovat yksityisiä, niitä ei haluta levitellä kodin ulkopuolelle. Lasten ollessa kysymyksessä tämä ei aina toimi. Kulttuurissamme kodin ja perheen jäsenten asiat mielletään yksityisiksi siten, että jokaisella on oikeus ”valita”, kenelle niistä puhuu. Tämä valitsemisen oikeus tuntuu olevan uusperheessä uhattuna.

Näyte 17. (Äitipuoli)

– Kun mä sit hirveen monesti jätin omat menoni, harrastukset väliin sen takia, kun mä hoidin niitä lapsia, kun ne oli kuitenkin sen verran pieniä, joku alle kouluikäinenkin, neljä viis vuotias, niin eihä sitä voi jättää kovin moneks hetkeks yksin. Niin ni (2) mä sit niin ku uhrauduin ja sit jälkeenpäin mä oon katunut ihan hirveesti mä koin, että mä tein niin ku väärin omaa itseäni kohtaan et toki et toki, jos aikoo niin ku yhdessä elää ni, joskus täytyy niin ku tehdä pieniä uhrauksia, mutt mä koin, ainakin nyt jälkeenpäin ajatellen, ett mä tein ehkä liian paljon.

Edellä olevassa näytteessä haastateltava sanoo ”uhrauduin”. Jokisen ja Juhilan (1999, 90) mukaan selityksenantovelvollisuus nousee esille silloin, kun voidaan katsoa, että henkilö on toiminut vastoin normatiivista odotushorisonttia. Hyväksyttävä selitys on se, että äitipuoli uhrautui lasten takia, koska he olivat niin pieniä, ettei heitä ”voi jättää moneks hetkeks yksin”. Individualistinen puhetapa tulee ilmi siitä, että myöhemmin äitipuoli on ”katunut ihan hirveästi”, että on hoitanut lapsia. Individualistisessa ajattelussa on selvää, että omaa itseä kuuluu ajatella, ja niin kuin haastateltava sanoo ”mä tein niin ku väärin omaa itseäni kohtaan”. Katuminen voi antaa haastateltavasta liian itsekkään kuvan, joten sitä lievennetään sanomalla ”et toki, jos aikoo niin ku yhdessä elää, ni joskus täytyy niin ku tehdä pieniä uhrauksia”. Tällä lisäyksellä oman itsensä ajattelu tulee hyväksyttävämmäksi. Tulee selväksi, että äitipuoli ymmärtää, että yhdessä eläminen vaatii tiettyssä mielessä myös uhrauksia. Puhe jatkuu vielä niin, että haastateltava kokee ”tein ehkä liian paljon”. Ehkä sanat kertovat siitä, että vaikka näytteen alussa oltti ehdottomia liiasta uhrautumisesta, näytteen lopussa haluttiin vielä lieventää annettua kuvaa.

Isyys ei johda miestä luopumaan entisestä toimijuudestaan, mutta äitiys asettaa naisen asemaan, jossa on luovuttava ja valittava lapsen parhaan nimissä. Äidin (siis naisen) on luovuttava joko työelämästä tai kokopäiväisestä äitiydestään. Sen lisäksi hänen on luovuttava ajasta yksin, ajasta toisten naisten kanssa, omasta halusta ja haluttavuudesta. (Vuori 2002, 358.) Edellä mainittu luopuminen tuli selvästi esiin myös tekemissäni uusperheen aikuisten haastatteluissa. Äitipuolten haastatteluista löytyi individualistinen puhetapa, oman ajan tarpeen korostaminen ja kaipaaminen. Miehillä tällaista ei ollut ollenkaan. Omasta ajasta ei puhuttu joko siksi että siihen ei ollut tarvetta tai siksi, että sitä oli ja tämän vuoksi se ei edes noussut haastatteluissa esille.

Seuraavassa näytteessä on aineiston ainoa kohta, jossa isäpuolten haastatteluissa ilmeni individualistista puhetapaa.

Näyte 18. (Isäpuoli)

– (...) kumpikin oli niin ittensä kohottanut. Oli selkeet päämäärät, oli selkee niin ku oli niin ku tehny sen mitä halua elämältään. Nii ei toisaalta nähtävästi kuulunutkaan tämmöst. Kumpikin toivo sitä sisimmässään, et olis se perhe, mut kumpikin oli niin irti siitä itsenäistynyt jollain lailla. Tää niin ku se nyt oikeestaan menny yksilöksi, halua niin ku yksilöityy sillä lailla halus, että on ystäviä ympärillä. On yhtä lailla miesystäviä ja naisystäviä mitäs kattoo miehen tai naisen näkövinkkelistä, mut kuitenkin se oli niin selkeesti ohjelmoinu, jollain lailla (...)

Haastateltava on juuri kertonut uusperheen ensimmäisistä vuosista, jolloin puolisoilla oli suuria ongelmia ja asumuseroakin mietittiin. Syynä näihin ongelmiin nähtiin olevan se, että kumpikin halusi olla itsenäinen erottuaan edellisestä liitosta. Haastateltavan puhe viittaa siihen, että halu ”niin ku yksilöityy” esti heitä kokemasta ”et olis se perhe”. Itsensä ajattelu ja yksilöllisyys nähtiin tässä siis asiana, joka ei kuulu perheeseen. Yhdessäkään haastattelussa isäpuolet eivät puhuneet tarpeesta omaan aikaan tai omiin harrastuksiin. He eivät myöskään puhuneet uhrautumisesta lasten takia. Toisaalta miesten käyttämä sanasto poikkeaa

naisten käyttämästä. Naiset yleisesti puhuvat omasta ajasta ja sen tarpeellisuudesta. Miehet sitä vastoin, tarkoittaen samaa asiaa, saattavat ilmaista sen sanomalla jotakin esimerkiksi urheilun tärkeydestä.

Individualistiseen puhetapaan äitipuolilla liittyy **valintoja tekevän subjektin** toimija-asema. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että valinnat ovat vähissä. Saatettiin määritellä oma makuuhuone paikaksi, joka oli yksityistä aluetta. Toisaalta korostettiin, että ei haluttu alistua siihen, ettei voitu vaikuttaa asioihin. Taisteltiin tätä vastaan, mutta ei oikein ollut keinoja, millä vaikuttaa. Saatettiin myös katua sitä, että oli tehty ”ehkä liian paljon”.

5.1.2 Katsomukselliset puhetavat

Katsomukselliset puhetavat, fatalistinen, humanistinen, romanttinen ja realistinen liittyvät siihen, miten uusperheessä ja sen ihmissuhteissa eteen tuleviin asioihin suhtaudutaan, mistä näkökulmasta niitä katsotaan. Näissä puhetavoissa tulee esille, mihin asioihin voi vaikuttaa ja mihin taas ei voi. Tällöin joutuu myös miettimään omia odotuksiaan, toiveitaan ja haaveitaan suhteuttaen niitä arjen todellisuuteen.

Fatalistinen puhetapa

Fatalistisessa puhetavassa oma elämä tai oma tahto mielletään ulkopuolelta määräytyväksi asiaksi (Suoninen 1992, 36). Tässä puhetavassa tulee esille, että on asioita, jotka vaikuttavat omaan elämään. Ne ovat pysyviä ja niille ei voi mitään. Niiden pysyvyys on jotain sellaista, että niihin ei voi vaikuttaa, joten ne estävät yrityksetkin muuttaa asioita.

Näyte 19. (Äitipuoli)

– Me nähdään, ja jos on jotain asiaa, me (hän ja lapsipuolen äiti) pystytään puhumaan, mutta en mä nyt vois kuvitella, että mä kahvittelen hänen kanssaan, koska hän on mulle semmonen punanen vaate, että kun se niin ku (2) luonne on semmonen, et mun on hirveen vaikea tulla semmosen ihmisen kanssa toimeen.

– *Voisiks sä konkreettisesti sanoa jotakin?*

– Hermostuttava niin ku semmonen niin ku elohopea. Et semmonen niin ku. Ku mä oon semmonen, mä haluan niinku rauhassa, tässä yksi asia ja sitte siirrytään seuraavaan. Ja mä vähän niinku organisoin ja muuta. Ja ku toinen on sit semmonen höseltäjä, ja ett ku ei tiiä millo laiva tulee satamaan ja kuka hakee ja vie ja kuka menee tonne ja mitä mene tänne (2). Et sillei niin ku rasittava lainausmerkeissä.

Haastateltava kertoo, tarkoittaen lasten biologista äitiä, että hän ei ”nyt vois kuvitella, et mä kahvittelen hänen kanssaan”. Kommentti on niin rajua, että se vaatii jatkoselityksen, vaikka haastattelija ei sitä pyytänytäkään. Kulttuurissamme aikuisuuteen kuuluu kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Haastateltava ei suinkaan ole kamala ihminen, mutta hänen ja lasten äidin luonteet ovat kovin erilaiset. Toimeen tuleminen on mahdotonta luonteiden eroista johtuen. Tässä yhtey-

dessä tuli myös tarpeelliseksi tuoda esille, että kun itse haluaa rauhassa organisoida ja kun toinen on luonteeltaan ”höseltäjä”, niin yhtälö on vääjäämättä sellainen, jossa on toimeen tuleminen on vaikeaa. Edellinen lause pitää kuitenkin sisällään sen kulttuurisesti hyväksyttävän asian, että vaikka toimeen tuleminen onkin vaikeaa, sitä kuitenkin yritetään. Näytteessä korostuu se, että toimeen tulemattomuus ei ole vain biologisen äidin luonteesta johtuvaa, vaan on tarpeen korostaa sitä, että vaikeudet johtuvat luonteiden eroista. Luonteiden erot tekevät vuorovaikutuksen vaikeaksi ja aika ajoitin mahdottomaksi.

Selitykseksi ei olisi kulttuurissamme riittänyt, että ei vain haluttu olla tekemisissä lapsen biologisen äidin kanssa, vaan tarvittiin jotain sellaista, mille ei voi mitään. Yleisestihän ajatellaan, että jo lapsen etu vaatii, että aikuiset ovat kykeneväisiä järkevästi keskustelemaan lasten asioista ja yrittävät kaikin keinoin ratkaista eteen tulevat ongelmat – lapsen edun takia.

Näytteessä tulee ilmi yleinen piirreteoreettinen käsitys luonteiden pysyvyydestä. Piirreteorioissa oletetaan ihmisellä olevan voimakkaita taipumuksia eli piirteitä reagoida varsin pysyvällä tavalla eri tilanteisiin. Arkielämässä toimintaa selitetään tyypillisesti yksilön ominaisuuksilla ja jätetään tilanteiden vaikutus vähälle huomiolle. (Mischel 1993, 162–163.)

Näyte 20. (Isäpuoli)

– Minkälaiset välit sä toivoisit, jos sulla olis valta niin ku muuttaa sun välejä sun exään? Nämä vuodet ovat olleet pitkä aika tapella?

– No nyt mä oon lopettanut sen tappelamisen omalta puoleltani tota (2) (...) Sillä lailla niin ku lopettanut (...) et kyl mä oon ite niin ku (3) tai ehkä siin on se, ett on niin pitkään yrittänyt olla ja ehkä muuttaa sitä toista ihmistä, et ei halua enää niin ku yrittääkään...

– Jos sun lasten asioita pitää hoitaa, niin se olet sinä, joka ottaa yhteyttä sun exvaimoon?

– Joo ihan täydellisesti koko ajan on ollu tää oikeestaan tää koko aika mitä me ollaan oltu ni kyllä mä oon sitä. Ja Katrin (uusi puoliso) sovitaan, me ollaan sovittu useampaan kertaan tuolla, et miten ne tapaamiset menee. Et kyllä mä se osapuoli, et ketä niin ku kysyy, et toteutuus tää vai (3). Me on käyty aikamoisia prosesseja (()) jopa käräjäoikeudessa elatusmaksuja ja kaikkee muuta tänä vuonna vielä, että aika raskas vuosi sitten lisäksi vielä, eikä sieltä loppujen lopuksi sitten. Laki sanoo mitä sanoo, mut ei laki käytäntöjä pysty muuttamaan käytäntöjä.

Isäpuoli kertoo näytteessä 20, ettei hän enää taistele lasten äitiä vastaan. Aikaisemmin on tullut esille, että monen vuoden ajan on entisen puolison kanssa taisteltu oikeudessa raha-asioista, huoltajuudesta, lasten asuinpaikasta ja lasten tapamisista. Koska vuosien yrittäminen ei ole tuonut tulosta, on haastateltava lopettanut tappelamisen. Haastateltava kertoo yrittäneensä ”muuttaa sitä toista ihmistä” ja nyt ”ei halua enää niin ku yrittääkään”. Haastateltavan halu tavata omia lapsiaan ja olla heihin enemmän yhteydessä on ajautunut tilanteeseen, jolle hän ei voi mitään. Oikeuden päätöksetkään eivät auta, ja haastateltava toteaa pes-

simistisesti, ettei lakikaan voi muuttaa käytäntöjä. Myöhemmin hän kertoo ”luovuttaneensa” ja luovuttamiseen vaikutti myös, että uusperheeseen syntyi yhteinen lapsi, jolloin isäpuoli sai arkeensa oman lapsen.

Fatalistisesta puhetavasta rakentui sekä isä- että äitipuolille **alistujan** toimija-asema. Luonne on jotain niin pysyvää, että sitä ei voi muuttaa eikä siihen voi vaikuttaa, joten on alistuttava vallitsevaan tosiasiaan. Erilaisten luonteiden avulla on helppo perustella, että yrityksistä huolimatta ei tulla toimeen. Jos asiat eivät suju yhteisymmärryksessä ja toivotulla tavalla, on joko jaksettava taistella tai alistuttava siihen, ettei toista ihmistä voi muuttaa eivätkä tuomioistuimien päätöksetkään voi muuttaa käytäntöjä.

Humanistinen puhetapa

Humanistinen puhetapa pitää sisällään ymmärtämisen ja Suonisen (1992, 50) mukaan ymmärtämiseen kuuluu olennaisesti puhuminen. Kivivuori (1991) toteaa, että psykokulttuuri tai arjen psykologisoituminen tarkoittaa sitä, että tavalliset ihmiset puhuvat elämästään ja tulkitsevat elämänsä ja tapahtumia ympärillään hyödyntäen psykologisia käsitteitä. Tällöin ymmärtäjä tuntee toisen henkilön motiivit paremmin kuin toimija itse, jolloin esimerkiksi nuoren värjätyt hiukset ovatkin hätähuuto tai aggressiivinen käyttäytyminen hellyyden kaipuuta. Kyse on perinteiden häviämisestä modernisoituvassa maailmassa, jossa arkea ei enää ohjaa selkeät säännöt ja tavat. Tilannetta lähdetään tulkitsemaan psykologisin keinoin. (Kivivuori 1991, 8, 19, 76.) Psykologisen arkitiedon kannattelema puhe tekee ”yksityisasiosta” yhteisiä. Psykologinen tietous ja psykologiset mallit auttavat hahmottamaan elämää ja antavat välineitä elämän ymmärtämiselle, selittämiselle ja jäsentämiselle. Psykopuhe antaa keinoja, joilla voi rakentaa ja tuottaa omaa todellisuuttaan. Tapahtumat alkavat näyttäytyä ymmärrettävinä, ja sen myötä ne on myös helpompi hyväksyä. (Hoikkala 1993, 117; Harinen 1998, 90.) Jos vakuuttaja kykenee esittämään itsensä ”kypsänä henkilönä”, kykeneväisenä tarkastelemaan eri tasoja ja näkemään pinnan alle, vakuuttamisen perustelut näyttävät vahvemmilta (Harinen 1998, 90).

Näyte 21. (Äitipuoli)

– Ja muistan, nyt tuliki nyt mieleen yks semmonen tilanne sillo ku, mä luulen, et Timo ei vielä ollu koulussa (2). Sillo sen puhe ei ollu iha vielä, ku kaikki sanat ei ollu niin ku tullu viel sillä lailla ihan niin ku esim tulee nyt jo se sano, että mä olin siinä yksinään näitten lasten kanssa. Äkkii se kesken leikin sano mulle, että (2) tai kelle sitten sanokaan ihan vaan muuten, mä toivosin, että Kaisa loppuis. Ja mä tajusin heti, että se tarkotti, että että mä niinku häipysin pois kuvioista (2). Mut sit mä (2), ku se oli tosiaan alle kouluikäinen, mä yritin, et mä ymmärrän ihan täysin. Mut totta kai se tuntee näin ja sillon ihan oikeus tuntee näin, et tottakai se haluais, että hänen äitinsä ja isänsä asuis yhdessä ja heil ois se perhe mikä heillä oli (3), et ymmärrän sen täysin. Et tota (4) siin sitte yritin selittää, että mahdollisimman kauniisti sen tilanteen, että (2) ett heidän vanhemmatkaan ei nyt oikein tullu juttuun ja (2) ja nyt äiti elää sen Kimmon kanssa ja ja siel on heidän koti ja (2) ja* tääl on tää ja*. En mä muista enää tarkkaa, mut niinku mahdollisimman niin ku syyttelemättä ketään.

Haastateltava osoittaa olevansa ymmärtäväinen ja hallitsevansa hankaliakin tilanteita, koska ymmärtää lasten tunteita. Haastateltavan puheesta tulee selvästi esille ”avioerokirjallisuus”. Haastateltavan sanat ”et mä ymmärrän ihan täysin, mut tottakai se tuntee näin ja silloin on oikeus tuntee näin”, kertovat käsityksestä, että lapsilla on oikeus omiin tunteisiin avioeron jälkeen ja aikuisten tulee tämä ymmärtää. Samoin haastateltava tuo painokkaasti esille ajatuksen, että jokainen lapsi kaipaa takaisin alkuperäiseen perheeseensä oman isän ja äidin kanssa. Tämä ajatus on niin yleisesti käytössä ja yleisesti hyväksytty, että sitä ei edes tohdita asettaa kyseenalaiseksi. Alkuperäinen perhe osoittautuu perheeksi, joka on lapselle parasta ja oma isä ja äiti ovat ylitse muiden. Alkuperäistä perhettä ei uusperhe voi lapsille korvata. Viime kädessä perheitä näyttää kuitenkin jokaisella olevan vain yksi: se myyttinen, omin ja oikein, mikä ei ole korvattavissa ja mikä myös tuodaan nykyperheeseen (Harinen 1998, 82). Mielenkiintoisia ovat myös haastateltavan sanat ”ja siel on heidän koti ja (2) ja *tääl on tää ja*”. Lasten kodiksi määriteltiin yksiselitteisesti se, missä lapset asuivat äitinsä kanssa. Mikä sitten on uusperheen koti näille etälapsille? Haastateltava kertoo kuiskaten, että ”tääl on tää.” Uusperheen koti ei ole se ”oikea” koti näille lapsille. Taustalla voi olla yleinen vallalla oleva ajatus, että lapsella ei voi olla kahta kotia. Ongelmallista on, että nyt ei kuitenkaan ole nimeä tälle paikalle, missä isä ja äitipuoli ja perheen mahdolliset muut lapset asuvat.

Humanistiseen ymmärtämiseen liittyy myös ajatus, että asioista pitää puhua lapsille ketään syyttelemättä. On tärkeää osoittaa, että kykenee vaikeassakin tilanteessa toimimaan aikuisen tavoin, ymmärtämään lapsen tunteita. Syyttely osoitaisi, että ei kykene ymmärtämään ja ottamaan huomioon toisten tunteita ja toisten tekemisiä.

Näyte 22. (Äitipuoli)

– Alussa alussako tää kakstoistavuotias varsinki oli (1) oli (1) kuusvuotiaana tosi hankala ja (1) ja (1) varmaan tietysti niitä vanhoja erojuttuja hän joutu läpikäymään (2). Niin hän sai sellasii kauheita raivonpuuskia ja (1) ja tota mun piti sit koittaa siin tasapainotella ja ohjata ja (1) ja (2) ja (huokaus) komentaa (2) ja tota mä tunnen et mä siinä onnistuin koska (1) koska (1) ää mun mielestä nii (1) nii (1) se meidän välinen suhde toimii ihan hyvin.

Edellä oleva näyte sisältää paljon lyhyitä taukoja, mikä osoittaa sen, että puhutaan arasta asiasta, joka on vaikea tuoda julki. Näyte alkaa äitipuolen sanoilla, että lapsipuoli oli ”tosi hankala”. Nämä sanat tarvitsevat heti perään selitystä ”varmaan tietysti niitä vanhoja erojuttuja hän joutuu käymään läpi.” Tällä lausunnolla haastateltava osoitti ymmärtävänsä lapsipuolen käytöstä, sillä onhan psykologinen puhe ”vaikeiden asioiden läpikäymisestä” kaikille tuttua. Lapsipuoli ei siis ollut yleisesti äitipuolen mielestä hankala, vaan asialle oli jokin ymmärrettävä, hyväksyttävä ja luonnollinen selitys.

Näytteestä 22 ilmenee myös, että ”tasapainottelu” ja ”ohjata” ovat hyväksyttävissä olevia kasvatustekniikoita, mutta ”komentaa” ei kuulu kielellämme niihin asioihin, jotka ovat oikein. Tästä kertoo sekä huokaus että tauko ennen ”komentaa” sanan sanomista. Ainakaan äitipuolen ei ole oikein komentaa lapsipuolia ja

tässä kohden voidaan ajatella, että haastateltava koki ylittävänsä jonkin sellaisen rajan lasten kohtelussa, joka ei ole sallittua. Komentelu-sanan käyttö lientyy kuitenkin, kun kerrotaan, että suhde toimii nyt ihan hyvin.

Näyte 23. (Isäpuoli)

– *Mikä on sun suhde, miten sä määrittelisit sun suhteen näihin sun lapsiin Ilkkaan ja Mikkoon?*

– No tuota (2) (yskähdys), kyllähän se on (2) on vähän semmonen hankala. Et tota (2) pojat on murrosiän kynnyksellä ja heil oikeestaan niin kun erokin konkretisoitu vasta vuosi sitten kun me muutettiin yhteen asumaan.

Näyte 24. (Isäpuoli)

– (...) Se varmaan tuli siinä alku aikoina, et siin oli tai se taas kuvaa kans sitä, et tota siinäkin on niin ku, et onko, et ehkä Juha ja Katri (lapsipuolen vanhemmat) on saanu sen oman suhteen selvitetty, mutta Tuomas (lapsipuoli) sitä ei. Tuomas ei oo koskaan sitä, et se oli jossain vaiheessa tosi vaikeeta, niin ku pitkii aikoiki tai ehkä se jollain lailla se todellisuus heräs Tuomaksen lapsen näkökulmasta, että tota sillä oli ainoo toive, ku meillä oli jotain ongelmii, ni miks sä et mee äiti enää mee isän kanssa yhteen. Siinä mieles sen näki, mut ehkä totta kai, kun se on nii vahva se (2) isäsuhde siellä taustalla sitten. Se on hyvä tietysti, se on äärimmäisen asialline heiän suhde siinä suhteessa.

Suhde lapsiin (lähilapset) (näyte 23) on ”vähän hankala”, mutta sitä selitetään murrosiän alkamisella ja eron konkretisoinnilla, koska vasta vuoden ajan on asuttu yhdessä. Isäpuolet toivat usein esiin murrosiän ongelmien aiheuttajana, kun haastattelija kysyi suhdetta lapsiin tai lapsipuoliin. Näytteessä 24 tulee esille, että lapsipuolen vanhemmat ovat saaneet suhteensa selvitettyä (psykopuhetta), mutta lapsipuolen ”ainoo toive” oli, että isä ja äiti palaisivat yhteen. Yhtenä selityksenä tälle toiveelle nähtiin taustalla oleva vahva isäsuhde. Haastateltava sanoo, että ”tottakai” se oli vaikuttamassa. Lapsipuolen hyvää ja vahvaa suhdetta muualla asuvaan biologiseen vanhempaan pidettiin tärkeänä, vaikkakin se saattoi samalla vaikeuttaa isä- tai äiti puolen ja lapsipuolen suhteen kehittymistä. Vahvaa lapsen ja vanhemman välisestä suhdetta pidettiin hyvänä asiana. Murrosikä nähdään siis itsestään selvästi kuuluvan ihmissuhteisiin liittyvät hankaluudet tai ainakin se käy hyvästä selityksestä. Lapset siis reagoivat haastateltavien mielestä murrosikä ja aikaisemmin tapahtuneeseen eroon, ei niinkään uusperheeseen. Murrosikä, avioero ja lasten vahva suhde isäänsä toivat siis isäpuolten ja lasten välisiin suhteisiin vaikeuksia, mutta nämä olivat asioita, joita kuului ymmärtää.

Näyte 25. (Äitipuoli)

– (...) tää ex-vaimo ei ollu mikään talousihminen, ja sit ku se jäi yksin lasten kanssa, se oli niinku tosi pulassa. Et siit se varmaan tuli just ne semmoset epätoivon hetket, että *hän aina sit soitteli* (...) oon Heikin kanssa jutellu siitä monta kertaa, että hänellä on ehkä se, että (2) että silloinko lapset oli pieniä ja heitä oli kasvatet-

tava ja heitä (2) siis he oli pieniä ja avuttomia ja heitä piti koko ajan tietysti (3) heidän kanssaan piti olla, nii jotenki se aika oli varmaan hänelle *tosi raskasta*, et hän olis halunnut skipata varmaan sen ajan yli.

Näytteestä tulee esiin, että naisten kuuluu olla ”talousihmisiä” ja jos he eivät sitä ole ja jäävät pienten lasten kanssa yksin, he ovat ”tosi pulassa”. Lasten äiti soitteli ”aina” uusperheeseen ja häiritsti näin uusperheen elämää. Ääri-ilmaisu ”aina” kertoo asian vakavuudesta. Jotta tämän asian kanssa pystyisi elämään, oli se jotenkin ymmärrettävä. Näytteessä on taas psykopuhetta, joka auttoi ymmärtämään ja jäsentämään tapahtuneita. Kun ymmärsi, että yksin oleminen pienten lasten kanssa oli biologiselle äidille ”tosi raskasta”, oli helpompi kestää häiritsevät puhelutkin. Vaikka puhelinoimitukset ärsyttivätkin, lasten äidistä ei ole hyväksyttävää puhua kielteisiä asioita normaalilla äänellä, vaan haastateltava kertoo asiasta kuiskaamalla.

Näyte 26. (Isäpuoli)

– (...) Kyl mä näkisin, että (3) mullahan on periaatteessa niin ku 90 prosenttia langoista käsissä verrattuna siihen biologiseen isään. Ne lapset on siellä meillä, näin kuitenkin suurimman osan ajasta, että tota (3) et mun on aika helppo olla tosa tilanteessa. Ja mä en näe siinä juurikaan uhkia, mutta just tästä ajankäytännön jakamisesta johtuen mä uskoisin, et biologine isä saattaa olla hyvinkin huolissaan tilanteesta (4). Ymmärrän kyllä isäpuolia tai siis biologisia isiä näissä tilanteissa joo (2) (...) Nämä erotilanteet (2) eihän niis välttämättä oo sillon kuin häviäjjiä ja tota usein miten se suurin kärsijä on nimenomaan biologinen isä. Niilt kato periaatteessa kaikki. Lapset, ex-vaimo jää siihen isoon taloon asumaan ja sä saat nähdä lapsia joka toinen viikonloppu. Ja jos se ero on oikein kitkerä, niin sä et saa todellakaan nähdä niitä lapsia kuin joka toinen viikonloppu, että tota ei se helppo tilanne oo.

Isäpuolilla riitti ymmärrystä lapsipuolten lisäksi myös lasten biologiselle isälle. Oma tilanne asuttaessa lapsipuolten kanssa yhdessä arkea oli kuitenkin parempi kuin biologisen isän tilanne. Omalle olemassaololle ei nähty olevan ”uhkia”. Ymmärrettiin, että tässä tilanteessa biologinen isä saattaa kokea tilanteensa huolestuttavaksi. Suurimmaksi kärsijäksi erotilanteissa isäpuoli nimeää biologisen isän, koska ”niilt kato periaatteessa kaikki”. Entinen vaimo saa entisen kodin ja lapset, ja miehelle jää eron jälkeen mahdollisuus tavata lapsiaan joka toinen viikonloppu, jos sitäkään.

Miehillä voi olla enemmän ymmärrystä toisiaan kohtaan kuin naisilla ainakin silloin, jos heidän omat edellisen liiton lapsensa ovat etälapsia, koska tällöin he ovat samassa tilanteessa kuin heidän lapsipuoltensa isä. (Ganong & Coleman 1994, 83–84.)

Näyte 27. (Isäpuoli)

– *Miten tota ajattelitko sä, että kaikki nää vaikeudet sun exän kanssa johtuu teidän eroista, siitä katkeruudesta?*

– Ei kaikki siitä, mut siinä on varmaan tota nyt kun ite on (0) paljon paljon tai vähän lukenut, niin nin kyl siel on vaan, et ne on selvittämättömi asioita (2) mitkä ehkä näkyu siinä katkeruutena. Tähän lopputulokseen mä oon itekin tullu.

Näytteen isäpuolella on ollut vuosia vaikeuksia suhteessa entiseen puolisoonsa ja ennen näytettä 27 hän mainitsi, että entinen puoliso on vieläkin siitä erosta katkera. ja selitti vaikeuksia eron aiheuttamalla katkeruudella. Haastattelu jatkuu haastattelijan lisäkysymyksellä, jossa kysytään onko kaikki entisen puolison kanssa olleet vaikeudet katkeruudesta johtuvaa. Tämän haastateltava kielsi, mutta totesi, että kirjoista oli luettu, että selvittämättömät asiat aiheuttavat katkeruutta (psykopuhetta). Jotta ymmärrys ei olisi ollut vain kirjoihin perustuvaa, haastateltava osoittaa itsekkin asiaa ajatelleensa sanomalla ”tähän lopputulokseen mä oon itekin tullu.”

Humanistinen ”ymmärtävä” idea tukeutuu niihin piiloon jääviin paineisiin, jotka on syytä ”puhua” avoimesti. Nuo paineet voivat olla minkä puhettavan mukaisia tahansa. Puhuttaessa ”aidosti” ja ”avoimesti” ne muuttuvat inhimillisesti ymmärrettäviksi. (Suoninen 1992, 52.) Humanistisesta puhettavasta rakentuu haastateltaville toimija-asema, joka on **vilpitiön puhuja, ymmärtäjä ja kuuntelija**.

Idealistinen puhetapa

Idealistisessa puhettavassa liikutaan haavemaailmassa: siinä, millaiseksi elämä kuviteltiin tai millaiseksi sen toivotaan joskus tulevaisuudessa muuttuvan.

Näyte 28. (Äitipuoli)

– Joo, joo mä vois in sanoo kyllä, että mä oon joskus kyllä useamman kerran toivonu, että et ku ois toimivat välit kaikilla ja voitais keskustella keskenämme asioista. Ja mä olisin (2), me oltas oltu valmiita tai minäkin olisin ollu valmis siihen, että olis voitu niin ku keskenämme pohtia pohtia joskus näitä asioista, joskus yhdessä. Tai vaikka koko porukalla, mutta se ei oo toiminu ikinä ja ja se on (2) ehkä siinä, että me ollaan (syvä huokaus) niin totaalisen erilaisia ihmisiä (2) hänellä on erilaiset kasvatustyylit (2) ja hän ajattelee asioista eri tavalla kuin minä ja tota noin (2) me ei olla oikeastaan koskaan keskusteltu asioita nokakkain (2) mitenkään syvällisesti.

Näytteessä äitipuoli ilmaisee, että hän ja hänen miehensä olisivat olleet halukkaita keskustelemaan lasten biologisen äidin kanssa. Äitipuoli on suorastaan ”toivonu”, että ”ois toimivat välit kaikilla”. Kulttuurissamme järkevillä ja kypsillä, lapsista huolehtivilla aikuisilla kuuluu olla toimivat välit. Toimivat välit osoittavat asioiden hallintaa ja kykyä nousta tunteiden yläpuolelle. Tästä vaatimuksesta kertovat lukuisat julkisuuden henkilöiden lehdissä kuvatut avioerot. Niissä kerrotaan, että ”me erosimme ystävinä”. Oletus on, että järkevät ja kypsät aikuiset kykenevät eroamaan ystävinä. Lehdissä olleet kirjoitukset myös viestittävät asioita, joissa kaikki saadaan toimimaan ja lasten etua ajatellaan ensisijaisesti. Toisaalta on myös niin, että ne, joilla asioita ei saada toimimaan, eivät voi antaa haastatteluita, koska haastattelut voisivat tuoda lisää ongelmia elämään ja sitä ei haluta (Laurén 2000, 100).

Koska välit lasten äitiin eivät toimi, asia vaatii selityksen. Huokaus voi kertoa tässä yhteydessä, että on kysymys isosta asiasta, jolle ei voi mitään. Toisaalta huokaus voi myös merkitä, sitä että haastateltava pyytää haastattelijaa ymmärtämään häntä. Haastattelussahan tietoa voidaan tarjota valikoivasti ja tunteiden ilmaisussa voidaan liioitella, jotta saadaan haastattelijaa myötämieliseksi omille ajatuksille. Tässä näytteessä tulee ilmi myös fatalistinen puhetapa, sillä toimimattomien välisen syy on, että ollaan ihmisinä niin erilaisia. Asioiden ”syvälinen” keskustelu kasvokkain on arvokasta, siihen pitäisi pyrkiä. Keskustelu toisi mukanaan toisen ymmärtämistä. Aikuisuuteen kuuluu järkipäiväinen käytös, jossa asioista pystytään puhumaan, koska se on lasten etu. Haastateltava korostaa omaa valmiuttaan keskusteluun, jolloin hän osoittaa olevansa järkevä ja vastuuntuntoinen aikuinen. Hän jättää mainitsematta suoraan, kenestä tämä keskustelemattomuus johtuu, ja lieventää lausuntoaan sanomalla, että syynä on se, että hän ja lasten äiti ajattelevat asioita niin eri lailla ja ovat niin erilaisia ihmisiä. Lasten biologinen isä häilyy näytteessä jossakin taka-alalla. Näyte antaa sen vaikutelman, että asia on vain äitipuolen ja lasten biologisen äidin vuorovaikutussuhteeseen liittyvä ongelma. Haaveena on, että ”koko porukalla” voitaisiin pohtia ja keskustella asioita.

Ahrons ja Wallisch (1987) haastattelivat tutkimuksessaan muiden muassa niitä biologisia vanhempia, joiden entinen puoliso oli perustanut uusperheen (N=78). Heidän mukaansa puolella näistä haastateltavista oli jonkinlainen kontakti entisen puolisonsa uuteen kumppaniin (lasten äiti- tai isäpuoleen). Vain kolmasosa näistä, joilla oli jonkinlainen kontakti isä- tai äitipuoleen, ilmoitti yrittäneensä muuttaman kerran parantaa tätä suhdetta. Ne biologiset vanhemmat, jotka ilmoittivat, että heillä on ennen ollut jonkinlainen suhde entisen puolisonsa uuteen puolisoon (25 % vastaajista), mutta ei ole enää, ilmoittivat kolmenlaisia syitä suhteen katkaisemiselle. Ensinnäkin entinen puoliso ei halua, että entinen ja uusi kumppani ovat yhteydessä. Toiseksi uuden ja entisen kumppanin välillä on vihaa aikaisemmista tapahtumista johtuen (esim. uusi kumppani saattoi olla entisen puolison sihteerin). Kolmantena syynä oli, että kanssakäymiseen ei ole tilaisuutta, koska entinen puoliso ei ole yhteydessä lapsiinsa. Biologisista vanhemmista 75 % ilmoitti, että he pitävät entisen puolisonsa uutta kumppania enemmänkin tuttavana kuin ystävänä. Kanssakäyminen oli etäistä, mutta kohteliasta. (Ahrons & Wallisch 1987, 241.)

Näyte 29. (Äitipuoli)

– *Mitä sä haluaisit olla?*

– Vähän ehkä (5), jaa mitä mä haluaisin olla. No ku mä haluaisin sitä, että ettei aina tarttis aloittaa alusta (2). Mutta sehän on tosiasia, et aina mä alotan alusta ku ne tulee. Kun ne on niin pitkään pois (3), mutta mä taas, mä sit taas luotan siihen, et ku lapset on nyt kuitenkin niinku pieniä, et sit ku ne on (2) neljätoista ni ehkä mun ei ehkä tarvii aloittaa ihan niin alusta (2). Et ehkä mä sit oon enemmän sitte se turvallinen aikuinen (2). Et nyt mä oon kuitenkin ehkä enemmän (2) pikkasen enemmän vieras täti kuin turvallinen aikuinen (3). Mut sit, en tiä täs niin ku tuntuu et menee kaks linjaa koko ajan, et toinen on se koko kehityskaari, ku siitä, ku mä näin ne eka kerran tähän päivään asti. Niin mä oon oppinu tuntemaan niitä enemmän, ja tiedän enemmän niistä. Ja ne on oppinu tuntee mua, ja tietää enemmän. Mut sit täs menee

tavallaan vieres koko ajan tää tämmönen, että tulevat perjantaina, aloitetaan siitä, lähtevät sunnuntaina, sit taas tulee perjantaina, aloitetaan ihan samasta ku viime perjantaina. Et se ei niin ku edisty. Se ku niin ku menis vähän eteenpäin, niin tä ois kaikki vallon mainiosti (2).

Haaveena on, että kun lapsipuolet tulevat ”ei tarvitsisi aloittaa alusta”, ja että voisi olla lapsipuolille enemmän ”se turvallinen aikuinen.” Haastateltava sanoo, että sitten kun lapset ovat isompia, ”ehkä” hänen ei tarvitse aloittaa alusta ja ”ehkä” hän sitten on enemmän haaveensa mukainen turvallinen aikuinen. Jos äitipuolen ei tarvitsisi aina aloittaa suhteen luomista alusta, kun lapsipuolet tulevat, se antaisi mahdollisuuden molemminpuoliseen kiintymiseen ja äitipuolen olemiseen turvallinen aikuinen lasten elämässä.

Äitipuoli ei halua olla miehensä lapsille ”vieras täti”, joka hän tällä hetkellä on. Koetaan, että tilanne junnaa paikoillaan, ja jos suhde vähän etenisi, kaikki olisi ihan hyvin. Äitipuolen ja lapsipuolten suhde ei pääse kehittymään, koska lapsipuolet vain käyvät uusperheessä. Aina pitää aloittaa alusta. Haastateltava kertoo kuitenkin, että hän on jo oppinut tuntemaan lapsipuolia paremmin, ja nämä häntä. Molemminpuolinen oppiminen ja tutustuminen vievät asioita eteenpäin kohti haaveen täyttymistä. Haaveena on toimiva suhde, jossa on yhteenkuuluvuutta.

Näyte 30. (Isäpuoli)

– *Tota (2) minkälaisen suhteen sä haluisit Inarin (lapsipuoli) kanssa?*

– Tota, (2) mä haluisin, et Inari enemmän, enemmän puhuis mulle. Et sieltä tulis enemmän. Et hän sanois enemmän suoraan mulle, jos varmaan minussa on asioita, jotka Inaria ärsyttää, ethän sanois tota mä niinku hän enemmän tulis juttelemaan mun kanssa. Yleensä, jos meil on ollu niin ku joku selvästi, niin ku Inaria on painanutkin ni hän ei niin ku suoraan mulle. Et kaikki on niin ku hyvin, ja ihan hyvin menee, ja koulus menee hyvin. Ja hän äidin kanssa kumminkin keskustelee, ja sit Sari tulee mulle keskustele, voi, voi tota meiän Inaria, et sil on taas tämmösiä murheita.

Näyte 31. (Isäpuoli)

– *Haluisitko sä, että että sun suhtees Tuomakseen (lapsipuoli) ois parempi?*

– Haluisin (2). Siin se on ei se ikuinen haaste oo, mut se on sellanen, että tota siin pitää monta kertaa mennä peilin eteen ja miettiä et hei toiminko mä nyt oikein vai toiminko mä näin (...) (3) haluisin niin ku enemmän.

Isäpuolen (näyte 30) toiveena on, että lapsipuoli puhuisi suoraan hänelle. Vaikka isäpuoli kyseleekin asioita, hän saa vastaukseksi, että ”ihan hyvin menee” ja myöhemmin lapsipuoli kertoo äidilleen asiat, jotka ovat painaneet mieltä. Näytteessä 31 isäpuoli haluisi paremman suhteen lapsipuolen kanssa, mutta ”ei se ikuinen haaste ole.” Näytteen isäpuoli on elänyt useamman vuoden lapsipuolensa kanssa, ja yhä toivoo parempaa suhdetta. Se, miksi suhde ei ole sitä, mitä sen toivoisi olevan, laittaa haastateltavan miettimään omaa toimintaansa. Isäpuoli näkee itsensä

esteenä suhteen toimivuudelle ja sanoo, että ”pitää monta kertaa mennä peilin eteen ja miettiä.” Aikuinen kantaa siis vastuun suhteestaan lapsipuoleen. Haastattelussa ei tullut esille, että lapsikin puolestaan voisi toimia toisin tai antaa edes mahdollisuuden suhteen kehittymiselle.

Näyte 32. (Isäpuoli)

– (...) Ett mä toivoisin, sit ne kutsuu mua isäks (2) ja sitten taas mä en tiedä et miten se vaikuttaa poikiin (2).

Yhdessä ainoassa haastattelussa tuli ilmi toive, että lapsipuolet kutsuisivat isäpuolta isäksi. Tämä toive nähtiin kuitenkin hankalaksi, kun ei tiedetty ”miten se vaikuttaa poikiin”, eli onko pojille haitaksi, jos heillä on elämässään kaksi miestä, joita kutsuvat isäksi. Seuraavissa kahdessa näytteessä (näytteet 33 ja 34) tulee esille isäpuolien haave uusperheestä. Ensimmäisessä näytteessä tulee suoraan esille toive olla samanlainen kuin ydinperhe ja toisessa näytteessä tärkeimpänä toiveena oli löytää jonkinlainen harmonia niin, että kaikki tulisivat onnellisiksi.

Näyte 33. (Isäpuoli)

– (...) Niin ku aikasemmin kerroin me ei oltu niin ku sillä lailla, me oltiin perhe, mut me ei oltu mun näkövinkkelistä semmonen (2) ydinperhe.

– *Ja sä halusit sitä?*

– Kyl se

– *Sul oli toiveena, et siitä tulee jonkinlainen ydinperhe?*

– Joo mul oli selkee toive.

Näyte 34. (Isäpuoli)

– Niin niin kyllä varmasti se ykköstavoite sitten on se, että löydettäs sellanen tietty harmonia siihen siihen perhe-elämään nimenomaan ja ja rutiinit (5) ja tulis kaikki onnellisiksi.

Perheen jäsenten suhteisiin ei kuulu vierauden tunne. Biologiset suhteet lasten ja vanhempien välillä ovat hyvin vahvat ja ne muodostavat tiukan ytimen, joten tähän ytimeen on ”ulkopuolisen” vaikea päästä. (Harinen 1998, 81.) Tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi tuli ydinperheen oloinen perhe, harmonia ja kaikkien onnellisuus. Koska ne mainittiin toiveina, voidaan ajatella, että se ei ollut tämän hetkinen tilanne.

Idealistisessa puhetavassa rakentuu isä- ja äitipuolille haaveilijan ja toiveajattelijan toimija-asema. Siihen liittyy toivo siitä, että asiat voivat olla joskus paremmin tai ainakin tieto siitä, miten niiden pitäisi olla.

Realistinen puhetapa

Realistinen puhetapa käsittää ne haastattelujen kohdat, joissa on tietopuolista argumentointia, ja jotka ovat monessa suhteessa romanttisen vastakohtia (Suoninen 1992, 46). Realistinen puhetapa eroaa fatalistisesta siinä, että realistisessa puhe-
tavassa asioista puhutaan niin, että vaikka ne olisivatkin pysyviä, niin niihin voidaan jollain tapaa kuitenkin vaikuttaa tai ainakin yritetään vaikuttaa.

Ennen seuraavaa näytettä (35) haastateltava on laajasti kuvannut, että hänen ja lasten isän mielestä lastenhuolto ja -kasvatus poikkeaa äidin luona siitä, mitä he itse käsittävät olevan lapsille hyväksi. Keskusteluvälit lasten äitiin ovat poikki ja yhdessä puolison kanssa on mietitty, miten lapsia parhaiten voisi auttaa.

Näyte 35. (Äitipuoli)

– No miltä susta tuntuu itestäs se, että (2) että sä tiität, että joihinkin asioihin pitäis puuttua, mutta ku niihin ei voi enää puuttua, ku suhde ei toimi (lasten biologiseen äitiin). Ni miltä tuntuu olla siinä tilanteessa ja nähdä, että lapset ehkä tarvitsis jonkinlaista apua tai tukea, mut sä et voi mitään?

– Joo, joo se on asia mitä me (haastateltava ja hänen miehensä) ollaan (2) tosi usein mietitty yhdessä. Ja se on sellanen raastava tunne, että (2) että et ku aattelee, että eihä noin voi olla. Ja sitte, sitte ku on saanu sen kasvatuksen minkä on ite, ja tota on sellaset näkemykset, että eihän et herranjestas, et ei (2), et ei noin voi tehdä, mut ku (2), mut ku sit se on pakko oikeestaan ootella. Niinku meille sanottiin siellä (2), siellä (4) tämän psykologin luona. Ni hän sano, et on asioita, joille ei kerta kaikkiaan voi mitään, että (2) et et on pakko vaan antaa tiettyjen asioiden olla ja se mitä voi niinku eniten tehdä tässä tapauksessa niin on ni antaa sitä tukea ja keskustella asioista ilman että tekee niistä niin ku (2) jotain riitoja. Et se semmonen yleensäki se semmonen välittäminen niin se ois tärke juttu mitä mitä niinku Heikillekin silloin korostettiin, että et ku ei kannata. Ku ei oikeestaan voi lähtee tappelemaan mihinkään oikeuteen lapsista sen takii koska sit on niin vanhoja jo että siitähän voi tulla enemmän vahinkoa. Niin niin ni se ei kannattanu.

Asioihin sopeuduttiin, koska riitely ja tappelu olisivat saaneet aikaan enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Ajateltiin lasten etua ja yritettiin välittämisen avulla osoittaa huolenpitoa. Vaikka tiedettiin, että joihinkin asioihin pitäisi puuttua, niihin ei puututtu. Puuttumattomuutta selitettiin sillä, että ”psykologin luona” oli annettu tällainen ohje. Katsottiin, että on asioita, joille ei voi mitään ja niiden on vain pakko antaa olla. Omaan elämään vaikuttavat ulkopuolelta asiat, joihin ei voi puuttua, sillä puuttuminen toisi vain lisää hankaluuksia lapsille. Nähtiin, miten asioiden tulisi olla, mutta haluttiin välttää riitoja. Realistisessa puhe-
tavassa tuli ilmi, että joihinkin asioihin piti vain alistua. Asioihin oli kuitenkin yritetty miettiä ratkaisua psykologin luona, mutta sielläkin oltiin oltu sitä mieltä, että ei kannata. Haastateltava tuo ilmi, että ”semmonen välittäminen niin ois tärke juttu” (humanistinen puhetapa). Välittämisellä hän tuo esille, että vaikka joihinkin asioihin on ”pakko” suostua, jotain voi kuitenkin tehdä, jollakin tapaa voi kuitenkin asioihin vaikuttaa. Kokonaan ei ole alistuttu, vaan haluttiin tukea lasta keskustelemalla asioista. Tärkeää oli, että asioista keskustellaan ilman riitoja.

Näyte 36. (Äitipuoli)

– Et kyl mä niinku, kauhee lähelle mä en oo niitä lapsia päässy, enkä varmasti koskaan tuu pääsemään, koska ne tulee tänne kerran kahdessa viikossa ja sehän on ihan toivotonta. Just ku ne tottuu olemaan täällä ne menee taas (2). Että sit ku tässä on Jussiki (oma lapsi) on, johon sitte heidän välit on hirveen hyvät, ja senki kans pitää tottuu olemaan, että (4). Mut kyl mä niin ku näistä olosuhteissa koen, että et oon niin ku yllättävänki lähelle päässy ja niin ku oppinu vähän enemmän tuntemaan ja aina opin enemmän ja enemmän tuntemaa. Kyl niin ku (3), mutta kyllä pikku hiljaa mä oon ihan vakuuttunu siitä, että tää kestää niin ku monia vuosia, ellei koko loppu elämää, tää sopeutuminen. Et kyl tää on niin ku (2) (huokaus) kauheeta sahaamista jatkuvasti (2).

Näytteestä tulee ilmi, että äitipuoli ei ole päässyt kovin lähelle lapsipuoliaan, eikä hän usko koskaan kovin lähelle pääsevänsäkään. Haastateltava sanoo, että lähelle pääseminen on ”toivotonta”, koska lapset tulevat uusperheeseen vain joka toinen viikonloppu. Suhde ei pääse missään vaiheessa kehittymään läheiseksi. Kuitenkin olosuhteet huomioon ottaen äitipuolen ja lapsipuolten suhteet ovat lähentyneet, ja on opittu tuntemaan toisia. Näytteen äitipuoli kertoo suhteestaan lapsipuoliin ottaen huomioon vallitsevat olosuhteet, eikä aseta suhteen kehittymiselle liian suuria vaatimuksia. Samalla hän tuo myös ilmi, että sopeutumien kestää useita vuosia, ellei jopa koko loppuelämän. Helpolla ei sopeutuminen kuitenkaan tapahdu, sillä haastateltava toteaa huokaisten, että elämä on ”kauheeta sahaamista jatkuvasti”.

Näyte 37. (Isäpuoli)

– *Sanoit, et et kun pelkää, et ne lapset poistuu. Kuinka suuri se pelko on ollut ja on yhä, että et omat lapset ei tulekaan enää käymään tai käynnit harvenee tai tapahtuu jotain sellasta?*

– Vanhemman tyttären kohdalla se on ihan konkreettinen asia sillo. Hän tuli tasan sillo ku häntä itse kiinnostti. Mä tein sen mistä Aino (uusi puoliso) mua syyttikin jälkikäteen ja edelleenkin, että (2) mä olisin tehnyt mitä vaan silloin kun Jaana tuli ja annoin sen tehdä mitä vaan. Ja mä otin vaan kiitoksella vastaan sen kun hän tuli, et siin oli kyl ihan selkee pelko siitä, et hän oli siinä iässä, et hän olis hetkellisesti, en usko, et isäsuhteeni häneen olis katkennu koskaan, jos mä olisin ilmottanut, et tänne et tule muullon ku silloin ku muutkin tulee tai teet niin ku muut tekee tai muuta tämmöstä. Mut voi olla, et siin olis käynny jonkun vuoden katkos välissä.

Isäpuolen elämän realiteetteihin kuuluu omien etälasten käynnit uusperheessä. Konkreettisena pelkona on, että lapset eivät enää tule isän kotiin. Jotta lapset olisivat tulleet isänsä luo, isä olisi ollut valmis tekemään mitä vaan, ja oli kiitollinen lapsen tulosta. Tämä aiheutti ja aiheuttaa edelleenkin, että uusi puoliso syyttää haastateltavaa tavasta, jolla hän kohtelee vanhinta tytärtään. Kuitenkin pelko suhteen kariutumisesta omaan lapseen olisi haastateltavan mukaan voinut olla lyhytaikainen ja se olisi liittynyt nuoren ikään. Haastateltava uskoo kuitenkin, että suhde omaan lapseen ei olisi ”katkennut koskaan”.

Ennen seuraavan näytteen 38 kohtaa isäpuoli on kertonut, että puolisoilla on erimielisyyksiä yhteisen lapsen hankinnasta. Isäpuoli ei ollut ”välttämättä” lasten hankintaa vastaan, mikä kertoo, että hän ei ole jyrkkä ja ajattelematon ihminen. Elämän realiteetit on kuitenkin otettava huomioon, koska nykyisenkään tilanteeseen ei vielä ollut päästy sisään. Sisälle pääsyyn liittyy, että ensin saataisiin tämänhetkisessä tilanteessa asiat ja suhteet toimimaan kunnolla. Yhteisen lapsen hankinnan vastustamiseen liittyy myös epävarmuus suhteen kestävyydestä, ”pystyykö sitten tulemaan toimeen”.

Näyte 38. (Isäpuoli)

– (...) Et en mä välttämättä oo niin ku vastaan moista asiaa, mutta tietenkkin niin ku musta se ei ole niin ku, viel tähänkään tilanteeseen niin ku (3) päästy sisälle, et ne hommat toimis niin ku ne pitää toimia. Ja ja on liikaa niin ku töitä ja ei pysty sit paneutumaan semmoseen. Ehkä osittain semmosta epävarmuutta siitä niin ku, että pystyykö sitten tulemaan toimeen. Kyl ne sodat on välillä sen suuntasia, että et välillä (puhelin soi ja haastateltava vastaa).

Tästä puhetavasta haastateltaville rakentuu **kokemukseen perustajan** toimija-asema. Taustalla on käsitys, että tieto perustuu kokemukseen (Suoninen 1992, 47). Omakohtainen kokemus eri tilanteista toimii pohjana käsitykselle siitä, miten voi toimia. Haastateltavat olivat yrittäneet toimia niin, että olisivat yhteydessä lasten biologiseen äitiin, mutta kokemuksesta olivat huomanneet, että siitä ei tule mitään. Suhdetta lapsipuoliin yritetään myös luoda, mutta olosuhteet tuovat mukanaan sen, että siinä ei edistytä kovinkaan hyvin.

5.1.3 Elämän hallinnan puhetavat

Moraalinen puhetapa

Moraalinen puhetapa käsittää ne kohdat haastattelusta, joissa pohdittiin vanhemmuutta sekä aikuisilla olevia kasvatusvastuita, -velvollisuuksia ja -oikeuksia. Tässä puhetavassa tuli esille pohdintaa siitä, mikä on oikeanlaista toimintaa ja suhtautumista lapsipuoleen ja lapsipuolen toisen vanhempaan. Velvollisuuksien hoitaminen näyttäytyy oikeana asiana.

Näyte 39. (Isäpuoli)

– *Kenellä on kasvatusvastuu lapsista?*

– Vanhemmilla

– *Biologisilla?*

– (...) Sehän on, semmoinen ensisijainen vastuu varmaan tulee kaikille vanhemmille tai aikuisille, jotka ovat läheisissä tekemissä lasten kanssa, opettajista soitonopettajiin. Ja et kaikillahan se on. Et ei sitä voi rajata pois, et kyllä siinä on (())

mutta sitten kun jos niit syyttää vääränlaisesta kasvatuksesta tai poissa olost, niin silloin se on se biologinen vanhempi kuitenkin ensisijainen.

Yllä olevassa näytteessä isäpuoli näkee, että kasvatustavuu on ensisijainen biologisilla vanhemmilla etenkin, jos joku pitää saada vastuuseen vääränlaisesta kasvatuksesta. Haastateltava lisää, että kasvatustavuu on myös kaikilla aikuisilla, jotka ovat lapsen kanssa läheisissä tekemisissä.

Näyte 40. (Äitipuoli)

– No onks se ollu rankkaa tota ruveta kasvattamaan just tämmöstä näin?

– Joo kyl se on ollu (2). Tavallaan se on niin ku kiinnostavaa, mut se on tavallaan myös mun velvollisuus, et tai silleen, et mä oon sanonu Jennille, että meidän velvollisuus on kasvattaa teidät tai niin ku se on yleinen argumentti, et hei meidän velvollisuus on kasvattaa teidät niin, että te pärjätte ku te muutatte pois (2) (...) se on itse asiassa velvollisuus, monta kertaa pääsis helpommalla ku antais olla.

Haastattelijan kysymys, onko lapsen kasvattaminen ollut ”rankkaa”, saa ensin myöntävän vastauksen. Heti perään vastausta lievennetään kuitenkin sanomalla, että ”se on niin ku kiinnostavaa”. Näin saadaan vaikutelma, että miehen lapsen kasvattaminen ei ole yksistään rankkaa. Kasvattamista perustellaan sanomalla, että ”se on tavallaan mun velvollisuus.” Sana ”tavallaan” tuo esille sen, että kasvattaminen ei ole itsestään selvä velvollisuus, vaan jotenkin epämääräinen. Hetken perästä velvollisuutta kasvattaa lievennetään vielä sanomalla, että kasvattaminen on ”meidän” (tarkoittaa itseään ja lasten isää) velvollisuus. Äitipuoli tarvitsee vielä lisää vahvistuksia kasvattamisen velvollisuudelleen ja jatkaa perusteluja sillä, että kasvattamisen tarkoituksenahan on lapsen paras. Näin tulee perustelluksi, miksi äitipuoli toimii kasvattajana. Hirsjärven ja Huttusen (1995, 45) mukaan kasvattajalla on tietynlainen, vanhemman kaltainen suhde kasvatettavaan, ja tulakseen hyväksi suhde syntyy yleensä vähitellen ja vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Isäpuolet perustelevat kasvatustavollisuuttaan hieman erilaisesta näkökulmasta, kuten seuraavista näytteistä tulee ilmi.

Näyte 41. (Isäpuoli)

– *Sä katsot, et sulla on ollu kasvatustavollisuus ja – oikeus niihin lapsiin?*

– Kyllä

– *Millä perusteella?*

– No ehkä sillä perusteella, että me asutaan kuitenkin saman katon alla, ja sit toisaalta mä en näe sitäkään kohtuullisena, et se ois Kaarinan homma yksinään. Et niin se niin ku sillä tapaa sen jokapäiväisen arjen yhteisvastuu mikä on se päällimmäinen määräävä kriteeri.

– *Ketkä lasten asioista pääasiallisesti päättävät? Puhutaan nyt näistä pojista (lapsipuolista)?*

– Ääh (2) isä ja äiti

– *Biologiset vanhemmat?*

– Kyllä joo, mutta tota äiti (2) yleensä poikkeuksetta keskustelee niistä mun kanssa (2) en en mä aina koe sitä ees tarpeelliseksi (())

Näyte 42. (Isäpuoli)

– (...) Voisko lähtee siitä, että okei, jos me jaetaan yhteinen koti ja tota (2) ja (3) mä oon aikuinen (2), jota hänen äitinsä kunnioittaa ja mä kunnioitan häntä, ne on niin ku vastavuoroinen suhde, joka perustuu niin ku lukemattomiin siteisiin, niin sillon kyllähän näiden tällaisten roolien kautta se kyllä ulottuu, se suhde, siihen lapseenkin, lapsiin kanssa.

Kasvatusvastuuta perusteltiin (näyte 41) yhteisellä asumisella ja sillä, että kasvatus ei voi olla kohtuullisuuden nimissä yksin lasten äidin vastuulla. Päällimmäiseksi perusteluksi nousee ”jokapäiväisen arjen yhteisvastuu”. Lasten asioista päättävät kuitenkin biologiset vanhemmat. Isäpuolen kanssa keskustellaan, mutta isäpuoli ei koe aina näitä keskusteluja itselleen edes tarpeellisiksi. Näytteessä 42 kasvatusvastuun lähtökohdaksi tulee ”yhteinen koti”, joka jaetaan ja se, että on ”aikuinen, jota hänen äitinsä kunnioittaa”. Äitipuolet hakevat kasvatusvastuulleen perusteita siitä, että ”lapset pärjäisivät”, mutta isäpuolet perustelevat vastuutaan enemmänkin yhteisellä kodilla, aikuisuudella ja aikuisten välisen suhteen mukanaan tuomilla rooleilla.

Pohtiessaan, mitä on hyvä kasvatus, Värri (1997) tulkitsee erilaisten kasvat- ja sosialisatiosuhteiden ilmenevän kolmijäsennyksen mukaisesti niin, että ensin on välitön kasvatusvastuu, joka on vanhemmilla. Toiseksi on rooliperustainen suhde, jollainen on esimerkiksi opettajalla ja kolmanneksi on käskyvaltainen suhde, johon perustuu esimerkiksi sotilaskoulutus. (Värri 1997, 172–179.) Tämän jaottelun mukaisesti isä- ja äitipuolilla ei näyttäisi olevan mitään kasvatus- ja sosiaalisuhteisiin perustuvaa kasvatusvastuuta. Isä- ja äitipuoli ei ole lapsen vanhempi, jos vanhemmalla tarkoitetaan yksiselitteisesti biologista vanhempaa. Vaikka hän asuu lapsen kanssa samassa kodissa, hänellä ei ole rooliperustaista suhdetta eikä hänellä ole käskyvaltaan perustuvaa suhdetta. Millä oikeudella hän siis toimii kasvattajana, jos toimii? Riittääkö perusteluksi aikuisen ihmisen velvollisuus kasvattaa lasta? Voisi ajatella, että jokaisella on omassa kodissaan jonkinlaista käskyvaltaa, mutta haastattelujen perusteella sekin asettuu kyseenalaiseksi. Värri (2000) toteaa, että kasvatussuhteiden perusta on auttamisvastuu. Vaikka vanhempien vastuu on ensisijainen, he eivät ole ainoita vastuullisia, vaan vastuu lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista on kollektiivista. (Värri 2000, 130.)

Isäpuolien elämään vaikuttaa suuresti jokapäiväinen omien lasten ikävointi. Oma rooli tulee määriteltyä puolison ja perheen kautta: on äidin mies ja ”perheen aikuinen mies”. Isän paikka kuuluu biologiselle isälle.

Näyte 43. (Isäpuoli)

– *Onko sun suhteet lapsipuoliin samanlainen kuin kun sun omiin lapsiin?*

– *Ei oo ei *

– *Miksei?*

– No ensinnäkin tietysti heillä on olemassa rakastava oikea isä. Mä en sitä paikkaa voi viedä ja varsinkin ku isä asuu siinä vieressä ja pojat käy mielellään säännöllisesti siellä ni ei oo olemassa tarvetta toiselle isälle, mutta kodissa olevalle aikuiselle miehelle on kyllä paikka ja tarve ja sitä mä siellä yritän olla. Mutta se on niinku mä sanoin alussa, niin se on mulle tosi vaikee välillä (2) (...) ku mun lapset ei oo siellä, ni se on aina pikkasen vaikeeta (huokaus) (2). Et mun roolini on, on kumminkin siellä ehkä vaan se Ainon mies ja perheen aikuinen mies (2).

Edellä kuvattuja perusteluja ei biologisten vanhempien tarvitse omalle kasvattamiselleen esittää, sillä kasvattaminenhan on itsestään selvästi vanhempien oikeus ja velvollisuus. Biologisten vanhempien kohdalla vasta kasvatuksen laiminlyönti katsottaisiin asiaksi, joka vaatisi lisäselvityksiä. Näytteen 40 äitipuoli kertoo myös, että pääsisi helpommalla, jos antaisi asioiden olla eikä puuttuisi lapsipuolten kasvatukseen. Näin tulee selväksi, että jos äitipuoli ajattelisi itsekkäästi vain itseään, hän ei asiaan puuttuisi. Kun kysymys on aikuisen velvollisuudesta, johon liittyy kysymys lapsen edusta, niin velvollisuus on hoidettava.

Kasvatus, vastuu ja huolenpito on itsestään selvästi liitetty vanhemmuuteen. Se on hyvän vanhemmuuden kriteeri ja biologisen vanhemmuuden myötä tuleva itsestäänselvyys. Uusperheen uudella aikuisella ei tällaista vastuullisuutta lapsista nähdä itsestään selvästi olevan. Hänen asemansa vastuullisuuden asteikolla nousee, jos hän kuitenkin toteuttaa näitä ominaisuuksia ja huolehtii kumppaninsa lapsista. ”Ajan myötä tällä asteikolla on mahdollista edistyä huipulle: ottaa täysi vastuu.” (Ritala-Koskinen 1993, 132.) Ritala-Koskisen tutkimus käsitteli naisten- ja perhelehtien konstruoimaa kulttuurista kuvaa uusperheistä. Lehtien välittämä kuva uusperheen vanhemmuudesta on kuitenkin mielestäni erilainen kuin tutkimuksessani esiin tuleva todellisuus. Haastattelujeni mukaan ei ole mahdollista, että uusi puoliso ottaisi täyden vastuun puolisonsa lapsista. Lapsesta vastaavat hänen biologiset vanhempansa, eikä haastattelujeni perusteella täyttä kasvatusvastuuta voi isä- tai äitipuoli ottaa eikä sitä myöskään kukaan heille anna.

Edellä kuvattua vastuuta eivät isäpuoletkaan ole automaattisesti työntämässä omista lapsistaan uudelle puolisolleen, vaan he ajattelevat (näyte 44), että heillä on uusperheessä suurempi vastuu omista lapsistaan. Isäpuolet toteavat, että vastuu omista lapsista on muuttunut uusperheen perustamisen myötä, sillä aikaisemmassa perheessä vastuu oli pääsääntöisesti lasten äidillä. Itsellä on nyt ”suurempi vastuu näistä omista lapsistani tässä kodissa”. Suurempi vastuu sijoitetaan kodin sisälle: lasten isällä on siis suurempi vastuu kuin uudella puolisollla.

Näyte 44. (Isäpuoli)

– Joo no semmosen vois sanoo, että et siin on vähän semmosta tasapainoo sen suhteen, etten mä automaattisesti ajattelsi häntä ikään kuin äitinä heille. Et mun pitää pitää tavallaan pitää se mielessä, et hän ei ole heidän äitinsä, joten sillä tavalla mulla on suurempi vastuu näistä omista lapsistani tässä kodissa (...)

Ahronsin ja Wallischin (1987) tutkimuksessa, jossa tutkittiin sekä äitien ja äiti-puolten että isien ja isäpuolten välisiä suhteita, puolet (N=78) biologisista vanhemmista ilmoitti, että entisen puolison uusi kumppani (isä- tai äitipuoli) oli tuke-massa biologista vanhempaa vanhemmuuteen liittyvissä tarpeissa. Kuitenkin vain joka kolmas äideistä oli antanut kiitosta äitipuolelle hänen avustaan lapsien hoi-dossa. Isistä joka toinen oli antanut kiitosta isäpuolelle. Biologisista vanhemmista vain noin 20 % ajatteli, että uusi vanhempi olisi heille apuna lasten kasvatuksessa, ja vielä harvemmat olivat hakeneet isä- tai äitipuolelta apua lasten kasvatukseen. Puolet biologisista äideistä, mutta vain 20 % biologisista isistä koki, että heillä ja äiti- tai isäpuolella oli joskus tai usein perustavanlaatuisia näkemuseroja las-tenkasvatuksesta. (Ahrons & Wallisch 1987, 242.) Pohtiessaan biologisen isän suhdetta itseensä ja omaa asemaansa lapsipuoliin nähden isäpuoli toteaa lasten isän näkevän asian niin (näyte 45), että biologisen isän silmissä isäpuolella ei ole mitään asemaa tai paikkaa lasten asioista puhuttaessa.

Näyte 45. (Isäpuoli)

– Etenkin, jos puhutaan lasten asioista ni mä uskon, et hän (lasten isä) näkee sen niin, että mul ei oo niihin missään kohtaa (4).

Ritala-Koskisen (2001) käsityksen mukaan, jos lapsen ja uuden aikuisen suhdetta haluttaisiin tarkastella neutraalilta pohjalta, pitäisi irtautua koko vanhemmuuskä-sitteestä ja käsitellä lapsen ja uuden aikuisen suhdetta vain läheisenä ihmissuhtee-na. Ritala-Koskinen jatkaa, että jos suhteesta jätetään vanhemmuuden aste pois, uuden aikuisen ja lapsen välinen suhde voi olla pitkälti neuvoteltavissa. Niin ai-kuisen kuin lapsenkin puolelta oikeudet ja velvollisuudet voivat olla sopimuksen-varaisia. Suhde ei myöskään ole staattinen, vaan sitä voidaan uudelleen neuvotella koko ajan. (Ritala-Koskinen 2001, 32, 58–59).

Ennen näytettä 46 äitipuoli totesi, että hänen velvollisuus on ilman muuta pitää lapsista huolta. Haastateltava pohti kuitenkin kysymystä, missä tilanteessa kunkin lapsen kohdalla hänellä on oikeus puuttua lapsen asioihin.

Näyte 46. (Äitipuoli)

– *Määritteleekö sen se kriteeri: lapsista pidetään huolta, missä mennään puuttu-maan ja missä*

– Joo kyl se on se (5). Siinä vaiheessa, jos mä näen, että et Aapo ja Eini voi huo-nosti, ni siinä vaiheessa mä menen niin ku sanomaan, et et niin kauan ku mä näen, että kaikki on niin ku ok, et lapsista pidetään huolta ja niin ku niistä välitetään ja

rakastetaan näin ni, ni tota *mä en haluu mennä*(2). Mut sit on jo mun velvollisuus sitte puuttua, jos tosiaan on niin, et ei pidetä huolta ja siinäkin tapauksessa se on tavallaan mun velvollisuus ensimmäisenä mennä puhumaan sille biologiselle isälle, että meepä puhumaan, koska se on enemmän hänen kun mun (2) hommani.

Näytteestä käy ilmi, että asioita siedetään siihen asti, kunnes velvollisuus aikuisena on niihin puuttua. Aikuisen velvollisuus puuttua tulee heti esiin, jos lapsista ei pidetä huolta. Niin kauan kun äitipuoli näkee, että lapsista pidetään huolta ja lapsia rakastetaan, hän ei halua puuttua asioihin. ”Mä en haluu mennä” sanottiin kuiskaten, mikä kertoo siitä, että puhuminen lasten äidille koettiin hankalaksi asiaksi. Silloinkin, kun asioihin on syytä puuttua, äitipuolen velvollisuus on ensisijaisesti puhua lapsen isälle, sillä varsinainen puuttuminen ei ole äitipuolen asia. Lapsen hyvinvointiin liittyvät asiat ovat isän vastuulle kuuluvia, sillä ensisijainen kasvatusvastuu ja lapsista huolehtiminen kuuluvat lasten biologisille vanhemmille. Se, että ei haluta mennä puhumaan lasten biologiselle äidille kertoo myös, että ei halua ylittää joitakin ”rajoja”. On vaara, että äitipuoli puuttuu asioihin, jotka eivät kuulu hänelle.

Biologista vanhemmuutta ei voi ohittaa. Vaikka uusvanhempi huolehtisikin lapsista käytännössä, käytännöllinen huolenpito asettuu kuitenkin biologisten vanhempien oikeuksien alapuolelle. Uusperheessä kaikki vanhemmat eivät ole vastuussa kaikista lapsista samalla lailla, vaan vastuu lapsista jakautuu biologisen vanhemmuuden mukaan. (Ritala-Koskinen 1993, 138,144.) Puhuttaessa siitä, että vastuu kuuluu biologisille vanhemmille, tapahtuu samalla ”itsensä ulos selostaminen”. Se on tarpeellista silloin, kun ei nähdä asioita hallittavina kokonaisuuksina. Hallitsemattomuus ratkaistaan astumalla kuviosta pois. (Harinen 1998, 88.)

Santrock ja Sitterle (1987) vertasivat isä- ja äitipuoliperheitä sekä niissä olevien uusien vanhempien osallistumista lapsipuolien elämään. Havaittiin, että sekä lasten että uusperheen vanhempien mielestä äitipuolet osoittivat suurempaa kiinnostusta lapsipuolia kohtaan ja osallistuivat lasten elämään enemmän kuin uusperheiden isäpuolet. Myös lasten suhde äitipuoleen oli positiivisempi kuin suhde isäpuoleen. (Santrock & Sitterle 1987, 286–287.)

Lasten lajittelu sinun, minun ja yhteisiin lapsiin määrittänyt ei-toivotuksi ja lasten elämää haittaavaksi. Pyrkimyksenä on päästä lajittelemattomuuteen, jolloin lapsia kohdellaan samanlaisina eli pyrkimys on kohti perhettä, tavoitteena on olla kuin perhe. Ydinperheen ominaisuuksiin ei kuulu lasten lajittelu vaan yhtenäisyys ja tasa-arvo. (Ritala-Koskinen 1993, 145.) Isäpuoli (näyte 47) toteaa, että hän päättää omien lastensa asioista, mutta on kuitenkin yrittänyt ”lykätä” vastuuta uudelle puolisolleen. Tavoitteena on puolisoitten yhteinen vastuu, pohdinta ja päättäminen.

Näyte 47. (Isäpuoli)

– Kyllä meillä tässä vaiheessa aikalaila, että minä päätän minun lapsista. Että kyllä me yritetään, minä ainakin olen yrittänyt lykätä vastuuta Pialle (uusi puoliso) (2), tota ni yhteisesti pohditaan asioita ja päätetään asioista.

Uusperheeseen liitetään vanhemmuutta koskevissa puheissa mm. seuraavanlaisia määreitä: ”rakkaus lapsiin”, ”vastuullisuus lapsista” ja ”keskinäinen luottamus ja kiintymys vanhemman ja aikuisen välillä”. Nämä ominaisuudet ovat tietynlaisia normeja ja arvoja, joita kohden uusperheen uuden vanhemman tulisi pyrkiä. Ominaisuudet nähdään ideaalikuvin täydellisestä vanhemmuudesta, sillä niitä on vaikea toteuttaa tai saavuttaa. Uuden vanhemman täysivaltainen vanhemmuus näyttää määrittyvän mahdottomaksi. (Ritala-Koskinen 1993, 131.) Isäpuolten kohdalla tämä tulee esille suhteessa omiin lapsiin ja lapsipuoliin (näyte 48). Haastateltava on ennen näytettä kertonut, että aina kun hänen lapset ovat olleet heillä, tulee puolisolta sanomista siitä, että kaikki perheen lapsia pitäisi kohdella samalla tavoin. Koska isäpuolten omat lapset ovat etälapsia (asuvat biologisen äitinsä luona) tulee lasten tapaamisten aikana kuitenkin ”sokaistuminen”, koska on käytettävissä vain lyhyt yhteinen aika. Ehkä tulee toimittua eri tavalla, mutta se tapahtuu ”ei tietosesti, mut alitajuntaisesti”. ”Lyhyttä yhteistä aikaa” ei haluttaisi jakaa, ei ainakaan enää lasten kavereiden kanssa.

Näyte 48. (Isäpuoli)

– *Eli tästä seuraava kysymys, että onko sulla semmoinen ajatus, että että suhun asetetaan, uusi puoliso asettaa sulle joitakin odotuksia millanen sun pitäis olla?*

– Kyllä

– *Niin ku mitä?*

– Hänen sanojaan käyttäen: tasavertainen, silloin kun lapset ovat täällä (()) pitäis nähdä kaikki lapset eikä vaan niitä omia lapsia

– *Onko se mahdollista?*

– Ei, ei oo siinä valitettavasti siin tulee jonkinlainen sokaistumien, voisko sitä näin sanoa. Et ku lapset tulee tänne niin harvoin (2) siin tulee sit vähä semmosta hei, et kiva et te ootte tässä ja ehkä tulee siin sit toimittua ei tietosesti mut alitajuntaisesti (3) erilaisesti (...) sitä lyhyttä yhteistä aikaa eiks sitä vietetäkään yhdessä vaan sit kuitenkin on et nää meidän ja teidän ja sit on ne omat kaverit.

Aika ja ajan vähyys määrittävät isän ja lapsen välistä suhdetta ja vanhemmuuden kokemusta. Aika halutaan käyttää laadukkaasti, koska sitä on niin vähän, ja tämän takia joitakin asioita tehdään ja joitakin asioita jätetään ajan säästämiseksi tekemättä. (Hokkanen 2002, 129–130.)

Keskeiseksi päämääräksi näyttäytyy normaalin perheen ideaali, jota kohti uusperheen on ponnisteltava. Tavoitteena on saavuttaa perheenjäsenten välinen luottamus, tasa-arvoisuus, läheisyys sekä avoin ja luonteva suhtautuminen toisiin. Uusperheen perheys tarkentuu ennen kaikkea yhteenkuuluvuuden tunteeksi ja yhteisiksi toimintasäännöiksi. Merkille pantavaa on, että perheenä elämiseen liittyvät kulttuuriset säännöt näyttävät edellyttävän uusperheeltä samanlaista kiinteyttä, joka sisältyy ideaaliin ensimmäisen avioliiton ydinperheestä. Uusperheen perheys ei siis tule itsestään, vaan se vaatii erityistä työtä. (Ritala-Koskinen 1993, 157–159.)

Isä- ja äitipuolet ovat perhettä ja perheyhteyttä koskevien ideaalien ja normatiivisten velvoitteiden kulttuurisessa ristipaineessa. ”Toisella puolella (ydin)perheyden normi elää lujana taustateemana tuottaen moraalista velvollisuutta onnistua kiinteänä ja yhtenäisenä perheenä (’tulla oikeaksi perheeksi’), toisella puolella taas moraalista painetta luo vaatimus biologisista suhteista ensisijaisina suhteina.” (Harinen 1998, 84; Ritala-Koskinen 1992, 39–42.)

Pillin (1990) tutkimuksen mukaan uusperheissä oltiin eniten kiintyneitä niihin uusperheen jäseniin, joihin oli biologinen suhde. Perheenjäsenillä oli kyllä lämpimät suhteet, mutta intiimeimmät ne olivat biologisen perheen jäseniin. Tätä pidettiin luonnollisena tosiasiana, ja useimmat isä- ja äitipuolet eivät olleet asiasta huolissaan. Ajatuksena oli, että koska ei ole ollut mahdollista muodostaa suhdetta lapseen silloin kun hän oli pieni, niin suhde ei enää myöhemmin voi muodostua yhtä läheiseksi. (Pill 1990, 189.)

Tässä puhetavassa rakentuu isä- ja äitipuolten toimija-asemaksi **vastuullinen aikuinen**. Aikuinen, joka tietää, että on asioita, jotka kuuluvat aikuisten ihmisten hoidettaviksi. Ongelmana vain on, että isä- ja äitipuolen velvollisuudet, vastuut ja oikeudet ovat niin epäselvät, että ei oikein tiedetä, miten ja milloin pitäisi toimia. Vastuuta yritetään kantaa yhdessä puolison kanssa. Etenkin äitipuolet kantoivat vastuuta lasten isän välityksellä, mutta silloinkin varoen, ettei ylitettäisi jotakin näkymätöntä rajaa ja hoidettaisi biologisten vanhempien tehtäviä. Aikuisen moraalinen velvollisuus kulttuurissamme on kuitenkin huolehtia lapsen edusta. Mahdollisuudet lapsipuolista huolehtimiseen ja vastuun kantamiseen olivat kuitenkin rajalliset, ja niinpä enemmän vastuuta kannettiin omista biologisista lapsista.

Hallitsemattomuuden puhetapa

Hallitsemattomuuden puhetapa liittyy ihmisen omaan käsitykseen tai olettamukseen omasta elämänhallinnastaan. Tähän puhetapaan liittyivät ne kohdat, joissa tuli esille perheen elämään vaikuttavia asioita. Omassa kodissa ja elämässä tapahtui asioita, joita ei kyetty hallitsemaan.

Näyte 49. (Äitipuoli)

– *Sä sanoit, että äitipuoli usein miten näkee selvemmin, missä ollaan menossa. Näkee koko kuvion....No miltä tuntuu kun näkee kuvion ja sit tietää, ettei voi tehdä mitään?*

– Raastaa hiuksia päästänsä. Tosi hirveetä, sit ihan niinku uskomatonta (2). Ja sitte sitte siis, tottahan sille aina voi tehdä jotain, aina voi tehdä jotain. Voi sanoa omalle puolisolalle, et tee jotain. Et mene tekemään, sano nyt jumalauta sille ihmiselle jotain. Voi aina tehdä, mut se, että kuinka paljon ja miten voi vaikuttaa. Sitten kun ne on semmosii asioita, että et ku ne vaikuttaa omaan elämään ja niihin ei voi vaikuttaa. Että kyl se semmosta niin ku (2), että välillä tuntuu, että huokasee ja pistää silmät kiinni, porskuttaa eteenpäin (2). Että kun ne on semmosia asioita, mille ei voi mitään, ni ei voi mitään. Et niitten kans pitää sitte oppii niin ku jotenki sump- limaan.

Äitipuolet eivät keskustelleet lasten biologisten äitien kanssa. Jos asioihin haluttiin vaikuttaa, vaikuttaminen tapahtui lasten isän kautta. ”Aina voi tehdä jotakin” kertoo siitä, että asioiden tilaan ei haluttu alistua, ”mut se, kuinka paljon ja miten voi vaikuttaa” olikin jo eri juttu. Pahinta oli, että omaan elämään vaikutti asioita, joihin ei voinut vaikuttaa.

Ennen näytettä 49 äitipuoli on kertonut, että hänen mielestään äitipuoli pystyy katsomaan koko kuviota eri tavalla kuin biologiset vanhemmat ja tietäisi, mitä asioille pitäisi tehdä (ks. näyte 105 s. 131). Näytteessä 49 äitipuoli kuitenkin jatkaa, että vaikeutena on, kun ei voi vaikuttaa asioihin, niin ”raastaa hiuksia päästänsä”. Kokemuksena ja tunteena on myös, että kotona on kaaos, jota ei kyetä hallitsemaan. Omaan elämään vaikutetaan kodin ja perheen ulkopuolelta, ja niihin asioihin ei itse voi vaikuttaa. Hallintaan kuitenkin pyritään eli asioiden kanssa yritetään oppia elämään. Oma elämänhallinta lisääntyy, kun opitaan elämään vaikeiden asioiden kanssa. Oppiminen ja kehittyminen ovat psykopuhetta – ihmisellä on aina mahdollisuus oppia ja kehittyä.

Näyte 50. (Äitipuoli)

– *Onks tässä tullu, tässä uusperheessä tai siinä kun sä oot äitipuoli (...) ni onks tullu jotain semmosta, mitä sä et oo osannu etukäteen ajatella?*

– (...) Se mikä mut on yllättänyt, on se tosiasia, että (2) että vaikka mä kuinka pyristelen, niin tota (2) mul on semmonen olo, että se nainen asuu täällä (2), välillä. Siis ihan oikeesti. Et ku Aapo ja Eini tulee tänne ni, et ei ku saatana se muuttaa tänne tai jos ruraa kieltä käyttää, mutta tää on ihan tosiasia. Et sitte myöskin, et mitä eilen kun Janne nukuttaa Jussia ja se (lasten biologinen äiti) soittaa niinku kymmeneltä illalla ja, että kun hän ei saa lapsia nukkumaan. Nii siinä vaiheessa mul tulee aina semmone olo, et ovet kiinni ja luukut, että apua tää on mun koti (2). Et ei hänellä oo mitään asiaa tänne oo (2). No, pakkohan mun on se hyväksyy, et se on täällä, ku niissä lapsissa on puolet sitä ihmistä (2). Mut se, että mun on hirveen, se ahdistaa, että ku tota (2), se tuntuu siltä ku tänne tulis kaaos (3).

– *Joku ihminen vaikuttaa teidän perheeseen ulkopuolelta koko ajan?*

– Niin

– *Tää lausunto on kuulunut muiltakin*

– Joo just. Se on niinku mä tiesin, että se vaikuttaa, mutta en mä nyt arvannut, että näin paljon. Että se on ihan niin ku se on semmonen perusahdistus mikä on välillä, että herran jumala tätä. Miksen mä voi olla yksin ja, että (2) ja välil tulee jopa semmonen olo että mä haluaisin olla niinku *jussin (tarkoittaa omaa poikaansa) kanssa ihan kahdestaan* mennä jonnekin lepolomalle vähäks aikaa (6).

Omaan kotiin tulee ”kaaos”, ei voi hallita asioita, joita kodissa tapahtuu tai asioita, jotka kotiin vaikuttavat. Tilannetta yritetään saada hallintaan ajattelemalla järkevästi, että asiat on hyväksyttävä, koska lapsipuolissa ”on puolet sitä ihmistä”. Tunteille ei kuitenkaan voi mitään. On tunne, että joku vieras tulee omaan kotiin.

Haastateltava toteaa tietäneensä, että lasten äiti vaikuttaa, mutta hän ei arvannut, että näin paljon. Näin hän saa annettua itsestään kuvan harkitsevana ihmisenä, sellaisena, joka on kykeneväinen ottamaan asioita etukäteen huomioon. Hän saa myös lievennettyä sitä, että biologisen äidin vaikutus kuitenkin yllätti hänet.

Länsimaisessa kulttuurissamme on hyvin tärkeää oma elämänhallinta. Yksilön elämäntapaan ja elämäntapaan vaikuttaa hänen tunteensa siitä, kuinka hän itse pystyy hallitsemaan omaa elämäänsä. Oman elämän hallinta tai sen puuttuminen vaikuttaa ihmisen elämään kokonaisuudessaan (Roos 1985, 43). Elämänhallintapuheessa on ajatuksena kaiken kontrolloitavuus. Elämä on saatava hallintaan, sillä kaikki hallitsemattomuus on pahasta. (Karisto 1998.)

Elämänhallinnan käsite on tutkimuksissa jaettu kahteen osaan: sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä sopeutua elämässä vastaantuleviin olosuhteisiin ja tilanteisiin, tulivatpa ne sitten eteen odotetusti tai odottamatta. Ulkoisella elämänhallinnalla puolestaan tarkoitetaan sitä, kuinka paljon yksilö tuntee itse vaikuttavansa elämänsä olosuhteisiin (Tuohinen & Vuorinen 1987, 46). Feldt (1997) toteaa, että elämänhallinnan tunnetta (sense of coherence) on tutkittu useissa tutkimuksissa ja se on usein yhdistetty ihmisen hyvinvointia koskeviin tutkimuksiin. Tulokset ovat olleet hyvin yhteneväisiä; mitä vahvempi elämänhallinnan tunne, sitä parempi hyvinvointi. On todettu, että vahva elämänhallinnan tunne on yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, kyvykkyyteen, yleiseen hyvinvointiin, tehtävien tuomaan asemaan sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Elämänhallinnan tunne tuo mukanaan myös terveyttä edistävää käyttäytymistä. (Feldt 1997, 134–147.)

Antonovsky (1987) esittää, että elämänhallinta on yksilön yleinen emotionaalinen ja kongnitiivinen havaitsemistapa, jossa ärsyke on enemmän tai vähemmän yksilön hallinnassa. Jos on vahva elämänhallinnan tunne, ärsykkeet nähdään ymmärrettävinä, hallittavina ja mielekkäinä. Ne ovat enemmän informaatiota antavia kuin häiritseviä tekijöitä. Hallittavuus liittyy siihen, missä laajuudessa yksilö kokee, että hänen voimavaransa ovat tasapainossa hänen kohtaamiensa ärsykkeiden kanssa. Toisin sanoen, jos yksilö kokee, että hänellä ei ole määräysvaltaa eikä voimavaroja toimia ja muuttaa tilannetta on hänen elämänhallintansa vähäinen. (Antonovsky 1987; 153–267.)

Keltikangas-Järvinen (1996) kuitenkin kritisoi elämänhallinnan käsitettä toteamalla, että vaikka elämän monimutkaisuus on hyvin kaikkien tiedossa, psykologia pyrkii selittämään elämän monimutkaisuutta yksinkertaisesti ja helposti ymmärrettävällä tavalla. Elämänhallinta-käsitteen taustalla on ajatus, että elämä olisi jotenkin hallittavissa. Voidaan siis todeta, että ihmisestä on länsimaisessa kulttuurissa tullut oman elämänsä rakentaja. Virheistään voi vain syyttää itseään, sillä kaikki virheet ovat ihmisen omien ratkaisujen seurausta. (Keltikangas-Järvinen 1996.)

Yleisesti käytössä oleva, mutta jokseenkin epämääräinen elämänhallinnan käsite liittyy kontrollipremisseihin ja vaikutusmahdollisuuksiin. Näiden käsitteiden avulla analysoin lähemmin tutkimukseni aineistoa luvuissa 5.2. ja 5.3.

Nielsenin tutkimuksen mukaan lasten äiti saattaa jatkaa elämäänsä niin kuin hän ja hänen entinen miehensä olisivat yhä naimisissa. Lasten äiti voi soitella päivittäin entiselle miehelleen, keskustella pienemmistäkin lasten elämää koskevista

asioista ja piipahtaa joskus kutsumatta miehen kotona jotain asiaa toimittamassa. Näin toimiessaan hän ei tule ajatelleeksi, kuinka paljon tämä jatkuva yhteydenpito aiheuttaa stressiä ja ahdistusta äitipuolelle. (Nielsen 1999, 128–129.)

Näyte 51. (Äitipuoli)

– *Onko sulle ollu yllätys uusperheessä se, että (2) (...) kuinka paljon ulkopuolelta vaikutetaan?*

– On ollu (2), on se ollu mulle yllätys. Ja pystytään vaikuttamaan (2). Ja mä näin kyl (()), et ulkopuolelta voidaan vaikuttaa (...), mut tota noin niin siihen mä en ollu valmis, et meille niin ku aletaan sanelemaan ja niin ku sit tämmösistä uhkailemisten ja hirvittävien semmosten negatiivisten asioiden kautta meitä pakotetaan asioihin, jotka (2) ei välttämättä edes ois ollu niin ikäviä, jos niihin ois päädytty niin ku muualla tapaa (...), et mul ei ollu mitään mahdollisuutta sanoo siihen yhtään mitään (2). (...) ku mä otin niin ku Annan, mut multa ei kysytty, se vaan tuotiin sinne (2), et vieläkin sanottiin, et mä en edes saa hoitaa, mut siinä se on (3), et semmonen siinä just niin ku on, et et sitä mä en koskaan odottanu, et (2) et meit ruvetaa niinku tolla tavalla ohjaa (4).

Näytteestä tulee ilmi, että on yllätys, kuinka paljon ulkopuolelta voidaan ja pystytään vaikuttamaan, ja että äitipuolella ei ole vaikuttamismahdollisuuksia. Äitipuolelta ei kysytty, hoitaako hän lasta, sillä lapsi vain tuotiin hänen kotiinsa ja sen lisäksi ”sanottiin, et mä en edes saa hoitaa.” Haastateltava kertoo, että jos asioita olisi hoidettu muuten kuin pakottamalla ja negatiivisten asioiden kautta, asiat eivät olisi olleet niin ikäviä. Tässä tulee esille, että asiat sinänsä olisivat olleet ymmärrettäviä, mutta se tapa, millä niitä hoidettiin, asetti äitipuolen aivan ulkopuoliseksi ja sai hänet kokemaan, ettei hänellä ollut mitään sananvaltaa asioihin, jotka vaikuttivat hänen omaan elämäänsä.

Näyte 52. (Isäpuoli)

– *Niin, mutta, että, et jos ex-vaimois ois sanonut, et että Sari ei saa tulla, niin oisko se sust ollut oikein?*

– Niin, mää sit kyl luulisin, et oisin menny yksin sinne (4). Ei se ois oikein ollu. Kyl mä oisin ollu suuttunu, ainakin turhautunu tilanteessa (4). En mä myöskään ois sen enempää voinut.

Ennen edellä olevaa näytettä haastateltava oli kertonut, että hänen lapsellaan oli ollut ongelmia, joita käsiteltiin perheneuvolassa. Tässä tapaamisessa oli ollut mukana myös hänen uusi puolisonsa, koska lapsen biologinen äiti oli siihen suostunut. Haastateltava kertoi myös kokeneensa palaverin hyvin tärkeäksi ja oli erityisen iloinen, että uusi puoliso oli mukana, koska tällä oli ollut palaveriin paljon annettavaa. Haastateltava kuitenkin jatkaa (näyte 52), että hän olisi mennyt palaveriin yksin, jos hänen ex-puolisonsa ei olisi antanut uudelle puolisolalle lupaa tulla mukaan, vaikka se ei haastateltavan mielestä olisi ollut oikein. Asia olisi suututtanut ja turhauttanut, mutta ”en mä myöskään ois sen enempää voinut.”

Haastateltava sanoo painokkaasti, ettei olisi voinut enempää tehdä, jolloin tulee selväksi, että tämä on asia, jolle ei voi mitään. Lasten biologisen äidin asema lasten elämässä tarkoittaa myös sitä, että häneltä on saatava lupa, jos lapsen äitipuoli halutaan mukaan pohtimaan lapsen asioita. Mukaantulo ei ole vain uusperheen aikuisten päätettävissä.

Santrock ja Sitterle (1987) haastattelivat lapsia, jotka asuivat joko äitipuolen kanssa uusperheessä (18 lasta) tai isäpuolen kanssa uusperheessä (26 lasta). Lasten haastatteluista ilmeni, että lapsilla, jotka asuivat biologisen isänsä ja äitipuolensa kanssa, oli muualla asuvaan biologiseen vanhempaansa (tässä tapauksessa äitiensä) positiivisempi suhde kuin niillä lapsilla biologiseen isäänsä, jotka asuivat biologisen äitinsä ja isäpuolensa kanssa. Lapset kertoivat, että muualla asuva biologinen äiti osallistui heidän elämäänsä puhumalla heidän kanssaan heidän tunteistaan, ajatuksistaan ja päivän tapahtumista. Tutkimuksessa tuli esille, että muualla asuva biologinen äiti oli herkempi heidän tunteilleen, tuki ja lohdutti heitä enemmän kuin muualla asuva biologinen isä. (Santrock & Sitterle 1987, 287–289.)

Näyte 53. (Äitipuoli)

– Mutta mä jollain lailla arastelen häntä (tarkoittaa poikapuoltaan) siinä, että (2)*se äiti on läsnä*. Mut se voi olla se, et ku se äiti soittaa hänelle jatkuvasti, jatkuvasti ku *hän on täällä edelleenkin* se äiti, on niinku läsnä meillä. Et hän silloin ku mä olen kotona Jarkon kanssa vauva-aikana, nii tota, nii ni tää äiti tuli (2) aina meiän oven taakse iltapäivällä (2). Siis hyvin usein hakee Joonaa, ja ja koulusta joskus tietenkä kahden aikaan, että et koskaan ei tienny, et koska hän tulee hakemaan. Ja, ja tota se oli semmosta kauheen epävarmaa ja *aina se oli niin ku läsnä tässä se äiti (3)*. Se on aina ollu läsnä sillä lailla ehkä just tän Joonan kohdalla.

Oma koti on aluetta, jossa jokaisen tulisi saada olla oma itsensä. Kuinka voi nauttia omasta kodista, jos joku ulkopuolinen voi tulla oven taakse milloin tahansa? Kun kysymyksessä oli lasten oma äiti, ei siihen voinut edes puuttua. Sehän olisi saatettu tulkita yritykseksi estää lasta tapaamasta omaa biologista vanhempaansa. Seurauksena on, että äitipuoli kokee myös lapsipuolen äidin olevan koko ajan ”läsnä”. Näytteessä toistuu kolme kertaa se, että lasten äiti oli ”läsnä”. Asia kerrotaan kuiskaten, sillä jo itse asia ja siihen liittyvä tunne on niin omituinen, että sitä ei kykene ääneen sanomaan. Aikuisen ihmisenhän olisi pitänyt ymmärtää asia järjellä ja unohtaa tunteilut. Näytteessä sanotaan erityisesti painottaen, että ”koskaan ei tienny”, milloin lasta tullaan hakemaan ja että elämä oli ”semmosta kauheen epävarmaa.” Asiat eivät olleet omassa hallinnassa ja niihin ei voinut vaikuttaa.

Merkille pantavaa näytteessä 53 on myös runsas ääri-ilmaisujen käyttö. Selailaisten ääri-ilmaisujen kuin ”aina” ja ”ei koskaan” käyttö on vakuuttavampaa kuin vain pelkkä toiminnan kuvaus, ja ne luovat kuvan toistuvasta toiminnasta ja lisäävät ongelman vakavasti otettavuutta (Jokinen 1999, 151).

Näyte 54. (Isäpuoli)

– Joo niin meinasin sanoa että (4). Mitä mä sanosin. (3) Melkein kaikki on ollu ylätystä (2). Tää on ollu todella rankkaa aikaa sitten monelta kantilta katsottuna. Et, en mä olis ikinä kuvitellu, et tää olis tämmöstä. Jos mulla olis tieto siitä, et tää on ollu näin rankkaa (2) niin en mä tiedä olisinko mä sitten eläny yksin siihen saakka ja oltas vaan seurusteltu. Jos mä olisin tienny tän kaiken etukäteen, et oltas muutettu sit vasta yhteen ku niin sanotusti lapset ois ollu pesästä pois. Kyl ne on tuonu niin paljon semmosii asioita, et ihan ihmisten käyttäytymisessä ja toiminnoissa, (2) lasten ja aikuisten suhteita, aikuisten käyttäytymistä, lapsellista käyttäytymistä ja sukulaisista semmosii asioita mä mä en uskonu.

Haastateltava ei ”olis ikinä kuvitellut” uusperhe elämän olevan näin rankkaa. Jos hän olisi etukäteen tiennyt, yhteen olisi muutettu vasta, kun lapset olisivat lähteneet omilleen. Yllättävinä asioina ovat ilmenneet lasten ja aikuisten suhteet, aikuisten lapsellinen käyttäytyminen ja sukulaisten suhtautuminen. Asioita, joita ei etukäteen voinut arvata ja joita ei voi hallita. Seuraavassa näytteessä (55) tulee esille, että ”kaikist surullinen” asia on, että omien lasten ja uuden puolison välit ovat muuttuneet vaikeiksi. Tälle tilanteelle ei haastateltava itse voi mitään.

Näyte 55. (Isäpuoli)

– *Ajatellaan asioita mitä sä et osannut etukäteen ajatella?*

– Ainakaan se, mitä mä en toivonut, oli just se, että Kaijan ja mun poikien välit niin ku vähän menee hankalaksi (3). Et *se on semmonen kaikist surullinen* et olis tosi kivaa, kun heillä olis välittömät välit ja näin pois päin.

Hallitsemattomuuden puhetavassa rakentuu haastateltaville **voimattoman ajautujan** toimija-asema. Oma elämä ei ollut enää oman itsen hallinnassa. Koettiin, että omassa perheessä tapahtuu asioita, joihin ei ollut itse mahdollisuutta vaikuttaa. Asiat olivat niin suuria, että ei ollut keinoja eikä voimavaroja niiden muuttamiseen. Tilannetta ei kuitenkaan hyväksytty, mutta ei tiedetty, mitä olisi tehtävissä.

Pärjäämisen puhetapa

Pärjäämisen puhetapa sisältää ne kohdat haastateltavien puheista, joissa he kertovat, miten he ovat selvinneet uusperheessä. Minkälaisia tapoja ja keinoja heillä on käytettävissään ja miten he suhtautuvat, jotta asiat sujuisivat?

Näyte 56. (Äitipuoli)

– Niin tota ja sitten, jos siin on nää nää sisarukset, sisaruspuolet, siis kahden perheen lapset, ni sitte ne rupee kato vahtii sitä, et lellitääks jotakuta. Pääseeks joku helpommalla ja ollaanks tässä tasapuolisii ja se kestää mun kokemuksen mukaan ni aika kauan. Sit ku ne jossain vaihees tajuu, ni siinä vaiheessa on yleensä tullu nää meidän perheen niin kun tavat, rutiinit (2) nimenomaan positiivisella tavalla

rutinoitu. Ni sit ne rentoutuu, sit se pyörii, ni et vaik kysytään, et ai kenen vuoro roskis on tää, ai et kenen vuoro viedä (3) mut se on hirveen tärkeätä, tasapuolisuus lasten kesken.

Perheen yhteiset tavat, jotka ovat muuttuneet jo rutiiniksi, auttavat toimeen tulemistä. Haastateltava faktualisoi asian kokemuksen kautta ja sanoo, että lapset tarkkailevat, kohdellaanko heitä tasapuolisesti ja ”kestää mun kokemuksen mukaan ni aika kauan.” Näytteestä tulee ilmi, että sopeutuminen ja rutiinien muodostuminen ei tapahdu hetkessä, vaan siihen tarvitaan aikaa. Kun riittävästi aikaa on kulunut, ja on oltu tasapuolisia lapsia kohtaan, asiat alkavat sujua omalla painollaan.

Näyte 57. (Äitipuoli)

– Ja sit tunteilleen ei voi mitään, ennen kuin pikkuhiljaa (2). Pikkuhiljaa niin ku edetään eteenpäin. Et mä luulen, et aika on näis jutuis semmonen kauheen tärkeä elementti, et kun hyvin käy (2) ni ajan kanssa (2), ajan kanssa tää muokkautuu (2) ja siihen liittyy muun muassa se, että syntyy se se tunneside siihen lapseen (2).

Edellä olevassa näytteessä äitipuoli toteaa, että ”tunteilleen ei voi mitään”. Tässä palataan siihen, että äitipuolen tulisi rakastaa lapsipuoltaan välittömästi (ks. luku 2.3), mutta tunteet ovat asia, joita ei voi järjellä kahlita. Järkevä aikuinen osaa kyllä kohdella lasta oikein, mutta tunteita ei voi pakottaa. Yhteiselämä etenee vähitellen eteenpäin. Tärkeää on antaa ajan kulua, ja jos hyvin käy, mukautuminen tapahtuu. Kaikki asiat eivät ole oman itsen hallinnassa. Tunneside lapseen syntyy myös ajan kuluessa. Tunnesiteen muodostuminen on yksi haaveissa oleva asia.

Näyte 58. (Äitipuoli)

– Tää on niin ku vastavuorosuutta, et et ihan niin ku karkeesti sanoen, tää ei oo loppuun asti ajateltu asia, mut karkeesti sanoen, et ku mä oon niin ku yritän opetella tulee toimeen sun lasten kanssa ja oleen niille kiva, niin sä vastavuorosesti olet mun lasten kanssa (itkee). Hommahan ei välttämättä mee näin, mutta kyllä siinä ihan oikeesti, just täl hetkel tulee olo, et siin oikeesti myös tämmöst vaihtokauppajuttu. Että kun tota, kun mä oon näin, ni sä oot sit noille näin ja sitten pikkuhiljaa ensin lähdetään tältä tasolt ja pikkuhiljaa siit alkaa tulla totta (2). Niist tule oikeesti mulle ihmissuhteita ja niist tulee oikeesti mun perheen lapsia ja ja meist tulee oikeesti niinku kokonaisuus (2). Mut se vie aikaa, koska koska tota niin sanottu ni se tutustumine ja se kaikki vie aikaa (...) Meiän kummankaan sukulaiset, saati expuolisot, ei oo niinku tehny jäynää tässä, vaan ne on niin ku mun exäni on antanut meiän olla rauhassa (2) ja Karin ex on ilmeisesti, todennäköisesti munkin ex, on myös tyytyväinen, vaik se ei oo sitä sillei ilmassu, mutta (...) mut jos ois käyny huonosti, ni ne ois koko ajan panemassa kapuloita rattaisiin ja soittelemassa kouluihin, että ja ja tällästä ja sit ois vielä tää puoli tapeltavana, mut ei oo ollu sitä, et meil on ollu niin ku rauha (3) kasvaa ajan kanssa (2) perheeksi.

Haastateltava puhuu itkien siitä, miten ”yritän opetella tulee toimeen sun lasten kanssa ja oleen niille kiva, niin sä vastavuorosesti olet mun lasten kanssa.” Asian julmuus tulee esille siinä, että on törmätty tosiasiaan. Me emme automaattisesti

rakasta toistemme lapsia, vaan yritämme olla ”kivoja” ja tulla toimeen, jotta toinenkin olisi ”kiva” minun lapsilleni. Välittäminen ei synny itsestään. Itku myös viestittää siitä, että asioiden sanominen näin raa’asti ääneen on vaikeaa. Jokainen haluaisi sanoa, että me kaikki välitämme toisistamme. Tavoitteena on, että vähitellen ”niist tulee oikeesti mulle ihmissuhteita ja niist tulee oikeesti mun perheen lapsia ja meist tulee oikeesti niinku kokonaisuus.” Perheeseen kuuluu ”oikea” väittäminen ja ”oikeat” ihmissuhteet. Riittävää ei ole se, että vain yritetään opetella tulemaan toimeen, vaan halutaan myös ”aitoja” ihmissuhteita. Meille on selvää, että ”oikeassa” perheessä on ”aitoja” ihmissuhteita ja ”oikea” perhe on kokonaisuus. Näytteestä heijastuu ajatus siitä, että niin kauan kun meillä ei ole läheisiä ihmissuhteita, me emme voi olla kokonaisuus ja me olemme jotenkin vajaita. Suhteiden muodostuminen tarvitsee paljon aikaa.

Taka-alalla häälyy koko ajan ajatus siitä, millainen oikea perhe olisi. Niin kuin Harinen (1998) toteaa, elämä on ideaalin ja todellisuuden välistä tasapainoteltua. ”Keskeisen ja oikean mallin määrittelylle ja peilin kokemukselle näyttää yhä muodostavan ydinperhe”. (Harinen 1998, 99–101.)

Monia vanhemmuuteen liittyviä asioita on uusperheen uudella vanhemmalakin mahdollisuus toteuttaa, mutta rakkaus lapsiin on sellaista, mikä syvimmillään nähdään mahdolliseksi vain biologisille vanhemmille. Se, että uusi vanhempi ei tunne rakkautta lapsipuoliaan kohtaan, määrittellään inhimilliseksi ja realistiseksi. Rakkauden saavuttaminen nähdään lähes mahdottomaksi asiaksi, jota ei edes kannata tavoitella. On mahdollista välittää ja jollain lailla rakastaa kumppanin lasta, mutta ei samoin kuin oikea biologinen vanhempi. Pyrkimyksen vanhemmuuden toteuttamiseen enenevässä määrin on kuitenkin katsottu kuuluvan uusvanhemmuuteen. (Ritala-Koskinen 1993, 133–135.) Pohdittavaksi jää kuitenkin, onko biologisen vanhemmuuden aseman korostaminen myös jonkinlaista puolustusta omille ristiriitaisille tunteille (ks. riittämättömyyden puhe-tapa s. 100).

Toinen merkittävä seikka suhteessa pärjäämiseen on sukulaisten, ystävien ja ex-puolisoiden asenne. Haastateltava kertoo, että ex-puolisot eivät ole tehneet ”jäynää”, ja niinpä uusperheessä on saanut olla rauhassa. Lause: ”jos ois käynyt huonosti” kertoo siitä, että asiat voisivat olla toisinkin. Äitipuoli ei kuitenkaan laske omaksi ja miehensä ansioksi nyt vallitsevaa asian tilaa, vaan tuo julki, että heidän ei ole tarvinnut riidellä entisten puolisoiden kanssa. Tästä näytteestä tulee selvästi ilmi, että uusperheen ulkopuolisilla ihmisillä ja heidän suhtautumisellaan uusperheeseen on suuri merkitys. Näytteen viimeinen lause sisältää paljon taukoja ja kertoo siitä, että perheeksi ei tultu silloin, kun kaksi aikuista perusti uuden perheen, vaan uusperheeksi kasvetaan. Perheeksi kasvamisen ehtoina nähdään aika ja rauha. Yhdeksi perheeksi tuleminen ei tapahdu hetkessä eikä se ole itsestään selvä asia, vaan ”jos ois käynyt huonosti” tilanne voisi olla tänään toinen.

Oleellista uusperheen kannalta on, minkälaiset suhteet eronneilla vanhemmilla on eron jälkeen ja minkälaiset välit lapsilla on muualla asuvaan vanhempaansa. Jos eronneet jatkavat riitelyä, on elämä epämiellyttävää kaikille ja eritoten lapsille. (Santrock & Sitterle 1987, 287.)

Näyte 59. (Äitipuoli)

– Et mä kuitenki uskon tässä vuosien varrella, kun meillä on tätä (2). Me ollaan pidetty niin ku meiän säännöt (3) samanlaisena ja meiän elämä samanlaisena ja me ei oo lähetty mitenkään kilpailemaan missään asiassa, niin ku materiaalitasolla tai muuten. Niin ni kyl se jotenki tuottanut tulost, että et nyt tää vanhempi poika, ku hänel on jotain ongelmii ni (2) murheita ni hän tulee kyl isän kans juttelemaan joitain keskusteluja (2) ja pitkiäkin.

Ajan merkitys tulee selväksi tästäkin näytteestä. ”Vuosien varrella” on pidetty kodin rutiinit ja tavat, ja se tuottaa tulosta, sillä vanhin poika (etälapsi) tulee ongelmissaan ja murheissaan isänsä luokse. Onnistumiseksi katsotaan, että lapset vaikeissa asioissa turvaavat uusperheen aikuisiin. Perheeseen kuuluvat siis oleellisenä osana lapset.

Keskeiseksi päämääräksi näyttäytyy normaalin perheen ideaali, jota kohti uusperheen on ponnisteltava. Tavoitteena on saavuttaa perheenjäsenten välinen luottamus, tasa-arvoisuus, läheisyys sekä avoin ja luonteva suhtautuminen toisiin. Uusperheen perheys tarkentuu ennen kaikkea yhteenkuuluvuuden tunteeksi ja yhteiseksi toimintasäännöiksi. Merkitsevä on, että perheenä elämiseen liittyvät kulttuuriset säännöt näyttävät edellyttävän uusperheeltä samanlaista kiinteyttä, joka sisältyy ideaaliin ensimmäisen avioliiton ydinperheestä. Uusperheen perheys ei siis tule itsestään, vaan se vaatii erityistä työtä. (Ritala-Koskinen 1993, 157–159.)

Pärjäämiseen vaikuttaa myös oma suhtautuminen, kuten näytteestä 60 selviää. Haastateltava sanoo pärjäävänsä hyvin, koska hänen työn takia joutunut selvittämään asioita. Toinen pärjäämisen tapa on, että ajattelee asioita ex-puolisoiden kannalta ja ymmärtää heitä. Pärjäämiseen liittyy yritys tulla toimeen molempien kanssa.

Näyte 60. (Isäpuoli)

– Mä väittäisin, että mä pärjään (2) siinä hyvin, koska mä oon sitä joutunut työni puolestankin tekemään. Olemaan ihmisten kanssa tekemisissä ja selvittämään kaikenlaisii asioita, ja nähny kaiken näkösi asioita, vaikka kuinka paljon. Että mä niin ku kokisin, että multa löytyy ymmärtämystä sekä. Koska mä ajattelen asioita niin ku sillä lailla, että mitä, jos mä ite olisin niin ku tämä puoliso, taikka tämä puoliso. Mä yritän sitten siinä tulla molempien kanssa toimeen (naurua).

Näyte 61. (Isäpuoli)

– *Mut nyt sä katot, että kun hän (entinen puoliso) meni uudelleen naimisiin, niin tilanne on tasapainottunut?*

– Tasapainottunut joo (2) tuota (3) siit ei koskaan oikeestaan puhuttu. Mä en oo koskaan puhunut tästä hänen kanssaan, keskenään miten tää asia on mennyt tällä tavalla. Mä luulen, että se vielä menee paljon sinne tiedostomattomalle puolelle tää hyvän ja huonon tuulen ja tämmöset tämmöset syylliset liittyvät asiat, että että tota siin ei oo hirveesti analyysiä mukana

– *Ja sulla on nyt se kokemus, että nyt sua ei syyllistetäkään, tasavertainen?*

– No se johtu varmaan siitä myöskin, et kyllä mä itekin oon niin ku (2) sillä tavalla vahvemmallalla myöskin, että mä en, mä en provosoidu, vaan tota (2) nää on sellasia luonnejuttuja kanssa, et tota jotkut ihmiset on herkkiä sille, et syyllisyyden tunteelle ja mä olen ollut ja vähemmän enää nähdäkseni.

Selviytymiseen on vaikuttanut myös entisen puolison uudelleen avioituminen (näyte 61). Enää ei etsitä syyllistä. Nyt haastateltava tuntee olevansa vahvempi, siten ettei hän enää provosoidu eikä itse enää ole niin herkkä syyllisyyden tunteelle kuin ennen.

Pärjäämisen puhetavassa isä- ja äitipuolille rakentuu selviytyjän toimija-asema. Asiat ovat olleet hankalia ja voivat olla sitä yhä, mutta ajan kanssa niistä on yhdessä selvitty, tullaan selviytymään ja voidaan kasvaa perheeksi

Riittämättömyyden puhetapa

Riittämättömyyden puhetavassa liikutaan tunteiden maailmassa. Omaan itseen kohdistuu odotuksia, joiden täyttäminen ei ole helppoa. Puhetavassa ovat ne haastattelujen kohdat, joissa kerrotaan tunteista, joita isä- ja äitipuolena oleminen haastateltavissa herättää.

Näyte 62. (Äitipuoli)

– Et mul on niinku selkeesti (2), meidän, mun ja mun lasten välil meil on selkeesti rakkaus (4). Vaik mä huudan niille kuin (itkee), ni ne tietää, et mä rakastan (2), mut en mä sillei rakasta Jennii (itkee) (3). Mä haluun, pikkuhiljaa. Täst on jotenki hirveen huono olo (2). Mä oon ruvennu pikkuhiljaa tietysti (2) tykkäämään siitä (2). Se on kauheeta, ku sil oli se hirvittävä rakkauden nälkä ja sit mul oli semmonen olo, et välil mä olin niinku aivan hirveen ärsyyntyny siihen, koska koska mä rasitti se, et se roikkuu mussa. Siis mua väsytti se, et et mua siis tukehdutti, sanotaan mua tukehdutti se, et se roikkuu mussa koko ajan. Et ku mä pysähdyin tähän seisomaan, ni se tarras tosta kiinni ja sit se oli se oli vaan niin ku loputtomiin ja se on se on se on niin ku, se on niin ku jotenkin hirveen hankala, joka on lievä sana, se ristiriita, et se sä näet sen lapsen tarpeen * ja sit sul ei, sä et pysty vastaa siihen*. Sä et pysty vastaa siihen niin ku ajallisesti. Sä et pysty vastaa siihen sillein niin kun (2) et mikä olis vastakohta, et ei alkaisi tukehtuu, et jossain vaiheessa tulee ja sit sä et pysty vastaa niihin tunteisiin, koska sulla ei oo sitä rakkautta. Se on täysin vieras lapsi, kun se tulee tähän ja tota omien lasten kohalla on se just se, ett nehän on *rakkaita*.

Näytteessä äitipuoli tuo esille, että hänen ja hänen omien lastensa välillä on rakkaus. Se, että samaa rakkautta ei ole lapsipuolta kohtaan, saa haastateltavan itkemään. Jos tätä rakkautta ei ole, on ilkeä äitipuoli. Koska rakkautta ei ole, voi itsekin huonosti. Ristiriitaa aiheutti, että äitipuoli näkee ”lapsen tarpeen” ja ”rakkauden nälän”, mutta tämä ”väsytti”, ”rasitti” ja ”tukehdutti”, koska äitipuolen kokemus oli, ettei hän pysty siihen vastaamaan. Lause kertoo, että jossakin taustalla on ajatus, että äitipuolen pitäisi kyetä vastaamaan lapsen tarpeeseen. Tätä pahaa oloa pyritään selittämään ja ymmärtämään sillä, että lapsipuoli tullessaan

uusperheeseen on äitipuolelle täysin vieras. Samalla annetaan selitys sille, miksi rakkautta ei voi ollakaan.

Samanlaista rakkautta kuin biologinen vanhempi osoittaa lapsilleen on mahdotonta osoittaa lapsipuolilleen. Aiemmin on jo tullut esille, että tähän ei edes pyritä, koska se katsotaan mahdottomaksi toteuttaa. Herää kuitenkin kysymys, käytetäänkö biologiaa pohjana jonkinasteisen lasten lajittelun legitimoijana uusperheessä? (Ritala-Koskinen 1993, 145–146.)

Näyte 63. (Äitipuoli)

– Tää on kuitenkin semmonen yks tapa elää (2), yks paikka elää (3) *mikä tota on kamalan iso asia (3) (itkee), must tuntuu, et siin jotenki kipee ku on välil niin riittämätön*.

Kykenemättömyys vastata eteen tuleviin tarpeisiin saa äitipuolen kokemaan, ”et siin jotenki kipee ku välil on niin riittämätön.” Asiasta puhuttaessa heräävät vahvat tunteet. Uusperheessä eläminen on tapa elää, mutta ei niitä helpompia. Aivan kuin haastateltava hakisi jonkinlaista oikeutta elämäntavalleen, kun hän sanoo, että ”tää on kuitenkin semmonen yks tapa elää.” Edellä oleva lause voi kertoa siitä, että uusperhe on vieläkin kulttuurissamme niin uusi, että se ei ole perhemuotona vielä täysin hyväksytty.

Näyte 64. (Äitipuoli)

– Joka ilta mä mietin, et miten paha (2) äitipuoli (naurua). Et mus on nyt niin ku viikaa, et mä en pysty yrittää mitään (2) ja tulee semmonen si, et Tapiol on kestämist, et miks mä en pysty näit asioita riitelemättä (()). Miks mä tämmönen ja miks mä oon tommonen. Kyl se niin ku se oma (2), siihen omaan riittämättömyyteen törmää just tällä lailla niinku joka ainut päivä (2). Ja se ei oo mitään kivaa, kun jatkuvasti tulee semmonen olo, et ei osaa ja ei pysty eikä mitään niin ku.

Haakana (2001) toteaa, että nauru toimii vuorovaikutuskeinona, jonka avulla tunteita liitetään puheeseen. Naurulla on huumorin lisäksi muitakin tehtäviä vuorovaikutuksessa. Sillä voidaan merkitä puhetta arkaluontoiseksi tai sitä voidaan käyttää, kun halutaan ohittaa toisen puheen kriittisiä kohtia. (Haakana 2001, 136, 157.)

Näytteessä 64 nauru kertoo aiheeseen liittyvästä hämmennyksestä ja arkaluontoisuudesta. Vitsailtaan sillä, että on ”paha äitipuoli” ja samalla osoitetaan, että vaikeistakin asioista kyetään laskemaan leikkiä. Vaikeaan asiaan löytyy syy omasta itsestä, ajatellaan, että itsessä on jotain vikaa. Kokonaishallinnan vaatimus on kulttuurissamme varsin selkeä, ja jos asioita ei kykene hallitsemaan, on jotenkin epäonnistunut. Äitipuolet kokevat, että syy on heissä itsessään: ”ei osaa ja ei pysty eikä mitään.” Oman osaamattomuuden, riittämättömyyden ja kykenemättömyyden kanssa joutuu tekemisiin ”joka ainut päivä”.

Puutteellisuuden ja syyllisyyden tuntemukset ovat väistämättömiä, mikäli puhuja mieltää ristiriitaisuudet yksilöllisinä ominaisuuksina eikä niinkään kulttuurisina asioina (Suoninen 1992, 117). Esimerkiksi perheenäidit saattavat tilannettaan

pohtiessaan etsiä ristiriitaisuuksien syytä ”omasta itsestään” ja erityisesti omista heikkouksistaan, mistä useimmiten on tuloksena lamauttava syyllisyys. Sen osoittaminen, että kyse on kulttuurisista ristiriidoista, voi toimia terapeuttisena, jopa emansipatorisena. (Jokinen ym. 1993, 148.)

Näyte 65. (Isäpuoli)

– (...) Se ajatuksellinen, et sun täytyy myöskin uhrata omaa aikaa ja panosta ja ei ei niinku taloudellisia uhrauksia heitä kohtaan vaan muuta. Velvollisuutta, niin ku he ois omia poikia, että semmosia paineita oli ja nyt näissä pienissä yksittäisissä ja isommissa ei-yksittäisissä riidoissa myös mitä on käyty, ni niitten jäljiltä on tietysti tullu semmosta, että on pikkasen käyny sitä, että (2) se on niin ku ehkä tullu mun ja poikien väliin se on vähän sellanen pattitilanne. Et sitä on mietitty, et mitenköhän sitä pitäs purkaa, ku ne on nyt siinä iässä, että mun nyt, mun täytyy ottaa sitä kontaktia niihin kiivaasti, jos meinaan sitä enemmän koskaan ottaa. Tokihan meillä on hyvät välit ja me asutaan pääsääntöisesti samassa kodissa, että ei semmosia.

– *Mistä luulet, et tulee se tunne sulle, et sul täytyy olla vielä hyvemät välit. Et miksei tämä riitä?*

– Tota (2), no mä oon semmosen käsityksen saanu Ainolta (puoliso), että mulla pitäs olla heidän kanssa enemmän (3) toimintaa ja tota.

Näyte 66. (Isäpuoli)

– *Mitä sä luulet, et sulta odotetaan?*

– (3) no (6) tota ehkä odotetaan (2) jotain (6) sellasta (...) Tota (4) ehkä jotain isän korviketta tai jotain semmosta jonkinlaista semmosta vastinetta (3). Tai parempaa ku entinen isä ja (2) tai sitten jotakin tehdään tai (2)

– *Miltäs tommonen odotus tuntuu?*

– No (3) vaikeelta tuntuu välillä täyttää niitä (3). Varsinkin tulee näitä (()) ja sit se ei oikein. Sit huomaa siitä, et nyt ei oikein osannu oikee täyttää niitä odotuksia.

Näyte 67. (Isäpuoli)

– Ja sit toisaalta Katri (puoliso) syyllisti mua siitä, et mä en osaa toimia oikein Tuomaksen (lapsipuoli) kanssa (4). Niin se jollain lailla niin kun (2) aliarvioi (()) se oli aina kun tuli oli se pahaolo tai muuta ni sitä ni se niin ku sano, et hyi hyi hyi ei noin saa tehdä. Nyt sä saat kuulla (2) siinä mielessä.

Isäpuolilta odotettiin, että he uhrautuisivat ja laittaisivat omaa panostaan lapsipuolien kanssa tekemiseen ja toimimiseen. Isäpuoliin kohdistui odotuksia uudelta puolisolta, tai he asettivat itse itselleen odotuksia. Odotuksia ei koettu tulevan niinkään perheen ulkopuolelta, vaan enemmänkin perheenjäseniltä. Mielenkiin-

toista on, että haastatellut isäpuolet eivät kertaakaan maininneet sanaa rakkaus, kun puhuttiin lapsipuolista. Isäpuolet eivät kokeneet odotusta, että heidän tulisi rakastaa lapsipuoliaan. Isäpuolet kertoivat, että puolisolta tulleita odotuksia ei oikein kyetty täyttämään. Ei oikein tiedetty oltiinko isä vai isäpuoli.

Näyte 68. (Isäpuoli)

– *Tota mikä sun suhteesi on tähän lapsipuoleen? Miten kuvailisit?*

– Se on tota semmonen suuri aaltoliike (2). Meil on hyviä aikoi, meil on huonoja aikoi. Tänä päivänä ehkä enemmän huonoja aikoja se ehkä johtuu siitä, että mä en osaa oikein. Siin on, tottakai mä oon aikuinen ihminen. Sit mä oon siinä mielessä niin ku en lähde siihen asiaan, että tota vaikka se onkii murrosikänen, mun pitäs kuitenkin pystyy näkemään sieltä takaa se lapsi eikä hän on semmonen. Ehkä se johtuu siitä, että meil on aika paljon siinä, että olenko isäpuoli vai isä vaikuttaa isäpuoleni kuitenkin se hänen mielessä sitä ei ole.

Isä- ja äitipuolet syyttivät itseään siitä, etteivät osaa ja kykene, jolloin tästä puhe-
tavasta rakentuu selvästi **avuttoman** toimija-asema. Vaikka kuinka yritettiin, ei
oikein onnistuttu, eikä myöskään tiedetty, miksi perhe-elämä ei toiminut niin kuin
olisi haluttu.

Taulukkoon 5. on koottu aineistosta nimetyt puhettavat ja niistä rakentuvat toi-
mija-asemat. Taulukossa on ensin mainittu äitipuolten puhettavat ja toimija-ase-
mat, koska analysoin ne ennen isäpuolten haastatteluja. Isäpuolten kohdalla X=
sama puhetapa/toimija-asema kuin äitipuolella. – = kyseistä puhetapaa/toimija-
asemaa ei ollut.

Taulukko 5. Puhetavat ja niistä rakentuvat toimija-asetat

	Puhetavat		Toimija-asetat	
	Äitipuolet	Isäpuolet	Äitipuolet	Isäpuolet
Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden puhetavat	Familistinen	x	Perheen äidin roolin noudattaja	Perheen toinen aikuinen
	Individualistinen	–	Valintoja tekevä subjekti	–
Katsomukselliset puhetavat	Fatalistinen	x	Alistuja	x
	Humanistinen	x	Vilpitön puhuja, kuuntelija ja ymmärtäjä	x
	Idealistinen	x	Haaveilija tai toiveajattelijä	x
	Realistinen	x	Kokemukseen perustaja	x
Elämän hallinnan puhetavat	Moraalinen	x	Vastuullinen aikuinen	x
	Hallitsemattomuuden	x	Voimaton ajautuja	x
	Pärjäämisen	x	Selviytyjä	x
	Riittämättömyyden	x	Avuton	x

Eri puhetavat jaottelin kolmeen, koska nimeämäni puhetavat olivat eritasoisia. Edellä olevassa taulukossa yleisimmät puhetavat muodostuivat yhteisöllisyyden ja yksityisyyden puhetavoista. Näissä mielenkiintoista on, että familistisen puhetavan toimija-asetat rakentuivat isä- ja äitipuolilla erilaisiksi. Äitipuolet yrittivät enemmänkin toimia niin kuin perheenäiti toimii, mutta isäpuolet lähtivät liikkeelle perheen toisen aikuisen toimija-asetasta. Individualistinen puhetapa oli äitipuolilla voimakkaasti esillä ja se liittyi lasten ja kodin hoitoon sekä omaan jaksamiseen. Vaikka toimija-asetaksi äitipuolille rakentuikin valintoja tekevän subjektin asema, ei voi välttyä ajatukselta, että valintojen mahdollisuudet olivat kuitenkin rajatut. Isäpuolilla ei tässä yhteydessä kyseistä puhetapaa ollut. Se ei tarkoita sitä, ettei heillä olisi saattanut olla individualistista perhekäsitystä, mutta puhuttaessa omasta olemisesta he eivät tuoneet esille esimerkiksi tarvetta omalle ajalle. Tästä voidaan joko päätellä, että heillä ei ollut tarvetta omalle ajalle niin kuin äitipuolilla oli tai että heillä oli omaa aikaa riittävästi, jolloin se ei edes tullut puheeksi.

Katsomuksellisissa puhetavoissa fatalistista puhetapaa esiintyi ainoastaan silloin, kun puhuttiin luonteiden pysyvyydestä. Kukaan haastateltava ei tuonut esille esimerkiksi ajatusta kohtalosta, jolle ei voisi mitään. Luonteet olivat jotakin niin

pysyvää ja tilanteesta riippumattonta, että niiden avulla selitettiin toisen ja oman itsen käyttäytymistä. Luonteiden erilaisuus näyttäytyi toimivan vuorovaikutuksen ylittämättömänä esteenä, joten toimija-asemaksi rakentui alistujan asema. Humanistinen, ymmärtävä puhetapa oli sekä miehillä että naisilla hyvin yleinen. Kaikkea asioita koetettiin ymmärtää erilaisten menneisyyteen ja nykyisyyteen liittyvien asioiden kautta. Erityisesti tuli ymmärtää lapsipuolia ja heidän tilannettaan. Paljon oli ymmärrystä ja huolta siitä, miten lapsipuolten kokema vanhempien avioero vaikutti lapsipuoliin ja heidän käyttäytymiseensä ja sopeutumiseensa uusperheeseen. Mielenkiintoista on myös, että kukaan haastateltavista ei puhunut siitä, miten haastateltavan oma avioero oli vaikuttanut hänen omiin lapsiin, vaikka kolmelta haastateltavalla oli lapsia edellisestä liitosta. On tosin huomioitava, että haastattelujen lähtökohtana oli puhua isä- ja äitipuolena olemisesta uusperheessä eikä niinkään isänä ja äitinä olemisesta uusperheessä, vaikka tätäkin aihetta tosin aina sivuttiin. Romanttinen puhetapa toi esille odotuksen ja toiveen kiinteästä perheestä, jossa asioita tehdään yhdessä ja perheenjäsenten välillä vallitsee lämmin suhde. Tämä osoittautui tavoitteeksi sekä isä- että äitipuolilla, ja ajan myötä siihen uskottiin myös jollain tasolla päästävän. Realistinen puhetapa toi kuitenkin varsin selvästi esille uusperheen elämisen ”reunaehdot”. Kokemuksen kautta oli ymmärretty, että uusperhe toimii toisin kuin ydinperhe ja että joihinkin asioihin on vain yritettävä sopeutua.

Elämänhallinta nousi eri puhetavoissa vahvasti esille. Moraalisen puhettavan mukaan haluttiin toimia niin kuin olisi oikein ja lasten edun mukaista, mutta samanaikaisesti hallitsemattomuuden puhetapa toi esille, että omaan perheeseen ja omaan toimintaan vaikuttivat monet ulkoiset tekijät, joten aina ei oltu varmoja, toteutuuko lapsen etu. Koettiin voimattomuutta ulkoisten tekijöiden edessä, ja koska omat vaikutusmahdollisuudet koettiin rajoitetuiksi, haastateltaville rakentui voimattoman ajautujan toimija-asema. Joissakin asioissa kuitenkin kyettiin ja opittiin toimimaan, mikä tuli esille pärjäämisen puhetavassa. Tärkeinä asioina pidettiin, että kotona perheen kesken asioista sovittiin ja keskusteltiin, yhteisesti sovitut tavat ja rutiinit toivat perhe-elämään selkeyttä ja ajan kanssa hyvä suhde lapsipuoliin antoi tunteen onnistumisesta. Selviytymisen toimija-asema rakentui vasta ajan kuluessa, kun oli mahdollisuus katsoa uusperhe-elämää hiukan taaksepäin ja nähdä, mihin oli alkuvaikeuksien jälkeen päästy. Riittämättömyyden puhetavasta tuli kuitenkin esille, että odotuksiin, omiin tai muualta tullessiin, ei ollut kyetty vastaamaan. Toisin olisi ehkä jossain asioissa haluttu toimia, mutta tilanteet, toiset henkilöt ja omat voimavarat asettivat omalle toimimiselle rajoituksia.

Keskeiseksi puhetavoissa nousi perheen arvostaminen ja lapsen edun ajatteleminen. Mahdollisuutena uusperheessä näyttäytyisivät rakentuvan vastuullisen aikuisen ja perheen toisen aikuisen toimija-asemat ja vaarana ovat avuttoman ja voimattoman ajautujan toimija-asemat.

5.2 Kontrolliodotukset isä- ja äitipuolen toimintaa säätelevinä tekijöinä

Tässä luvussa tarkastelen isä- ja äitipuolten puheesta niitä kohtia, joissa tulevat esille heidän omaan toimintaansa vaikuttavat tekijät. Tarkoituksena on selvittää, miten isä- ja äitipuolet puheessaan arvottavat kuvaamiaan asioita, minkälaisia kannanottoja he näistä esittävät ja minkälaisia perusteluja he kannanotoille antavat. Lähestyn kysymystä käyttäen apuna kontrolliodotuksen käsitettä ja pohjaan tarkasteluni Vesalan (1990, 1992, 1996) kontrollipremissejä ja yrittäjyyttä käsitteleviin tutkimuksiin. Tarkastelun varsinainen kohde on isä- ja äitipuolten kontrollipremissit eli heidän haastattelupuheessaan ilmentämänsä perusoletukset välineellisen tavoittelun kontrollista, eli mitkä tekijät ovat heidän oletuksensa mukaan vaikuttamassa heidän toimintaansa. Sillä, mitä toiminnalla varsinaisesti tavoitellaan, ei ole tässä tutkimuksessa merkitystä, enkä sitä suoraan haastatelta-vilta kysynykään. Toiminnan tavoitteena voisi olla haastattelupuheiden perusteella esimerkiksi perheen hyvinvointi tai perheen yhtenäisyyden saavuttaminen. Kontrollilla tarkoitan tässä yleisesti sitä, että jokin tai jotkut tekijät vaikuttavat tai säätelevät isä- ja äitipuolten toimintaa.

Vesala (1990) on tulkinut Rotterin (1966) esittämää käsitettä kontrolliodotuksista (locus of control) Batesonin (1972) oppimisteorian näkökulmasta. Kontrolliodotuksen käsite on osa Rotterin (1966) sosiaalisen oppimisen teoriaa. Teorian lähtökohdat ovat hullilaisessa behavioristisessa oppimispsykologiassa, mutta teorian behavioristinen näkemys on sijoitettu kognitiiviseen ja kentäteoreettiseen viitekehykseen. (Vesala 1990; 1992.)

Rotter tarkoittaa kontrolliodotuksella ihmisten oppimaa uskoa tai odotusta (opittu kognitio) siitä, missä heille itselleen tärkeiden tapahtumien kontrolli sijaitsee (Vesala 1990; 1992, 6). Rotter määrittelee kontrolliodotuksen seuraavasti (suomennos Vesalan 1992, 6):

”Kun henkilö havaitsee vahvistuksen seuraavan jotain hänen toimintaansa siten, että se ei ole täysin riippuva hänen toiminnastaan, niin meidän kulttuurisamme se tyypillisesti havaitaan onnen, sattuman tai kohtalon tulokseksi, toisten, vaikutusvaltaisten henkilöiden kontrolloimaksi, tai sen esiintyminen havaitaan ympäröivien voimien monimutkaisuuden vuoksi ennustamattomaksi. Kun henkilö tulkitsee tapahtuman tällä tavoin, kutsumme sitä uskoksi ulkoiseen kontrolliin. Jos henkilö havaitsee tapahtuman riippuvan omasta käyttäytymisestään, tai suhteellisen pysyvistä ominaisuuksista, kutsumme tätä uskoksi sisäiseen kontrolliin.” (Rotter 1966,1.)

Batesonilaisessa näkökulmassa korostuu oppimisen tilannesidonaisuus. Oppiminen tapahtuu aina jonkin kontekstin yhteydessä ja samalla yksilö oppii tuota kontekstia koskevia oletuksia. Yksilön tilanteeseen liittämät oletukset taas toimivat hänen mielessään kontekstina, johon sijoittaa yksittäisiä tapahtumia ja asioita. Konteksti toimii siis informaation ja merkitysten muovaajana. (Bateson 1972; Vesala 1992.) Yksittäisten reaktioiden oppiminen on Batesonin mukaan I-tason oppimista. ja kontekstia koskevien oletusten oppiminen on II-tason oppimista eli oppimaan oppimista. (Bateson 1972, 167–172, 292–301.) Yksilöä ja hänen ympäristöään koskevat oletukset (II-tason oppiminen) omasta itsestä, toisista ihmisistä,

ihmisten luonteesta, ihmissuhteista, elämästä jne. voivat olla varsin abstrakteja (Bateson 1972, 172–176, 292–306, vrt. Vesala 1990).

Vesala (1990) väittää, että kontrolliodotuksilla ei voida tarkoittaa vain ärsykkeen ja reaktion välistä riippuvuutta. Hänen mukaansa kontrolliodotuksilla tarkoitetaan oletuksia niistä tekijöistä, joista yksilö uskoo oman onnistumisensa tai epäonnistumisensa johtuvan. Yksilö voi uskoa, että syy on hänessä itsessään (sisäinen kontrolliodotus) tai että tapahtuman syy on hänen ulkopuolellaan (ulkoinen kontrolliodotus). Tällöin kontrolliodotukset ovat odotuksia, jotka kohdistuvat itsen ja ympäristön väliseen suhteeseen eli ovat oletuksia kontrolloivien tekijöiden sijainnista suhteessa itsen. (Vesala 1990, 61, 63, 85.)

Vesalan (1990) tulkinnan mukaan kontrolliodotus liittyy Batesonin (1972) käyttämään premissin käsitteeseen. Premissillä Bateson tarkoittaa niitä enemmän tai vähemmän tiedostamattomia uskomuksia maailmasta, jotka ovat määrittämässä henkilön tapaa havaita ja toimia maailmassa. Yksilön tapa toimia ja nähdä asioita ovat puolestaan määrittämässä hänen uskomuksiaan ja käsityksiään siitä, minkälainen maailma on. Sen lisäksi, että kontrolliodotukset kuvaavat yksilön itsensä ja ympäristön suhdetta, ne ovat myös samanaikaisesti ohjaamassa hänen havaitsemistaan, ajattelemistaan, tuntemistaan ja toimimistaan jollakin määrättyllä tavalla kyseisessä suhteessa. (Vesala 1990, 88.)

Oppimisen kontekstia ja metakontekstia koskevia oletuksia Bateson kutsuu ”premissiksi” tai ”etsintäkaavioiksi”. Henkilö valikoi tai etsii tilanteesta sellaisia tapahtumia, jotka sopivat hänen premissieihinsä, ja toisaalta tulkitsee tapahtumia näiden oletusten avulla ja siten ”sovittaa” havaintojaan premissieihinsä. Premisit toimivat sekä ”taustana”, jolloin niitä vasten havaitaan ja tulkitaan yksittäistä tapahtumaa että ”seulana”, jolla tapahtumia luokitellaan tai erotellaan toisistaan. Koska premissit ovat enemmän tai vähemmän tiedostamattomia, ”taustaan tai seulaan” ei normaalisti kyetä kiinnittämään huomiota. Premissien muuttaminen (II-tason oppiminen) on usein vaikeaa, sillä emme kykene aina tiedostamaan omia oletuksiamme. (Bateson 1972, 292–337 vrt. Vesala 1990, 1992.)

Rotter (1966) määrittelee kontrolliodotuksen kognitiivisesti. Se on yksilön oppima ja yksilön psyydessä vaikuttava odotus, joka koskee tapahtuman syyn sijaintia (Rotter 1966). Vesala (1992) toteaa, että vaikka Batesonin premissi-käsittekin voidaan tulkita kognitiivisesti, niin premissit eivät ole pelkästään yksilön sisäisiä tekijöitä, vaan ne ovat yksilön ja hänen ympäristönsä suhteessa ja vuorovaikutuksessa (Vesala 1992, Bateson 1972, 314.). Toisin sanoen yksilö on jotakin vain suhteessa joihinkin toisiin henkilöihin tai asioihin, ja niinpä premissit muotoutuvat ja validoituvat yksilön ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa (Bateson 1972, 297–301. vrt. Vesala 1990, 14–16).

Premissien vuorovaikutuksellisuuden takia ne ovat yhteydessä konflikteihin. Batesonin kaksoissidoksen käsite kuvaa vuorovaikutussuhdetta, jossa toinen osapuoli lähettää keskenään ristiriitaisia viestejä ja kieltää kommentoimasta ristiriitaa. Tällöin viestejä vastaanottavan osapuolen oppima premissi ristiriidan ratkaisemattomuudesta ei ole ainoastaan hänen mielessään, vaan se on myös yhtäläillä kyseisessä kommunikaatiosuhteessa. (Bateson 1972, 201–227, 271–278.) Näytteessä 69 äitipuoli kuvaa itsensä ja lapsen äidin suhdetta. Näytteestä tulee hyvin esille Batesonin kaksoissidoksen käsite. Äitipuoli kelpasi hoitamaan lasta, mutta

hoitoon ei kuitenkaan oltu tyytyväisiä ja kuitenkin lapsen äiti ei hyväksynyt äitipuolta lapsen hoitajana. Tilanne kärjistyi niin, että lapsen äiti epäili, ettei lapselle annettu ”edes ruokaa” ja asiaa käsiteltiin sosiaalitoimistossa. Äitipuoli ei kuitenkaan saanut tulla itse paikalle ja hän toteaa: ”Elikkä mul ei ollu niin ku mitään mahdollisuuksia edes niin ku kertoo omaa näkemystä siitä.”

Näyte 69. (Äitipuoli)

– Et mä kelpasin kyl niinku lapsen hoitajaks. Toisaalta mä en kelvannut hänelle. Hän ei hyväksy sitä yhtään, että mä hoidin Annaa. Mä en saanut kuljettaa Annaa mihinkään. Kaiken päälle niin ku nousi hirveä huuto ja meteli ja se oli ihan kauheeta, kaikki mitä mä tein. Mut silti hän oli aina lykkäämässä niin ku Annaa meille (2). Ja sit jossain vaiheessa, ku se viel meni niin ku (2), se ol se ääripää, niin se sitten, hän nosti hirveen metelin, et mä en anna Annalle edes ruokaa ja suurin piirtein kiusaan ja teen kaikki, kaikki maailman pahat (2) Annan kanssa. Ja tää vietiin ihan sosiaalitoimistoon. Ja mä oisin halunnu mennä sinne niin ku juttelemaan tästä asiasta. Hän kieltäyty tulemasta, jos mä olin paikalla elikkä. Elikä mul ei ollu niin ku mitään mahdollisuuksia edes niin ku kertoo omaa näkemystä siitä.

Yksilö kykenee muuttamaan omaa toimintaansa ja tavoitteitaan saamansa palautteen perusteella. Tilanteet ovat kuitenkin usein sellaisia, että yksilö ei ole yksin tavoittelemassa jotakin, vaan samanaikaisesti toiset ihmiset ovat myös omine tavoitteenasetteluineen vaikuttamassa tilanteeseen. Tällöin yksilön ja toisten välinen vuorovaikutus alkaa säännellä yksilön tavoittelua ja hänen oman tavoittelunsa sääntelyn osaksi tulee myös hänen itsensä ja toisten vuorovaikutuksen sääntely. (Vesala 1992, 14; ks. Bateson 1972, 399–439.) Edellä olleen näytteen äitipuoli jatkaa haastattelua kertomalla, että lopulta hän vetäytyi vuorovaikutuksesta lapsipuolen kanssa, koska ei löytänyt mitään muuta ratkaisua tilanteelle. Alun alkaen hän olisi halunnut ottaa lapsipuolen ihan samanlaiseksi perheenjäseneksi kuin muutkin olivat, mutta joutui myöhemmin luopumaan tavoitteestaan.

Tavoittelua kontrolloivina tekijöinä ovat esillä olleet vain sosiaaliset tekijät (yksilö ja toiset), mutta ihmiset voivat oppia premissejä myös muunlaisista tekijöistä, esimerkiksi luonnosta, sattumasta ja kohtalosta. (vrt. Bateson 1972, 426–439)

Vesala toteaa, että Rotterin kontrolliodotuksen käsitteessä on nähtävissä individualistinen yksilön oman kontrollin korostaminen. Siinä yksilö nähdään autonomisena ympäröivien tapahtumien kontrolloijana ja sisäinen kontrolliodotus nähdään tavoiteltavana ja arvokkaana sopeutumisen edistäjänä. Vastaavasti, jos oma toiminta nähdään ulkoapäin kontrolloiduksi, se tulkitaan helposti Rotterin kontrolliodotuksen käsityksessä epaadaptisuuteen ja kontrollin menetykseen liittyväksi. Vesala kuitenkin väittää, että käyttäytymisen adaptiivisuutta eri tilanteissa ei määritä se, onko tilanteen kontrolli riippuvainen itsestä vai ulkopuolisista tekijöistä. Yksilön usko siihen, että itse voi kontrolloida tilannetta, voi yhtä hyvin johtaa adaptiiviseen tai epaadaptiiviseen käyttäytymiseen. (Vesala 1990, 93–101; 1992, 3.)

Vesala toteaa, että Rotterin teoriassa on oletus joko uskosta sisäiseen tai uskosta ulkoiseen kontrolliin. Vesala kuitenkin jatkaa, että tämä on vain yksi mahdolli-

nen premissi. On myös mahdollista, että henkilö voi samanaikaisesti uskoa sekä omaan kontrolliin että ulkoiseen kontrolliin. Tällöin asioiden hallinta ja vastuu voivat jakautua samanaikaisesti sekä sisäisille että ulkoisille tekijöille. (Vesala 1990, 77–78.) Erityisesti näin on, jos kontrollitekijöiden välillä havaitaan vuorovaikutusta. Tästä ei kuitenkaan välttämättä seuraa, että kontrollin samanaikaista jakautumista sekä sisäisille että ulkoisille tekijöille jotenkin arvostettaisiin tai halettaisiin. (Vesala 1992, 15, 17.)

Rotter (1966) käyttää myös käsitettä ”liikkumisen vapaus”, jonka Vesala (1990, 62) on tulkinut eräänlaiseksi ”etsintäkaavaksi”, jonka avulla henkilö orientoituu tilanteeseen. Vesala (1990) tulkitsee Rotterin ”yleistyneiden” oletusten tarkoittavan ”jossain tilanteessa tehtyä ’yleistystä’ (deduktioita), jonka mukaan yksittäisten tapahtumien oletetaan jaksottuvan tietyn kaavan mukaisesti ja tietyllä tavalla sijaisvien tekijöiden oletetaan kontrolloivan oikean reaktion löytymistä tai löytymättömyyttä. Henkilö voi ’yleistää’ eli luokitaa jonkin tilanteen korkean tai alhaisen liikkumisen vapauden mukaiseksi, sisäisen tai ulkoisen kontrolliodotuksen meta-kontekstiin sijoittuvaksi kontekstiksi oli sitten kysymyksessä tuttu tai outo tilanne. Toisaalta henkilö voi myös luokitaa tilanteen uudelleen.” (Vesala 1990, 85.)

Tarkasteltaessa isä- ja äitipuolten puhetta edellä olevien käsitteiden kautta on selvää, että haastateltavilla on ollut ennen uusperhettä käsitys perheestä. Tämä käsitys on tullut jo lapsuuden perheestä ja mahdollisista edellisistä liitoista. Tätä voidaan pitää mielestäni ”yleistyneenä odotuksena”, joka on siirtynyt myös koskemaan uusperhettä. (ks. näyte 34 s. 81).

Sekä lapsuuden perheessään että edellisen liiton perheessään haastateltavat olivat oppineet tiettyjä perheen toimintatapoja. Näin ollen heillä oli kontrollipremissi siitä, että tässä uudessakin liitossa perheen sisäisistä asioista päättävät perheen aikuiset ja heidän kotinsa on yksityistä, omaa aluetta (ks. familistinen ja individualistinen puhetapa).

Ongelmaksi tuli kuitenkin, että koti, jota oli totuttu pitämään omana ja yksityisenä ja jonka uskottiin yhä olevan omaa ja yksityistä, olikin yllättäen kokemuksena tila, jossa koettiin, että ollaan tarkkailun alaisena ja osaksi jonkun toisen kontrollin vaikutuspiirissä. Koti ei enää näyttäytynytään entisenlaisena turvasatamana.

Epäonnistumisensa (alhainen liikkumisen vapaus) haastateltavat uskoivat johduvan omasta itsestään (näyte 70 ja näyte 64 s. 101), omasta tai toisen luonteesta (ks. fatalistinen puhetapa) tai itse tilanteesta (näyte 71).

Näyte 70. (Äitipuoli)

– Mut varmaan suurin syy on se, että *mä oon niin paha äitipuoli*.

Näyte 71. (Äitipuoli)

– Mä en missään nimessä voi syyttää lapsipuolta tästä. Mä en syytä siitä pelkästään itseäni vaan, mut enkä mä syytä pelkästään varmast sitä äitiäkään. Kaikki, koko tää kokonaisuus, on saanu aikaseks *tämmösen ku mitä nyt on*.

Toisten henkilöiden kontrolli voi tarkoittaa toisten yksilöiden, ryhmien tai yleensä sosiaaliseen ympäristöön liittyvien tekijöiden kontrollia (Vesala 1990, 80). Ennen seuraavan näytteen kohtaa äitipuoli on kertonut, että on yrittänyt rakastaa lapsipuoliaan ja kokee syyllisyyttä, koska ei siihen kykene. Äitipuoli jatkaa (näyte 72), että hänellä on sellainen ”taustaoletus”, että puolison lapsia kuuluisi rakastaa. Tarkemmin ei kyetä määrittelemään, mistä oletus tulee, mutta se on ”jonkun sanomaton”.

Näyte 72. (Äitipuoli)

– *Sul on kuiteskii täs koko ajan semmonen ajatus tai taustaoletus, et sun kuuluis rakastaa (lapsipuolia)?*

– Joo, joo.

– *Jostain tulee semmonen, et sult odotetaan, että sä rakastat sun miehes lapsia?*

– Joo. Joo semmonen taustaoletus tai semmonen (4). Moniin asioihin on niin kummul on joku semmonen, et asiat kuuluu tehdä noin, (...). Tai jonkun sanomaton, en mä tiedä mikä se on tämmönen ajatus.

Vesala esittää, että toisen henkilön kontrollia koskevan havainnon merkitys voi muuttua jos oletetaan, että toisen henkilön kontrolliin vaikuttaa esimerkiksi yhteiskunta. Vesala toteaa, että esimerkiksi poliisi havaitaan erilaiseksi ulkoiseksi kontrollitekijäksi kuin siviilihenkilö (Vesala 1990, 81). Isä- ja äitipuolille perheen ulkopuolisen aikuisen kontrolli perheen sisäisiin asioihin saa uuden ymmärryksen ja selityksen, kun otetaan huomioon, että kyseessä on lapsen biologinen vanhempi, joka on lapsen huoltaja. Kyseessä ei siis ole kuka tahansa perheen ulkopuolinen aikuinen. Lähtökohtaisesti hänellä katsotaan myös olevan oikeus kontrolliin lapsen edun kannalta. Ongelmallista on se, missä määrin kontrollin katsotaan ulottuvan vain lapsiin. Ulkopuolisella kontrollilla kun oli vaikutusta koko perheen elämään. Kontrollin ”laajuus ja rajat” olivat kaikille epäselviä, koska ei ole olemassa normeja tai sopimuksia siitä, mitkä asiat kuuluvat yhteishuoltajuuden mukanaan tuoman kontrollin piiriin.

Jotta voisi tietää oman tehtävänsä ja miten tulee toimia, tulee normien olla yhteisesti hyväksytyjä. Tällä tarkoitetaan, että yhteisössä on jotenkin määritelty, miten tulee käyttäytyä ja nämä määrittelyt tunnistetaan ja tunnustetaan oikeiksi. (Myllyniemi 1989, 9). Tällaista määrittelyä yhteisistä hyväksytyistä normeista ei uusperheeseen liittyen ole tehty.

Sosiaalinen konteksti on otettava huomioon isä- ja äitipuolien omaan toimintaan vaikuttavana tekijänä. Myös isä- ja äitipuolet ovat tietoisia useiden sosiaalisten tekijöiden vaikutuksesta omaan toimintaansa. He myös arvottavat toisten henkilöiden kontrollia suhteessa omaan tavoitteluunsa ja kontrolliinsa. Isä- ja äitipuolet argumentoivat ja käyvät rajanvetoa siitä, onko toisten henkilöiden kontrolli tuki vai uhka omalle kontrollille. Heidän kannaltaan toisten henkilöiden kontrolli sinänsä on itsestään selvä. Kuitenkaan isä- ja äitipuolten usko sekä itsen että toisten henkilöiden kontrolliin ei tarkoita, että he myös haluavat ja hyväksyvät

molempien kontrollin. Olennainen kysymys on, minkälaista näiden ulkoisten tekijöiden kontrolli on ja minkälaisessa suhteessa se on omaan kontrolliin. Kaikki haastateltavat kuvasivat oman toimintansa tärkeäksi tekijäksi uusperheen hyvinvoinnille. Nekin, jotka olivat jo jossakin määrin ”luovuttaneet” tai ”vetäytyneet” totesivat, että jos he vielä jaksaisivat, jotakin voisi vielä tehdä.

Haastateltavien puheista löytyi oletuksia useista erilaisista tekijöistä, jotka vaikuttavat heidän omaan toimintaansa ja siten esimerkiksi perheen hyvinvoinnin tavoitteluun ja siinä onnistumiseen. Oletuksia itsen kontrollin ulkopuolisista kontrollitekijöistä olivat isä- ja äitipuolilla sekä perheen sisäiset että perheen ulkopuoliset tekijät.

Perheen sisäisinä kontrollitekijöinä olivat:

- puoliso
- omat lapset
- lapsipuolet

Perheen ulkopuolisina kontrollitekijöinä olivat:

- entinen puoliso
- lapsipuolen toinen vanhempi
- sukulaiset
- kulttuuri
- yhteiskunnalliset tahot.

Kulttuurilla tarkoitettiin niitä odotuksia tai olettamuksia, joita yleisesti havaittiin. Tähän liittyi käsitys biologisten vanhempien ensisijaisesta paikasta lasten elämässä, myytti äidin rakkaudesta, myytti ilkeistä äitipuolista ja myytti siitä, että puolison lapsia voi rakastaa kuin omia lapsiaan. Yhteiskunnallisilla tekijöillä tarkoitetaan päivähoitoa, koulua, lastensuojelua, ammattiauttajia ja perhettä koskevaa lainsäädäntöä.

Näytteessä 73 äitipuoli kuvaa niitä eri tekijöitä, jotka vaikuttavat hänen toimintaansa. Hän mainitsee, että käsitys omasta paikasta on osaksi omia näkemyksiä ja tunteita, lapsuudessa opittuja asioita, yleisiä käyttäytymissääntöjä ja itseen kohdistettuja ”sanomattomia toiveita ja odotuksia”. Äitipuoli sitten tulkitsee niitä kaiken keskellä ja yrittää olla ”satuttamatta ketään”.

Näyte 73. (Äitipuoli)

– *Mä kysyin, et kuka se määrittelee, että sä oot sivustakatsojana kuitenkin tilanteessa, jossa sä oot keskellä johonkin. Jostainhan ne on suhun tullut?*

– Siis ne on varmaan niin ku, siin on tosi monta. Monest ne on ensinnäkin mun omia näkemyksiä ja tunteita. Ja niin ku mun lapsuuden kasvatuksesta ja niin kun mun malleista lähtösin. Ja sit ne on myöskin yhteiskunnan asettamia semmosia, jottain käyttäytymissääntöjä (3). Plus sitten, et ne on myöskin niin ku eksien ja kaikkien niitten ihmisten kohdistamia, sanattomia toiveita ja odotuksia, mitkä mä niinku tulkitseen sitten omalla tavallani. Että (3) siin se on semmonen summa.

– *Ja sä tulkitset siinä keskellä niitä?*

– Joo, joo

– *Yrittäen miettiä, et miten päin minä olen?*

– Niin. Yritä siinä sitten jotenkin olla satuttamatta ketään, se on niin ku se joo.

5.2.1 Ulkopuoliset kontrolliodotukset toiminnan tukena ja uhkana

Tässä luvussa tarkastelen, minkä merkityksen isä- ja äitipuolet antoivat ulkoiselle kontrollille, oliko se heille tukea vai uhkaa. Uhka ja tuki kuvaavat tässä isä- ja äitipuolten tapaa havaita tai tulkita jotain ulkopuolista kontrollitekijää, oman kontrollinsa, vaikutusmahdollisuuksiensa ja itsenäisyytensä kannalta. Jaottelu tukeen ja uhkaan kuvaa eri ulottuvuuksia, joilla isä- ja äitipuolet tulkitsevat ulkoisia kontrollitekijöitä.

Jaottelun tukeen ja uhkaan olen tehnyt haastatteluista tulkintani perusteella, koska tätä en haastateltavilta suoraan kysynyt. Seuraavassa esitän esimerkin tulkinastani. Jos sukulaisista puhuttiin, että he ovat hyväksyneet uusperheen ja ottaneet kaikki lapset tasavertaisina mukaan sukuun, tulkitsin sukulaisten merkityksen tueksi. Uhaksi tulkitsin jos taas sukulaisista todettiin, että he eivät huomioi kaikkia lapsia samalla tavalla ja puuttuvat perheen sisäisiin asioihin. Jokin ulkopuolinen kontrollitekijä saattoi merkitä sekä tukea että uhkaa tilanteesta ja henkilöstä riippuen. Useimmiten näin oli lapsipuolten kohdalla, joista joku isä- tai äitipuolen lapsipuolista saattoi merkitä tukea (jolloin hänellä oli isä- tai äitipuoleen hyvät välit) ja toinen taas uhkaa (jolloin hän esimerkiksi osoitti isä- tai äitipuolelle, ettei tämä saa puuttua hänen asioihinsa) tai lapsipuoli uusperheen alkuvaiheessa oli merkinnyt uhkaa, mutta nyttemmin jo tukea.

Taulukossa 6 on esitetty isäpuolten (N=8) ja äitipuolten (N=7) oletukset ulkopuolisista kontrolliodotuksista sen mukaisesti, merkitseekö se heille tukea, uhkaa vai samanaikaisesti molempia. Tarkoitukseni on tuoda esille, että isä- ja äitipuolten puhetavoissa rakentui erilainen merkitys tuelle ja uhalle. Tein jaottelun saadakseni selville, pitikö haastatteluja lukiessani syntynyt käsitys paikkansa: merkitseekö toisten kontrolli vähemmän uhkaa isäpuolille kuin äitipuolille?

Taulukko 6. Kontrollitekijät ja niihin liitetyt merkitykset (Tuki = tuki itsen kontrollille, Uhka = uhka itsen kontrollille, – = kyseisen tekijän vaikutus puuttuu).

	Isäpuolet (N=8)			Äitipuolet (N=7)		
	tukea	tukea ja uhkaa	uhkaa	tukea	tukea ja uhkaa	uhkaa
Puoliso	4	3	1	6	1	–
Lapsipuoli	2	3	3	–	4	3
Oma lapsi	3	4	–	5	–	–
Yhteinen lapsi	3	–	–	1	2	–
Entinen puoliso	2	1	4	4	–	1
Lapsipuolen toinen vanhempi	5	1	2	–	1	6
Sukulaiset	6	1	–	1	2	4
Kulttuuri	2	–	4	–	–	6
Yhteiskunnalliset tahot	1	1	3	–	–	7
Yhteensä	26	14	17	17	10	27

Yhdellä isäpuolella ja kahdella äitipuolella ei ollut entistä puolisoa eikä lapsia ennen nykyistä liittoa. Kahden isäpuolen haastatteluissa ei tullut esille kulttuurin vaikutusta eikä kolmessa isäpuolen haastattelussa tullut esille yhteiskunnallisten tahojen vaikutusta. Yhden isäpuolen haastattelussa ei ollut mainintoja sukulaisista.

Toisten kontrollitekijöiden merkitys itsen kontrollin tueksi tai uhaksi erotte- li isä- ja äitipuolia toisistaan lapsipuolen toisen vanhemman kontrollin suhteen. Viidelle (N=8) isäpuolelle lapsipuolen biologinen isä merkitsi vain tukea itsen kontrollille. Äitipuolista vastaavasti kuusi (N=7) tulkitsi lapsipuolen äidin yksinomaan uhaksi omalle toiminnalleen, ja yksikään haastatelluista äitipuolista ei tulkinnut lapsipuolen äitiä yksinomaan tueksi. Yleisestikin isäpuolet tulkitsivat toisten kontrollin oman itsen kontrollille enemmän tueksi (26) kuin uhaksi (17), kun taas äitipuolet tulkitsivat toisten kontrollin harvemmin tueksi (17) kuin uhaksi (27). Muualla asuvan lasten biologisen äidin tulkitsivat haastateltavat siis suurim- maksi yksittäiseksi uhkaksi haastateltavien itsen kontrollille.

Puoliso. Haastateltavista 10 merkitsi puoliso tukea. Puolison kanssa keskustel- tiin paljon, sovittiin yhteisistä säännöistä ja puolisolta saatiin tukea kasvatuksessa ja kasvatuskysymyksissä. Kolmelle isäpuolelle ja yhdelle äitipuolelle puoliso oli sekä tuki että uhka. Tämä etenkin sen takia, että puolisolta tuli niin paljon odo- tuksia haastateltavan ja lapsipuolen suhteesta. Koettiin, ettei niihin kyetä vastaa- maan (ks. näytteet 65, 66 ja 67 s. 102). Yksi isäpuoli tulkitsi puolisonsa uhkaksi isäpuolena olemiselleen. Haastateltava kertoi, ettei esimerkiksi olisi saanut olla

yhteydessä lapsipuolen isään, vaikka molemmat miehet katsoivat, että yhteydenpito oli hyvä asia.

Lapsipuoli. Isä- ja äitipuolten tulkinnat lapsipuolista vaihtelivat uusperheen sisällä. Se, oliko lapsipuoli tuki vai uhka, oli riippuvainen yksittäisen lapsen suhtautumisesta isä- tai äitipuoleen. Äitipuolet tulkitsivat lapsipuolten olevan uhkana etenkin omalle ajalle ja omalle jaksamiselle (ks. näyte 16 s. 70). Isäpuolet havaitsivat lapsipuolen uhkana omassa toiminnassaan silloin, kun oli kyse läheisyyden asteesta (ks. näyte 11 s. 66).

Fine ja Kurdek (1995) havaitsivat tutkimuksessaan, että lapsipuoli-uusvanhempisuhteella oli vaikutusta koettuun parisuhteen laatuun uusperheessä, toisin kuin lapsi-vanhempi suhteella. Tutkijoiden mukaan uusvanhemmillä ja biologisilla vanhemmillä on eri näkemys uusperheessä siitä, mistä heidän parisuhteessaan ilmenevät vaikeudet mahdollisesti johtuvat. Siinä missä biologiset vanhemmat erottavat parisuhde- ja vanhemmuusongelmat toisistaan, uusvanhemmat katsovat, että parisuhteen vaikeudet ja ongelmat lapsipuolisuuhteessa liittyvät toisiinsa. (Fine & Kurdek 1995, 220–221.)

Oma lapsi. Omat lapset havaittiin tukena sekä isä- että äitipuolille. Neljän (4) isäpuolen kohdalla omien lasten kielteinen suhtautuminen äitipuoleen tulkittiin uhaksi ja oman toiminnan rajoitteeksi (ks. näyte 55 s. 96).

Yhteinen lapsi. Äitipuolet kertoivat, että yhteinen lapsi auttoi heitä kokemaan, että he kuuluvat enemmän uusperheeseen. Kaksi äitipuolta kertoi, että yhteinen lapsi merkitsi lähempää yhteyttä mieheen, mutta samalla myös etäännytti äitipuolta lapsipuolista. Isäpuolille yhteinen lapsi merkitsi tukea. Ennen yhteisen lapsen syntymää isäpuolet tulkitsivat yhteisen lapsen uhkana omalle asemalleen uusperheessä (ks. näyte 7 s. 64 ja näyte 12 s. 67).

Entinen puoliso. Haastatelluista isäpuolista neljälle entinen puoliso eli lasten äiti merkitsi uhkaa isäpuolen omalle toiminnalle. Äitipuolille heidän entinen puolisonsa merkitsi useimmiten tukea. Tämä tarkoitti lähinnä sitä, että entinen puoliso ei häirinyt eikä ollut hankala. Tueksi voitiin siis tulkita jo se, että asiat saatiin hoidettua ilman suurempia ristiriitoja.

Lapsipuolen muualla asuva vanhempi.

Äitipuolet:

Äitipuoli-äiti suhde. Äitipuolista kuusi (6) tulkitsi lapsipuoltensa äidin uhaksi omalle toiminnalleen. Kolme äitipuolta kuvasi suhdettaan lapsen äitiin asialliseksi. Asiallisuus tarkoitti tervehtimistä ja asiallista käytöstä tavatessa, mutta biologiseen äitiin haluttiin pitää välimatkaa eikä hänestä haluttu sydänystävää. Neljä (4) äitipuolta kuvasivat suhdetta lapsen äitiin olemattomaksi, eli äitipuoli ja lapsen äiti eivät olleet missään tekemisissä toistensa kanssa. Yksikään äitipuoli ei kokenut lapsen biologista äitiä itselleen tueksi.

Biologisten vanhempien välinen suhde. Kaksi äitipuolta kuvasi uuden puolisonsa suhdetta lasten biologiseen äitiin asialliseksi ja kuusi (6) äitipuolta kuvasi suhdetta vaikeaksi.

Isäpuoli-isä suhde. Kaksi äitipuolta kuvasi uuden puolisonsa ja entisen puolisonsa suhdetta hyväksi. Kahdella äitipuolella ei ollut entistä puolisoa ja kolme ei maininnut asiasta mitään.

Isäpuolet:

Isäpuoli-isä suhde. Viidelle (5) isäpuolelle lapsipuolen muualla asuva isä merkitsi tukea. Suhdetta isään kuvattiin hyväksi. Hyvä tarkoitti tarkennuskysymysten jälkeen vaihtelua miesten juttujen keskusteluista tervehtimiseen ja siihen, ettei riidellä. Vain yksi isäpuoli sanoi, että hänen suhteensa lapsen isään oli jäätävä ja yksi sanoi, että suhde ei ole luonteva.

Biologisten vanhempien välinen suhde. Kaksi (2) isäpuolta kuvasi puolisonsa ja tämän entisen puolison välejä hyväksi. Neljä (4) kuvasi suhdetta asialliseksi eli pystytään sopimaan lapsia koskevat asiat ja kaksi (2) kuvasi suhdetta vaikeaksi.

Äitipuoli-äiti-suhde. Kuusi (6) isäpuolta kertoi, että uudella puolisoilla ja lasten biologisella äidillä ei ole minkäänlaista suhdetta. Vain yksi kertoi, että hänen uuden puolisonsa ja entisen puolisonsa välit ovat hyvät. Yhdellä isäpuolella ei ollut entistä puolisoa.

Sukulaiset. Isäpuolille sukulaiset merkitsivät enimmäkseen tukea (7), mutta neljälle (4) äitipuolelle sukulaiset merkitsivät uhkaa. Useimmiten tämä liittyi äitipuolilla anoppisuhteeseen.

Kulttuuri. Kuusi (6) äitipuolta tulkitsi ympärillä olevan kulttuurin vaikutuksen uhaksi, sillä kulttuurissa olevat myytit vaikuttivat äitipuolten toimintaan.

Yhteiskunnalliset tahot. Haastatelluista isäpuolista kolme ja kaikki haastatellut äitipuolet tulkitsivat yhteiskunnalliset tahot uhkana. Isäpuolet eivät kokeneet minkäänlaisena ongelmana, että päivähoito, koulu tai muut mahdolliset viranomaiset eivät olleet hänen kanssaan tekemisissä, kun oli kyse lapsipuolen asioista. Äitipuolet puolestaan kokivat, että viranomaisten suhtautuminen ”vähätteli” heidän panostaan lapsipuolten elämässä. Ongelmalliseksi koettiin, että heidän ja yhteiskunnallisten tahojen välillä ei ollut mitään vuorovaikutusta, jolloin äitipuolilla ei ollut mahdollista ilmaista omaa näkemystään.

”Vaikka premissi toisten kontrollitekijöiden tuesta tai uhkasta itsen kontrollille voidaankin tulkita kognitiivisesti ja argumentatiivisesti, on se kuitenkin ymmärrettävä ennen kaikkea sosiaalisessa kontekstissa. Siinä on kysymys itsen ja toisen suhteesta, näiden välisestä vuorovaikutuksesta. Toisten kokemiseen tukena liittyvä näiden kontrollin hyväksyminen ja uhkana kokemiseen näiden kontrollin rajoittaminen ja torjuminen.” (Vesala 1992, 64.) Näytteestä 74 tulee hyvin esille, miten äitipuolen toimintaan vaikutti lapsen biologisen äidin kokeminen uhaksi. Äitipuoli alkoi laittaa ruokia, joista lapsipuoli piti, hän oli varovainen puheissaan ja alkoi käyttäytyä ”sääntöjen mukaan”, jotta ei ”kuuluis mitään ylimääräistä”. Äitipuoli pyrki kaikin tavoin välttämään konfliktitilanteita.

Näyte 74. (Äitipuoli)

– Ensialkuun niin ku elettiin sitä samaa arkee. Ja mun mielestä meil oli niin ku niitä sääntöjä mitä meil niin ku nyt tääl on (2). Mut sit alko muuttuu se arki, eli sit ei enää eletty niin ku loppujen lopuks sitä, vaan sitten (2), kun tota noin, ku kaikki oli

aina hirveen huonosti (lapsipuolen äidin mielestä), ni (2) kyl mä aloin laittaa just semmosia ruokia, mistä mä tiesin, et et mitä Anna (2) söisi ja et hän tykkäis. Ja ja olin hyvin hyvin varovainen siinä, mistä asiasta en sano yhtään mitään. Ja tota aloin niin ku käyttäytyä vähän niin ku niitten sääntöjen mukaan mistä ei ainakaan niin ku (2) kuuluis mitään ylimääräistä.

– Äiti asetti jotakin odotuksia minkä mukaisesti sinä rupesit käyttäytymään?

– Niin niin, ja ei äiti niit mulle, niit tullu niin ku suoraan sanelemaan. Mut mä niin ku jollain taval niin ku (2) pelkäsin just sitä, et (2) et tota mikä taas niin ku menee pieleen ja pyrin niin ku välttämään niitä (...)

– Eli sä vältit niitä konfliktitilanteita?

– Kyl mä välttelin niitä.

Ulkopuolinen kontrolli ilmeni etenkin muualla asuvan biologisen äidin toimintana. Usein mainittuja olivat puhelinsoitot (näyte 75) ja sovittujen asioiden yksipuolinen muuttaminen, jotka vaikuttivat koko perheen elämään (näytteet 76–79).

Näyte 75. (Äitipuoli)

– Äiti aina soitteli.

Näyte 76. (Äitipuoli)

– No ihan tämmösii käytännön esimerkkejä on se, että jos sovitaan että lapset haetaan kahdelta, niin ne ei oo siellä valmiin. Ei oo pakattu ja se on niin ku äärimmäisen ärsyttävää (2), että mun pitää sitte siellä niin ku odottaa puoll tuntia, et lasten isä pakkaa ja (2) ja se on tosi inhottavaa (2). Tai sitten joku, että (2) et lapset tulee tänne nälkäsenä. Se on toinen niinku mikä on jääny mieleen hyvin elävästi ja niillä rikkinäisillä kampeilla (2). Ja sitte just tää tämmönen soittelu, mitä varsinkin oli alkuaiikoina hirveesti, että lasten isä oli silloin vielä vuorotyössä. Ni saatettiin soittaa yöllä, et ku en saa lapsia nukkumaan. Tai kun se pääs iltavuorosta. Mä muistan sen aina puoliso oli just tullu tänne kotiin ovesta sisälle ku puhelin soi. Hän (lasten äiti) ei saa lapsia nukkumaan, et tule nukuttamaan lapset.

Näyte 77. (Äitipuoli)

– Niin ku teki tommosia ohareita jatkuvasti. Mikä on ihan tyypillistä hänelle.

Näyte 78. (Äitipuoli)

– Mut joka tapauksessa mä väsyin niin ku siitä ihan kaiken maailman asioihin ja teen kaiken niin ku väärin ja hän soitteli meille ja ja teki niinku mun elämäni äärimmäisen hankalaks. Hän käytti mua suoraan sanoen hirveesti hyväkseen.

Näyte 79. (Isäpuoli)

– *Voisitko sä kertoa miten miten se vaikuttaa?*

– No kyllähän se, et jos mä voin huonosti, et sit joku ku tapaaminen peruuntuu. Tai toissa kesänä oli se, että oltiin varattu kaikki, oltiin lähdössä yhdessä taas lomalle, niin viikkoo aikasemmin tul, et ei lapset mihinkään lomalle lähde. Peruuttiin laivamatkat, kaikki (...) tottakai se näkyy mussa. Niin totta kai se näkyy mun perheessä.

Uusperheen ulkopuolella asuva biologinen äiti puuttui myös omien lastensa asioihin, kodin tavallisiin rutiiniasioihin, ruokailuihin, siihen kuka saa hoitaa lasta, lasten vaatetukseen, tapaamisjärjestelyihin ynnä muuhun (näyte 50, s. 92 ja näytteet 80 ja 81)

Näyte 80. (Isäpuoli)

– Oli joku pienempi meno niin, et lapset joutu oleen Ainin hoidossa. Siitä meinas tulla sanomista. Se ei ollu edes yön yli meno, vaan ihan joku tämmönen pienempi.

Näyte 81. (Isäpuoli)

– Esimerkiksi mun lapset ei oo saanu lainata Ainin lasten vaatteita. Et sielt tuli just, et niist tulee sitä ja tätä ja tota. Sitten oli tapaamisien suhteen, ei varsinaista estämistä, mutta semmosia vaikeuttamistoimenpiteitä.

Lapsiin tai lasten kautta myös yritettiin vaikuttaa (näytteet 82 ja 83):

Näyte 82. (Isäpuoli)

– Just se, et lapsia yritetään uudelleen manipuloida takaisin (muuttamaan toisen vanhemman luokse).

Näyte 83. (Isäpuoli)

– Niin tai sitten lapsia käytetään välineenä sillä lailla, että saadaan meidän elämän vaikeeks.

Ulkopuolinen kontrolli ilmeni myös lasten isän tai sukulaisten taholta uuden aikuisen ”mitätöimisenä” (näyte 45, s. 88 ja näyte 84).

Näyte 84. (Äitipuoli)

– Mun roolini on sitte varmaan sillo aluksi, että että (3) tota (3) mua ei huomioitu eikä haluttu huomioida ja se niinku selkeesti osoitettiin. Että mä oon ei kukaan, että se niin ku tuli sen sen suvun taholta myös voimakkaasti.

Myös Bray (1994) on todennut, että uusperheeseen, toisin kuin ydinperheeseen, vaikuttaa perheen ulkopuolinen aikuinen tai perhe, ja siksi uusperheellä on vähemmän kontrollia omaan perhe-elämäänsä.

Kysymykseksi nousee, että miten käy uusperheessä isä- ja äitipuolten yksityisyyden (ks. luku 1.3 s. 9)? Säilyykö heillä arvokkuuden tunne, ovatko he riippumattomia ja voivat itse määrätä asioistaan, voivatko he kontrolloida itseään koskevaa tietoa, onko heillä mahdollisuutta torjua sivullisten tunkeutumien omaan elämäänsä ja pystyvätkö he säätelemään eri suhteiden läheisyyden ja etäisyyden astetta elämässään? Vai onko kaikki edellä mainittu joutunut jossakin mielessä uhanalaiseksi siksi, että heillä on puoliso, jolla on lapsi edellisestä liitosta?

Isä- ja äitipuolten puheissa oli useita perusolettamuksia (kontrollipremissejä) asioista ja tekijöistä, jotka vaikuttivat heidän omaan toimintaansa. Äitipuolilla oletuksena oli, että puolison lapsia pitää rakastaa niin kuin omia. Haastateltavilla oli myös oletuksena, että biologiset vanhemmat ovat ehdottomasti tärkeimpiä lasten elämässä. Oman itsen kontrolli oli haluttavaa ja arvokasta sinänsä, mutta kuitenkin oletuksena oli, että yksin ei voi vaikuttaa uusperheen tilanteeseen, vaan siihen tarvitaan itsen lisäksi myös toisia. Oletuksena oli, että erilaiset kontrollitekijät merkitsivät omalle toiminnalle joko tukea, uhkaa tai molempia. Toisiin kontrollitekijöihin on itse vaikutettava näiden kontrollia torjumalla, rajoittamalla tai hyväksymällä. Muualla olevan biologisen vanhemman kontrolli otettiin asiana, joka tuli hyväksyä. Kuitenkin se, missä määrin, miten ja missä asioissa kontrolli oli hyväksyttävää, oli epäselvää. Lasten edun nimissä oltiin valmiita olemaan hiljaa, vaikka toisen biologisen vanhemman kontrolli omasta mielestä ylitti ”yksityisyyden rajat”. Oletuksena oli, että muualla asuvan biologisen vanhemman kontrollia ei voinut torjua eikä rajoittaa, ei ainakaan suuressa määrin, koska se olisi ollut ristiriidassa lapsen edun oletuksen kanssa.

5.2.2 Kontrolliodotukset ja vaikutusmahdollisuudet

Vaikutusmahdollisuudet kytkeytyvät kontrolliodotuksiin ja ne nähdään kulttuurisesti myönteisenä asiana (Vesala & Rantanen 1999, 11). Tässä luvussa tuon esille isä- ja äitipuolten haastatteluista vaikuttamiskokemuksille tai niiden puuttumiselle annettuja merkityksiä.

”Yhteiskuntatieteissä nimitetään vaikuttamiskokemusta ”toimijuudeksi” ja ”subjektiudeksi” erotukseksi itselle hallitsemattomien voimien heittopussina ajelehtimisesta ja sokeasta sopeutumisesta” (Siltala 2004, 8). Siltala on tarkastellut työelämää ja siellä olevia vaikuttamiskokemuksia. Vaikuttamiskokemukset liittyvät tunteiden vaihtoon. Kyse on jännitteestä riippuvuuden ja itsenäisyyden välillä sekä tunnustuksen saamisesta ja tunnustuksen epäämisestä. (Siltala 2004, 8.)

Isä- ja äitipuolilla itsen kontrolliin vaikuttivat useat eri tekijät, ja riippuvuus ulkopuolisesta kontrollista oli selvä. Kuinka paljon sitten oli kysymys tunnustuksen saamisesta ja tai sen epäämisestä? Biologiset vanhemmat saavat lapsiltaan rakkautta heitä hoitaessaan, joten kyseessä on tasapuolinen vaihtosuhde. Oliko isä- ja äitipuolilla edes moraalista oikeutta odottaa tunnustusta siitä, että he hoitivat lapsipuoliaan? Tunnustuksen epäämisestä toimi vuorovaikutuksen olemattomuus, joka tulkittiin toisen osapuolen ”väheksymisenä” ja sen osoituksena, että et

kuulu ”meihin”. Kun on kysymys lähellä olevista lapsista, edellytetäänkö aikuisilta pyyteetöntä ja uhrautuvaa toimintaa lasten asioissa, riippumatta siitä, kenestä aikuisesta on kyse? Kyse on antamisen ja saamisen tasapainosta. Jäljelle jäi epäoikeudenmukaisuuden tunne, jonka eräs haastateltava äitipuoli ilmaisi: ”Että ei oo mitään vastuuta, mut silti on kuitenkin, mut tavallaan, sitten kuiteskin joudun siivoamaan ja tekemään ruokaa.” Epäedulliseen vaihtoon pakotettu tai siihen josakin tilanteessa suostunut kokee olevansa uskoton itselleen. ”Silloin on joutunut väkisin antamaan sellaista, minkä tahtoisi ehkä säilyttää omiin tarkoituksiinsa. Subjektius tallataan maahan.” (Siltala 2004, 438.)

Näyte 85. (Äitipuoli)

– Et mä koen, et mua on riistetty, (3) et mä oon antanut riistää itteäni niin ku aikaa ja rahaa ja kaikkee varsinki *aikaa*.

Isä- ja äitipuolten puhetavoissa toimija-asema rakentui ensinnäkin korostamalla itseä yksilöllisenä toimijana, omia vaikutusmahdollisuuksia ja aikuisen itsenäisyyttä. Toiseksi tuli esille isä- ja äitipuolten sidossuhteet, joista he olivat riippuvaisia, sekä mitä vaikutusmahdollisuuksia heillä oli näissä sidossuhteissa tai mitä vaikutusmahdollisuuksia heillä oli mahdollisesti näiden sidossuhteiden kautta.

Vaikutusmahdollisuudet eivät olleet haastattelujen erillisenä teemana, mutta jokaisessa haastattelussa vaikutusmahdollisuuksista ja niiden merkityksestä kuitenkin puhuttiin ja niiden olemassaoloa tai puuttumista perusteltiin erilaisen suhteiden kautta. Alasuutarin (1996, 14–15) mukaan on oleellista kiinnittää huomiota niihin perusteluihin ja oletuksiin, joihin omassa argumentoinnissa vedotaan, sillä niihin vetoaminen tapahtuu itsestään selvänä hyväksytyihin esioletuksiin (premissihin), jotka molemmat osapuolet tunnustavat. Etenkin kun on kyseessä niin iso asia kuin lapsen etu, nämä itsestään selvänä pidetyt premissit voivat pohjautua ja usein pohjautuvatkin ideaaleihin.

Lähden tarkastelussani siitä, että omat vaikutusmahdollisuudet ja niille annetut merkitykset tulevat esille haastateltavien argumentoimissa tai perustellessa omaa asemaansa ja toimintaansa. Seuraavassa tarkastelen, mihin asiayhteyteen tai tilanteisiin haastateltavani puheessaan omat vaikutusmahdollisuutensa liittävät ja mikä on sosiaalisten sidossuhteiden merkitys heidän toimija-asemalleen.

Ensiksi katson, miten isä- ja äitipuolet kategorisoivat itsensä, koska haastatelussa tuli usein esille erilaisia versioita siitä, kuka isä- tai äitipuoli oikein on. Haastattelun kuluessa pyysin heitä suoraan määrittelemään itsensä, mitä he ovat isä- ja äitipuolena, ja sen lisäksi asia tuli esille muun puheen yhteydessä.

Muistettavaa on, että haastateltavat oli nimenomaan pyydetty haastatteluun isä- ja äitipuolena. Äitipuoleen liittyvät negatiiviset stereotyyppit (ks. luku 2.3) tulivat usein esille jo haastattelun alkuvaiheessa, sillä jo itse äitipuoli-sanakin (näytteen 86–88) ”on yks sana hirvitys” ja se kirvoitti haastateltavilta negatiivisia kommentteja. Äitipuoli on ”negatiivinen jäkättäjä” ja ”kilpailija”. Äitipuoli-sanaan ei liittynyt mitään hyvää.

Näyte 86. (Äitipuoli)

– Mun mielestä se on yks sana hirvitys (2). Äitipuoli, äitipuoli tulee heti mieleen semmoinen negatiivinen (2) jäkättäjä (3), et en mä itsestäni sano äitipuoli, en en käyttäis. Et mä oon pikemminkin niin ku (2) yksi turvallinen aikuinen lisää, et mä en oo äitipuoli (2). Et mä oon niin ku heidän isänsä uusi vaimo ja heille mä oon niin ku aikuinen.

Näyte 87. (Äitipuoli)

– No mulle tulee heti semmoinen olo, että mä oon niin ku kilpailija ja, että että mä oon heidän lapsensa äidin toinen kilpailija (2). Ja se tuntuu must kauheen pahalta, koska sit taas siihen mä en missään nimessä halua (3) tunkea, että jotenkin oisin parempi ku heidän oma äiti tai joku varaäiti tai jotain (6) mä en vaan. Mulle tulee niin pahaa, kaikkee negatiivista siitä mieleen, ettei oikeastaan mitään hyvää, et se on mun mielestä oikeastaan ihan järkyttävää (3) todella siis niin ku niin ku (2) en suostu sanomaan itteäni äitipuoleks (naurua).

Näyte 88. (Äitipuoli)

– Mä mä en oo koskaan sitä osannut ajatella, ajatella itseäni sillä lailla äitipuolena. Et must se on jotenki kauhee sanaki, että että enkä mä oo edes ikinä itse käyttänyt sitä *sanaa* ja ja oikeestaan mä en, niin ku korjaan heti, jos joku sanoo ni, et äitipuoli. Mä korjaan sen jollain lailla, koska koska must se tuntuu niin hassulta.

Omaa olemista isä- ja äitipuolena määriteltiin ja tulkittiin erilaisten asioiden ja suhteiden kautta.

Äitipuolet määrittivät itseään

- puolison kautta (3): isän vaimo
- oman ja lapsipuolen suhteen kautta (8): viikonloppuäitipuoli, arkiäitipuoli, vieras täti, niin kuin naapurin lapsen äiti, yksi ylimääräinen kodissa, taloudenhoitaja, kaverin äiti, joka ei kuulu sinne (kotiin)
- äidin roolin kautta (3): äitihahmo, perheen äiti, kodin sisällä äidin rooli
- suvun kautta (1): suku oli antanut määritelmän: ei kukaan
- oman aikuisuuden kautta (5): turvallinen aikuinen, aikuinen nainen, perheen toinen vanhempi /aikuinen, talon toinen aikuinen, aikuinen
- kasvatustehtävän kautta (2): kasvattaja, elämänohjeiden antaja.

Isäpuolet määrittivät itseään

- puolison kautta (2): äidin mies
- oman ja lapsipuolen suhteen kautta (4): isäpuoli, kaveri
- oman aikuisuuden tai vanhemmuuden kautta (5): toinen aikuinen, aikuinen mies, toinen vanhempi, vanhempi ihminen
- kodin kautta (3): kodissa oleva aikuinen mies; mies, joka asuu heidän kanssaan, talonmies
- kasvatustehtävän kautta (2): kasvattaja puolison apuna.

Vaikutusmahdollisuuksien kokeminen sijoitettiin erityisesti tilaan – kotiin. Kodin seinät ja kodin ulko-ovi näyttäytyivät omien vaikutusmahdollisuuksien selvänä rajana. Isä- ja äitipuolet kokivat, että kodin sisällä tapahtuvassa toiminnassa heillä on vaikutusmahdollisuuksia, mutta kun lapsipuolen asioissa mennään kodin ulkopuolelle, heillä on joko vain vähäisiä mahdollisuuksia tai ei ollenkaan vaikutusmahdollisuuksia. Aina ei omassa kodissakaan koettu olevan vaikutusmahdollisuuksia lapsipuolten asioihin (näyte 89) ei edes ”pipoon”:

Näyte 89. (Äitipuoli)

– Ei mul oo mitään mitään tekemistä mihinkään asiaan mikä liittyy heiän asioihin. Ei edes siihen pipoon (()) ei mul oo mitään sanottavaa.

Kodin sisällä vaikutusmahdollisuuksia oli kodin sääntöihin, tiettyyn määräysvaltaan koskien perheen asioita, ”oma tilan” rajaamiseen ja yhdessä vietetyn ajan määrään. Omaan ja lapsipuolen suhteeseen voitiin vaikuttaa omalla toiminnalla, neutraalilla ja asiallisella puhumisella, ohjaamalla, tasapainottelulla ja komentamalla.

Vaikka isä- ja äitipuolet määrittelivätkin itseään kasvatustehtävän kautta, vaikuttaminen lapsipuolten kasvatukseen vaati perusteluja ja sitä perusteltiin velvollisuudella, saman katon alla asumisella, arjen yhteisvastuulla, yhteisellä kodilla ja puolison auttamisella.

Kodin ulkopuolella oleviin asioihin omat vaikutusmahdollisuudet tulkittiin rajallisiksi. Keinot, miten voitiin vaikuttaa, oli vaikuttaminen puolison kautta ja välityksellä. Tätä keinoa käytettiin haluttaessa vaikuttaa lapsen kouluun, päivähoidon, terveydenhoitoon, yhteisiin lapsipuolta koskeviin sopimuksiin (loma-ajat ja tapaamisjärjestelyt) tai lapsen muualla asuvan biologisen vanhemman toimintaan. Puolisonkin kanssa tuli riitaa (näyte 90), jos lasten tapaamisia koskevat aikataulut tuotiin valmiina eikä niihin ollut saanut vaikuttaa.

Näyte 90. (Äitipuoli)

– Kun hän (puoliso) halua sitä, et ne kun hänen lapsia (2) sillon oikeuksii, ku ne asuu täällä ja tulee tänne, sillon kun on sovittu (...) tää on just sitä mitä mun tehtäviin kuuluu mun saada vaikuttaa ees niihin aikatauluihin, tää on just sitä vaikuttamista niinku aikatauluihin. Ei, mut mul on joko valmis aikataulu, (2) jos mä sanon siihen jotain, ni (2) ni sit siit tulee heti riitaa (3) vaik mä sit loppujen lopuks saattasin suostuu, mut se on aina riidan kautta.

Haastateltavien tulkinnan mukaan suoraa vaikutusmahdollisuutta ei ollut lapsipuoliin liittyvässä päätöksenteossa. Tällaisina asioina mainittiin asioiminen viranomaisten kanssa, elatussopimukset, lasten tapaamisjärjestelyt ja niihin liittyvät käytännöt. Edellä luetellut olivat asioita, jotka kuitenkin vaikuttivat uusperheen sisälle ja myös isä- tai äitipuolen elämään. Vaikutusmahdollisuudet katsottiin olevan lasten biologisilla vanhemmilla, koska he olivat lasten virallisia huoltajia. Vaikutusmahdollisuuksia kavensi myös, että isä- ja äitipuolilla oli vain vähän tai ei ollenkaan kanssakäymistä yhteiskunnallisten tahojen kanssa koskien lapsipuo-

len asioita. Joitakin asioita olisi ollut helpompi hyväksyä, jos ei olisi ”pakotettu asioihin”, niin kuin eräs haastatelluista äitipuolista asian ilmaisi. Vanhempien ”reviirille” ei kuitenkaan haluttu mennä, eikä isä- ja äitipuolella ollut juridisia oikeuksia lapsipuolen asioihin.

Kodin seinien sisäpuolella tapahtuviin asioihin voitiin vaikuttaa, mutta kodin ulkopuolinen vaikutus tuntui selvästi kodin sisällä. Haastateltaville koti ei enää merkinnyt selkeästi rajattua yksityistä aluetta eikä kodin toiminta ollut enää oman itsen kontrollissa. Omalle toiminnalle oli merkityksellistä, etteivät isä- ja äitipuolet voineet ennustaa ympäristöstä perheeseen tulevia muutoksia ja vaatimuksia. Vaatimukset ja muutokset koettiin kaaoksena ja ne merkitsivät taakka, koska itsellä oli tunne, että niihin ei ole resursseja vastata eikä niitä kyennyt hallitsemaan.

Haastateltavat kuvasivat yhtä isäpuolta lukuun ottamatta oloaan väsymyksenä, ahdistuksena, ärtyvyytenä, syyllisyytenä, avuttomuutena, pessimisminä, kyllästyneisyytenä ja henkisenä ja fyysisenä vetäytymisenä. Tärkeää omalle jaksamiselle on itsensä kokeminen tapahtumien subjektiksi eikä uhriksi. Väsymiseen liittyy tunne hallinnan menetyksestä. Hallinnan menettämistä kuvattiin tunnevoimaisin kielikuvin: ”kuin koko valtakunta vietäs pois”, ”kuin vedettäs matto jalkojen alta”, ”kaaos”, ”mitä mä täällä teen”. Poikkeuksena ollut isäpuoli katsoi, että uusi puoliso saa hänen puolestaan hallita asioita ja toimia perheen ”keskisalkkona”. Itse hän ei sitä halunnut, joten hän kuvasi uusperheensä alkuvaiheita itsensä kannalta ”valoisana aikana”.

Tutkimusten mukaan uusvanhemmille tuottavat eniten hankaluuksia ja ongelmia kurinpidolliset asiat, perheen ulkopuolella asuva toinen vanhempi ja suhde lapsipuoleen. Muina ongelmina mainittiin taloushuolet, ajan puute, rooliodotukset ja oma jaksaminen. Oman elämän hallinta nousi myös tärkeäksi kysymykseksi, sillä uusvanhemmat kokivat vähäisempää oman elämänsä kontrollia kuin syöpää tai sydänsairauksia sairastavat henkilöt. (Whitsett & Land, 1992, 86–87.)

Kokonaishallinnan velvoitetta voidaan myös kumota ”uhripuheella”. Tällöin ”joko ulkoiset tai sisäiset, omasta tahdosta riippumattomat syyt aiheuttavat henkilön voimattomuuden.” Kulttuurissamme on voimakkaana mieltämistapana se, että ”vastuu kuuluu vain sille, joka itse voi vaikuttaa tapahtumien kulkuun.” (Suonen 1992, 99.)

Edellä mainittua uhripuhetta löytyy näytteestä 48 (s. 90). ”Sitten kun ne on semmosii asioita, että kun ne vaikuttaa omaan elämään ja niihin ei voi vaikuttaa”. Näytteestä tulee selvästi esille, että haastateltavasta riippumattomat syyt vaikuttavat hänen elämäänsä ja hän itse ei voi näihin syihin vaikuttaa. Hallitsemattomuuteen liittyvä ristiriita kyllä lievenee, kun haastateltava jatkaa: ”et niiden kans pitää sitte oppii niin ku jotenki sumplimaan”. Halutaan antaa kuitenkin kokonaishallinnan vaikutelma, vaikka tilanteelle ei itse voida mitään. Sopeutumalla olosuhteisiin voidaan kuitenkin pitää asioita jossain määrin hallinnassa.

Luvussa 2.1. on käsitelty uusperheen roolien epäselvyyttä, ja King ja King (1990) toivat esille roolien epäselvyyteen liittyvät epävarmuustekijät. Tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että isä- ja äitipuolet ovat epävarmoja vastuualueistaan, epävarmoja siitä, minkälainen toiminta johtaisi vastuun täyttämiseen, epävarmoja siitä, kenen rooliodotuksiin pitäisi vastata ja epävarmuutta vilä siitäkin, miten oma toiminta vaikuttaa omaan ja toisten hyvinvointiin.

Whitsett ja Landin (1992) tutkimuksessa tuli esille, että äitipuolet kokivat merkittävästi suurempia roolivaatimuksia kuin isäpuolet. Äitipuolet käyttivät myös enemmän selviytymiskeinoja toimiessaan uusvanhemman roolissa. Selityksenä tutkijat esittävät, että vaikka kahtena viime vuosikymmenenä perheen roolijaossa on tapahtunut muutoksia, naisten yhä odotetaan olevan perheessä ensisijaisia kasvattajia ja huolenpitäjiä. (Whitsett & Land 1992, 89.)

Epäsuotuisa vaihtosuhde ja ulkoinen kontrolli koetaan henkilökohtaisina loukkauksina. Kun kapinaan ei voi nousta, alistamisen nostattama tunnealto läikehtii sijaiskohteesta toiseen. (Sarmaja 2004.) Isä- ja äitipuolten tilanteessa kapinaan nouseminen näyttäytyy mahdottomana, sillä yksi kapinan kohde olisi muualla asuva lasten biologinen vanhempi, ja lasten edun takia kapinoiminen näyttäytyy olemattomana vaihtoehtona.

Vallitsevaa konfliktitilannetta tai olematonta vuorovaikutustilannetta haluttiin muuttaa, mutta suurimmaksi kysymykseksi nousi epätietoisuus siitä kenellä on mahdollisuus vaikuttaa ja millä keinoin (näytteet 91–93). Äitipuolten omat vaikutusmahdollisuudet koettiin olemattomiksi. Ainut, joka voisi tilanteen ”laukasta”, oli lapsipuolen äiti, mutta niin kuin äitipuoli toteaa ”ei hänellä oo mitään tarvetta. En mä usko se hänen elämäänsä sinällään yhtään haittaa”. Näytteessä 94 tulee esille, että puoliso toivoo isäpuolen selvittävän kaikki selvittämättä jääneet asiat ja suhteet. Isäpuolilla oletettiin siis olevan vaikutusmahdollisuuksia suhteessa lasten biologiseen äitiin. Se, miten isäpuolet toimivat, löytyy näytteistä 108–110 ss. 138–139.

Näyte 91. (Äitipuoli)

– Kyl mä tiedän niin ku koko aika, et, et varmaan kaikki tavallaan toivoo et, et se tilanne niin ku joskus laukeis. Kyl mä itteki niin ku tavallaan toivon, mut sit mul on semmonen olo, et mul ei oo niin ku mitään aseita, et mitä mä sen hyväks tekisin.

Näyte 92. (Äitipuoli)

– Et jos nää välit nyt olis vähän niin ku semmoset kivemmat (3). Mut en mä aina-kaan, mä luulen, et mä en ihan yksin omin avuin niin ku selviä tästä.

Näyte 93. (Äitipuoli)

– Niin et saa nähdä jos niinku, jos aika tämän asian hoitaa niin ku paremmalle mal-
lille. Niin se on oikein hirveen hyvä asia (...) Et mul ei oo niin ku konsteja tehdä sen hyväks mitään. Ei eikä varmasti oo Annallakaan (lapsipuolella), ei en mä usko että hänkään voi sen hyväks tehdä mitään. Ei isäkään pysty sen eteen tekemään mitään. Mä tiedän hänellä on koko aika semmonen sisäinen toive, et kunhan noi jännitteet niin ku ikäänkuin häviäis. Mut ei hänellä oo mitään antaa, et miten ne hävi-
äis ja must tuntuu, et Annan äiti on omalla tavallaan hyvin tyytyväinen. Et ehkä se ois hän, joka vois tän tilanteen jotenki niin ku laukasta, mut, mut ei hänellä oo mitään tarvetta. En mä usko se hänen elämäänsä sinällään yhtään haittaa.

Näyte 94. (Isäpuoli)

– No mitä sä, onks sulla semmonen tunne, et suhun kohdistetaan jonkinlaisia odotuksia jostakin?

– On on on puolison (...) Tota puolison osalta tällä hetkellä semmosia odotuksia ja toiveita, että mä selvittäisin näitä asioita, jotka on jääny selvittämättä mun ja exän välillä ja sitten lasten, lasten ja puolison välillä olevia asioita.

Koska vaikutusmahdollisuuksia ei ollut, petyttiin itseen ja siihen, että oli odotettu ”niin paljon” (näyte 95).

Näyte 95. (Äitipuoli)

– Oon mä petyty itseeni (...) En mä tiedä, et oonko mä niin ku petyty hiukan siihenkin, et mä odotin niin paljon tai odotin paljon, mut odotin sitä, et mä pystyisin maailmaan vaikuttamaan asioihin enempi, mut en mä niin ku

Sama pettymyksen tunne on tullut esille myös Pillin (1990, 190) tutkimuksessa, jossa hän tuo esille, että jos ihmissuhteista ei ole tullut odotetun läheisiä, petytään omaan naiviuteen, että sitä oli edes odotettu.

Haastateltavat mainitsivat useita erilaisia asioita, jotka vaikuttivat uusperheen pärjäämiseen ja perheen hyvinvointiin. Nämä asiat voidaan jakaa omaan toimintaan liittyviin asioihin, perheen asioihin ja perheen ulkopuolelta tuleviin asioihin.

Omaan toimintaan liittyviä asioita olivat

- ei enää itse provosoidu (ks. näyte 61 s. 99)
- asettuu toisen asemaan (erityisesti lapsipuolen muualla asuvan vanhemman asemaan) (ks. näytteet 60 s. 99 ja 112, s. 140)
- ymmärtää, että aika mahdollistaa tottumisen ja tunnesiteen kehittymisen (ks. näyte 56 s. 96).

Perheen asioita olivat

- perheen omat tavat, rutiinit ja säännöt (ks. näyte 56 s. 96 ja näyte 58 s. 97)
- perheessä oleva vastavuoroisuus: minä olen ystävällinen sinun lapsillesi, niin sinä olet ystävällinen minun lapsilleni (ks. näyte 57 s. 97)
- perheellä oli oma rauha, jota entiset puoliset eivät hankaloittaneet (ks. näyte 57 s. 97).

Perheen ulkopuolelta tulevia asioita olivat

- entisen puolison luonnollisempi suhtautuminen (ks. näyte 61 s. 99)
- perheen ulkopuolella asuvan biologisen vanhemman uusi parisuhde (ks. näyte 61 s. 99 ja näyte 96 s. 125)
- on jäänyt ”tila” mennä erilaisiin lapsipuolta koskeviin tapahtumiin (näyte 97 s. 125).

Näyte 96. (Isäpuoli)

– (...) Tilanne ehkä rauhottu siinä vaiheessa ku hän löys niin ku toisen kumppani itellensä ni (2) siinä kohtaan mun mielestä jonkinnäköinen aloilleen asettuminen

Näyte 97. (Isäpuoli)

– Lasten isä ei niin ku sanottu osallistu niihin vanhempain kokouksiin ja muihin ja mulle jää se tila siellä ja mä oon halunnu lähtee mukaan jotta mä tiedän niistä asioista myöskin.

Toimintatapoina, joita myös käytettiin, mainittiin vetäytymien, alistuminen, oman toiminta-alueen rajaaminen ja odottaminen.

Uusperheen vahvoina puolina olivat tutkimusten mukaan parisuhde ja tasa-arvoiset roolit. Eniten uusperheissä stressiä aiheuttavat lapset, vanhemmuus, aikaisemmat suhteet ja aikaisemmat sitoumukset. Eniten näitä ongelmia oli uusperheissä, joissa oli kummankin aikuisen lapsia edellisestä liitosta. (Schultz & Shultz 1991, 555–564.) Uusperheet, joissa on molempien aikuisten lapsia edellisestä liitosta, käyvät neuvotteluja kahden muun kotitalouden kanssa, joten mahdollisuus ristiriidoille ja konflikteille kasvaa.

Wilkes ja Fromme (2002) tutkiessaan uusvanhempien kokemusten pysyvyyttä (kaksi haastattelua neljän vuoden välein) totesivat, että alussa uusvanhemmat hakivat omaa paikkaansa uusperheessä ja yrittivät luoda positiivista suhdetta lapsipuoleen. Uusvanhempien odotuksena oli, että he tulevat vanhemmaksi ja tekevät lapsipuolen elämän paremmaksi. Neljän vuoden kuluttua tutkimuksen toisessa vaiheessa isä- ja äitipuolet olivat löytäneet jonkinlaisen selvyuden rooliinsa ja kokivat, että uusien traditioiden luominen oli auttanut perheen yhdyntymisessä. Samassa tutkimuksessa haastateltiin myös uusperheen biologisia vanhempia, jotka kokivat olevansa lastensa ja puolisonsa välissä. Biologiset vanhemmat olivat huolissaan myös siitä, mikä vaikutus alkuperäisten suhteiden menetyksillä oli heidän lapsiinsa. Kokemuksena neljän vuoden jälkeen oli, että erosta ja siihen liittyvistä asioista oli selvitty. (Wilkes & Fromme 2002, 116–118.)

Papernow (1984) on esittänyt tutkimuksiin perustuvan ”uusperhesyklin” (uusperheen kehitysvaiheiden kokemukseräinen malli), jonka mukaan uusperhe käy läpi seitsemän eri kehitysvaihetta. Kehitysvaiheet voidaan jakaa alkua-, keski- ja myöhäisvaiheisiin. Papernown uusperhesykli perustuu Gestalt-instituutissa kehitettyyn kokemussykliin ja on laajalti erilaisten ammattiauttajien käytössä. Syklin alkuvaiheessa (vaiheet 1, 2 ja 3) on olemassa ensinnäkin mielikuvavaihe, toiseksi vaihe, jossa haavekuvia yritetään tunnistaa ja kolmantena vaiheena on tosiasioiden tunnistaminen. Mielikuva tai haavekuvavaiheessa aikuiset odottavat välitöntä sopeutumista ja rakkautta. Lapset yrittävät olla välittämättä isä- tai äitipuolesta toivoen, että tämä häviää ja biologiset vanhemmat yhdistyvät jälleen. Toisessa vaiheessa on epä määräinen tunne, että kaikki ei ole hyvin ja negatiivisuus kasvaa perheessä. Perhe voi myös hajota biologisten linjojen mukaan. Isä- tai äitipuolesta tuntuu, että jotain on vialla. Kolmannessa vaiheessa isä- tai äitipuoli alkaa havaita, mitä muutoksia tarvitaan. Vanhemmat ovat ristitulessa lasten ja uuden puolison tarpeiden välissä.

Lapset myös saattavat käyttää hyväkseen parin keskinäisiä erimielisyyksiä. Tässä vaiheessa tarvittaisiin ulkopuolinen sysäys (ystävän tuki, uusperhekirjallisuuden lukeminen, terapia), jotta selvittäisiin seuraavaan vaiheeseen, joka on asioiden selvittely. (Papernow 1984, 355–359.)

Syklin keskivaiheeseen (vaiheet 4 ja 5) kuuluu asioiden selvittelyn lisäksi asioihin puuttuminen (suoran toiminnan vaihe). Asioiden selvittelyvaiheessa vahvoja tunteita näytetään avoimesti, mikä usein johtaa riitelyyn. Isä- tai äitipuoli on tässä vaiheessa selvillä muutoksen tarpeellisuudesta. Biologiset vanhemmat pelkäävät, että muutos johtaa menetykseen. Tässä vaiheessa on jyrkät erot biologisten ryhmien välillä. Isä- tai äitipuoli, jolla ei ole omia lapsia, jää ulkopuoliseksi ja ilman tukea. Viidennessä eli toimintavaiheessa pari alkaa työstää ratkaisuja yhdessä. Perheen rakenne muuttuu ja rajat ylitetään. Lapset saattavat vastustaa muutosta. (Papernow 1984, 359–360.)

Myöhäisvaiheeseen (vaiheet 6 ja 7) kuuluvat yhteyden luominen ja ratkaisujen tekeminen. Yhteyden luomisvaiheessa pari työskentelee hyvin yhdessä ja suhteet isä- tai äitipuolen ja lapsipuolen välillä ovat paremmat. Isä- tai äitipuolella on tarkat ja varmat roolit lapsipuoliin nähden. Uusperheessä on tässä vaiheessa enemmän valmiutta käsitellä laajemman systeemin asioita. Viimeinen eli seitsemäs vaihe on ratkaisu, jossa uusperheen identiteetti on varma. Vaikeuksien esiintyessä perhe saattaa taantua aikaisempiin vaiheisiin, mutta etenee vaiheissa nopeammin kuin aikaisemmin. Vaikeudet liittyvät uusperheen tapahtumiin, kun otetaan huomioon uusperheen ulkopuoliset tekijät. (Papernow 1984, 360–362.)

Varhaisten kehitysvaiheiden (vaiheet 1, 2 ja 3) läpikäyminen kestää noin 2–3 vuotta, keskivaiheen muutosten läpikäyminen noin 1–3 vuotta ja keskimäärin uusperheen aikuisilta menee kaikkiin uusperhesyklin vaiheisiin noin seitsemän vuotta. (Papernow 1984, 359–360.)

Haastateltavani voidaan karkeasti jaotella yhdessäolovuosien mukaan niin, että isäpuoliperheistä uusperheen varhaisessa vaiheessa oli neljä, keskivaiheessa kaksi ja myöhäisvaiheessa kaksi. Äitipuoliperheistä uusperheen varhaisessa vaiheessa oli kaksi, keskivaiheessa yksi ja myöhäisessä vaiheessa neljä. Karkea jaottelu on kuitenkin tehty yhdessäolovuosien mukaan eikä se suoraan tarkoita, että jostakin vaiheesta olisi siirrytty seuraavaan vaiheeseen, vaikka yhdessä olisi oltukin jo useita vuosia. Katson, että en voinut käyttää tätä sykliä tutkimuksessani laittamalla esimerkiksi näytteeseen, missä syklin vaiheessa haastateltava oli, koska nämä uusperhesyklin ”vuosirajat” ovat summittaisia. Jotta olisin voinut käyttää uusperhesykliä hyväkseni tässä tutkimuksessa, minun olisi pitänyt näyttää sykliä jokaiselle haastatettavalle ja kysyä häneltä itseltään, missä vaiheessa heidän perheensä hänen mukaansa nyt on. Tätä en voinut tehdä, koska sain uusperhesyklin käsiini vasta tehtyäni haastattelut.

Papernow’n uusperhesykliin tulee kuitenkin kahdesta syystä suhtautua kriittisesti. Ensinnäkin sen kehittämistä on kulunut jo kaksikymmentä vuotta ja tänä aikana moni asia yhteiskunnassa ja uusperheissä on muuttunut. Uusperhesyklin kehittämisen aikaan ei vielä ollut esimerkiksi käytäntönä yhteishuoltajuutta. Toiseksi sykli lähtee pääosin oletuksesta, että uusperheen kehitysvaiheet ovat jotenkin perheen jäsenten itsensä hallittavissa ja heidän keskinäisiä asioitaan. Syklissä on vain pieni maininta uusperheen ulkopuolisiin tekijöihin, jotka nähdäkseni

ovat yksi suurimmista vaikuttavista tekijöistä ajateltaessa uusperheen eri vaiheita. Syklissä ei siis tuoda esille kovinkaan suurena vaikuttavana tekijänä uusperheen ulkopuolella asuvaa biologista vanhempaa.

5.2.3 Nonkommunikaatio vaikutusmahdollisuutena

Batesonin ja Batesonin (1987) käsite nonkommunikaatio tarkoittaa, että jossain olosuhteissa jokin viesti jää kommunikoimatta. Kiinnostuksen kohteena ei ole tapahtuma sinänsä, vaan kiinnostus kohdistuu niihin asiayhteyksiin, joissa kommunikaatio katsotaan epäsuotavaksi, koska se muuttaisi asioita. (Bateson & Bateson 1987, 80.)

Ketola, Knuutila, Mattila ja Vesala (2002) lisäävät, että nonkommunikaatioita ei tule ymmärtää niin, ettei olisi mitään kommunikaatiota. Heidän mukaansa kommunikoimatta jättäminen ”kuuluu kommunikaation kautta rakentuvaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen maailmaan ja saa sitä kautta merkityksensä.” Kommunikointia tapahtuu, vaikka kielelliset viestit puuttuisivat, sillä ystävälliseen kysymykseen voi vastata vaikenemalla tai vihaisella katseella. (Ketola, Knuutila, Mattila & Vesala 2002, 16, 18.)

Toimivan vuorovaikutuksen puute lapsen muualla asuvaan biologiseen äitiin koettiin ongelmana. Isä- ja äitipuolet korostivat useissa kohdissa puhumisen ja yhteisen keskustelun tärkeyttä. Taustalla voidaan ajatella olevan yleinen kulttuurinen käsitys avoimen kommunikaation arvokkuudesta sinänsä. Pidettäessä kommunikaatiota ihanteena sen puute tai vaikeneminen nähdään helposti merkinä jonkinlaisesta häiriöstä, esimerkiksi kyvyttömyydestä ilmaista itseään, salailusta, tyhmyydestä tai sairaudesta (Mattila 2002, 104).

Tarkasteltaessa nonkommunikaatiota sen funktion eli tehtävien, vaikutusten ja seurausten kautta huomataan, että ne voivat suojata, säilyttää tai mahdollistaa toimijoille jotakin arvokasta (Ketola, Knuutila, Mattila & Vesala 2002, 8). Kommunikaatio ei siis ole kaikissa tilanteissa ja olosuhteissa yksinomaan toivottavaa, vaan se saattaa olla myös epätoivottavaa. Vaarana on, että kommunikaatio saattaisi muuttaa jotakin näissä tilanteissa tärkeänä pidettyä asiaa tai käsitystä. (Bateson & Bateson 1987, 80.) Nonkommunikaation ollessa jatkuvan kiistelyn ja neuvottelun aiheena, se on samalla myös rakentamassa ja ylläpitämässä sosiaalista ja kulttuurista todellisuuttamme (Ketola ym. 2002, 9).

Batesonin näkökulman ydintä, että kommunikaatio muuttaa jotkut asiat toisiksi, ovat Ketola ym. (2002) tuoneet esille seuraavilla kysymyksillä: ”Onko mahdollista olla spontaani käskettäessä? Voiko apua tarvitsevan ihmisen ohi kävellä viattomasti? Uskooko lapsi joulupukkiin nähtyään naamarin taakse?” Heidän mukaansa usko, viattomuus ja spontaanius ovat käsitteitä, jotka määritelmällisesti perustuvat nonkommunikaatioon. (Ketola ym. 2002, 21.)

Bateson ja Bateson (1987) esittää, että voimme jättää kertomatta toiselle henkilölle totuuden, koska emme halua vahingoittaa itseämme emmekä tätä toista henkilöä. Joskus on viisautta kertoa totuus, vaikka se satuttaa ja joskus taas on viisautta vaieta ja näin suojata toisen tunteita. Kommunikaatioon ja nonkommunikaatioon liittyy siis koko ajan arvottaminen. On pohdittava, missä yhteydessä esimerkiksi tunteiden suojaaminen on hyvä asia (vrt. Mahkonen 1995). (Bateson & Bateson 1987, 89.)

Tärkeänä välineenä nonkommunikaatio palvelee myös, kun henkilö haluaa näyttäytyä järkevänä ja tasapainoisena aikuisena, jolloin omista tunnereaktioista nousevaa toisten henkilöiden tulkintaa ei ole syytä kommunikoida avoimesti. Nonkommunikaatiolla on myös merkitystä yksityisyyden turvaamisessa ja ulkopuoliselta vallankäytöltä suojautumisessa. (Vesala 2002, 39–40.)

Yhtenä tulkintana uusperheen ulkopuolella olevan äidin haluttomuudelle avoimeen keskusteluun voidaan ajatella sitä, että hän pelkää yhteisten keskustelujen seurauksena oman asemansa lapsen huoltajana horjuvan. Halutaan pitää kiinni jostakin entisestä. Nonkommunikaatiolla voidaan myös tuottaa meidän ja ei-meidän eroja (Knuutila 2002, 129). Kieltäytymällä keskusteluista samalla tehdään selväksi, keillä on oikeus olla hoitamassa lapsen asioita. Tähän ”meidän” joukkoon isä- ja äitipuolet eivät siis kuulu.

Haastateltavat kuvasivat useita erilaisia tilanteita, joissa kommunikaatiota välteltiin ja he myös perustelivat puhumattomuuttaan. Puhumattomuudelle löytyi useita perusteluita:

- riitely, johon tilanne kuitenkin johtaisi, vahingoittaisi lapsia
- ei haluttu puhua ikäviä asioita lasten muualla asuvista vanhemmista, koska biologisen vanhemman paikka on lapsen elämässä ehdoton
- luonteet ovat niin erilaisia, ettei puhumisesta tule mitään
- on opittu, ettei kannata, koska mikään ei kuitenkaan muutu.

Eniten puhumattomuutta perusteltiin lapsen edulla. Puhumisen tai sen yrittämisen pelättiin johtavan riitelyyn, josta voisi koitua lapselle jotakin vahinkoa, tai että lapsen ja toisen vanhemman tapaamisia yritettäisiin vaikeuttaa. Kommunikaation vähäisyys kuitenkin kavensi itsen kontrollia. Nonkommunikoinnin perusteluissa vedottiin (näyte 98), paitsi vuorovaikutuksen olemattomuuteen ja mahdottomuuteen, myös yleensä konfliktien välttämiseen. Premissinä on biologisten vanhempien ehdoton ensisijainen asema.

Nonkommunikaatio on myös tärkeä väline siinä prosessissa, jossa itseä ilmaistaan järkevänä, tunteita hallitsevan ja toisten – etenkin lasten – etuja huomioon ottavana aikuisena. Nonkommunikaatio voi olla myös keino suojata itseään ja omaa yksityisyyttään ympäristön vallankäytöltä. Mitä vähemmän kommunikoin toisten kanssa, sitä vähemmän ”tietoa” minusta leviää eteenpäin ja sitä vähemmän on mahdollisuuksia käyttää sitä minua vastaan.

Näyte 98. (Äitipuoli)

– Pitäs kerääntyä pöydän ääreen ja sopia jotain ihan selkeitä sääntöjä. Ensin se varmaan pitäs niin ku puolison kanssa ja ehkä sitten *heidän äidin kanssa vaikka*. On ollu mieles monta kertaa, mut en mä oo saanu aikaseksi, (2) en jaksanut. Ni vältellä kaikkee niin ku semmosta, (3) jos on mahdollisuus saada joku konflikti, kun konflikteja on muutenki liikaa (naurua).

Luottamuksellisen keskustelukumppanin tärkeyttä korostettiin (näyte 99) ongelmien ratkaisussa ja oman jaksamisen kannalta. Oman puolison kanssa käytävät keskustelut esitettiin välttämättömiksi, koska ei omaa ”tunnetilaa” voi muillekaan näyttää.

Näyte 99. (Äitipuoli)

– (...), mutta kenelle muulle mä siitä puhuisin. Et kyl mä sit pystyn siihen, että mä puhun rauhalliseen sävyyn niinku, et mul ei oo ketään muuta jolle, mä puhun, et mun on pakko puhuu sulle. (2) Et mä kyl niinku sitä kautta, mä niinku niitä puran ulos, mut kyllä mä niin ku kihisen. Mä oon todella raivoissani, mut enhän mä voi sitä mihinkään näyttää, hyvänen aika (5).

Nonkommunikointia ja konfliktien välttämistä koskevissa puheen kohdissa voidaan tunnistaa oletus, joka mukaan itse voi vaikuttaa toisiin kontrollitekijöihin ja näin edesauttaa tavoitteen saavuttamista. Kommunikointi toimii perheen sisäisenä keinona vaikuttaa asioihin, ja puolison välityksellä pyrittiin vaikuttamaan myös perheen ulkopuolella oleviin kontrollitekijöihin. Asia ei kuitenkaan ollut yksinkertainen, koska usein kyseessä oli lapsi ja lapsen etu (näyte 100). Lapset tuotiin yllättäen uusperheeseen vastoin sopimuksia ja äitipuolella olisi ollut menoja, ”mutta voiks mä sanoa ei ku tää on niitten lasten koti.”

Näyte 100. (Äitipuoli)

– Jos niinku niitte äiti soitti, ett mä toisin nyt lapset, vaik oli sovittu ihan muuta esim, ett oli sovittu, ett ne on koko viikonlopun. Ni yhtäkkiä hän soittaa lauantaina, et mä toisin lapset, ku mul on tää yks meno tai jotain muuta. Ja mies on just ite töissä ja (2) tulee semmonen olo, että nii, ett mä olin kyllä ajatellu tehä jotain muuta, mutta voiks mä sanoa ei ku tää on niitten lasten koti.

Nonkommunikaatio on ilmiö, joka ei ole kulttuurissamme merkityksetön eikä itsestään selvä, vaan sitä pidetään usein asiana, joka tarvitsee tuekseen erillisiä perusteluja ja erillistä oikeutusta. (Vesala ym. 2002, 41.)

5.3 Puhetapojen käyttöä ja käytön seurauksia

Suonisen (1992, 54) mukaan ”puheemme ei useinkaan ole informaation vaihtoa tai tehtävien toimittamista, vaan pikemminkin perusteiden esittämistä itseemme kohdistuvalle hyväksymiselle ja sympatialle”. Analyysin kannalta tämä merkitsee sitä, että hyvinkin lievät jännitteet voivat olla olennaisia keskustelupuheenvuorojen tulkinnassa.

Äitipuolen ja biologisen äidin suhteiden arkaluonteisuudesta kertoo se seikka, että biologisista äideistä puhuttaessa puhetapa muuttui. Erityisen selvästi tämä tuli esille, jos puhuttiin biologisesta äidistä jotakin kielteistä. Silloin puhuttiin hiljaisella äänellä, jopa kuiskaamalla. Samalla myös annettiin haastattelijalle anteeksipyytäviä selityksiä: ”tämä nyt menee vähän panetteluksi.” Myytti rakastavasta, hoivaavasta, kiltistä ja epäitsekkäästä äidistä on niin vahva, ettei äideistä ole lupa puhua kielteistä edes normaalilla äänensävyllä. Toisaalta äitipuolet yrittivät kaikin tavoin olla hienotunteisia ja kunnioittavia lasten biologista äitiä kohtaan, sillä olihan hän lasten äiti. Kulttuurissamme biologinen äitiys on jotain ylittämätöntä.

Näyte 101. (Äitipuoli)

– Se tulee siitä, että että mun täytyy kunnioittaa sitä että heillä on äiti.

– *Biologinen äitiys on*

– Sitä pitää kunnioittaa. Siis mä ajattelen, et niin ku ehdottomasti, siit siitä se lähtee, et mun täytyy kunnioittaa sitä biologista vanhempaa (3), että toivoo vaa voi, että se biologien vanhempi ei ole sitten ihan idiootti.

Näytettä 102 edelsi pitkä keskustelu miehen asemasta entisen ja uuden puolison välissä, jolloin haastateltava toi esille, että hänellä oli pyrkimyksenä vähentää lasten äidin merkitystä ja vaikutusta koko kuviossa ja lisätä uuden puolison merkitystä. Haastateltavan lapsista osa asui isänsä kanssa.

Näyte 102. (Isäpuoli)

– Kyllä minä niin ku (2) mahdollisuuksien mukaan yritän saada lasten äidin

– *Päästä biologisesta äidistä tässä perheessä, kuviossa eroon?*

– Niin tässä perhekuviiossa.

– *Mitä se tarkoittaa käytännössä? Mitä sä voit tehdä sille?*

– Periaatteessahan mein ei pitäisi niin kovasti haluta sitä (3). Tota niin pitäis antaa äidin olla oman äiti lapsille. Kun ei (5) meidän tapauksessa, ei ehkä. Minä näen niin, että jollakin lailla *ex-puoliso ei ole mielellään äiti* (()). Tota ni ja toisaalta, (2) haluan sen säilyttää sen, kuitenkin sen, että se on, se on äiti. Mielellään haluan mahdollisimman paljon (()). Olis kuitenkin näillä lapsilla jonkunlainen suhde tänne äitiin.

Näyte 103. (Isäpuoli)

– *Tarvitseeko se (2) biologinen isyys tai äitiys (2) sellasta kunnioitusta tai sellasta rajan vetoa, että niin niin ku sanoit, että kun lapsilla on kyllä se oikea isä, sanoit nimenomaan oikea, kirjoitin sen muistiin, koska heillä on oikea isä, niin sitä asiaa pitää kunnioittaa?*

– Joo

– *Miksi?*

– (6) Koska (2) pidän tärkeänä, että se on se oikea isä ja (2) se sitä kautta vanhempien kunnioittamista. Vaikkakin oikea isä olisi millainen tahansa tai äiti, niin lasten täytyy oppia kunnioittamista, vaikkei muuten olisikaan.

Haastateltava (näyte 101) kertoo, että ”mun täytyy kunnioittaa”. Biologisen äidin kunnioittaminen on jotain sellaista, mitä ehdottomasti pitää tehdä. Sitä ei edes aseteta kyseenalaiseksi. Se ei tarvitse perusteluita tai selityksiä, miksi niin täy-

tyy tehdä, vaan biologista äitiä täytyy ehdottomasti kunnioittaa. Näytteessä 102 isäpuoli sanoo, että hän mahdollisuuksien mukaan on yrittänyt päästä lasten biologisesta äidistä eroon uusperhekuviossa. Haastateltava kuitenkin lisää, että ”periaatteessa mein ei pitäisi niin kovasti haluta sitä”, mikä tuo näin esille, että myös uusi puoliso toivoo sitä. Kuitenkin sana ”periaatteessa” ilmaisee sen, että ollaan tietoisia, että tämä on asia, jota ei pitäisi haluta. Kuiskaten kerrotussa kohdassa tulee ilmi kulttuurisesti arveluttava asia sillä ”ex-puoliso ei ole mielellään ole äiti”. Tausta ajatuksena on, että kaikki äidit ovat ilman muuta mielellään äitejä. Vaikka äiti olisi minkälainen tahansa, halutaan kuitenkin, että lapsilla olisi suhde omaan äitiin. Näytteessä 103 jatkuu ajatus siitä, että lasten pitää ehdottomasti kunnioittaa biologisia vanhempiaan olivat he minkälaisia tahansa. Puhutaan ”oikeasta” isästä ja äidistä.

Tässä yhteydessä on muistettava, että kaikilla tutkimukseen osallistuneilla haastateltavilla oli myös omia lapsia. Jää vain arvailujen varaan, olisiko biologisen vanhemman ehdotonta asemaa korostettu näin voimakkaasti, jos tutkittavana olisivat olleet isä- ja äitipuolet, joilla ei ole omia lapsia.

Kaikkein pyhimmäksi määryytyy äidin paikka ja sen puhtaus tarkimmin varjelluksi (Harinen 1998, 80). Vanhemmuuden asteissa voi tapahtua muutoksia uusperheen elämänkaaren aikana, muuta itsestään selvästi ”oikean” vanhemman paikkaa isä- tai äitipuoli ei saa (Ritala-Koskinen 1993, 129).

Näyte 104. (Äitipuoli)

– Et jotenki, mä oon nii ku alusta asti ihan tietoisesti ehdottomasti varonut sitä, että että mä niinku kilpailisin heidän äidin kanssa esimerkiks siinä, että okei mä teen ruokaa, heidän äiti ei ehkä tee (2). Et sit on tullu tällasii tilanteita, että ku teil on tääl on aina hyvää ruokaa (2). Mä, no se nyt johtuu varmaan siitä, että teillä äidillä on kiire töissä, et ei sillo kerkeekää tekemään.

Äidin kanssa ei missään tapauksessa haluttu ”kilpailla” ja kilpailua ehdottomasti myös varottiin. Kuten haastateltavan puheesta (näyte 104) tulee esiin, lasten kysymyksiinkin vastattiin niin, että lasten omaa äitiä haluttiin ymmärtää: ”teillä äidillä on kiire töissä.”

Isä- ja äitipuolet pitävät myös itse sitä ajattelua yllä, että biologiset vanhemmat rakastavat lapsiaan eniten, huolehtivat heistä parhaiten ja tietävät ehdottomasti parhaiten, mikä on lapselle parasta. Äidit asetettiin lasten elämässä ensimmäiselle sijalle. Jopa lastenkirjoissa esitetään, että sekä ihmis- että eläinäidit huolehtivat lapsistaan kaikkein parhaiten. (Nielsen 1999, 117–118.) ”Lasten ja heidän vanhempiensa välinen yhteys on pyhä, heidän rakkautensa on koskematon.” (Harinen 1998, 78).

Näyte 105. (Äitipuoli)

– *Mitä sä aattelet, mitä eroa on (1) jos ajatellaan, että on oikea äiti, väärä sana, biologinen äiti ja äitipuoli? Mitä eroo niillä on?*

– Jaa-a. Biologinen äiti tuntee (2) lapsensa paremmin ja myöskin rakastaa niitä enemmän. Se on tosiasia (4) ja tota (2) biologisella äidillä on myöskin velvollisuus

ja oikeus päättää sen lapsen kasvatuksesta ja elättääkkin (3). Ehkä ne on siinä ne suurimmat erot (2). Et tota (2), sit taas niin ku (2) se äitipuoli on, sillä ei oo mitään niitä, et tottahan sekin välittää lapsista ja niin ku kasvattaa ja niin ku näin, mutta (2) sillä ei sellasta velvollisuutta (2), eikä tarvii olla. Enkä mä voi rakastaa yhtä paljon niitä ku heidän oma äiti (2), se on ihan mahdotonta (6). Mutta tota, mä mietin sit, et mitä sit äitipuolella on sellasta mitä biologisella äidillä ei oo. Ni äitipuolella on sitten kyllä taas niin ku (4), ihan erilainen näkemys yleensä koko kuvioon ja asioihin (2). Että joskus tuntuu, että se äitipuoli näkee asiat paljon selkeämmin ja järkevämmin ja niin ku tietäs ihan tasan, mitä niille pitäs tehdä, mutta kun se ei voi mennä sill tavalla niin vaan törkkimään ja sanomaan, että tee näin (2). Et se on (3), ihanne on tietysti se, että vois mennä sanomaan

– *Miks ei voi?*

– Koska silloin mä astun sen äidin varpaille. Mä astun biologisen äidin varpaille, mä saattasin möheltää ihan koko homman (3).

Edellä olevassa näytteessä 105 haastattelija korjaa kysymystään: oikea äiti korjataan biologiseksi äidiksi. Selvää on, että haastattelija ei halua olla määrittelemässä sitä, että vain biologinen äiti voi olla oikea äiti. Haastateltava sanoo, että biologinen äiti rakastaa omia lapsiaan enemmän kuin äitipuoli ja että se on ”tosiasia”. Lapsen kasvatukseen kuuluvat velvollisuudet ja oikeudet ovat vain biologisella äidillä, niitä ei äitipuolella ole ”eikä tarvii olla”. Sanomalla, että äitipuolella ei tarvitse olla lapsen nähden oikeuksia tai velvollisuuksia haastateltava myös asemoi itsensä ulkopuoliseksi, mitä tulee lapsiin liittyviin asioihin. Äitipuolen on myös ”ihan mahdotonta” rakastaa lapsipuoliaan samalla lailla kuin heidän äitinsä heitä rakastaa.

Äitipuoli puolestaan näkee asiat ”selkeämmin ja järkevämmin”, mutta ei voi mennä ”törkkimään ja sanomaan”, sillä silloin ”mä astun sen äidin varpaille”. Biologisen äidin alueelle ei ole lupaa eikä halua mennä. Ihanne olisi, että voisi mennä keskustelemaan, sillä niinhän aikuisten ihmisten kuuluisi toimia, mutta biologinen äitiys on jotain sellaista, mihin ei ole oikeutta puuttua. Jos äitipuoli puuttuisi, lopputuloksesta ei voisi olla varma ja hän saattaisi ”möheltää ihan koko homman”. Harinen (1998, 88) puhuu älyllisen etäisyyden ottamisesta, sillä kaukaa ulkopuolelta näkee paremmin ja laajemmin.

Puhetapojen käytöllä on aina seurauksia, sillä puheellamme on jokin funktio. Puhuessamme me syytämme, puolustelemme ja haemme asioille oikeutusta (Suoninen 1992, 20). Puhetapojen seurauksia tarkastellessani käytän Goffmannin (1974) kehyksen (frame) käsitettä. Varsinainen tarkoitukseni ei suinkaan ole tarkastella puhetapojen seurauksia kaikilta osin kehysanalyysin avulla, vaan poimin kehysajattelusta vain ne kohdat, jotka voivat valaista isä- ja äitipuolten puheeseen tuottamia seurauksia. Kehysanalyysillä pyritään erittelemään kehysten välisiä dynamiikkaa (Peräkyliä 1990, 19).

5.3.1 Goffmanin kehysanalyysi

Goffman on kiinnostunut niistä säännöistä, jotka tekevät sosiaalisen elämän järjestäytyneeksi ja ennakoitavaksi. Analyysissään hän painottaa kulttuurisesti annettujen kehysten merkitystä sosiaalisen järjestyksen synnyssä ja näkee ihmisten syntyvän jo valmiiksi rakentuneeseen maailmaan ja omaksuvan nuo rakentumisen säännöt elämällä yhdessä toisten kanssa. (Goffman 1974, 1.) Goffmanille tajunnan ulkopuolinen maailma on siis jo olemassa. Hän torjuu sosiaaliseen konstruktionismiin liittyvän oletuksen sosiaalisen todellisuuden jatkuvasta uudelleen rakentumisesta. Hänen mukaansa maailma on joka hetki määrittynyt jollakin tavalla (esim. liikennesäännöt). Näin ollen kehysanalyysissä on kyse siitä, miten ulkopuolinen maailma ja kulloinenkin läsnä oleva tilanne rakentaa yksilön kokemusta todellisuudesta. (Puroila 2002, 28.)

Kehys viittaa tilanteen määrittelyyn, näkökulmaan, joka mahdollistaa tiettyjen käyttäytymisepiisodien ymmärtämisen (Goffman 1974, 7). Kuljemme arkipäiväsämme kehuksesta toiseen ja määrittelemme tilanteen sen mukaan, missä kehyksessä kulloinkin olemme. Tilanteen määrittelyt voivat siis eri henkilöillä poiketa suurestikin toisistaan. (Peräkylä 1990, 16–17, 154–155; ks. Puroila 2002.)

”Kehyksen käsite viittaa siis myös kommunikaatiossa rakentuvaan sosiaaliseen todellisuuteen. Kehys on kuin tila, jonka kommunikoivat osapuolet vuorovaikutuksellaan rakentavat, jossa he toimivat ja jonka mukaisesti heidän jokapäiväinen kokemuksensa jäsentyy.” (Vesala, Ketola, Knuutila & Mattila 2002, 25.) Kehyksessä on siis yhtä aikaa toiminta ja tulkinta (Goffman 1974, 10–11).

Goffman määrittelee kehysanalyysin perusyksiköksi sosiaalisen tilanteen ja tehtäväksi inhimillisen kokemuksen analysoimisen. Lähtökohtana on, että ihmisen kokemusta (tai tunnetta tapahtumien todellisuudesta) voidaan analysoida analysoimalla tilannetta, johon tuo kokemus liittyy. Aina ei ole kysymys kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta, sillä tapahtumiin voi osallistua myös välillisesti esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta. Tapahtumia koetaan ja tulkitaan siis muissakin kuin kasvokkaisissa vuorovaikutuksen tilanteissa ja ihmisille syntyy käsitys, mielikuva, kokemus siitä, mitä on tapahtumassa. (Puroila 2002, 32–33.)

Goffmanin (1971) mukaan sosiaalisiin tilanteisiin ja kokoontumisiin liittyy aina jonkinlaisia rajoitteita. Ihmiset eivät siis toistensa läsnäollessa ole vapaita toimimaan täysin omien mielijohteidensa ja intressiensä mukaan. Rajoitteet ovat tilanteista riippuvaisia ja joissakin tilanteissa rajoitteet ovat siis toisia voimakkaampia. (Goffman 1971.) Sääntöjen noudattamien arkielämässä on varsin pitkälle tiedostamatonta. Useimpien arkielämän tilanteiden tuttuus ja tottuminen tilanteissa vallitseviin vuorovaikutussääntöihin aiheuttaa, että tällaisten sääntöjen olemassaolo on vaikea kyseenalaistaa (Goffman 1974, 28–37). Ihmisten on siis tavalla tai toisella otettava huomioon toiset läsnäolijat, sillä huomioimatta jättäminenkin on jo jonkinlainen kannanotto. Esimerkiksi isä- ja äitipuolet lapsipuolta hoitaessaan ovat tilanteessa, jossa he joutuvat ottamaan huomioon lapsipuolen muualla asuvan vanhemman, koska hän on lapsen huoltaja.

Sosiaalisessa elämässä ihmiset joutuvat jatkuvasti arvioimaan sitä, mistä tilanteessa on kyse ja miten heidän tulisi toimia. Goffman ei hyväksy lähtökohtaa, jonka mukaan tilanteeseen osallistuvat yksilöt luovat tilanteen määrittelyn. Sen

sijaan Goffman olettaa määrittelyjen olevan olemassa jo ennen kuin yksilöt tilanteeseen osallistuvat. Osallistujien tehtäväksi jää toimia näiden etukäteen olemassa olevien määrittelyjen mukaan. (Goffman 1974, 2.)

Goffmanin (1974, 9) mukaan yksilö joutuu tilanteeseen osallistuessaan esittämään itselleen kysymyksen: ”Mitä täällä tapahtuu?” Kysymyksen kautta yksilö pyrkii ymmärtämään maailmaa ympärillään. On siis kyse asioiden ja tapahtumien merkityksestä. Vastaus kysymykseen ”Mitä täällä tapahtuu?” vaikuttaa siihen, miten yksilö toimii tilanteessa.

Goffmanille (1974, 2) tilanteen määrittely on siis olemassa, ja yksilön tehtävänä on etsiä kuhunkin tilanteeseen oikea määrittely siitä, mitä tilanteessa on tapahtumassa. Tähän näkökulmaan kytkeytyy yksi kehysanalyysin keskeisimmistä lähtökohdista. Goffman (1974) nimittäin väittää, että yksilöt tarkastelevat tapahtumia eri kehysten kautta pyrkiessään ymmärtämään niitä. Kehykset puolestaan määrittelevät sen, minkälaisesta tapahtumasta on kyse ja miten yksilön tulisi toimia kyseisessä tilanteessa.

Kehykset toimivat yksilöä ja yhteisöä yhdistävänä elementtinä. Koska yksilö ei luo tilanteen määrittelyä, hän ei myöskään luo kehyksiä, joiden kautta tilanteen määrittelyt rakentuvat. Kehykset eivät siten ole persoonakohtaisia tai yksilöiden myötä vaihtuvia, vaan ne ovat kulttuurisesti rakentuneita, yhteisön jakamia tapoja ymmärtää erilaisia ilmiöitä. (Goffman 1974, 27.) Toisaalta on huomioitava, että kehyksiä ei ole olemassa ilman niitä yksilöitä, jotka sosiaalisissa tilanteissa ylläpitävät ja uusintavat niitä. Goffman (1974, 345) painottaa, että kaikkiin kehyksiin sisältyy normatiivisuonteisia odotuksia siitä, miten syvästi ja täysin yksilön tulisi toteuttaa kehysten organisoimaa toimintaa.

Kehysanalyysissä on siis keskeisesti kyse todellisuuden tunteen (kokemuksen) organisoitumisesta sosiaalisessa elämässä (Goffman 1974, 13). Goffman väittää, että todellisuus ilmenee toimijalle tietystä perspektiivistä kehyksen välityksellä – kehyksen luonteesta riippuu, minkälainen kokemus todellisuudesta yksilölle rakentuu. Todellisuuden tunteen tuottamisessa keskeinen merkitys on kehyksillä, joita Goffman kutsuu primääreiksi. (Goffman 1974, 21.)

Oleellista primääreissä kehyksissä on se, että niitä ei voi palauttaa mihinkään aikaisempaan tai alkuperäiseen kehykseen (Goffman 1974, 21). Primäärit kehykset ovat keskeisessä asemassa, kun ihmiset pyrkivät ymmärtämään tapahtumia ja toimimaan niiden mukaisesti. Goffman lisää, että ihmiset tarvitsevat tähän periaatteessa kahdenlaista tietoa: tietoa luonnon tapahtumista ja tietoa sosiaalisista tapahtumista (Goffman 1974). Tältä pohjalta Goffman jakaa primäärikehukset kahteen pääluokkaan: luonnollisiin ja sosiaalisiin kehyksiin. Luonnolliset kehykset identifioivat tapahtumia, jotka ovat puhtaasti fyysisiä. Sosiaaliset primääriset kehykset tuottavat perustan, jonka kautta tapahtumia voidaan tulkita. (Goffman 1974, 22.)

Pyrkiessään ymmärtämään tapahtumia ympärillään ihmiset tulkitsevat niitä luonnollisten ja sosiaalisten primäärien kehysten valossa. Primäärien kehysten keskeinen tehtävä on toimia perustana merkityksen muodostumiselle (Goffman 1974, 21). Primäärit kehykset tekevät arkielämän toiminnot ymmärrettäviksi.

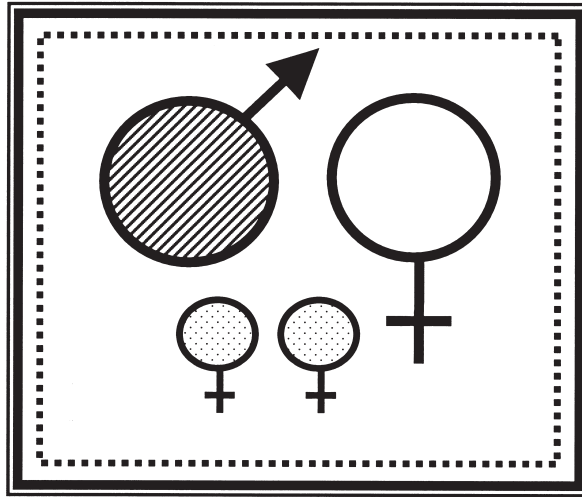
Oletus primääreistä kehyksistä merkityksen muodostamisen perustana on teoreettisesti merkittävä. Goffman ei näe tilanteiden määrittelyjä ja kehyksiä yk-

siön luomina, vaan kiinnittyneinä yhteisön kulttuuriin. Tästä voidaan vetää myös se johtopäätös, että merkitys ei ole Goffmanille yksilöiden vapaasti luomaa, vaan merkitys on riippuvainen kehyksistä, joiden kautta tapahtumia tulkitaan. (Puroila 2002, 37–38.) Goffman väittää esineen tai teon merkityksen perustuvan suhteellisen pysyvään sosiaaliseen määrittelyyn. Määrittely riippuu kunkin esineen tai teon roolista ja tehtävästä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Merkityksiä kuitenkin tilanteista riippuen muutetaan ja niille annetaan myös lisämerkityksiä. Merkityksen muuntamisen suhteen Goffman kuitenkin painottaa, että alkuperäinen, sosiaalisesti määrittynyt merkitys on muunnoksessakin silti läsnä. Tulemme tietoiseksi primääreistä kehyksistä silloin, kun niihin liittyvät odotuksemme ovat uhattuna tai kyseenalaistettuna. (Goffman 1974, 39.) Primäärit kehykset ovat siis kulttuurisesti määräytyneitä ja sosiaalisesti ylläpidettyjä tapoja ymmärtää asioita ja tapahtumia ympäröivässä maailmassa (Goffman 1974, 27).

5.3.2 Uusperhe kehysten näkökulmasta

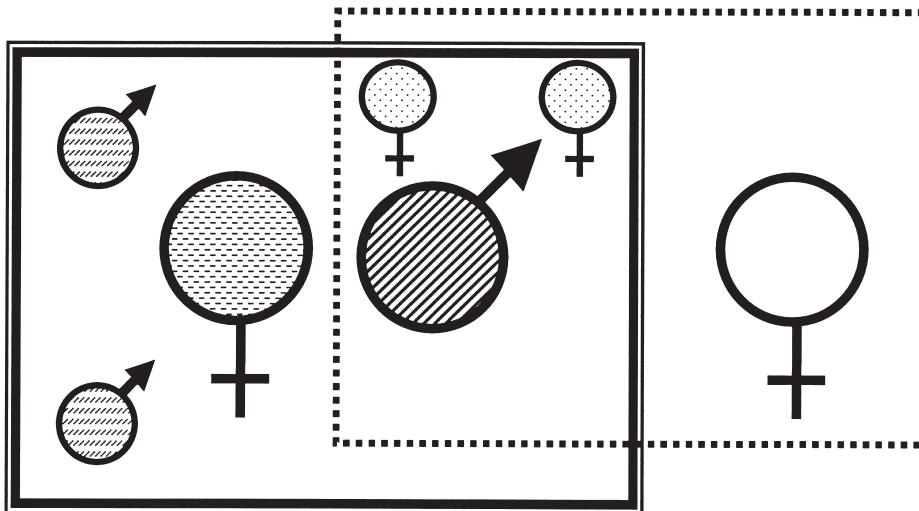
Tutkimuksessani en käytä kehysanalyysiä analysoidakseni sosiaalista tilannetta ja haastateltavien kokemuksia, vaan tarkastelen puhetapojen seurauksia kahden eri primäärikehysten näkökulmasta: biologisen kehyksen ja perhekehysten. Nämä kehykset rakentuivat haastateltavien puheista selvästi merkityksellisiksi argumentoitaessa omaa toimintaa suhteessa kontrolloiviin tekijöihin. Omaa toimintaa tulkittiin perhekehyksestä käsin, ja biologinen kehys tuli merkittäväksi puhuttaessa lasten biologisista vanhemmista ja lapsen edusta. Vuorovaikutukselle annettu merkitys liittyy siis siihen, minkä kehyksen kautta tapahtumia tulkittiin silloin, kun haettiin ymmärrystä sille, mitä täällä oikein tapahtuu.

Kulttuurisessa puheessamme parisuhde ja vanhemmuus liitetään saumattomasti yhteen. Ydinperhettä ympäröi kaksi vuorovaikutukseen liittyvää kehystä, perhekehys ja biologinen kehys. Perheen jäsenten vuorovaikutus tapahtuu näiden kahden kehyksen sisällä. Molemmat kehykset ovat primäärejä sosiaalisia kehyksiä. Näiden kehysten kautta arkielämän toimintoja ja tapahtumia voidaan tulkita.

Kuva 1. Ydinperhetilanne. Kaksoisviiva = perhekehys, katkonainen viiva = biologinen kehys.

Uusperheessä vanhemmuus ja parisuhde eivät saumattomasti liity yhteen, joten kehukset ovat irtautuneet toisistaan (Kuva 2).

Kuva 2. Uusperhetilanne. Kaksoisviiva = perhekehys, katkonainen viiva = biologinen kehys.

Biologiseen kehykseen kuuluu yhteisistä lapsista huolehtiminen. On huolehdittava elatuksesta, lasten terveydenhuollosta, koulusta ja tapaamisjärjestelyistä. Biologisessa kehyksessä toimivat biologiset vanhemmat ja heidän lapsensa. Perhekehys, jossa isä- ja äitipuoli toimivat, sisältää taas paljon konkreettista arkiasioiden huolehtimista: ruoanlaittoa, siivousta, läksyistä huolehtimista, harrastuksiin viemistä, pyykinpesua ynnä muusta.

Isäpuolten haastattelun lopuksi näytin heille kuvat 1 ja 2. Kerroin heille myös alustavat äitipuolten haastatteluista saadut tulokset liittyen kaaokseen ja ulkopuolisuuden tunteeseen. Kerroin heille, mitä kehyksillä tarkoitan ja toin myös esille, äitipuolten kokemuksen miesten toimimisesta tiedon välittäjänä entiseen puolisoonsa päin. Tämän jälkeen kysyin isäpuolilta, miltä kuvat heistä vaikuttavat ja mitä he ajattelevat äitipuolten vastauksista.

Näyte 106. (Isäpuoli)

– Miltäs tuntuu katsoo tämmöstä kuvioo?

– Tuntuu se. Tuntuu siltä kuin, et näin olis. Näin se meilläkin on, (2) et et nyt ku sä oot piirtänyt sen kuvaksi, se tuntuu pahalta, mut näin hän se monessa kohtaa (...)

– Tos kuviossa se näyttää niin ku sillä tavalla pahalta, että se piirtää sen niin konkreettiseksi sen, että siellä mun lapseni on nyt yhden viivan takana.

– Sun lapses tulee nyt olemaan tässä seuraavan viivan takana biologisen?

– Sen mä niin ku näin siihen väliin. Se siinä on, et silloin ku ne on tuolla, et se on tää vierailevan kodin ongelma. Et ku lapsetkin kokee sen niin, et millä me siitä päästäs eroon. Et et ei olis sitä vierailevaa kotia.

Edellä olevasta näytteestä (näyte 106) käy selville, että ”näin se meilläkin on”. Erityisen mielenkiintoista on näytteen isäpuolen huomio siitä, että omat lapset eivät ole suhteessa äitipuoleen ilman mitään ”rajaa”. Omien etälasten kohdalla ”tuntuu pahalta”, koska omat etälapset eivät miellä uusperheen kotia omaksi kodikseen. Pill (1990, 192) on todennut, että kun miehen biologiset lapset eivät ole täydellisesti osa uusperhettä, se voi aiheuttaa biologisille isille merkittävän ja jatkuvan tuskan.

Seuraavassa näytteessä (näyte 107) isäpuoli myöntää äitipuolten ulkopuolisuuden kokemisen todeksi. Se, että lasten äidin kanssa sovittuja asioita ei aina tule kerrottua puolisolalle selittyä sillä, että ”Mä en sit osaa, enkä mä muista kaikkea, ja mun mielestä se ei oo niin olennaista.” Haastateltava toteaa, että se keskisalkona oleminen on myös naisille ”hirveen tärkeitä”.

Näyte 107. (Isäpuoli)

– Ollu just toi, että äitipuolet kokee olevansa ulkopuolella ja miehet ei kerta kaikkiaan kiinnitä siihen huomiota (2) tarpeeksi. Ei herra jestas, jos parisuhde aloitetaan täällä näin, ni miten se voi olla niin vaikeeta, että täällä roikkuu täällä vielä sellanen (2) auktoriteetti, et siellä niin ku sovitaan, pimitetään tietoa ja vaikeutetaan koko

palettia. Et määhä kyl, mä sen myönnän, et välillä mul on jääny unohtunu tai sanomatta tai jotain on niin ku sovittu ja Sari niin ku naisena tottakai aina haluaa tietää hyvin tarkkaan, että mitä me on keskusteltu puhelimesta. Mä en sit osaa, enkä mä muista kaikkea, ja mun mielestä se ei oo niin olennaista ja sitten hän suuttuu, et mikset sä kerro mitään mitä siel puhuttiin ja mitä te niin ku sovitte ja mitä te puhuitte puhelimesta.(3) (...) naisel just se keskisalkona oleminen on niin hirveen tärkeätä ku haluttas pitää niin että nääkin lapset olis täällä niinku ihan (3) tän kehyksen (perhekehys) sisällä

Ongelmana on haastateltavan (näyte 108) mukaan myös, että hän kyllä tuntee entisen puolisonsa, mutta koska uusi puoliso ei häntä tunne niin ”pitää sitä vielä pahempänä mörkönä kuin mitä se onkaan.” Vuorovaikutuksen puute aiheuttaa siis turhia ja vääriä tulkintoja. Huoltajuusratkaisutkaan eivät ole helppoja asioita, sillä niitä tehtäessä on mietittävä, miten ratkaisu vaikuttaa lasten äitiin, tätä kautta lapsiin ja lopulta sitten myös uusperheen elämään. Haastateltava kuvaa osuvasti omaa toimintaansa entisen ja uuden puolisonsa välissä: ”Se on must tasapainottelu koko ajan, ja kyl siin pelaa, ja kyl siin pelaa niinku pelii (2) täs välis. Välil viivytys taktiikalla ja sit välil sanoo ehkä vähän suuremminkin mut varovaisesti”. Oma toiminta on ”tasapainottelua koko ajan” ja ”pelaamista”. Oma toiminta entisen ja uuden puolison välissä on ”luovimista” ja siinä tilanteessa oleminen on vaikeaa ja lopputuloksena on kaikesta yrittämisestä huolimatta, että ”Ei siin niin ku kumpaaki tehdä tyytyväiseksi”.

Näyte 108. (Isäpuoli)

– Tilanne pahaksi, niin hankala kun tää mun exä (2). Mä tunnen tän mun exän, mut Sari, joka ei tunne sitä ollenkaan pitää sitä vielä pahempänä mörkönä kuin mitä se onkaan. (...) siltikin (vaikka haastateltava olisi yksinhuoltaja) täältä pystytään vaikuttamaan meihin. Ei sil oo mitään merkitystä siihen, paitsi, et mul on tietysti painetta siinä, että ja huono omatunto siinä, että jos mä teen semmosen ratkasun, jollei käytännössä oo muuta kuin se juridinen puoli, niin miten se sitten vaikuttaa täällä tähän elämään (lasten äitiin) ja miten se sitten vaikuttaa lapsiin ja joka sitten taas vaikuttaa meidän elämään.(2) Se on must tasa painottelu koko ajan, ja kyl siin pelaa, ja kyl siin pelaa niinku pelii (2) täs välis. Välil viivytystaktiikalla ja sit välil sanoo ehkä vähän suuremminkin mut varovaisesti

– *Oletko luovimassa?*

– Niin oonko mä luovimassa?

– *Niin joudutko sä tilanteisiin, jossa sä yrität pitää molempia tyytyväisenä?*

– Joo (...) kyl se semmost luovimist on, et kyl se niin ku vaikee tos välis on. Ei siin niin ku kumpaaki tehdä tyytyväiseksi, jos joku on niin ku pinnal, joku asia, ni kyl se on vaikeeta.

Kaikkia asioita ei kerrota (näyte 109) niin kuin ne on kuultu ja sanottu, vaan joudutaan ”prosessoimaan”, mitä ja miten kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Yhtenä syynä mainitaan, että koska asioilla on vaikutusta lapsiin, asioita hoidetaan näin.

Näyte 109. (Isäpuoli)

– En mä tiedä pystyykö mies tossa välissä oikeestaan muut tekee ku luovia ja yrittää, että sillä lailla, että olla niin ku kauheeta tietysti sanoo, että et nykysessä parisuhteessa tässä näin, et mä joudun tällä näin niinku prosessoimaan, et miten mä kerron tänne näin asiat

– *Niin, et miten kerrot?*

– Tai mitä mä jätän tekemättä. Niin niin se on karmee homma ja se on raskas prosessoida semmosii (2) kyl se vaan niin on, (2) et niit joutuu ja miettimään sitä, että (2) et nyt näihin kahteen lapseen vaikuttavat asiat päätökset, mitä me nyt yhdessä tehdään (3).

Haastateltava (näyte 110) kertoo sensuroivansa niitä asioita, mitä kuulee joko entiseltä puolisoiltaan tai uudelta puolisolta ennen kuin kertoo asioista. Sensuroiminen on valitettavaa, mutta välttämätöntä, vaikka tiedetään, ettei niin saisikaan tehdä. Haastateltavaa käyttää sanoja ”täytyy” ja ”välttämättä” osoittaakseen, että tässä nyt ei ole mitään muuta vaihtoehtoa. Sensurointia on tehtävä, koska tulisi ”maailmansota” sekä entisen että uuden puolison välille, mutta myös uusperheen aikuisten välille. ”Maailmansotaa” pidetään poissa, koska se vaikuttaisi kaikkiin.

Näyte 110. (Isäpuoli)

– *Sensuroitko sä näitä juttuja, mitä täältä tulee, ettei ne menen tänne ja mitä täältä tulee?*

– Joo kyl mä valitettavasti. Kyl mä täytyy tehdä välttämättä sitä niin ku me ollaan siit keskusteltu, että näin ei saisi tehdä. (...) tai sanotaan nyt ennemminkin että jos tämä on

– *Sinun puolisosi?*

– Mun puoliso heittänyt jonkun tota ni kommentin, niin enhän mä sitä menen sanomaan, koska sehän ois sen jälkeen maailmansota niinku näitten välillä

– *Niitten naisten?*

– Ja sitten sen lisäksi se tulis sitten maailmansota tän ja tän välillä (uusperheen aikuisten).

– *Miks sä yrität pitää sitä maailmansotaa poissa?*

– No (2)

– *Kehen se vaikuttaa?*

– Mun mielestä kaikkiin. (2) Et ei se tota ei mun oo välttämättä hyvä olla eikä sen mun nykyisen puolison kannalta hyvä olla. Ja tota eikä ei niin ku kenenkään osa puolten, et jos siitä tulee semmosta turhaa.

Haastateltavat miehet (näyte 111) eivät aina ymmärtäneet, miksi äitipuolet kokevat lapsen biologisen äidin ”uhkana” ja toiveena oli, että hän voisi olla vaikkapa ”ystävyyks, tuttavuus”. Kuitenkin ymmärrettiin, että lasten biologisen äidin tuleminen esimerkiksi uusperheen kodin sisälle voidaan ymmärtää uuden puolison taholta, ”että toinen tulee kyttäämään ja kattomaan, että mitä täällä on ja mites teillä nyten touhutaan, ja kuinka se on siivonnu, ja miten te ootte laittanut, mitä lasten huoneissa on.”

Näyte 111. (isäpuoli)

– Joo kylhän se tietenkintota, jos ajattelee ihan siltä kannalta, että sen ottaa jonain uhkana, mutta minkä takia sen sitten täytyy olla uhka. Et miksei se voi olla sitten sitten ystävyys, tuttavuus, taikka mikä tahansa. että et jos ei niin kun ollu mitään konkreettista.(...) Että toinen tulee kyttäämään ja kattomaan, että mitä täällä on ja mites teillä nyten touhutaan, ja kuinka se on siivonnu, ja miten te ootte laittanut, mitä lasten huoneissa on, mutta tota, et kyl mä semmoseen”.

Ajatuksena on, että entisillä puolisoilla on oikeus vaikuttaa asioihin (näyte 112). Lisäyksenä oli kuitenkin, että ”jos ei se vaikuta niin kun meiän kannalta”. Haastateltava itse ei koe, että lapsipuolen isän vaikutus olisi häneen mitenkään häiritsevää.

Näyte 112. (Isäpuoli)

– Ja silloin on mun mielestä mun tässä tilantees ainakin helppo niin ku ajatella mitä se puolison entinen puoliso ajattelee ja minkä takia.

– *Sä ymmärrät sen tunteita, sen tunteita siellä?*

– Niin niin ja, että ei voi aina niin ku kiistää ja olla aina. Eikös hänkin sais olla ja vaikuttaa, koska jos ei se vaikuta niin kun meiän kannalta. Mua se ei vaikuttaisi millään lailla tähän häiritsevästi.

Eräs haastateltavista isäpuolista (näyte 113) piti kuitenkin olennaisen tärkeänä perhekehityksen rakentamista, jonka ”pitää olla selkeä. Selkeä ja tukeva. Sen pitää olla kaikille ymmärrettävä, vanhemmille ja lapsille.” Haastateltava ei tunnista mitään ”vuotoilmiötä” niin, että uusperheen asiat kulkeutuisivat sinne, minne niiden ei haluttaisi kulkeutuvan, mutta myöntää, että jossakin sen suuntaisessa ”ristivedossa” hän oli, kun alkuaikoina oli kyse raha-asioista. Silloin hän tunsii olevansa ”kahden eukon vietävänä”. Tähänkin ristiveto on ollut syynä oma epävarmuus ja syyllisydentunto.

Näyte 113. (Isäpuoli)

– Mut tän kehityksen (perhekehityksen) (3) sen tekemine, sen rakentaminenhan tässä olennaista. Että, et sen pitää olla selkeä. Selkeä ja tukeva. Sen pitää olla kaikille ymmärrettävä, vanhemmille ja lapsille.

– *Mutta ajatteletko, että siitä saa yhtä vahvan kehityksen kuin oli täällä (ydinperheen ympärillä) aikaisempi?*

– Joo, joo mun mielest, mun mielestä. Tota en mä mitään vuotoilmiötä. siis ainut ainut tän tän suuntaset jutut, et tuntee olevansa ristivedossa, on ollut se, että miten on määritetty tää rahan liikkuminen. Miten lapsen isä, miten kenenkin harrastuskulut ja jotain tällaiset asiat. Se oli se, missä mä tunsin olevani nyt kahden eukon vietävänä (3) ja tota se on ollut niin ku oma semmosta (2) epävarmuutta ja omaa ehkä jotain (2) syyllisyydentuntoa myöskin.

Huttunen esittää, että ydinperhe ei eron jälkeen ”hajoa”, vaan että siitä muodostuu kaksi yksivanhempaista perhettä. Tutkijat kuten Moxnes käyttävät nimitystä kaksoisydinperhe tai kaksiytiminen hajaperhe (bi-nuclear family system) eli kahdessa eri kodissa asuva perhe. (Huttunen 2001, 98.)

Näyte 114. (Äitipuoli)

– (...) siin on oikeestaan semmonen niin ku ydinperheen ja uusperheen ero, et ydinperheessä se perhe voi vaikuttaa itte omiin asioihinsa. Et, jos siellä keskusteluvälit ei niin ku oo hyvät ni (2) sit siinä on vaan niin ku vika, mut et niin ku uusperheessä vaikka meille kuinka ois kuinka hyvät nää välit, ni on ulkopuolisia, jotka voi vaikuttaa meiän perheen elämään (2) ja sillon me ollaan niin ku tavallaan kytköksissä heidän kanssa. Et siinä mielessä niin ku (2) äiti ja äitipuoli on eri asemassa (2).

Näytteessä 114 äitipuoli kiteyttää uus- ja ydinperheen eroja. Ydinperheessä asioita voidaan selvittää sen perheen sisällä ja siellä voidaan vaikuttaa asioihin. Vaikka uusperheessä ”kuinka ois hyvät nää välit, ni on ulkopuolisia, jotka voi vaikuttaa meiän perheen elämään”. Haastateltava tuo myös esille sen, että uusperheen ja entisen perheen välillä on olemassa oleva kytkös. Äiti ja äitipuoli ovat eri asemassa, eri kehyksissä.

Isä- ja äitipuoli katsovat asioita perhekehuksesta käsin. Uusperheeseen kuuluu kaksi aikuista sekä ainakin toisen puolison lapsia ja ehkä myös isä- ja äitipuolen yhteisiä lapsia. Uusperhe perheenä ja kotitaloutena ymmärretään samaksi asiaksi. Etälapset katsotaan myös, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, kuuluvaksi uusperheeseen. Poikkeuksena oli äitipuoli, joka koki, että lapsipuolen biologinen äiti ei antanut hänelle mitään mahdollisuuksia toimia lapsipuolen kanssa. Churchin (1999) uusperhekäsityksistä tehdyn jaottelun mukaan (ks. luku 3.2. ss. 32–33) haastateltavieni perhekäsitys oli ainakin alussa ollut useimmilla ydinperheen kaltainen perhe, sillä poikkeuksella, että haastateltavani eivät halunneet kuitenkaan olla isiä ja äitejä lapsipuolilleen, vaikka äitipuolet alussa olivatkin perheen äidin roolissa. Useimmat haastateltavani käsittivät uusperheen ”parina”, jossa aikaisempia suhteita ei haluttu mukaan ja lapsipuolille haluttiin olla ennemminkin perheen toisen aikuisen kuin isän tai äidin roolissa. Yhdellä isäpuolella perhekäsitys oli muuttunut ”laajennetuksi” perhekäsitykseksi, koska yhteistyö entisten puolisoitten kanssa sujui kitkattomasti ja uusperheeseen liitettiin tärkeinä henkilöinä myös isovanhemmat. Yhdellä äitipuolella perhekäsitys oli lähinnä ”biologinen malli”, eli samassa kotitaloudessa asui kaksi perhettä ja perhesiteet muodostuivat biologisten siteiden perusteella. Tämä ei kuitenkaan ollut kyseisen haastateltavan mielestä hyvä tilanne.

Lasten muualla asuva biologinen vanhempi hoitaa kuitenkin asioita biologisesta kehyksestä käsin, joten hän on yhteydessä lasten toiseen vanhempaan ja so-

pii asioista. Hänen näkökulmastaan ja kehyksestään katsottuna isä- tai äitipuoli saattaa olla täysin ulkopuolinen ihminen. Uusperheessä asuva lasten isä tai äiti kuuluu sekä biologiseen kehykseen että perhekehykseen. Äitipuolien yhteisenä tunteena oli etenkin lasten biologisen äidin tunkeutuminen heidän perheeseensä. Biologisten vanhempien vuorovaikutus tapahtuukin sekä biologisen kehyksen että perhekehyksen sisällä, koska uusperheessä asuva biologinen vanhempi ja hänen lapsensa kuuluvat molempiin kehyksiin. Vuorovaikutuksen osapuolet eivät siis kaikki jaa samaa kehystä, ja vaikka uusperheen jäsenet määrittelisivät itse kuuluvansa perhekehykseen, voi olla, että perhekehyksen ulkopuolinen biologinen vanhempi katsoo, että uusperhe ei ole perhe ollenkaan.

Ahrons ja Wallisch (1987) kysyivät tutkimuksessaan biologisten vanhempien tunteita entisen puolisonsa uutta kumppania kohtaan. Tutkimuksessa biologiset vanhemmat kertoivat, että heidän tunteensa ovat enemmänkin neutraaleja kuin avoimen vihamielisiä tai ystävällisiä. Kuitenkin 25 % (N=77) biologisista vanhemmista kertoi, että he toivoisivat entisen puolison uuden kumppanin ”katoavan” ja noin 15 % kertoi, että he tuntevat uutta kumppania kohtaan kateutta, inhoa, vihaa tai että he haluaisivat rangaista häntä. Tärkeä havainto tässä tutkimuksessa oli, että 40 % biologisista vanhemmista kertoi tuntevansa tavallisimmin välinpitämättömyyttä entisen puolisonsa uutta kumppania kohtaan ja 26 % biologisista äideistä ja 39 % biologisista isistä kertoi, etteivät he suhtaudu juuri mitenkään entisen puolisonsa uuteen puolisoon, mikä tutkijoiden mielestä osoitti äärimmäistä välinpitämättömyyttä. (Ahrons & Wallisch 1987, 242.) Tutkimuksessani yksi isäpuoli käytti lastensa isäpuolesta nimitystä ”harmaa sivuhahmo”, mikä mielestäni kuvaa hyvin sitä, että haastateltava ei katso isäpuolella olevan kovinkaan suurta merkitystä omien lastensa elämään. Haastatteluissa puhuttiin hyvin vähän entisten puolisoitten uusista puolisoista ja heidän merkityksestään lapsille. Tämä saattoi tietenkin olla osoituksena välinpitämättömyydestä, mutta ”huomiotta jättäminen” saattoi olla myös itselle tärkeä selviytymiskeino. Etenkin kun isä ikävöivät etälapsiaan, voi olla vaikeaa puhua omien lastensa isäpuolesta lapsille merkittävänä ja tärkeänä henkilönä, sillä silloin oman aseman merkitys lasten elämässä saattaisi kaventua tai tulla jopa uhatuksi.

Biologisilla vanhemmilla oli kuitenkin Ahronsin ja Wallisschin (1987) tutkimuksen mukaan kyky pitää erillään se, mitä he ajattelivat entisen puolisonsa uudesta kumppanista ja se, mitä he ajattelivat hänestä isä- tai äitipuolena. Puolet biologisista äideistä ja 65 % biologisista isistä oli sitä mieltä, että uusi vanhempi oli tavallisesti tai aina lapsesta huolehtivainen aikuinen ja 40 % äideistä ja isistä oli sitä mieltä, että uudella vanhemmalla oli hyvä vaikutus lapsiin. Vain 20 % ajatteli, että isä- tai äitipuoli joskus tai usein suhtautui välinpitämättömästi lapsipuoliin. Kuitenkin isät olivat tyytyväisempiä suhteeseensa isäpuoliin kuin äidit äitipuoliin. Isistä 78 % ja äideistä 61 % oli useimmiten tyytyväinen suhteeseensa isä- tai äitipuoleen ja 6 % isistä ja 15 % äideistä oli tyytymättömiä suhteeseensa isä- tai äitipuoleen. Lopuilla oli sekalaisia tunteita. (Ahrons & Wallisch 1987, 242–243.)

Goffman (1974) korostaa, että vaikka kehykset ovat sosiaaliseen kokemiseen ja vuorovaikutukseen perustuva elementti, samanaikaisesti kehykset ovat myös haavoittuvia. Epäselyyksiä ja erimielisyyksiä esiintyy siitä, mikä on kulloinkin pätevä kehys. Kun ihmiset ovat oppineet määrittelemään tilanteen tietynlaisen

kehyyksen mukaan, sen osoittautuminen pätemättömäksi synnyttää kielteisiä ja ahdistavia kokemuksia. (Goffman 1974, 345–377.) Peräkylä (1990, 22) puhuu kehyyksen murtamisesta. Tällä hän tarkoittaa sitä, että joku toiminnan osapuoli voi toimia niin, että hän pakottaa kaikki osalliset siirtymään toiseen kehykseen tai peräti hämmentää tilanteen niin, että mikään kehys ei tunnu sitä hahmottavan.

Vesala ym. (2002) toteavat, että koska kehykset ovat muodostuneet vuorovai-
kutuksen myötä, kommunikaatio voi myös ne murtaa. Jos kehykset halutaan säi-
lyttää, on varsin luontevaa, että niitä hajottavat ja kyseenalaistavat viestit jätetään
kommunikoimatta. (Vesala ym. 2002 27.)

Isä- ja äitipuolet ovat hämmentyneitä siitä, että perhekehys ei toimi, koska
lasten muualla asuva vanhempi, etenkin lasten äiti, tulee kehyyksen sisäpuolelle.
Myöskään biologinen kehys ei ole oikea, sillä isä- tai äitipuolella ei ole biologista
sidettä lapsipuoliin. Kulttuurissamme ei ole valmista kehystä, joka hahmottaisi
uusperheen tilanteen tyydyttävällä tavalla ja jonka sisällä kaikki osapuolet tietäi-
sivät, kuinka toimia.

Seuraavassa näytteessä tämä hämmennys tulee hyvin esille. Suoninen (1999,
120) toteaa, että mitä enemmän epärointiä, varovaisuutta ja selittelyä johonkin
asiaan liittyy, sitä varmempaa on, että se ei ole harmiton, ohitettava asia.

Näyte 115. (Äitipuoli)

– *Onko jotain mitä haluut, mistä olisit halunnut jatka tai jotain mitä?*

– Niin en tiedä täst (2). Mul on semmonen tunne, et nyt ku täs on puhunu, että (2)
että ei voi mitään sille, että tässä tulee nyt semmonen, semmonen (3) tunne ku mitä
olen ennenkin ihmisille puhunu, ni niin tuntuu, että tässä on se yks peikko (2), siellä
se yks peikko, joka aina tulee (2) kaikessa keskustelussa esille, *ja joka vaikuttaa*.
Ja tota sit niin ku monta kertaa niin ku (2) mulla mieleen joku saattaa ajatella, että
(2) no joo joo et (2), et sitä syytetään kaikesta, että että *ex vaimo on niin ku kaiken
pahan alku ja juuri ja tota kaikee* mut sille ei kerta kaikkiaan oikeestaan (2), se
vaan on fakta (1). Et sitä mä oon monta kertaa miettiny, että että ei oikeestaan vois
tehdä asioita toisin (3) niin, että, että tää suhde toimis niin ku puolin ja toisin, että,
että ei voi, *ei vaan voi* et se vaan on näin, että (2) että onks, et joku voi aatella,
että herranjestas toi on varmaan nyt hirmu, että (2) et se pitää tota ex-vaimoo ihan
kahjona (naurua), mutku se on (naurua) se vaan on niin.

Näytteessä 115 äitipuoli käyttää sanaa ”fakta”, joka on Jokisen mukaan ”tosiasi-
apuhetta”, jossa ”asiat saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumat-
tomilta tosiasioilta.” Jokisen mukaan ”tosiasiapuhe” on vahvasti seurauksellista
puhetta, sillä siinä toimijoiden vastuu ja rooli asioiden kulusta syrjäytyy, jolloin
asiat vain tapahtuvat ihmisille ilman, että heidän omalla toiminnallaan on mitään
vaikutusta. Toimijoiden tehtäväksi jää vain asioiden hyväksyminen sellaisenaan.
Hyväksyessään asiat he osoittavat samalla myös omaa rationaalista tajuansa. Seu-
rauksena tällaisesta tosiasiapuheesta on myös, että se estää vaihtoehtojen etsimi-
sen ja pohtimisen. (Jokinen 1999, 140–141.) Peräkylä (1990, 21) puhuu siitä, että
ihmiset toimiessaan eri kehyksissä joutuvat ottamaan huomioon sen, missä ke-
hyksessä toinen osapuoli toimii.

Yksi todellisuuden rakentamisen tekniikoista on rajojen ylläpitäminen. Kun ei haluta vaihtaa kehystä tai saattaa eri kehysten edustamia maailmoja vuorovaikutukseen toistensa kanssa, turvaudutaan kehysten välisten rajojen ylläpitämiseen. (Peräkylä 1990, 66.) Nonkommunikaatio voidaan nähdään mielekkäänä, koska se suojaaa vuorovaikutuksen kehyksiä eli niiden tilanteiden määrittelyä, joihin ihmisten sosiaalinen kokemus ja vuorovaikutus perustuu. Nonkommunikaatio siis liittyy aivan samoin kuin kommunikaatio sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen ja ylläpitämiseen, siihen, miten ihmisten väliset suhteet jäsentyvät ja muuttuvat. (Vesala ym. 2002, 29, 37.)

Rajojen ylläpitämiseen osallistuvat myös isä- ja äitipuolet, sillä he eivät halua astua biologisen isän tai äidin varpaille. Rajojen ylläpitäminen voi olla myös tapa reagoida vaaraan tai tilanteeseen, johon ei löydy selviä sääntöjä. Biologiset äidit saattavat pitää biologisuuden rajaa yllä, koska he eivät tiedä, mitä tapahtuisi, jos he sitä höllentäisivät. Menettäisivätkö he jotakin äitiydestä lisää, sillä jotainhan he ovat jo perinteisestä äidin roolista menettäneet (toisten silmissä), koska lasten isä huolehtii lapsista ilman heidän ”läsnäoloaan”. Toisaalta uhkana on myös, että ”toinen nainen” varastaa äidin paikan tai osan siitä. Seuraavassa näytteessä (näyte 116) tämä ajattelu tulee hyvin ilmi myös äitipuolen sanomana. Hän itsekin on äiti.

Näyte 116. (Äitipuoli)

– Mutta tota, kyllä hyvin niin ku ei tuntunut olevan vaikeuksia, niin ku jättää lapsia mulle. Ja mä itte aattelin, että minä niin ku antasin omat lapseni jonkun toisen eukon hoidettavaks, niin luoja paratkoon, ei kiitos, ennemmin kuolen.

Myös tälle haastateltavalle on kulttuurisesti itsestään selvää, että äidin kuuluu hoitaa omat lapsensa, eikä ”jättää toisen eukon hoidettavaksi”.

Biologista kehystä pidetään vahvana ja sen murtamista ei edes ajatella. Samalla kuitenkin ei nähdä, että biologisen kehysten vahvistaminen aiheuttaa sen, että perhekehys ja biologinen kehys ovat törmäyskurssilla. Ydinperheessähän nämä kaksi kehystä ovat luonnollisesti sisäkkäin. Koska ne nyt uusperhessä on erotettu toisistaan, ne tulevat koko ajan osittain päällekkäin.

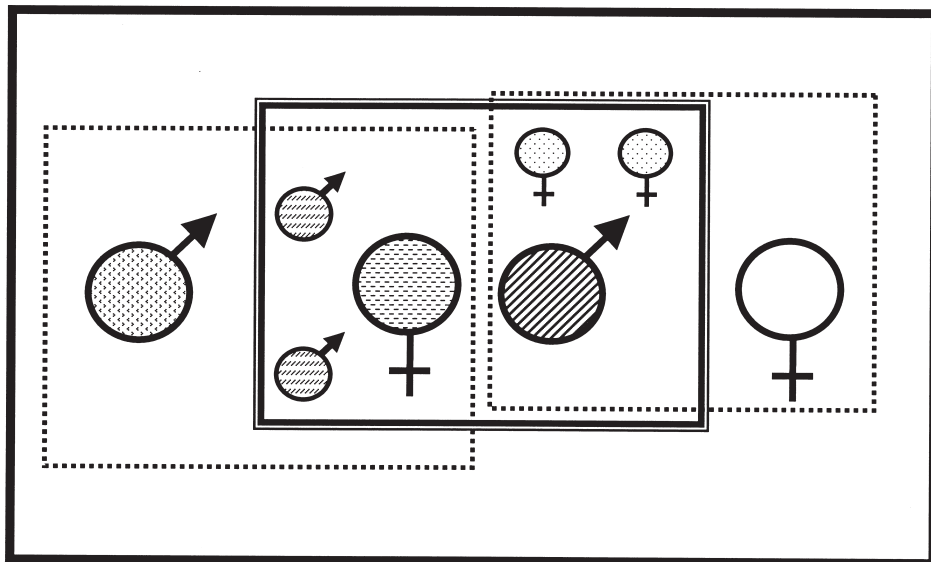
Isä- ja äitipuolet ovat perhettä ja perheyhteyttä koskevien ideaalien ja normatiivisten velvoitteiden kulttuurisessa ristipaineessa. ”Toiselta puolella (ydin)perheyden normi elää lujana taustateemana tuottaen moraalista velvollisuutta onnistua kiinteänä ja yhtenäisenä perheenä (’tulla oikeaksi perheeksi’), toisella puolella taas moraalista painetta luo vaatimus biologisista suhteista ensisijaisina suhteina.” (Harinen 1998, 84; Ritala-Koskinen 1992, 39–42.)

Kehykset pitävät sisällään ja antavat osapuolille oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita me emme arkipäivän kohtaamisissa tule lausuneeksi julki. (Peräkylä 1990, 74.) Kehysten tarkoitus on siis auttaa tilanteen määrittelyssä. Ollessaan perhekehyksessä, joka on ydinperheen mukainen perhekehys, isä- ja äitipuolet katsovat, että kehys tuo tullessaan oikeuksia ja velvollisuuksia. Kuitenkin biologinen kehys murtaa perinteisen perhekehysten ja epäselväksi jää – kuten yksi haastateltavista asian ilmaisi – ”mitä täällä oikein tapahtuu”.

Peräkylän mukaan mikään kehys ei sellaisenaan määrää yksiselitteistä toimintamallia osanottajille. Ihminen voi myös alistaa eri kehykset omien tarkoitusp-

riensä mukaiseen käyttöön esimerkiksi ristiriitoja synnyttäessään tai niitä eliminoidessaan. (Peräkylä 1990, 94–110.) Voisimme siis ajatella, että ehkä biologisen kehityksen korostaminen isä- ja äitipuolten taholta on myös estämässä ristiriitojen syntymistä ja samalla myös legitoimassa jo yleisesti hyväksyttävää biologisten vanhempien asemaa.

Seuraavassa esitän kuvan uusperhekehystä (kuva 3). Uusperhekehystä katsotaan ”perhekehityksen” sisäpuolella olevien aikuisten ja lasten näkökulmasta.

Kuva 3. Uusperhekehys. Kaksoisviiva = perhekehys, katkonainen viiva = biologinen kehys. Yhtenäinen viiva = uusperhekehys

Uusperhettä on vaikea mahdollistaa kulttuuriseen ydinperhekehukseen. Isäpuoli (näyte 117) toteaa, että perheen ulkopuolella asuvat biologiset vanhemmat eivät kuitenkaan ole ulkopuolisia, vaikka ulkopuolelta ”yritetään syöttää” pahoja asioita. Haastateltava toteaa, että ”niillä on sitten taas se (2) taho, mikä heidän kauttaan haluaa vaikuttaa, haluis vaikuttaa”. Uusperheellisyyttä kuvaavat hyvin sanat ”hervittävä ketju”, sillä entisillä puolisoilla voi olla uudet puoliset, joilla taas voi olla entiset puoliset. Jos yksikin ketjun osapuoli haluaa vaikuttaa johonkin asiaan tai haluaa muutosta, niin ”sil on niin moneen paikkaan vaikutus”.

Näyte 117. (Isäpuoli)

– Siin pitäs olla niin paljo suvaitsevaisuutta ja nähdä ne hyvät asiat tässä ja unohtaa ne pahat asiat, joita sieltä ulkopuolelta yritetään syöttää.

– Sä tarkoitat, että biologiset vanhemmat ovat uusperheessä ulkopuolisia?

– Ei. Ei ne niin ulkopuolisia oo, mutta se, että niillä on sitten taas se (2) taho mikä heidän kauttaan haluaa vaikuttaa, haluis vaikuttaa. Et se on vaan sitä, et tää on nii hervittävä ketju, ku rupee miettii meilläkin (...) sil on niin moneen paikkaan vaikutus.

Muualla asuvia biologisista vanhemmista sanotaan (näyte 118), että he ovat ”rasitteita ja jännitteitä”. Tästäkin huolimatta on otettava huomioon, että ”ne on kuitenkin siinä arjessa niin ku koko ajan mukana”.

Näyte 118. (Isäpuoli)

– Siinä on ne rasitteet. Siin on siis, rasitteitahan on nää, nää muualla asuvat (naurua) lasten vanhemmat, että että rasitteita ja jännitteitä. Ne on kuitenkin siinä arjessa niin ku koko ajan mukana.

Uusperheellisyys käsitteenä voisi pitää sisällään myös entiset puoliset perheineen, mikä voitaneen lukea ”idealistiseksi diskurssiksi”. Kuvasta tulee mielestäni kuitenkin esille, että asiat vaikuttavat ketjureaktion tavoin toisiinsa. Esimerkiksi kun yhden aikuisen työnantaja muuttaa loma-aikoja, se vaikuttaa ketjureaktion tavoin useamman kotitalouden toimintaan.

Ritala-Koskisen tutkimuksesta tulee ilmi eräänlainen ei-onni, joka on käännteinen onnelle. Tällainen ei-onni on elämää yksin tai erossa perheestä. Uusperheen perustaminen olisi siis eronneelle eräänlainen mahdollisuus ”uuteen onneen”. Perustaessaan uuden perheen eronnut saa mahdollisuuden onneen, ja samalla voi myös tulla kulttuurisesti määritellyksi normaaliksi. Lasten takia myös uusi kumppani näyttäytyy perheen normalisoijana, sillä kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa on normaalia. (Ritala-Koskinen 1993, 35–36.) Tästä johtuen uusperhekehityksen ja perhekehityksen sisälle voisi vielä piirtää yhden kehityksen – parisuhdekehityksen, jonka varassa uusperhe sinnittelee.

Uusperheellisyys siis kannattaa (näyte 119), rankkuudesta huolimatta, koska entiseen ei ole mitään paluuta.

Näyte 119. (Isäpuoli)

– *Jos mä lyhyesti kysyn, että kannattaako vai eikö kannata tämmönen uusperheen perustaminen?*

– Kyllä se kannattaa (naurua), kyllä se kannattaa,

– *Siitä huolimatta, että se on rankkaa?*

– Niin koska se on ainoa vaihtoehto sen jälkeen kun se ydinperhe on hajonnut (naurua). Ainoa tapa elää. No okei, mä (2) sit rakastan lapsia ja haluan lapsien kanssa olla ja oikeesti nii ku jakaa aikaa ja ja tota (2) näin, että se on ainoa vaihtoehto, koska ei ei nii ku kerta kaikkiaan ollu mitään mitään paluuta (())

5.4 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimukseni tarkoituksena oli saada selville, miten isä- ja äitipuolet puhuvat omasta olemisestaan ja asemastaan isä- ja äitipuolena uusperheessä. Käytin diskurssianalyttistä lähestymistapaa ja ensiksi analysoin, millä tavoin haastateltavat puhuvat itsestään, jäsentävät isä- ja äitipuolena olemista. Millaisiin puhetapoihin (repertuaareihin) he tukeutuivat tulkitessaan isä- ja äitipuolena olemista sekä millaisia toimija-asemia näistä puhetavoista rakentui. Toiseksi analysoin aineistosta erilaisia kontrolliodotuksia, joiden vaikutuksen haastateltavat tuovat esille omaan olemiseensa. Kontrollitekijöitä tarkastelin lähemmin tuen ja uhan näkökulmasta eli siitä, minkä merkityksen haastateltavat itse niille antoivat. Kolmanneksi analysoin vaikutusmahdollisuuksia, joita isä- ja äitipuolet itse kokevat itsellään olevan ja neljänneksi tarkastelin isä- ja äitipuolena olemista erilaisten vuorovaikutusten kehysten näkökulmasta.

Haastateltavieni puheista nimesin kolmentasoisia puhetapoja: yhteisöllisyyden ja yksityisyyden puhetapoja (familiarinen ja individualistinen), katsomuksellisia puhetapoja (fatalistinen, humanistinen, idealistinen ja realistinen) ja elämänhallintaan liittyviä puhetapoja (moraalinen, hallitsemattomuuden, pärjäämisen ja riittämättömyyden).

Eniten eroa isä- ja äitipuolten puhetavoissa oli yhteisöllisyyteen ja yksityisyyteen liittyvissä sekä familiarisessa että individualistisessa puhetavassa. Familiarisessa puhetavassa äitipuolten toimija-asema lähti yrityksestä toimia perheen äidin roolissa, mutta isäpuolet olivat enemmänkin perheen toisen aikuisen toimija-asemassa. Individualistinen puhetapa liittyi äitipuolilla sekä lasten- ja kodinhoitoon että omaan jaksamiseen, sekä näiden kautta oman ajan tarpeeseen ja yksityisyyden säilyttämiseen. Toimija-asemaksi äitipuolille rakentuikin valintoja tekevän subjektin asema, valintojen mahdollisuuksien ollessa kuitenkin rajatut. Isäpuolilla ei tässä yhteydessä esiintynyt individualistista puhetapaa.

Katsomuksellisissa puhetavoissa fatalistinen puhetapa liittyi käsitykseen luonteiden erilaisuudesta ja pysyvyydestä, minkä avulla selitettiin, miksi jonkun kanssa toimeen tuleminen oli vaikeaa tai jopa mahdotonta. Luonteiden pysyvyydestä johtuen toimija-asemaksi rakentui alistujan asema. Humanistinen, ymmärtävä puhetapa liittyi haluun ymmärtää omaa ja toisten toimintaa. Erityisesti ymmärtäminen liittyi lapsipuoliin ja heidän tilanteeseensa ja toimija-asemiksi rakentui vilpittömän puhujan, kuuntelijan ja ymmärtäjän asema. Idealistisessa puhetavassa välittyi odotus ja toive ydinperheen kaltaisesta perheestä, jossa perheenjäsenet olisivat läheisiä ja välittäisivät toinen toisistaan, jolloin puhetavassa rakentui haaveilijan ja toiveajattelijan toimija-asema. Uusperheen elämisen ”reunaehdot” tulivat esille realistisessa puhetavassa, jolloin oli ymmärretty uusperheen olevan erilainen ja toimivan eri tavalla kuin ydinperhe. Joihinkin uusperheeseen vaikuttaviin asioihin on vain yritettävä sopeutua, ja toimija-asema perustui aiempiin kokemuksiin.

Oman elämän hallinta tai hallitsemattomuus liittyi moniin puhetapoihin. Moraalisessa puhetavassa tuli esille halu toimia järkevänä, toiset huomioon ottavana aikuisena lasten etua ajatellen, josta rakentui vastuullisen aikuisen toimija-asema. Samanaikaisesti kuitenkin omaan perheeseen ja omaan toimintaan

vaikuttivat ulkoiset tekijät, mikä tuli esille hallitsemattomuuden puhetavassa. Omat vaikutusmahdollisuudet tulkittiin rajoitetuiksi ja haastateltaville rakentui voimattoman ajautujan toimija-asema. Pärjäämisen puhetavassa rakentui kuitenkin yhdessä eletyn ajan kuluessa selviytyjän toimija-asema. Muualta tulevat odotukset ja toiveet ja kykenemättömyys vastata niihin tulivat esille riittämättömyyden puhetavasta. Tällöin vallitsevat tilanteet, toiset henkilöt ja omat voimavarat laittoivat omalle toimimiselle rajoituksia, jolloin toimija-asemaksi jäi avuttoman toimija-asema.

Keskeiseksi isä- ja äitipuolten puhetavoissa nousi perhe-elämän arvostaminen ja pyrkimys ajatella lasten etua. Uusperheessä vaarana ovat avuttoman ja voimattoman ajautujan toimija-asemat ja mahdollisuutena vastuullisen aikuisen ja selviytyjän toimija-asemat.

Oletuksia itsen kontrollin ulkopuolisista kontrollitekijöistä olivat isä- ja äiti-puolilla sekä perheen sisäiset tekijät (puoliso, omat lapset, lapsipuolet) että perheen ulkopuoliset tekijät (entinen puoliso, lapsipuolen toinen vanhempi, sukulaiset, kulttuuri ja yhteiskunnalliset tahot).

Uusperheen ulkopuolella asuvan lasten biologinen äiti merkitsi kymmenelle haastateltavalle uhkaa itsen kontrollille. Yhtä usealle haastateltavalle merkitsivät myös kulttuuri ja yhteiskunnalliset tahot uhkaa oman itsen kontrollille. Toisten kontrollitekijöiden merkitys itsen kontrollin tueksi tai uhaksi erotteli isä- ja äiti-puolia toisistaan, sillä isäpuolet tulkitsivat toisten kontrollin oman itsen kontrollille enemmän tueksi (26) kuin uhaksi (17), kun taas äitipuolet tulkitsivat toisten kontrollin useammin uhaksi (27) kuin tueksi (17).

Omaan toimintaan vaikuttavia perusolettamuksia (kontrollipremissejä) oli lasten biologisten vanhempien ehdoton ensisijaisuus lasten elämässä. Perusolettamuksena oli myös etenkin uusperheen alkuvaiheessa äitipuolilla, että puolison lapsia voi ja pitää rakastaa kuin omia lapsia. Arvokkaana pidettiin oman itsen kontrollia, mutta oletettiin, ettei se ollut mahdollista ilman toisten tukea. Yhtenä perusolettamuksena oli, että muualla asuvan biologisen vanhemman kontrolli tuli hyväksyä lapsen edun takia. Kontrolli piti hyväksyä torjumatta ja rajoittamatta, vaikkakin hyväksyttävän kontrollin määrä ja laatu oli epäselvää ylittäen aika ajoin ”yksityisyyden rajat”.

Isä- ja äitipuolten omat vaikutusmahdollisuudet rajoituivat kodin seinien sisäpuolelle liittyen perheen sääntöihin, oman ”tilan” rajaamiseen ja aikaan, jota vietettiin yhdessä. Omalla toiminnalla voitiin myös vaikuttaa oman itsen ja lapsipuolen väliseen suhteeseen. Vaikuttaminen lapsipuolen kasvatukseen ei ollut itsestään selvää, vaan sitä tarvitsi perustella yhteisessä kodissa asumisella, arjen yhteisvastuulla ja puolison tukena olemisellä. Kodin ulkopuolella oleviin asioihin vaikutettiin puolison kautta ja välityksellä.

Merkille pantavaa oli, että vaikka biologisen vanhemmuuden korostaminen tuottikin ongelmia isä- ja äitipuolena olemisessa, sitä ei kuitenkaan asetettu kyseenalaiseksi, vaan sekä isä- että äitipuolet olivat itse pitämässä biologisten vanhempien ensisijaista asemaa lasten elämässä muuttumattomana. Epäselväksi isä- ja äitipuolille jäi, mitkä olivat heidän vastuualueensa, minkälaista toimintaa vastuuden täyttäminen edellyttäisi, kenen rooliodotuksiin pitäisi vastata, ja miten oma toiminta vaikuttaa oman itsen ja toisten hyvinvointiin.

Yhtenä vaikuttamisen keinona tuli esille nonkommunikaatio, jota perusteltiin konfliktien välttämiseksi ja lasten edulla. Nonkommunikaation seurauksena mahdollisuudet oman itsen kontrolliin kuitenkin vähenivät. Kommunikaation välttämiseksi haluttiin myös suojata omaa itseä ja omaa yksityisyyttä vallankäytöltä.

Isä- ja äitipuolten puheesta nousi heidän toiminnalleen merkityksellisiksi vuorovaikutuksen kehyksiksi perhekehys ja biologinen kehys. Biologisten vanhempien vuorovaikutus tapahtui biologisessa kehyksessä ja uusperheen aikuisten vuorovaikutusta ympäröi perhekehys. Vuorovaikutuksen kehykset menivät osittain päällekkäin. Uusperhettä ei kuitenkaan voi tarkastella vain yhtenä erillisenä kotitaloutena, joten tarkastelu pitäisi ulottaa erojen seurauksina toisiinsa liittyneinä oleviin kotitalouksiin. Uusperhekehys sulkisi sisäänsä eri kotitaloudet, perhekehukset ja biologiset kehykset.

Tehtävä eli isä- ja äitipuolena toimiminen näyttöytyi mahdottomana hallita, koska ei oikein edes tiedetty, mikä tehtävä on. Tehtävän mahdottomuus alkoi tuntua henkilökohtaiselta ongelmalta. Asioiden hallitsemattomuus tulkittiinkin omana kyvyttömyytenä toimia, kyvyttömyytenä olla aikuinen ja ajatella asioita järjellä, avuttomuutena ja kykenemättömyytenä rajata ulkopuolista kontrollia ja omana itsekkyytenä. Kaikkea läsnä olevaa itsestänselvyyttä on vaikea kyseenalaista etenkin, jos vaihtoehdot leimataan ”ilkeilyksi”, ”lasta vahingoittavaksi”, ”itsekkyydeksi” ja ”kilpailuksi”.

Isä- ja äitipuolten sosiaalinen todellisuus, perheen arki, rakentui ennalta arvaamattomaksi ja alati muuttuvaksi todellisuudeksi. Omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys yllätti, mutta samalla ajatus lasten edusta osoittautui niin suureksi, että ulkopuolisten kontrollitekijöiden rajoittamien tai torjumien ei tullut edes kysymykseen. Jäljelle jäi vallitsevaan tilanteeseen sopeutuminen luovimalla ja alistumalla.

6 POHDINTAA

6.1 Luotettavuudesta

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden todentaminen on aina hieman ongelmallista, koska tuloksissa on mukana tutkijan omaa tulkintaa. Diskurssianalyysissä tutkitaan sosiaalisen todellisuuden rakentumista. Siinä ei pyritä yleistettäviin selitysmalleihin eikä siinä olla etsimässä ns. objektiivista totuutta. Tarkoituksena on sen sijaan säilyttää todellisuuden moninaisuus ja tuoda esille, miten todellisuutta ja sen ilmiöitä on kulttuurillisesti mahdollista jäsentää. Samaa ilmiötä on mahdollista tarkastella eri puolilta, jolloin ilmiö voi näyttäytyä eri kulmista katsottuna erilaisena.

Eivät vain haastateltavani olleet puheellaan rakentamassa ja tuottamassa sosiaalista todellisuutta, vaan myös minä tutkijana olen tämän tutkimukseni kautta siinä osallisena. Olen halunnut esittää tutkimustulokseni ja niihin liittyvät argumentoinnit mahdollisimman perustellusti, sillä niin kuin Jokinen ja Suoninen (1999, 251) toteavat: ”argumentointi eli sosiaalisen todellisuuden konstruointi on diskurssianalyttikolle vakava asia”.

Tässä luvussa pohdin haastattelua aineiston hankintamenetelmänä, omaa asemaani tutkijana, diskurssianalyttistä lähestymistapaa ja tutkimustulosteni luotettavuutta.

6.1.1 Haastatteluista ja tutkijan asemasta

Haastateltavien valinnasta

Haastateltavat saattoivat olla myös ”tutkimuksen tekijöitä”. Henkilöt, jotka olivat suostuneet haastatteluun, ohjasivat selkeästi aineiston keruuta ja sisältöä. Jäin miettimään, vetosiko tutkimusaiheeni erityisesti niihin isä- ja äitipuoliin, joilla oli hankaluuksia oman roolinsa kanssa uusperheessä, ja jotka nyt kokivat saavansa äänensä kuuluville. Haastatteluissa tuli ilmi, että he halusivat olla vaikuttamassa isä- äitipuolista tehtävään tutkimukseen ja sitä kautta vaikuttamassa ehkä laajempaan keskusteluun. Tutkimuksessani mukana olleista neljä oli saatu suoraan Suomen Uusperheellisten Liiton kautta ja kolme vastasi liiton nettisivuilla olleeseen tutkimusapupyyntöön. Loput haastateltavat sain joko ystäväni avulla tai niin, että jo haastattelussa mukana ollut auttoi löytämään lisää haastateltavia.

Haastateltavien hakeminen Suomen uusperheellisten liiton kautta oli vaivaton ja nopea tapa löytää asiasta kiinnostuneita henkilöitä. Millä tavalla tämä sitten vaikutti itse tutkimustuloksiin? Henkilöt, jotka toimivat liitossa, ovat ehkä keskimääräistä aktiivisempia ja asiasta kiinnostuneempia kuin muut. Liiton kautta oli erityisesti haettu vertaistukea ja ymmärrystä omaan uusperhe-elämään. Vastaajat olivat tästä johtuen ehkä keskimääräistä innokkaampia ja halukkaampia osallistumaan tutkimukseen, jotta he saisivat lisää tietoa heille läheisestä aiheesta. Missään vaiheessa haastattelua en kuitenkaan kysynyt heidän yhteyksiään Uusperheellisten liittoon. Vain muutamassa haastattelussa tuli Suomen Uusperheellisten Liitto esille pienenä mainintana. Esimerkiksi yksi isäpuoli mainitsi, että heidän perheelleen oli erittäin tärkeää, että he olivat menneet Suomen Uusperheellisten

Liiton järjestämään vertaistukiryhmään mukaan, koska siellä heillä oli mahdollisuus keskustella toisten samassa tilanteessa olevien kanssa. Haastateltavissa oli kuitenkin mukana myös niitä, jotka eivät liiton toimintaan olleet osallistuneet, enkä havainnut heidän puheensa eroavan millään lailla niistä, joilla oli yhteyksiä Suomen Uusperheellisten Liittoon.

Haastattelu aineiston keruumenetelmänä

Tutkimuksen aineiston keräsin haastatteleamalla isä- ja äitipuolia. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä ei ole ongelmaton. Haastattelutilannetta ja sen sisältämää vuorovaikutusta voidaan kutsua ”rituaaliseksi puheen tilanteeksi”, sillä kysymykset ja niihin sisältyvät ilmaisut ohjaavat vastaamista, joten haastattelutilanteet eivät ole ”luonnollista puhetta”. Haastatteluissa on tapana puhua varman päälle, niin että kysyjä saa sitä, mitä tilaa. Tästä seuraa kysymys, että jos kysyjä saa sellaisen vastauksen jonka haluaa, miksi kannattaa haastatella? (Harinen 1998, 63–64.)

Teemahaastattelut tuottavat Harisen (1998, 64) mukaan konventionaalista puhetta. Tämä on varsin pessimistinen näkemys ja mietittäväksi jää, onko olemassa tapaa kerätä tutkimusaineistoa, jossa voitaisiin selkeästi välttää konventionaalisuus. Eivätkö ihmiset aina pyri olemaan jotakin keskivertoa? Goffmanin (1971) mukaan yksilö pyrkii kontrolloimaan kuvaa, jonka hän itsestään antaa. Haastattelut pyrkivät siis tekemään toiseen osapuoleen mahdollisimman hyvän vaikutuksen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 99–100).

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 51) mukaan kielen käyttö on haastatteluissa vaihtelevaa, toisinaan ristiriitaistakin. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä sopi tutkimukseeni, koska tutkin juuri kielenkäytön vaihtelevuutta. Halusin antaa isä- ja äitipuolille mahdollisuuden tuoda mahdollisimman vapaasti esille asioita, jotka liittyivät heidän omaan olemiseensa. Tutkittava aiheeni oli myös vähän tutkittu, joten etukäteen tarkkojen tutkimuskysymysten laatiminen olisi ollut vaikeaa tai: ja jopa jokseenkin mahdotonta. Haastattelu antoi myös mahdollisuuden tehdä tarkentavia kysymyksiä haastattelun aikana, esimerkiksi uusperheen jäseniin ja perheen historiaan liittyen. Nämä tarkentavat kysymykset mahdollistivat paremman ymmärryksen nykytilanteeseen. Minulla oli myös haastatteluissa mahdollisuus pyytää haastateltavia selventämään ja perustelevaan vastauksiaan.

Tutkimuksessani oli tarkoitus saada haastattelumenetelmällä esille juuri se ei-konventionaalinen, jota ei yleensä sanota ääneen. Katson, että onnistumisessa auttoi se, että haastateltavat saivat puhua nimettöminä, joten heillä ei ollut ehkä niin suurta tarvetta tuottaa yleisesti hyväksyttävää, sovinnasta puhetta. Koska tutkimuksen aihe oli myös haastattelijalle omasta kokemuksesta läheinen, Goffmanin käsite kasvojen suojelusta eli tarve tehdä hyvä vaikutus haastattelijaan ei noussut tässä tutkimuksessa merkittäväksi asiaksi. Harinen (1998, 63) esittää, että kasvojen säilyttämiseen liittyy halu ja velvollisuuskin puhua omasta perheestä myönteisesti. Tässä tutkimuksessa kasvojen säilyttämisen periaate ei tullut esille suoranaisesti sen miettimisenä tai epärointinä, mitä voi sanoa ja mitä ei. Jollakin lailla kasvojen säilyttämistä oli havaittavissa niissä kohdin, jotka liittyivät oman elämän hallintaan, jolloin pyrittiin antamaan kuva henkilöstä, joka kykenee jär-

keviin ratkaisuihin (ks. näyte 14 s. 68 ja näyte 17 s. 70). Koska tutkimuksen aihe oli henkilökohtainen ja useimmille haastateltaville hyvin kipeäkin, niin jo suostuessaan haastatteluun he olivat mahdollisesti tehneet valinnan tuottaa toisenlaista puhetta, ehkä kulttuurisesti ei-hyväksyttävää.

Haastatteluihin liittyviä ongelmia voidaan yrittää välttää sillä, että pyritään niin keskustelunomaiseen haastatteluun kuin mahdollista. Yritin mahdollisimman paljon tukeutua siihen, mitä haastateltava oli sanonut ja tehdä hänen puheestaan jatkokysymyksiä. Pyrin välttämään johdattelua, mikä ei kaikilta osin onnistunut. Johdattelu tulee hyvin ilmi näytteessä 3 (s. 61), jossa minä haastattelijana sanon, että ”sä oot vieraana siellä valtakunnassa”. Olisin tietysti voinut maltaa mieleni ja odottaa, millä sanoilla haastateltava itse kuvaa tilannetta. Aikaisemmin tekemistäni haastatteluista oli kuitenkin tullut esille vierauden tunne. Jos haastateltava olisi ollut eri mieltä, hän olisi voinut sanoa, että hän ei koe vierautta. Näyte jatkuu niin, että haastateltava myöntää vierauden tunteen olevan tuttua: ”joo, vieraana, ulkopuolisena, kuin unessa...”

Edellä kuvatut pohdinnat Jokinen & Juhila (1991, 42) kiteyttää: ”Eri aineistonkeruumenetelmillä saatu tieto ei kuvaa sosiaalista todellisuutta huonommin tai paremmin, vaan se on osa tietyssä kontekstissa rakentunutta sosiaalista todellisuutta (diskurssia) itsessään, jollaisena se tulisi myöskin tulkita.”

Joidenkin haastateltavien kohdalla tuli ilmi, että kyselen liian vaikeita tai he eivät ole koskaan miettineet asiaa tuolta kannalta. Tämä tuli esille esimerkiksi puhuttaessa velvollisuuksista ja rajoituksista, joita omaan olemiseen kohdistuu. Tällöin nähtiin, että itsellä on velvollisuus kasvattaa puolison lapsia, mutta velvollisuutta tai oikeutta kasvattamiseen oli vaikea perustella. Tosin haastattelussakin on mahdollisuus miettimiseen ja pohdintaan, mutta eri asia on, onko pohtimisen tulos sama, kuin jos asiaa olisi miettinyt jo aikaisemmin. Ehkä uuden asian ajattelu vastaa herätti haastateltavan miettimään asiaa ja myöhemmin hänen oma kantansa voisi muotoutua toisenlaiseksi, mitä se nyt oli.

Tutkijan asemasta

Haastattelujen alussa kerroin, että haastattelut ovat luottamuksellisia, haastattelut säilyvät vain ja ainoastaan minun hallussani eikä haastateltavia voida tunnistaa yksittäisinä henkilöinä lopullisesta tutkimuksestani. Tämän jälkeen kysymys luottamuksesta ei enää tullut esille yhdenkään haastattelun aikana eikä sen jälkeen. Koska tutkimukseni aihe oli haastateltaville arkaluontoinen ja vahvoja tunteita herättävä, katsoin, että tutkimuseettisistä syistä en voi laittaa haastateltavia ”selkään vasten”. Haastattelutilanteet olivat herkkiä ja täynnä erilaisia tunteita. Minulla oli haastattelijana myös vastuu, että en johdata haastateltavia alueille, joiden aiheuttamasta tunne-myrskystä he eivät selviäisi. Haastattelijana minun piti olla herkkänä kuulemaan, mihin asti kukin haastateltava itse halusi edetä. Haastattelujen purkuvaiheessa huomasin muutamassa kohdin, että olin joutunut antamaan haastateltavalle lukemaani tutkimustietoa, jotta hän saisi ahdistukseensa jonkinlaista selkoa. Saatoin esimerkiksi todeta, että se, mitä haastateltava oli sanonut, oli lukemissani tutkimuksissakin tullut esille. Katson, että tämä ei kuitenkaan vaikuttanut itse tutkimustuloksiin. Jokaisen haastateltavan kanssa jäin keskustelemaan

varsinaisen haastattelun päätyttyä vielä niin kauaksi aikaa kuin katsoin tarpeelliseksi haastateltavan kannalta. Katson myös, että kiinnostuneen ja uusperheasioita ymmärtävän kuuntelijan saaminen omille kokemuksille ja käsityksille oli motivoimassa haastateltavia.

Haastattelijana olen myös tiettyjen käsitteiden ja kulttuuristen ajattelutapojen vanki. Lukemani kirjallisuuden avulla hahmotin erilaisia haastatteluteemoja, joihin halusin vastauksia, ja teemojen valintaan vaikuttivat myös omat kokemukseni uusperhe-elämästä. En siis lähtenyt haastattelutilanteeseen ”tyhjältä pöydältä”, vaan minulla oli selvä käsitys, mitkä asiat ovat oleellisia ja merkityksellisiä. Nämä asiat olivat minun näkökantani mukaan tärkeitä, joten pyrin ohjaamaan haastattelua niin, että saisin vastauksen mahdollisimman moneen haastatteluteemaan. Kun olin vastauksen saanut, vaihdoin aihetta. Voi olla, että haastateltavalla olisi ollut vielä paljonkin sanottavaa asiasta, mikä olisi tuonut uutta tietoa tai erilaista näkemystä asiaan. Minä en vain ehkä osannut sitä jäädä odottamaan. Kysyessäni esimerkiksi isä- tai äitipuolen ja toisen biologisen vanhemman suhteesta tulee selvästi esille, että olin etukäteen päättänyt, että tällä suhteella on merkitystä isä- ja äitipuolena olemiseen. Muussa tapauksessahan olisin jättänyt koko teema-alueen käsittelemättä. Tutkimuksessa ei siis voi analysoida vain haastateltavan puhetta, sillä haastattelijan omat kysymykset ja oma esiyymmärrys vaikuttaa koko haastattelutilanteen kulkuun ja siihen, minkälaista puhetta tuotetaan.

Haastattelussa saadut vastaukset voidaan neuvotella moneen kertaan uusiksi haastattelun aikana, sillä henkilökohtaisten asioiden läpikäyminen muuttaa aina vastauksia. Haastatteluissa koottu aineisto onkin aina ”neuvoteltu tulkinta” puhutusta aiheesta. Tulkinta rakentuu aina yhdessä haastattelijan kanssa. (Harinen 1998, 62.)

Suurimpana huolenaiheenani on tutkimusta tehdessäni ollut, kykenenkö olemaan tutkijan positiossa, koska olen itse uusperheen toinen aikuinen, äiti ja äitipuoli. Tein tutkimukseni aiheesta, joka on minulle läheinen ja tämän johdosta useaan kertaan tutkimuksen kuluessa mietin, olenko tutkija vai äitipuoli, ja onko minulla jokin ”näky”, jota pidän oikeana, ja jonka takia minulta jää joitakin oleellisia asioita huomaamatta. Tutkimukseni edetessä huoleni häveni, sillä kokemukseni äitipuolena olemisesta enemmänkin auttoivat minua näkemään asioita ja ymmärtämään syitä ja seurauksia, kuin että omat kokemukseni olisivat olleet tutkimukseni esteenä. Haastatteluja tehdessäni pidin kokemustani äitipuolena olemisesta tutkimuksen kannalta hyvin tärkeänä, sillä sain haastateltaviltani puhetta, joka oli puhetta ”toiselle uusperheelliselle” eli henkilölle, jolle ei tarvinnut selittää, mistä on kysymys eikä myöskään esittää elämästään vain hyviä asioita.

Juhila (1999, 201–219) puhuu tutkijan positioista. Hän esittää, että diskursianalyysissä tutkijalla voi olla suhteessa tutkimuskohteeseensa analyytikon, asianajajan tai tulkitseijan positiot. Erilaiset positiot liittyvät Juhilan mukaan siihen näkökulmaan, mistä tutkija lähestyy tutkimuksensa aineistoa. Mikä oli minun suhteeni tutkimusaineistoon, mistä näkökulmasta lähestyin aineistoni kielenkäyttöä? Juhila jatkaa, että analyytikon positio liittyy läheisesti etnometodologiseen tutkimusperinteeseen. Analyytikko yrittää pitää omaa osallistumistaan suhteessa analysoitavaan aineistoon mahdollisimman vähäisenä ja analysoitavasta tekstistä itsestään löytyy kaikki se tieto, mikä selittää tekstin tai puheen ”solmuja”. Tällöin

aineisto tulee myös esittää mahdollisimman yksityiskohtaisesti litteroidusti, jotta aineistossa olevat sävyt eivät jää huomaamatta. (Juhila 1999, 201–219.) Näiden kriteerien valossa en tunnista itseäni analyytikon positiosta. Aineiston laajuuden takia yksityiskohtainen aineiston litterointi olisi ollut liian vaativa tehtävä, ja toisaalta tutkimuskysymykseni eivät myöskään vaatineet tarkkaa litterointia. Analyysissäni en tukeutunut ainoastaan haastateltavien puheeseen, vaan otin huomioon selittävänä tekijänä myös vallitsevaan kulttuuriin liittyvät myytit ja normit.

Tunnistan olleeni asianajajan positiossa, jossa Juhila (1999, 207–212) toteaa tutkijan tutkimuksellaan haluavan ajaa jotakin asiaa ja edesauttaa jonkin päämäärän saavuttamista. Asianajajan positiossa oleva tutkija ei ainoastaan tutki, miten kielelliset toimijat sosiaalista todellisuuttansa rakentavat vaan kysyy myös, miten tuo todellisuus voisi rakentua toisin. Asianajaja on sitoutunut muutokseen, joten ”asianajaja on aina tavalla tai toisella olemassa olevien todellisuuksien kriitikko”. (Juhila 1999, 208–209.) Tutkimukseni edetessä kriittiset pohdintani muun muassa perheyteen, uusperheen määritelmään, vanhemmuuteen, lapsen etuun ja biologisten vanhempien ehdottomaan asemaan lisääntyivät. Kysyin yhä uudelleen ja uudelleen itseltäni, voisiko tämä olla jotenkin toisin ja mitä se toinen voisi olla? Entä mitä siitä seuraisi, jos jonkun asemaa muutettaisiin, miten muiden siihen liittyneiden asema muuttuisi? Toisiko muutos mukanaan jotain hyvää vai vaikeuttaisiko muutos entisestään vuorovaikutusta? Vastauksia en löytänyt, mutta jäin yhä enemmän kyseenalaistamaan haastatteluissa itsestään selvinä pidettyjä asioita. Estikö asianajajan positiossa oleminen minua näkemästä aineistostani toimijoiden itsensä tuottamaa moninaisuutta? Tähän minun on vastattava, että varmasti joiltakin osin esti. Aineistoni laajuudesta johtuen jouduin tässä tutkimuksessa rajamaan sen, mitä tuon esille. Toin esille niitä asioita, joiden kohdalla eniten mietin, voisiko todellisuus olla toisenlaista.

Olin joiltakin osin myös tulkitsijan positiossa, sillä oma henkilöhistoriani ja omat elämäkokemukseni eivät voineet olla vaikuttamatta tulkintoihini. Omien kokemusteni kautta näin aineistosta varmasti asioita, jotka olivat minulle tuttuja ja näin ollen minulta jäi varmasti näkemättä asioita, jotka olivat minulle vieraampia. Pysin kuitenkin sitoutumaan vahvasti aineistooni, ja pitämään omat kokemukseni erillään. Tutkimusaiheeni läheisyys ja tutkijana samanaikaisesti oleminen tuntuivat välillä sisimmässäni ”kipuna kiivaana”. Aika ajoin ”pilkkua viilaten” tutkin tekstiäni ja pohdin, tuonko analyysissäni esille jotain sellaista, mitä itse aineistosta ei todellisuudessa ole edes löydettävissä ja olenko estämässä jonkin tärkeän asian esille tulemistä.

Lohdutukseksi Kaikkonen (1999) toteaa, että tutkijan on kietouduttava monin tavoin tutkimuskohteeseensa, jotta hän voi päästä kiinni tutkittavien antamiin merkityksiin. Tutkijan toiminnaksi tulee osallistuminen ja osallistumisen kautta mahdollisesti tapahtuva merkitysten ymmärtäminen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija toimii ”sisältöpäin”, eikä voi asettaa itseään tutkimuskohteen ulkopuolelle. Ymmärtäminen on kuitenkin rajallista ja aika ajoin tutkijan on irrottauduttava tulkinnasta, joka ei ole seurausta tutkimuskohteesta, vaan tutkijan omasta itsestään ja hänen ajattelustaan. (Kaikkonen 1999, 431.)

Edellä oleviin pohdintoihin liittyen Juhila (1999, 228) toteaa, että ”aineiston lukeminen ei kuitenkaan koskaan ole viatonta, vaan se suhteutuu aina muissa kon-

teksteissa tuotettuihin diskurssiivisiin materiaaleihin. Siksi omista ’lukemiskehyksistä’ ja niiden ideologisista seurauksista tulisi olla perillä”. Kysymykseni kuitenkin jäi, pystyykö kukaan ja miten olemaan selvillä omien ”lukemiskehyksensä” ideologisista seurauksista.

6.1.2 Aineiston lähestymistavasta ja tutkimustuloksista.

Diskurssianalyysi oli mielestäni oikea valinta tämän tutkimuksen lähestymistavaksi, sillä aineistoni oli kulttuurisesti varsin kiinnostavaa. Pystyin tarkastelemaan, mitä ja millä tavoin isä- ja äitipuolet tietyssä tilanteessa eli haastattelun kontekstissa kertovat elämästään isä- ja äitipuolena.

Vaikka diskurssianalyttinen lähestymistapa olikin mielestäni oiva keino havaita kulttuurin vaikutuksia, joiltain osin jäin kaipaamaan jotain vielä syvempää. Haastatteluaineistoa litteroidessani kirjoitin diskurssianalyysissä käytetyn tavan mukaan näkyviin taukoja, huokauksia, painotuksia ynnä muuta, ja tämä mahdollisti aineistoa analysoidessani sen huomioimisen, miten jokin asia tuodaan esille. Tässä tutkimuksessa oli merkittävää erilaisten taukojen ym. sävyjen huomioiminen, sillä ne paljastivat kulttuurissamme olevia normeja ja sääntöjä. Tutkimuksen luotettavuus ei ole riippuvainen siitä, kuinka paljon litteroinnissa käytetään erikoismerkkejä ja kuinka tarkkaan esimerkiksi erilaiset äänensävyt litteroidaan. Diskurssianalyysissä erikoismerkkejä merkitään vain siihen tarkkuuteen saakka, jota analysoinnissa käytetään. Aineistoni laajuudesta johtuen myös vähempi erikoismerkkien käyttö oli paikallaan, sillä käyttämäni erikoismerkit riittivät hyvin siihen, että sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. Näytteitä valitessani huomasin, että haastateltavien puhe latistuu kirjoitettuna tekstinä. Diskurssianalyysissä jää tekstin ulkopuolelle erilaiset eleet, ilmeet ja koko kehon kieli. Kun nämä puuttuvat, voi tekstin tulkita eri tavalla kuin silloin, kun koko haastattelukontekstia olisi mahdollista havainnoida. Kulttuuriset selonteotkin ovat paljolti riippuvaisia vastavuoroisesta kanssakäymisestä eivätkä pelkästään sanoista, vaan myös ilmeistä ja eleistä. Jään kysymään, oliko jokin haastateltavien antama selonteko enemmänkin vastaus minun kysyvään ilmeeseen tai kulmakarvojen kohotukseeni kuin varsinaisesti kulttuurimme vaatima selonteko. Diskurssianalyttinen lähestymistapa ei anna tähän vastusta eikä ota tätä huomioon. Pohdittavaksi jää myös, olisivatko kulttuuriset selonteot olleet erilaisia, jos haastattelijana ei olisi ollut henkilö, joka itse elää uusperheessä. Tutkimukseni yhtenä rajoitteena on varmasti se, että selontekoja ei tarvinnut antaa ehkä niin paljon, koska minä ”asiaan vihkiytyneenä” haastattelijana ymmärsin monta asiaa oman kokemukseni perusteella. Erilaisia selontekoja ja erilaista argumentointia olisi varmasti annettu haastattelijalle, joka olisi tutkinut itselleen täysin vierasta ilmiötä.

Diskurssianalyysissä voi riittää aineistoksi yksikin haastattelu, jos tarkoituksena on havainnollistaa jotakin tuttua ilmiötä uudella tavalla. Tässä tutkimuksessa vain yhden haastattelun analysoiminen olisi voinut antaa sen kuvan, että tuloksena on vain yhden isä- tai äitipuolen käsitys isä- tai äitipuolena olemisesta. Vaikka aineistoni laajuus teettikin paljon työtä, se myös samalla mahdollisti isä- ja äitipuolena olemisen ilmiön tutkimuksen laajemmin, sillä isä- ja äitipuolena oleminen, näennäisestä tuttuudesta huolimatta, näyttäytyi ennalta arvaamattomaksi ilmiöksi.

Uskon, että näin monen haastattelun analysoiminen lisäsi tutkimustulosteni luotettavuutta ja että työni palvelee uusperheitä käsittelevänä perustutkimuksena.

”Ongelmana tässäkin analyysitavassa on sen erottaminen, mikä on yksilöllistä, mikä kulttuurista ja mikä tilanteeseen liittyvää” (Suoninen 1992, 70–71). Diskurssianalyysiin perehtyminen ja diskursiivisen lähestymistavan omaksuminen johti minut tutkijana mielenkiintoiseen prosessiin, jossa aloin nähdä kulttuurimme vaikutuksen puheisiimme. Jätin Suonisen mainitseman yksilöllisyyden havaitsemisen oikeastaan kokonaan analyysini ulkopuolelle, koska aineistostani eivät niinkään erottuneet isä- ja äitipuolet yksilöinä, enkä sitä halunnutkaan, vaan isä- ja äitipuolena oleminen kulttuurisena ilmiönä. Isoksi vastaamattomaksi kysymykseksi jää, miten voin todella ymmärtää sen, mitä toinen minulle yrittää sanoa miehittävä häntä omilla merkityksilläni, koska tutkijana olen kuitenkin ympäröivän kulttuurin merkityssysteemien vanki?

Lähestyttiinpä tutkittavaa ilmiötä mistä näkökulmasta tahansa, oleellista on, että rakennettu tulkinta sopii yhteen aineiston kanssa ja että tutkija pystyy perustelemaan tulkinnat niin, että lukija voi arvioida tulkintojen osuvuutta. Haastateltavien puheista pystyin analysoimaan runsaasti erilaisia puhetapoja ja niistä rakentuvia toimija-asemia. Esittämäni väitteet perustelin suhteessa aineistooni, mikä on Jokisen ja Juhilan (1991, 47) mukaan yksi diskurssianalyttikon tehtävä. Esitin myös ne päättelyketjut ja näytteet, joiden varaan olen tutkimustulokseni rakentanut, jotta lukija voisi itse arvioida tutkimustulosteni luotettavuutta ja tehdä omat johtopäätöksensä. Pysin myös vertaamaan tutkimukseni tuloksia aiemmin tehtyihin uusperhetutkimuksiin niiltä osin, kuin se tutkimusmenetelmät ja kulttuurien erilaisuudet huomioon ottaen oli mahdollista.

Yhdyn Suonisen (1991, 60) ajatukseen, että erilaisten puhetapojen tunnistaminen haastatteluissa ei ole vaikeaa. Klassinen luotettavuuden kriteeri on, että joku toinen päätyy tulkinnoissaan samoihin johtopäätöksiin. Tulkinnat olivat omiani ja joku toinen voi päätyä erilaisiin tulkintoihin samoista näytteistäkin, koska useissa näytteissä oli erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Näytteet sisälsivät usein moniakin erilaisia tulkintamahdollisuuksia ja poimin niistä vain kulloinkin yhden. Aineistokatkelmien runsaslukuisuus on yritys osoittaa tulkintojen luotettavuutta ja kiistää niiden mielivaltaisuus. Hyvänä luotettavuuden kriteerinä katson kuitenkin olevan, että haastattelemani isäpuolet totesivat, että tekemäni tulkinnat äitipuolten haastatteluista sopivat myös heidän uusperheeseensä.

Vaikutena aineiston analyysissä oli erilaisten seurausten päättelemisen ja perusteleminen. Suorannan mukaan (1991, 415) diskurssianalyttinen tutkimus hyvin helposti luiskahtaa pelkäsi aineiston esittelyksi ja kuvailuksi ilman suurempaa tulkintaa tai mielekästä teoreettista rakentamista. Isä- ja äitipuolten puhe biologisten vanhempien ensisijaisuudesta lapsen elämässä sai minut havaitsemaan myös puhetapojen seurauksia tuottavan luonteen. Mielestäni pystyin luotettavasti ja niin, että lukija voi päätelmiäni seurata, perustelemaan tutkimukseni kannalta oleellisempien puhetapojen käytön seuraukset luvussa 6.2.

Diskurssianalyysissä vältetään yleensäkin ”yleistäviä selittäviä teorioita” (Juhila & Suoninen 1999, 248). Vaikka ei anneta vastauksia miksi-kysymyksiin, ei se tarkoita, että analyysi olisi teorialatonta. Diskurssianalyysissä teoria kietoutuu kielenkäytön merkityksen korostamiseen. Tutkimuksessani etsin vastausta mm.

siihen, miten isä- ja äitipuolten kertoma kokemus ulkopuolisuudesta liittyy vuorovaikutustilanteisiin. Samalla sain myös osittain vastauksen kysymykseen, miksi näin on.

Diskurssianalyysi lähestymistapana antoi mahdollisuuden myös sen tarkasteluun, miten erilaiset kontrolliodotukset vaikuttivat isä- ja äitipuolena olemiseen ja miten erilaisille kontrollitekijöille annetut merkitykset säätelevät isä- ja äitipuolten toimintaa. Pystyin myös tarkastelemaan sitä, minkälaisiin perusolettamuksiin haastateltavani tukeutuivat ja minkälaisen merkityksen he antoivat omaa toimintaansa sääteleville kontrollitekijöille. Diskurssianalyysi toimi myös välineenä analyysilleni siitä, miten haastateltavat rakensivat kuvaa omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja mihin argumentointeihin he omat vaikutusmahdollisuutensa perustivat.

Diskurssianalyysi antoi myös mahdollisuuden tulkita haastateltavien puhetta kontrollia koskevien oletusten ja vuorovaikutusten näkökulmasta. En ottanut Goffmanin kehysanalyysia sellaisenaan välineeksi, vaan katsoin sen avulla, minkälaiset vuorovaikutuksen kehykset nousivat haastateltavien puheesta uusperheessä merkityksellisiksi. Vuorovaikutuksen kehyksille annetut merkitykset toimivat mielestäni isä- ja äitipuolena olemista selittävinä tekijöinä.

6.2 Uusperheen vanhempana ja aikuisena olemisen ristiriitainen monimuotoisuus

Uusperheen vanhempana ja aikuisena oleminen osoittautui monimuotoiseksi tehtäväksi. Yhtäältä haastateltavat olivat vanhempina omille lapsilleen ja toisaalta aikuisena puolison lapsille. Haastateltavilla oli uusi parisuhde, mutta samanaikaisesti entisen puolison kanssa yhteiset lapset ja lasten asiat. Kuvitelmat perheestä ja yksityisyydestä romuttuivat, ja entiset puoliset jäivät osaksi uusperheen perhe-elämää. Koti ei osoittautunutkaan enää suojaavaksi yksityisyyden alueeksi, vaan elettiin ”akvaarioelämää”, jossa kaikki tekemiset tai tekemättä jättämiset olivat tarkastelun alla.

Tässä luvussa pohdin lähemmin tutkimukseni tuloksia sekä sitä, mihin tulevaisuuden uusperhetutkimusta tulisi kohdentaa. Pohdin myös vanhemmuuden käsitettä, mitä on vanhemmuus eron jälkeen sekä isä- ja äitipuolen asemaa uusperheessä. Myytit vaikuttivat isä- ja äitipuolten toimintaan, mutta murtuivatko myytit tutkimuksen myötä?

6.2.1 Tutkimuksen antia ja jatkotutkimuskohteita

Vaikka uusperheistä puhutaan paljon, ei saatavilla ole riittävästi uusperheistä tehtyä tutkimusta ja tietoa. Tutkimukseni on hyvä lisä yhteiskunnalliseen keskusteluun uusperheistä, isä- ja äitipuolena olemisesta sekä uusperheen vanhemmuudesta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on isä- ja äitipuolille lähtökohtaisena asemana ollut vanhemman asema. Tutkimukset ovat suurelta osin keskittyneet isä- ja äitipuolen sekä lapsen väliseen suhteeseen tarkastellen suhdetta lapsen ja vanhemman suhteena. Tutkimuksessani isä- ja äitipuolet puhuvat itse omasta arkipäivän

olemisestaan ja tutkimukseni tuo esille, millaisia toimija-asemia isä- ja äitipuolille erilaisista puhetoivoista rakentuu.

Tutkimukseni täydentää ja laajentaa aikaisempien tutkimusten antamaa kuvaa uusperheistä. Aikaisemmat tutkimukset ovat olleet yksimielisiä siitä, että äitipuolen asema on uusperheissä kaikkein vaikein. Tutkimukseni selvittää asiaa lisää tuomalla esille sekä naisen ja äidin rooliin liittyvät odotukset että myytit äideistä ja äitipuolista ja näiden vaikutukset äitipuolten omaan toimintaan. Tutkimukseni tuo myös esille, mitä roolien epäselvyys tarkoittaa arjen uusperhe-elämässä. Epäselvät roolit aiheuttivat oman toiminnan rajoittamista, koska ei tiedetty miten oma toiminta vaikuttaa itsen ja toisten hyvinvointiin.

Tutkimukseni tuo esille myös uuden tavan tarkastella uusperhettä, ei enää yksittäisenä kotitaloutena ja perheenä vaan kahden eri vuorovaikutuskehyksen, biologisen ja perhekehysten kautta. Näiden vuorovaikutuskehysten kautta kuva uusperheestä ja sen dynamiikasta tulee esille aivan uudella tavalla. Uusperhettä ja siihen vaikuttavia kontrollitekijöitä on mahdollista tarkastella laajemmin. Oleellista on huomata, että kun molemmat kehykset halutaan säilyttää ja kehyksiä kyseenalaistavat ja hajottavat viestit jätetään lähettämättä, voi tuloksena voi olla nonkommunikaatio, hiljaisuus. Kehysten näkeminen ja sen huomioon ottaminen, että toimitaan eri kehyksissä, voi auttaa ainakin asioiden ymmärtämistä ja näin lisätä isä- ja äitipuolen oman elämän hallinnan tunnetta.

Tutkimuksessani tulee selvästi esille, että uusperhe kotitaloutena on sidoksissa ainakin yhteen muuhun kotitalouteen ja myös yhteiskunnallisiin ja kulttuuriin tekijöihin. Tästä johtuen uusperhetutkimuksissa tulisi entistä enemmän ottaa ympäröivä konteksti huomioon. Se, miten uusperheessä voidaan tai miten lapset voivat, ei ole yksistään uusperheen aikuisten vallassa, vaan se on useiden sekä perheensisäisten että ulkoisten kontrollitekijöiden yhteisvaikutusta.

Perehdyin perhelainsäädäntöön ja yhteishuoltajuuteen vasta tutkimukseni loppumetreillä, koska tutkimuksessani nousivat esille vanhempien oikeudet ja velvollisuudet, lapsen etu ja huoltajuuskysymykset sekä kodin, perheen ja yksityisyyden rajaamisen vaikeudet. Halusin kirjoittaa tutkimukseni taustaksi ja pohjaksi, mitä laissa näistä asioista ja kysymyksistä sanotaan ja näin sitoa tutkimukseni suomalaisen lainsäädäntöön. Lainsäädäntö kuvastaa uusperheen tilaa, uusperhe on näkymätön ja määrittelemätön. Kun varsinaista perhelainsäädäntöä ei ole on tieto kerättävä sirpaleista ja uusperhettä koskevat asiat luettava ”rivien väleistä”.

Luvussa 3 esittelin laajasti uusperheestä tehtyjä tutkimuksia ja niiden tuloksia. Esittelemäni tutkimukset löytyvät kootusti liitteestä 1. Mielestäni näiden aikaisempien tutkimustulosten esille tuominen luo pohjan tälle uusperhetutkimukselle. Ongelmana näiden tutkimusten kohdalla oli, että ne olivat pääosin Yhdysvalloista ja että artikkeleina julkaistujen tutkimusten taustatiedot olivat puutteelliset. Kriittisen arvioinnin kannalta tärkeitä tietoja tutkimuksen taustasta, tutkittavista tai tutkimustavasta ei ollut aina saatavilla, joten kriittinen arviointi oli vaikeaa. Vain harvoissa yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa oli esimerkiksi mainintoja osavaltion lainsäädännöstä koskien lasten huoltajuutta tai lapsen asumisjärjestelyitä. Tiedot olisivat olleet oleellisia tietoja mietittäessä lasten ja aikuisten välisiä suhteita. Tutkimustulosten suora vertaaminen tähän tutkimukseen ei ole mahdollista erilaisesta tutkimusperinteestä, kulttuurien eroista ja erilaisista perhelainsäädännöistä johtuen.

Tässä tutkimuksessa ovat saaneet äänensä kuuluville isä- ja äitipuolet. Tutkimuksen kohteeksi olisi tulevaisuudessa otettava myös uusperheen ulkopuolella asuvat biologiset vanhemmat. Mitä ajattelevat ne isät ja äidit, joiden entisellä puolisoilla on uusperhe? Miten he näkevät oman asemansa, miten he suhtautuvat lasten isä- tai äitipuoleen? Miten sujuu lasten huoltajuus entisen puolison kanssa? Mihin asioihin heillä mielestään on oikeus puuttua? Mitä uusperheen ulkopuolella asuvat isät ja äidit odottavat entiseltä puolisoiltaan ja tämän uudelta puolisoilta?

Isovanhempiä käsittelevä tutkimus olisi myös paikallaan. Miten voi olla samanaikaisesti sekä isovanhempina että ”puoli-isovanhempina”? Kenen kautta pitäisi pitää yhteyttä lapsenlapsiin? Miten käy sukutraditioiden ja ketkä kuuluvat sukuun? Katkeavatko suhteet entiseen miniään tai vävyyn eron jälkeen?

Uusperhetutkimusta tulisi tulevaisuudessa tehdä kolmella tasolla. Kotitalouden tasolla tulisi tutkia, mikä vaikutus asumisjärjestelyillä ja eri asumismuodoilla on uusperheen elämään? Miten uusperheet ratkaisevat ongelmiaan? Myös uusperheiden rakenteiden moninaisuus olisi otettava huomioon tarkemmin, jotta saataisiin selville, onko erilaisilla lasten asumisjärjestelyillä vaikutusta uusperheen toimintaan. Mitä esimerkiksi lapselle merkitsee asuminen vuoroviikoin isän ja äidin luona? Miten lapsipuoli itse vaikuttaa uusperheeseen? Minkä merkityksen uusperheessä lapsuutensa asuneet ja jo omaan kotiin muuttaneet nuoret aikuiset antavat uusperheelle? Pitkittäistutkimuksen tarpeellisuus on selkeä. Papernow (1984) on tutkinut uusperheen kehitysvaiheita, mutta nyt olisi jo uuden tutkimuksen aika. Pitkittäistutkimuksessa tulisi ottaa huomioon myös entisten puolisoitten ja yhteishuoltajuuden vaikutus uusperheen kehitysvaiheisiin.

Uusperheeseen liittyy laaja ihmissuhteiden verkosto, joten sitä tulisi tutkia myös verkoston tasolla. Tutkimuksen kohteeksi pitäisi ottaa uusperheen yhteydet ja sidokset ainakin yhteen muuhun kotitalouteen ja sidosten vaikutukset näiden kotitalouksien elämään ja toimintaan. Mikä merkitys uusperheen jäsenille on ei-yhdessä asuvilla sisaruksilla? Missä määrin isä- tai äitipuolena olemiseen liittyvät vaikeudet ovat sukupuolikysymyksiä ja missä määrin rooliin liittyviä?

Kolmantena tutkimuksen tasona tulisi olla se, miten uusperhe näkyy ja tulee huomioiduksi sosiaalisissa instituutioissa. Miten uusperhe otetaan huomioon päivähoiton ja koulun käytännöissä tai miten eri auttamisen ammattilaiset huomioivat uusperheen? Pitäisikö uusperheen näkyä myös lainsäädännössä esimerkiksi lapsen huolto- ja tapaamislaissa? Miten uusperhe näkyy tänä päivänä mediassa? Miten uusperhe näkyy evankelisluterilaisen kirkon kannanotoissa ja käytännöissä?

6.2.2 Vanhemmuuden käsite ”uusio” pohdintaan

Tutkittaessa isä- ja äitipuolena olemista uusperheessä törmää väistämättä perheen, vanhemmuuden ja huoltajuuden käsitteisiin. Nämä sinänsä tutun oloiset käsitteet saavat uusperhetilanteessa aivan uusia ulottuvuuksia. Perheen yksiselitteinen määrittely ei ole onnistunut laajemmista yrityksistäkään huolimatta. Vaikka asutaan yhdessä ja käytetään samaa jääkaappia, niin olemmeko sittenkään aina yhtä perhettä? Uusperhe perheenä osoittautuu monimuotoiseksi käsitteeksi, ja uusperheen määrittely vaihtelee perheenjäsentenkin kesken. Määrittely voi myös

vaihdella eri tilanteissa ja ajan kuluessa. Perheen määrittelyyn osallistuvat myös muualla asuvat biologiset vanhemmat, jotka voivat ajatella, että uusperhe ei ole perhe ollenkaan.

Tarvitseeko perhe rajoja voidakseen toimia perheenä ja jos tarvitsee, niin minäkalaisia rajoja? Uusperheessä perheenjäsenten yksityisyys näyttää olevan uhattuna. Mikä on riittävää yksityisyyttä perheen sisällä ja mikä on riittävää yksityisyyttä suhteessa perheen ulkopuolelle? Mikä merkitys perheellä on miehelle, naiselle ja lapselle? Tutkimuksessani näyttäisi siltä, että perheen merkitys olisi uusperheen aikuisten mielessä idealisoitunut entisestään.

Vanhemmudesta puhutaan tänä päivänä yleisesti. Etenkin julkisessa keskustelussa puhe vanhemmuudesta lähtee ajatuksesta, että vanhemmuus olisi jotenkin yhteistä ja jaettavissa, sillä puhutaan yhteisestä vanhemmuudesta ja jaetusta vanhemmuudesta. Lähtökohtana jaetun vanhemmuuden puheessa on ollut isän merkityksen korostaminen entisen äitiyden puheen sijaan (Kuronen 1994, 7). Mihin vanhemmuudella oikein viitataan? Usein se liitetään vanhempien väliseen suhteeseen, jolloin puolisuus ja vanhemmuus käsitteinä sekoittuvat. Vanhemmuus liittyy mielestäni kuitenkin lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen. Tästä johtuen en näe, että vanhemmuus voi olla isän ja äidin yhteistä vanhemmuutta, vaan kummankin erillistä vanhemmuutta suhteessa lapseen. Vanhemmuus voi myös muotoutua erilaiseksi ja vaihdella suhteessa saman perheen lapsiinkin. Lapsen huoltolaissa (7.1 §) ei puhuta yhteisestä vanhemmuudesta, vaan siellä säädetään, että vanhemmat voivat sopia siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti. Vanhemmuuteen liittyvät oleellisesti huoltajuuteen liitetyt asiat: taloudellinen vastuu, huolenpito lapsesta ja kasvatusta. Tästä lähtökohdasta katson, että emme voi avioeron jälkeen – emmekä oikein avioliiton aikanaakaan – puhua yhteisestä vanhemmuudesta, vaan voimme puhua yhteisestä huoltajuudesta. Väitän siis, että yhteistä tai jaettua on huoltajuus, mutta on mahdotonta olla yhteistä tai jaettua vanhemmuutta. Vanhemmuus on mielestäni yläkäsite, johon liittyvät oleellisenä asiana huoltajan tehtävät – jotka voidaan hoitaa yhdessä tai ne voidaan jakaa – mutta jaettavissa ei ole vanhemmuuteen liittyvä suhde lapseen.

Vanhemmuden toteutumiselle on mielestäni olemassa kaksi reunaehto: lapsi ja lapsen toinen vanhempi. Lapsen toinen vanhempi voi edesauttaa tai rajoittaa toisen vanhemman mahdollisuuksia luoda lapseen suhde. Jos esimerkiksi eron jälkeen rajoitetaan lapsen mahdollisuuksia tavata toista vanhempaansa, samalla rajoitetaan lapsen ja vanhemman suhteen kehittymisen tai jatkumisen mahdollisuuksia. Myös vanhemmuussuhteen toinen osapuoli eli lapsi voi omalla toiminnallaan olla rajaamassa suhteen kehittymistä. On naivia olettaa, että lapsi on vain passiivinen osapuoli ja että rakastava aikuinen yksin kykenee luomaan suhteen lapseen.

Koska vanhemmuus ja parisuhde ovat eronneet toisistaan huoltajiuslainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi sekä prosesseina että käsitteinä (Nätkin 2003, 20), esitän, että sen sijaan, että puhutaan eron jälkeisestä vanhemmuudesta entisten puolisoitten yhteisenä projektina, pitäisikin puhua vain eron jälkeisestä huoltajuudesta. Eron jälkeinen vanhemmuus ei ole entisten puolisoitten yhteistä vaan kummankin erillistä ja erilaista vanhemmuutta lapseen. Toinen vanhempi voi vain olla tukemassa ja antamassa mahdollisuuksia toiselle toteuttaa omaa van-

hemmuuttaan. Olisi siis keskityttävä huoltajuuteen liittyvien järjestelyjen mahdollisimman hyvään hoitamiseen ja oltava liittämättä eronneita puolisoita toisiinsa yhteisen vanhemmuuden alle. Huoltajuus ja siihen liittyvät asiat voi jakaa, omaa suhdetta lapseen eli vanhemmuuden tunnesuhdetta ei voi jakaa kenenkään toisen kanssa.

Ritala-Koskinen (2001) ehdottaa, että uusperheessä pitäisi uuden aikuisen kohdalla irtautua vanhemmuuskäsitteestä. Hän myös ehdottaa, että pitäisi vain puhua läheisestä ihmissuhteesta. Mietin kuitenkin, että miksi lapsen ja aikuisen suhteeseen pitää liittää edes odotusta läheisestä ihmissuhteesta, jos sillä tarkoitetaan emotionaalista suhdetta? Parhaimmillaan ajan kuluessa voi uusperheen toisen aikuisen ja lapsen välinen suhde muuttua psykologiseksi vanhemmuudeksi, jolla tarkoitan lapsen omaa kokemusta siitä, keitä hän pitää vanhempinaan.

Yhden suuren kysymyksen uusperheissä tulee muodostamaan lapsen oikeudet isä- ja äitipuoleen, jos liitto päättyy eroon. Onko lapsella oikeus olla yhteydessä isä- tai äitipuoleensa eron jälkeen? Vaikeutena on, kuinka kunnioittaa ehkä läheistäkin psykologista kiintymystä, koska psykologista vanhemmuutta ei ole laissa tai yhteiskunnan käytännöissä millään lailla huomioitu.

Pohdittavaksi jää myös, tarvitseeko uusperheen uuteen aikuiseen liittää isyyden ja äitiyden käsitettä. Huttunen (2001) käytti yhtenä isyyden käsitteenä sosiaalista isyyttä, joka tarkoitti arkipäivän huolehtimista ja kasvattamista. Miksi arkipäivän huolehtimisen ja kasvattamisen tarvitsee olla kytköksissä isyyden tai äitiyden käsitteeseen? Mikä arjen huolehtimisesta tekee sellaista, että se liittyy isyyteen tai äitiyteen? Sekö, että perinteisesti lapsen arjesta ja kasvattamisesta huolehtivat aikuiset, joista käytetään nimityksiä isä ja äiti?

Ritala-Koskinen (1993, 145–146) kysymys, käytetäänkö biologisuutta jonkinlaisena lasten lajittelun legitimijoina uusperheessä, on hyvä ja aiheellinen. Haluan kuitenkin jatkaa asian pohtimista edelleen ja kysyn, onko edes mahdollisuutta (tai halua tai tarvetta) unohtaa biologisuutta niin kauan kuin toinen, uusperheen ulkopuolella asuva lapsen vanhempi on biologisuuteen perustuen oikeutettu vaikuttamaan lapsen asioihin? Meidän kulttuurissamme lapset katsotaan kuuluvan biologisille vanhemmilleen. Olisiko kulttuurissamme mahdollista ja hyväksyttävää puhua uusperheessä vain meidän lapsistamme ja jättää lasten muualla asuva vanhempi keskustelun ulkopuolelle? Uskon, että niin kauan kuin kulttuurissamme biologinen vanhemmuus on ylitse kaiken muun ja uusperheen uudella vanhemmalla ei ole lapseen nähden mitään juridisia oikeuksia, lasten jaottelu biologisuuden perusteella elää ja voi hyvin – tahdottiin sitä tai ei.

Ilmiöihin liittyvä terminologia ja käsitteet ovat tärkeitä, koska ne liittyvät ihmisten omaan ymmärrykseen ja ihmisten rooleihin. Uusperheeseen liitetyt käsitteet ovat diskurssianalyysin näkökulmasta ongelmallisia. Jo yleisesti käytössä oleva uusperhe herättää kysymyksiä, koska se on etuliitteen ”uus” alla. Kuinka kauan uusperhe on uusi? Tuleeko siitä koskaan ”vain” perhe? Uusperhe-käsite tuo myös heti sen tiedon, että on olemassa jossakin joku vanha perhe. Muina vaihtoehtoina on tietenkin kielitoimiston suosittelema toisintoperhe, joka ei kuitenkaan ole saanut yleistä kannatusta, tai sitten yleisesti käytetty uusioperhe. Viimeksi mainittuun liittyy tietenkin vähän kierrätyksen makua. Myös isä- ja äitipuolten käsitteissä olevat etuliitteet: isä ja äiti problematisoivat asiaa entisestään. Isä ja äiti

liitetään biologisiin vanhempiin, mutta tässä tapauksessa ne ovat kuitenkin osana nimitystä, joka liittyy lapsen ja uuden aikuisen suhteeseen. Puoli-liite vastaavasti tuo esille, että on jotakin vähemmän tai on jopa alempi arvoinen ”kokonaiseen” verrattuna.

Muissakaan pohjoismaissa ei uusperheelle ole löytynyt selkeää, vakiintunutta käsitettä. Ruotsissa on käytössä ”styvfamilj”, ”ombildad familj” ja ”länkade familjesystem”. Tanskassa uusperheistä käytetään nimeä ”sammenbragte familier” ja Norjassa ”tokjernefamilien” ja ”stefamilien”. (Larsson Sjöberg 2003, 84.)

Tutkimuksessani tuli esille, että uusperheeseen liittyy vahvasti mukaan myös varsinaisen ”perhekehäksen” ulkopuolisia ihmisiä. Ongelmana on, että kulttuurisamme ei ole malleja ja normeja siihen, miten uusperheeseen kuuluvien ja uusperheen ulkopuolella olevien henkilöiden pitäisi toimia. Isä- ja äitipuolet odottivat itse itseltään paljon, ja samalla yrittävät kuulostella heihin muualta kohdistettuja erilaisia toiveita ja odotuksia. He yrittivät toimia tavalla, joka olisi kaikille paras. Haastatteluista tuli ilmi, että kun epäonnistuttiin, syyllistivät isä- ja äitipuolet itsensä.

Tässä yhteydessä olen myös jäänyt miettimään, onko olemassa uusperhettä niin, että voidaan puhua sen ulkopuolella olevista ihmisistä, joilla tarkoitan entisiä puolisoita. Koska uusperheen rajat ovat niin epäselvät, pitäisiköhän kyetä ajattelemaan, että entiset perheet kuuluvat osaksi myös tähän uuteen perheeseen? Jos niitä ei saa poistettua eli esimerkiksi biologisen isän paikalle ei voi laittaa uutta isää eli isäpuolta, pitäisikö ajattelussa perheen rajoja vain laajentaa?

Voisiko edellä olevia isä- ja äitipuolena olemiseen liittyviä ongelmia sitten yrittää ratkaista? Visher ja Visher (1988) tuovat esille, että isä- ja äitipuolen pitäisi vapaasti voida kokeilla erilaisia rooleja. Ehkä isä- ja äitipuolta ei pitäisikään automaattisesti asettaa uuden vanhemman rooliin, vaan hänelle voisi hyvinkin riittää toimiminen uusperheen toisen aikuisen roolissa. Huomasin, että mitä pidemmälle tutkimukseni edistyi, sitä enemmän halusin korvata suomentamani käsitteen uusvanhempi käsitteellä uusi aikuinen tai perheen toinen aikuinen. Koska kulttuurisamme vain biologisilla vanhemmilla on yksiselitteisesti vanhemman rooli ja isä- ja äitipuolten rooli on epämääräinen, voisi olla hyvä lähteä miettimään laajemmaltikin isä- ja äitipuolen roolia vain toisena aikuisena. Näin välttäisiin menemästä biologisten vanhempien reviirille. Toisen aikuisen rooli olisi myös vapaa kulttuurisista ennako-odotuksista, joten toisen aikuisen oikeuksia ja velvollisuuksia olisi helpompi lähteä pohtimaan ”tyhjältä pöydältä”. Tämä ei tarkoita sitä, ettei toisen aikuisen rooliin voisi hyvinkin liittyä vanhemmuuden elementtejä.

Cissnan ym. (1990) esittämä ehdotus, että uusperheen aikuisten tulisi osoittaa lapsille, että pariskunnan välillä vallitsee yksimielisyys perheen asioista. Jos uusperheessä saadaan sovittua ”tämän kodin” säännöt ja tavat, se auttaa eteenpäin. Samoin, niin kuin tutkimuksessa tulee ilmi, aika on tärkeässä asemassa. Ajan kuluessa totutaan toisiin ja elämä alkaa sujua. Olisi myös syytä madaltaa uusperheeseen asetettuja toiveita. Ihmissuhteista ei ehkä tule niin lämpimiä kuin olisi haluttu, mutta niin kuin Ritala-Koskinen (2001) toteaa, ne voivat olla kuitenkin toisensa hyväksyviä suhteita.

Salwenin (1990) ehdotus, että uusvanhempi jättää kaiken vastuun lapsesta vanhemman vastuulle, kuulostaa hyvältä, mutta jään pohtimaan, pystyykö isätai äitipuoli toimimalla Salwenin ehdottamalla tavalla todellisuudessa välttämään

rooliinsa kohdistuvat negatiiviset odotukset. Näin ehkä helpommin voisi tapahtuakin, jos lapsipuoli on jo murrosiässä eikä tarvitse varsinaista hoitoa. Tällöin isä- tai äitipuolesta voi tulla hyvä kaveri tai parhaimmassa tapauksessa ystävä. Jos lapsi sitä vastoin on hyvin pieni, voiko isä- tai äitipuoli todellisuudessa siirtää kaikkea vastuuta lapsen biologiselle vanhemmalle? Toimimalla näin voi tietysti yrittää välttää lapsilta tulevia negatiivisia rooliodotuksia, mutta ympäristö saattaa tulkita isä- tai äitipuolen hyvinkin nopeasti ilkeäksi äitipuoleksi tai piittaamattomaksi isäpuoleksi hänen kieltäytyessään lapsipuolensa aktiivisesta hoidosta. Ympäristön kohdistamat negatiiviset stereotyyppit vain lisääntyvät. Ongelmallista tässä ratkaisuvaihtoehdossa on, että vetäytymällä vastuusta saatetaan vetäytyä myös lapsen elämästä, jolloin mahdollisuudet positiivisen tunnesuhteen syntymiseen ovat rajalliset.

Tässä yhteydessä on mielenkiintoista pohtia, mikä merkitys entisen puolison antamalla tuella toiselle vanhemmalle on uusperhetilanteessa? Käykö niin, että uusperheen aikuiset alkavat odottaa uusperheessä tukea vanhemmuuteensa uudelta puolisolta ja entisen puolison tuki koetaan tarpeettomana? Jos entinen puoliso aktiivisesti tukee isää tai äitiä edelleenkin tämän vanhemmuudessa, kokeeko uusi puoliso itsensä merkityksettömäksi päätettäessä lapsipuoliensa asioista (vrt. Ambert 1986).

Liittyen vaihtoehtoisten roolien valintaan jo pelkästään se, että sovitaan nimi, jota lapsi tuntee mukavaksi käyttää isä- tai äitipuolesta, voi auttaa isä- tai äitipuolen yksilöllistämisessä (Visher & Visher 1988). Usein lapsi välttää käyttämästä isä- tai äitipuolestaan nimeä ja viittaa häneen vain sanalla ”sä” tai ”se”. Nimen avulla isä- tai äitipuoli pääsee eroon kaikkien isä- ja äitipuolien leimautuneesta ryhmästä omaksi persoonakseen. Nimivaihtoehtoja voivat olla isä- tai äitipuolen oma nimi, yhteisesti sovittu lempinimi tai muunnelma isä tai äiti-sanasta, jota ei käytetä biologisesta isästä tai äidistä. (Lofas & Sova 1995, 182–183.)

6.2.3 Murtuivatko myytit?

Myyttien vaikutus tuli tutkimuksessani vahvasti esille. Ilkeä äitipuoli -myytti vaikutti äitipuolien tapaan toimia ja yritykseen olla jotain muuta kuin äitipuolia. Samoin myytti rakastavista ”oikeista” vanhemmista, mikä on lapsille kaikkein parasta, aiheutti sen, että kaikin keinoin varottiin astumasta biologisten vanhempien varpaille. Samalla kun biologisten vanhempien reviirille menemistä varottiin, haluttiin ja uskallettiin puuttua vain oman kodin sisäisiin asioihin, jos aina niihin kukaan. Jäätiin positioon, jossa ”ihminen saattaa rakentaa itsensä häkkiin suljetuksi, oman kontrollinsa ulottumattomiin” (Jokinen ym. 1993, 39, 39). Katson, että tällaiseen häkkiin, oman kontrollinsa ulottumattomiin jäivät isä- ja äitipuolet. Tässä kohden olen myös itse ajattelussani törmännyt ”vaihtoehdottomuuteen”. Miten rajata kotia ja perhettä, jos samanaikaisesti biologisten vanhempien aseman korostus lapsen elämässä on ehdotonta. Miten säädellä ja rajata omaan elämäänsä vaikuttavia asioita, jos biologisen vanhemman valta-asema on ehdoton? Miten toimia, jos yleinen ajatus lapsen edusta menee kaiken edelle? Onko lapsen etu asia, jonka vain biologiset vanhemmat tietävät parhaiten? Onko isä- tai äitipuolella edes oikeutta ja mahdollisuutta olla määrittelemässä lapsen etua?

Tämän tutkimuksen haastateltavat olivat itse myös isiä ja äitejä, ja he olivat omalla puheellaan vahvasti pitämässä yllä käsitystä biologisen äidin ensisijaisuudesta lasten elämässä ja myös biologisten vanhempien olemista ”oikeina” vanhempina. Ei siis ole oletettavaa, että äitimyytti tai käsitys vanhempien ensisijaisuudesta lapsen elämässä ainakaan ratkaisevasti lähiaikoina muuttuisi. Myytti voisi murtua, jos olisi rohkeutta kyseenalaistaa biologisten vanhempien ehdotonta asemaa lapsen elämässä.

Se, mihin voi yrittää julkisella keskustelulla vaikuttaa, ovat käsitykset isä- ja äitipuolista. Asioista vaikenemalla lisätään vain niiden mystillisyyttä ja salaperäisyyttä. Yksittäisten uusperheiden julkisuuteen tuleminen on kuitenkin ongelmallista, koska uusperheen asiat eivät koske vain yhtä kotitaloutta. Ristiriidoista ja ongelmista julkisesti puhuminen voi lisätä ristiriitoja entisestään entisten puolisoitten välille. Ongelmalliseksi tulee, mikä on uusperheen yksityisiä asioita, joista he voivat vapaasti julkisuudessa puhua ja mikä taas liittyy toisen kotitalouden yksityisiin asioihin.

Odotukset, että kykenee rakastamaan puolison lapsia kuin omiaan olivat uusperheen alkuvaiheessa äitipuolten odotuksia. Tämä myytti voi tulevaisuudessa heiketä entisestään, kun saadaan lisää tietoa uusperheiden jäsenistä ja uusperhe-elämästä. Perheen muutos ydinperheestä uusperheeksi vaatii toimija-asemien ja toimintatapojen uudelleen arviointia. Mitä tarkoittaa olla entinen puoliso? Miten roolit muuttuvat? Mihin toisen perheen asioihin voi puuttua lapsen edun nimissä? Miten saadaan yhteisesti hyväksytyjä ja totena pidettäviä normeja, joiden mukaan toimia? Kuinka kehittää yhteistyötä huoltajina niin, että yhteistyötä ei koeta toisen haluna hallita ja valvoa?

Nykyperhe on elämässä omaa elämäänsä erilaisten diskurssien kautta ja samalla haastamassa ”oikean” perheen. Erilaiset kertomukset nykyperheestä ovat myös osa kulttuuria ja sen jaettavuutta. Kun todellisuus muuttuu, alkaa odotushorisonttikin hämärtyä. Kokonaisuus jää kuitenkin vielä paradoksaaliseksi ja todellisuuden muuttuminen tapahtuu hitaasti. (Harinen 1998,102). Tämän vuoksi nämä isä- ja äitipuolet joutuvat rakentamaan koko ajan kompromisseja ja lähestymään omaa isä- tai äitipuolen ja perheen kertomustaan samanaikaisesti kahdesta vastakkaisesta suunnasta – ydinperheen ja uusperheen.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Abrams, D. & Hogg, M. A. (1990). An introduction to the social identity approach. Teoksessa D. Abrams & M. A. Hogg (Eds.), *Social Identity Theory. Constructive and Critical Advances* (pp. 1–9). London: Harvester Wheatsheaf.
- Ahrons, C. R. & Wallisch L. (1987). Parenting in Binuclear Family: Relationships Between Biological and Stepparents. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman *Remarriage and Stepparenting. Current Research and Theory* (pp. 225–256). New York: Guilford Press.
- Alasuutari, P. (1996). *Toinen tasavalta. Suomi 1956–1994*. Helsinki: Vastapaino.
- Allen, E., Baucom, D., Burnett, C., Epstein, N. & Rankin-Esquer, L. (2001). Decision-Making Power, Autonomy, and Communication in Remarried Spouses Compared with First-Married Spouses. *Family Relations*, 50 (4), 326–335.
- Ambert, A.-M. (1986). Being a Stepparent: Live-in and Visiting Stepchildren. *Journal of Marriage and the Family*, Nov86, 795–804.
- Antonovsky, A. (1987). Health promoting factors at work: The sense of coherence. Teoksessa R. Kalimo, M. A. El-Batawi & C. L. Cooper (Eds.), *Psychosocial factors at work and their relation to health* (pp. 153–267). Geneva: WHO.
- Apo, S. (1987). Suullisen kertomuksen kulttuuriset merkitykset: esimerkkejä suomalais-karjalaisesta kansanperinteestä. Teoksessa T. Hoikkala (toim.), *Kieli, kertomus ja kulttuuri* (ss.118–133). Helsinki: Gaudeamus.
- Arditti, J. A. (1999). Rethinking Relationships between Divorced Mothers and their Children. Capitalizing on Family Strengths. *Family Relations*, 48, 109–119.
- Aukia, P. & Manninen, K. (1999). *Uusi suurperhe – katiska vai turvaverkko*. Helsinki: Kirjapaja.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind*. New York: Ballantine.
- Bateson G. & Bateson M. C. (1987). *Angels Fear: An Investigation Into the Nature and Meaning of the Sacred*. New York: Rider.
- Berg, E. C. (2003). The Effects of Perceived Closeness to Custodial Parents, Stepparents and Nonresidents Parents on Adolescent Self-Esteem. *Journal of Divorce & Remarriage*, 40 (1/2), 69–87.
- Berger P. & Luckmann, T. (1979). *Social Construction of Reality*. Middlesex UK: Penguin Books.
- Biddle, B. J. (1979). *Role Theory. Expectations, Identities, and Behaviors*. New York: Academic Press.
- Björnberg, U. (1992). Parenting in Transition: An Introduction and Summary. Teoksessa U. Björnberg (Ed.), *European parents in the 1990's. Contradictions and Comparisons* (pp.1-41). New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Bray, J. H. (1994). Assessment Issues with Stepfamilies. *Family Journal*, 2, 163–167.
- Broberg, M.(2004). Uusperheen vanhempien kokemuksia perheensä vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta. Turun Yliopisto. Kasvatustieteen laitos. http://ktk.ulapland.fi/kasvatuspaivat/perhe_ja_parisuhde.htm. 8.2.2005.
- Bruner, J. S. (1960). Myth and Identity. Teoksessa H. A. Murray (Ed.), *Myth and Myth-making* (pp. 276–287). Boston: Beacon Press.
- Bryan, H., Coleman, M., Ganong, L. & Bryan, L. (1986). Person Perception: Family Structure as a Cue for Stereotyping. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 169–174.
- Burr, V. (2004). Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Suom. J. Vainonen. *Alkuperäisteos: The Person in Social psychology* (2002). Tampere: Vastapaino.

- Ceglian, C. P. & Gardner, S. (2000). Attachment Style and “the Wicked Stepmother” Spiral. *Journal of Divorce & Remarriage*, 34 (1/2), 111–129.
- Cherlin, A. (1978). Remarriage as an Incomplete Institution. *American Journal of Sociology*, 84, 634–650.
- Church, E. (1999). Who are the People in Your Family? Stepmother’s Diverse Notions of Kindship. *Journal of Divorce & Remarriage*, 31 (1/2), 83–106.
- Cissna, K. N., Cox, D. E., & Bchner, A. P. (1990). The Dialectic of Marital and Parental Relationships within the Stepfamily. *Communication Monographs*, 57, 44–61.
- Clingempeel, W. G., Brand, E. & Segal, S. (1987). A Multilevel-Multivariable-Developmental Perspective for Future Research on Stepfamilies. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman: *Remarriage & Stepparenting. Current Research and Theory* (pp. 65–93). New York: Guilford Press.
- Coleman, M. & Ganong, L. H. (1987). The Cultural Stereotyping of Stepfamilies. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (Eds.), *Remarriage & Stepparenting. Current Research and Theory* (pp. 19–41). New York: Guilford Press.
- Coleman, M. & Ganong, L. H. (1997). Stepfamilies from Stepfamilies Perspective. Teoksessa I. Lewin & M. B. Sussman (Eds.), *Stepfamilies: History, Research, and Policy* (pp. 107–122). New York: The Haworth Press.
- Coleman, M., Ganong, L. & Fine, M. (2000). Reinvestigating Remarriage: Another Decade of Progress. *Journal of Marriage & the Family*, 62 (4), 1288–1308.
- Crosbie-Burnett, M. (1989). Application of Family Stress Theory to Remarriage: A Model for Assessing and Helping Stepfamilies. *Family Relations*, 38, 323–331.
- Crosbie-Burnett, M., Skyles, A. & Becker-Haven, J. (1988). Exploring Stepfamilies from a Feminist Perspective. Teoksessa S. M. Dornbush & M. H. Srober (Eds.), *Feminism, Children and the New Families*. New York: Guilford Press.
- Dainton, M. (1993). The Myths and Misconceptions of the Stepmother Identity. *Family Relations*, 42, 93–98.
- Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Lussier, G. (2002). Sibling Relationships and Social – Emotional Adjustment in Different Family Contexts. *Social Development* 11, 4, 571–588.
- Douglas, E. M. (2003). The Impact of Presumption for Joint Legal Custody on Father Involvement. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39 (1/2), 1–10.
- Duberman, L. (1973). Step-kin Relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 35, 283–292.
- Eskola, J. (1991). Kasvatustieteellinen ”todellisuus” ja diskursiiviset tulkinnat. *Kasvatus* 22, 5-6, 420–427.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Oxford: Blackwell.
- Feldt, T. (1997). The Role of Sense of Coherence on Well-being at Work: Analysis of Main and Moderator Effects. *Work and Stress*, 11 (2), 134–147.
- Fine, M. A. (1995). The Clarity and Content of the Stepparent Role: A Review of the Literature. *Journal of Divorce & Remarriage*, 24 (1), 19–34.
- Fine, M. A. & Kurdek, L. A. (1992). The Adjustment of Adolescents in Stepfather and Stepmother Families. *Journal of Marriage & the Family*, 54 (4), 725–737.
- Fine, M. A. & Kurdek, L. A. (1995). Relation Between Marital Quality and (Step)Parenting–Child Relationship Quality for Parents and Stepparents in Stepfamilies. *Journal of Family Psychology*, 9 (2), 216–223.
- Fisher, P. A., Leve, L. D., O’Leary, C. C. & Leve, G. (2003). Parental Monitoring of Children’s Behavior: Variation Across Stepmother, Stepfather, and Two-parent Biological Families. *Family Relations*, 52 (1), 45–53.

- Forsberg, H. (2003). Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (ss. 7-15). Helsinki: Gaudeamus.
- Freisthler, B., Svare, G. M. & Harrison-Jay, S. (2003). It Was the Best of Times, It Was the Worst of Times: Young Adult Stepchildren Talk About Growing Up in a Stepfamily. *Journal of Divorce & Remarriage*, 38, 83–103.
- Furstenberg, F.F. Jr & Cherlin A. J. (1991). *Divided Families. What happens to children when parents part*. London: Harvard University Press.
- Ganong, L. H. & Coleman, M. (1994). *Remarried Family Relationships*. Thousands Oaks: Sage.
- Ganong, L. H. & Coleman, M. (1997). How Society Views Stepfamilies. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (Eds.), *Stepfamilies: History, Research, and Policy* (pp. 85–106). New York: The Haworth Press.
- Ganong, L. H., Coleman, M. & Kennedy, G. (1990). The Effects of Using Alternate in Denoting Stepparent or Step-family Status. *Journal of Social Behavior and Personality*, 5, 453–463.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Touchstone Book Simon & Schuster.
- Goffman, E. (1971). *Arkielämän roolit. Alkuperäinen 1959*. Suom. E. Puranen. Helsinki: WSOY.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: an essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.
- Gullotta, T. P., Adams, G. R. & Aleksander, S. J. (1986). *Today's marriages and families*. Montrey: Brooks / Cole Publishing Co.
- Haakana, M. (2001). Lääkäri, potilas ja nauru. Teoksessa M.-L. Sorjonen, A. Peräkylä & K. Eskola (toim.), *Keskustelu lääkärin vastaanotolla* (ss.135–159). Tampere: Vastapaino.
- Hanson, T. L., McLanahan, S. S., Thomson, E. (1996). Double Jeopardy: Parental Conflict and Stepfamily Outcomes for Children. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 141–154.
- Harinen, P. (1998). Elämän kokoisia perheitä. Tutkimus yksinhuoltaja- ja uusperheissä elävien nuorten perhepuheesta. Teoksessa H. Helve (toim.), *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet. Nuorisotutkimusohjelma 2000*. Nuorisotutkimusseura ry. Tutkimuksia 5/98.
- Hautamäki, A. (2000). The Matrix of Relationships in the Latern Modern Family in the Nordic Countries: A Haven in a Heartless World, a Disturbed Nest or a Secure Base? Teoksessa A. Hautamäki (Ed.), *Emergent Trends in Early Childhood Education – Towards an Ecological and Psychohistorical Analysis of Quality* (pp.33–122). Department of Teacher Education. University of Helsinki: Research Report 216.
- Haverinen, L. & Martikainen, M. (2004). *Rakas lapsi – ei! Kodin kasvattava vuorovaikutus*. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 14.
- Hayman, S. (1999). *Sinun, minun, meidän. Opas uusperheille*. Suom. K. Tanner. Jyväskylä: Gummerus.
- Henry, C. S. & Lovelace, S. G. (1995). Family Resources and Adolescent Family Life Satisfaction in Remarried Family Household. *Journal of Family Issues*. 16, 765–787.
- Heritage, J. (1984). *Garfingel and Ethnometology*. Worcester: Polity Press.
- Hetherington, E. M. & Stanley-Hagan, M. (2000). Diversity among Stepfamilies. Teoksessa D. H. Demo, K. R. Allen & M. A. Fine (Eds.), *Handbook of Family diversity* (pp. 173–196).

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoriaa ja käytäntöjä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. (1995). Johdatus kasvatustieteeseen. Juva: WSOY.
- Hoikkala, T. (1993). Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hokkanen, T. (2002). ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää.” Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen (ss.119–140). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hokkanen, T. (2005). Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto.
- Hujanen, J. & Pietikäinen, S. (2000). Syrjäinen ja aito, vallan pitäjä ja ulkopuolinen. Tiedotustutkimus (4), 4–21.
- Huttunen, J. (2001). Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-kustannus.
- Hämäläinen, P. (1988). Perhe uusiksi. Rakennusohjeita toisen perheen perustajille. Jyväskylä: Ajatus.
- Ihinger-Tallman, M. & Pasley, K. (1987). Divorce and Remarriage in the American Family: A Historical Review. Teoksessa Pasley, K. & Ihinger-Tallman, M. (Eds.), Remarriage and Stepparenting. Current Research and Theory (pp. 3–18). New York: Guilford Press.
- Ihinger-Tallman, M. & Pasley, K. (1997). Stepfamilies in 1984 and Today – A Scholarly Perspective. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (Eds.), Stepfamilies: History, Research, and Policy (pp. 19–40). New York: The Haworth Press.
- Innanen, M. (2001). Isyys ja äitiys nuorten kertomana – lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. Jyväskylä: LIKES Research Reports on Sport and Health 130.
- Ishii-Kuntz, M. & Coltrane, S. (1992). Remarriage, Stepparenting and Household Labor. Journal of Family Issues, 13, 215–234.
- Jaakkola, R. & Sääntti, R. (2000). Uusperheiden lapset ja vanhemmat. Perheiden rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Jallinoja, R. (1984). Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell (toim.), Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: WSOY.
- Jallinoja, R. (1994). Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa J. Antikainen, M.-L. Haataja & M. Korhonen (toim.), Näkökulmia perheeseen (ss. 5-13). Helsinki: Stakes.
- Jallinoja, R. (2000). Perheen aika. Keuruu: Otava.
- Jokinen, A. (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, Diskurssianalyysi liikkeessä (ss. 126–159). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen A. & Juhila K. (1991). Diskursseja rakentamassa. Näkökulmia sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia, sarja A nro 2.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, Diskurssianalyysi liikkeessä (ss. 54–97). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (1993). Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. (1999). Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, E. (1996). *Väsynyt äiti. Äitiyden oma elämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jones, E. E., Farina, A., Hastorf, A. H., Markus, H., Miller, D. T., & Scott, R. A. (1984). *Social Stigma: The Psychology of Marked Relationships*. New York: W. H. Freeman.
- Juhila, K. (1999). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (ss. 201–232). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (ss. 233–252). Tampere: Vastapaino.
- Kaikkonen, P. (1999). Laadullinen tutkimus kasvatus- ja opetustyössä. *Kasvatus* 30 (5), 427–435.
- Karisto, A. (1998). Pirstoutuva elämänpolitiikka. Teoksessa J.-P. Roos ja T. Hoikkala (toim.), *Elämänpolitiikka* (ss. 54–75). Helsinki: Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, L. (1996). Tieto ja elämänhallinta. *Yliopistolehti* 13/96. <http://www.helsinki.fi/lehdet/yolehti/1996-13/ylkol.htm>. 5.4.2002.
- Ketola, K., Knuutila, A., Mattila, A., Vesala, K. (2002). Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kheshgi-Genovese, Z. & Genovese, T. A. (1997). Developing the Spousal Relationship within Stepfamilies. *Families on Society*, 78, 255–264.
- King, L. A. & King, D. W. (1990). Role Conflict and Role Ambiguity: A Critical Assessment of Construct Validity. *Psychological Bulletin*, 107, 48–64.
- Kinnunen, I., Kyrönseppä, U. & Koskinen, S. (toim.). (1990). *Muuttuvat perhesuhteet – Miten lapsi selviytyy uusperheessä? Terveystieteiden tutkimuskeskus*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kivivuori, J. (1991). *Psykologittuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Knuutila, S. (2002). Vaitiolo, salaisuudet, ilmaisukiellot: Nonkommunikaation kontekstuaalisia merkityksiä. Teoksessa K. Ketola, S. Knuutila, A. Mattila, & K. M. Vesala, *Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa* (ss. 119–150). Helsinki: Gaudeamus.
- Komiteamietintö 1999:1. (23.3.1999).
- Korhonen, M. (1999). Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. University of Joensuu, publications in social sciences. Nro 39.
- Kurdek, L. A. & Fine, M. A. (1993). The Relation between Family Structure and Young Adolescent' Appraisals of Family Climate and Parenting Behavior. *Journal of Family Issues*, 14, 279–291.
- Kurki-Suonio, K. (1999). Äidin hoivasta yhteishuoltoon – Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 222.
- Kuronen, M. (1991). Äitiyttä kaikille. Teoksessa S. Nopola (toim.), *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* (ss. 219–230). Porvoo: WSOY.
- Kuronen, M. (1994). Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. *Stakes*. Tutkimuksia 35. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuronen, M. (2003). Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (ss. 103–120). Helsinki: Gaudeamus.
- Larsson Sjöberg, K. (2003). Mamma, pappa, styvpappa-barn. Föräldraskap i länkade familjesystem. Teoksessa M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (red.), *Nätverksfamiljen* (ss. 83–99). Stockholm: Natur och Kultur.

- Laurén, P. (2000). Näin sujuu uusperheen arki. *Kodin Kuvalehti* 23.3.2000 / 6. Helsinki: Helsinki Media Company Oy.
- Levin, I. (1997a). Stepfamily as Project. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (Eds.), *Stepfamilies: History, Research, and Policy* (pp. 123–133). New York: The Haworth Press.
- Levin, I. (1997b). The Stepparent Role from a Gender Perspective. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (Eds.), *Stepfamilies: History, Research, and Policy* (pp. 177–190). New York: The Haworth Press.
- Lofas, J. & Sova, D. B. (1995). *Stepparenting. The Real Problems. The Real Solutions*. New York: MJF Books.
- Madden-Derdich, D. A. & Arditti, J. A. (1999). The Ties that Bind: Attachment Between Former Spouses. *Family Relations*, 48, 243–249.
- Madden-Derdich, D. A. & Leonard, S. A. (2000). Parental Role Identity and Fathers' Involvement in Coparental Interaction after Divorce: Fathers' Perspectives. *Family Relations*, 49, 311–318.
- Madden-Derdich, D. A. & Leonard, S. A. (2002). Shared Experiences. Unigue Realities: Formely Married Mothers' and Fathers' Perceptions of Parenting and Custody after Divorce. *Family Relations*, 31, 37–45.
- Mahkonen, S. (1995). *Perhesalaisuudet. Salassapitovelvollisuus ammattiauttajien työssä*. Juva: WSOY.
- Mahkonen, S. (1997). *Oikeus yksityisyyteen*. Porvoo: WSLT.
- Mahkonen, S. (1998). *Parisuhde ja vanhemmuus. Perheoikeudellinen tutkimus*. Helsinki: Lakimiesten Kustannus.
- Mahkonen, S. (2003). *Lastensuojeluilmoitus*. Jyväskylä: Gummerus.
- Mattila, A. (2002). Masennus pysähtymisenä elämän tienhaarassa. Teoksessa K. Ketola, S. Knuuttila, A. Mattila, & K. M. Vesala. *Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa* (ss.103–118). Helsinki: Gaudeamus.
- McCall, G. J. & Simmons, J. L. (1966). *Identities and Interactions*. New York: The Free Press.
- Mead, G. H. (1956). *The social psychology of Herbert Mead*. Chicago: University of Chicago Press.
- Minton, C. & Pasley, K. (1996). Fathers Parenting Role Identity and Fathers Involment a Comparison of Nondivorced and Divorced, Nonresident Fathers. *Journal of Family Issues*, 17, 26–45.
- Mischel, W. (1993). *Introduction to Personality*. Fifth edition. Florida: Harcourt Brace & Company.
- Muuri, A. (1998). *Lapsen elatus ja huolto 1998*. Helsinki: Stakes.
- Myllyniemi, R. (1989). Vuorovaikutus ja emotionaalisen vallan rakenne. *Ryhmätyö 1 / 89*, 5–10.
- Nielsen, L. (1999). Stepmothers: Why so Much Stress? A Review of the Research. *Journal of Divorse & Remarriage*, 30 (1/2), 115–148.
- Niemelä, P. (1991). Äitiyden hillitty raivo. Teoksessa S. Nopola (toim.), *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* (ss. 107–116). Porvoo: WSOY.
- Niemistö, R. (1999). *Ryhmän luovuus ja kehitysehdot*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 1998.
- Nopola, S. (toim.). (1991). *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Juva: WSOY.
- Nousiainen, K. (2004). *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Noy, D. (1991). Wicked stepmothers in Roman society and imagination. *Journal of Family History*, 16 (4), 345–363.

- Nurmi, J.-E. (1994). Identiteetti ja sen tutkimusmenetelmät. *Nuorisotutkimus* 12. 1/1994, 2–10.
- Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksesta H. Forsberg & R. Nätkin (toim), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (ss.16–38). Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Orchard, A. L. & Solberg, K. B. (1999). Expectations of the Stepmother's Role. *Journal of Divorce & Remarriage*, 31 (1/2), 107–123.
- Orleans, M., Palisi, J. & Caddell, D. (1989). Marriage Adjustment and Satisfaction of Stepfathers: Their Feelings and Perceptions of Decision Making and Stepchildren Relations. *Family Relations*, 42, 371–377.
- Papernow, P. L. (1984). The Stepfamily Cycle: An Experiential Model of Stepfamily Development. *Family Relations*, 33, 355–363.
- Perheet 1999. SVT Väestö 2000:7. Helsinki: Tilastokeskus.
- Perheet 2003. SVT Väestö 2000:8. Helsinki: Tilastokeskus.
- Perrault, C. (1992). *Tuhkimo*. Suom.T. Tuulio. Teoksessa Suomen lasten satuaarteet (ss. 44–51). Keuruu: Otava.
- Peräkylä, A. (1990). *Kuoleman monet kasvot*. Tampere: Vastapaino.
- Peräkylä, A. (1995). Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteet ja ihmiskuva. Teoksessa J. Leskinen (toim.), *Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla*. Helsinki: Kuluttajatutkimus.
- Pill, C. J. (1990). Stepfamilies: Rethinking the Family. *Family Relations*, 39, 186–193.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Puroila, A.-M. (2002). Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatukseen. Oulun yliopisto. <http://herkules oulu/isbn9514266501>. 23.1.2005.
- Pälli, P. (2003). Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. *Acta Universitatis Tamperensis* 910. Tampere University Press.
- Rauha, M. (2003). *Äitipuolen käsikirja. Nauti elämästä uusperheessä*. Helsinki: Wsoy.
- Ritala-Koskinen, A. (1992). Uusperhe näyttää perheen merkit. Teoksesta L. Alanen & P. Kähkönen (toim.), *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen* (ss. 29–44). Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 3.
- Ritala-Koskinen, A. (1993). Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana. Jyväskylän Yliopiston perhetutkimuskeskuksen julkaisuja 4.
- Ritala-Koskinen, A. (2001). Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhe-suhteista. Väestön tutkimuslaitos. Väestöliitto. D 38 2001.
- Roos, J.-P. (1985). Elämäntapojen tyypeistä elämäkertojen valossa. Teoksessa K. Rahkonen (toim.), *Elämäntapaa etsimässä* (ss. 39–49). Tutkijaliiton julkaisusarja 34.
- Rosenholm, H. (1989). *Uusperhe – uusi mahdollisuus*. Juva: WSOY.
- Rotter, J. (1966). Generalized Expectations for Internal Versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80 (1), 1–27.
- Saarikangas, K. (1991). Äitiyden tila; nainen ja moderni asunto. Teoksessa S. Nopola (toim.), *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* (ss. 233–256). Juva: WSOY.
- Saarikangas K. (2002). Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salwen, L. V. (1990). The Myth of the Wicked Stepmother. *Women and Therapy*, 10, 117-125.
- Santrock, J. W. & Sitterle, K. A. (1987). Parent-Child Relationships in Stepmother Families. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman: *Remarriage and Stepparenting. Current Research and Theory* (pp. 273–299). New York: Guilford Press.

- Sarmaja, H. (2004). Moraalin logiikka ja tunteiden pelit. *Yhteiskuntapolitiikka* 69: 113–134.
- Schulman, G. L. (1972). Myths that intrude on the adaptation of the stepfamily. *Social Casework*, 53, 131–139.
- Schultz, N. C. & Schultz, C. L. (1991). Couple Strengths and Stressors in Complex and Simple Stepfamilies in Australia. *Journal of Marriage & the Family*, 53, 555–564.
- Seltzer, J. A. (1991). Relations between Fathers and Children Who Live Apart: The Father's Role after Separation. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 79–101.
- Siltala, J. (2004). Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivalttioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Helsinki: Otava.
- Suoninen, E. (1992). Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia sarja A, Nro 24.
- Suoninen, E. (1995). Miten rakennamme kulttuurin virtaa? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen lähtökohtia. Teoksessa J. Leskinen (toim.), Laadullisen tutkimuksen riiteyasemalla. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Suoninen, E. (1999). Vuorovaikutuksen mikromaiseman analysoiminen Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila. & E. Suoninen, Diskurssianalyysi liikkeessä (ss. 101–125). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (2002). Vuorovaikutus, kokemus ja merkitys. Diskurssiivisen sosiaalipsykologian mahdollisuudet kokemuksen tulkinnassa. *Psykologia* 05/02, 372–381.
- Suoranta, J. (1991). Piilekö kasvatus kielessä? *Kasvatus* 22, 5–6, 410–419.
- Sussman, M. B. & Steinmetz, S. K. (1987). *Handbook of Marriages and the Family*. New York: Plenum Press.
- Sutinen, P. (2001). Ulkopuolisena omassa perheessä. Diskurssianalyysi yhdeksän äitipuolen puheesta. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Säkkinen, S. & Forss, A. (2004). Lapsen elatus ja huolto 2003. Tilastotiedote 11/2004. Stakes.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilastokeskus (2004). Suomen tilastollinen vuosikirja 2004.
- Tuohinen, R. & Vuorinen, P. (1987). Nuoret työn yhteiskunnassa. Helsinki: Otava.
- Törrönen, J. (2000). Diskurssianalyysi vuorovaikutusta merkityksellistämässä. *Sosiologia* 2 / 2000, 172–175.
- Vartiainen, R. & Vartiainen, T. (1994). Maukas kuin munakas. Uusperhe kokkelissa. Jyväskylä: Ajatus.
- Vesala, K. M. (1990). Kontrollipremissit sosiaalisessa oppimisessä. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2/1990.
- Vesala, K. M. (1992). Pienyrittäjien kontrollipremissit. Sosiaalipsykologinen tarkastelu. *Acta Psychologica Fennica*, Soveltavan psykologian monografioita 5. Rauma: West Point.
- Vesala, K. M. (1996). Yrittäjyys ja individualismi. Relationistinen linjaus. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2/1996.
- Vesala, K. M., Ketola, K., Knuutila, S. & Mattila, A. (2002). Mitä enkelit pelkäävät? Teoksessa K. Ketola, S. Knuutila, A. Mattila, & K. M. Vesala, Puuttuvat viestit. Non-kommunikaatio inhimillisessä vuorovaikutuksessa (ss. 11–41). Helsinki: Gaudeamus.
- Vesala, K. M. & Rantanen, T. (1999). Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijän yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja. Helsinki: Yliopistopaino.

- Vesala, K. M. (2002). Hiljaisuus ja nonkommunikaation kiistanalaisuus. Teoksessa K. Ketola, S. Knuuttila, A. Mattila, & K. M. Vesala, Puuttuvat viestit. Nonkommunikaatio ihmellisessä vuorovaikutuksessa (ss. 60–102). Helsinki: Gaudeamus.
- Visher, E. B. & Visher, J. S. (1979). *Stepfamilies. A guide to working with stepparents and stepchildren.* New York: Brunner/ Mazel.
- Visher, E. B. & Visher, J. S. (1988). *Old Loyalties, New Ties: Therapeutic strategies with stepfamilies.* New York: Brunner/Mazel.
- Vuori, J. (1991). Elämän kokoiset äidit. Lähtökohtia äitiyden sosiologiselle tarkastelulle. Teoksessa S. Nopola (toim.), Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? (ss. 49–66). Porvoo: WSOY.
- Vuori, J. (2000). Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.
- Värri, V.-M. (1997). Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: University Press.
- Värri, V.-M. (2000). Maailma muuttuu, mutta kasvatusvastuu pysyy – auttamisvastuu kasvatusuhteiden perustana. *Kasvatus* 2, 130–141.
- Walker, K. N. & Messinger, L. (1979). Remarriage after Divorce: Dissolution and Reconstruction of Family Boundaries. *Family Process*, 18, 185–192.
- Wallerstein, J. S. & Blakeslee, S. (1991). Avioeron jälkeen. R. Lassila (suom.) *Second Chances. Men, Women, and Children a Decade after Divorce. Who Wins, Who Loses – And Why.* Helsinki: Otava.
- Whitsett, D. & Land, H. (1992). Role Strain, Coping and Marital Satisfaction of Stepparents. *Families in Society*, 73, 79–92.
- Wilcox, K. L., Wolchik, S. A. & Braver, S. L. (1998). Predictors of Maternal Preference for Joint or Sole Legal Custody. *Family Relations*, 47, 93–101.
- Wilkes, C. & Fromme, D. K. (2002). Stability and Change in the Experiences of Parents, Stepparents and Adolescents in Stepfamilies. *Journal of Divorce & Remarriage*, 38, 109–125.
- Ylönen, H. (2002). Satujen noidat ja sankarit – tunteitten taistelua. Teoriaa satujen tulkinasta ja merkityksestä. *Kasvatus* 2, 203–213.

Ei-kirjalliset lähteet

Peräkylä, A. Henkilökohtainen tiedonanto 8.5.2001.

Lait

Avoliittolaki, uud. 16.4.1987/411

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Suomen perustuslaki 11.6.1999/739

LIITE 1. Aikaisemmat uusperhetutkimukset. Joidenkin taulukossa esitettyjen tutkimusten tiedot ovat vajavaisia, koska kaikkea tietoa ei ole ollut artikkeleista saatavilla.

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Duberman (1973)	Uudelleen avoituneet parit (N=88 paria)	Kyselylomake ja haastattelu	Isä- ja äitipuolen suhde lapsipuoleen		Isäpuolet tulevat äitipuolia paremmin toimeen lapsipuoltensa kanssa.
Ambert (1986)	Isä- ja äitipuolet (N=109)	Haastattelu ja kysely	Lapsipuolen asumisjärjestelyjen vaikutus uusvanhempaan. Uusvanhemman kiintyminen lapsipuoleen ja lapsipuolen suhde uusvanhemman lapsiin		Äitipuolten suhde kanssaan asuviin lapsipuoliinsa oli parempi kuin muualla asuviin lapsipuoliinsa. Uusperheen lasten keskinäinen suhde oli parempi, jos he asuivat yhdessä.
Ahrons & Wallisch (1987)	Eronneet pariskunnat (N=98 henkilöä) ja heidän uudet puolisonsa (N=85)	Pitkittäistutkimus. Erosta 2, 3 ja 5 vuotta. Semi-strukturoitu syvähaastattelu	Avoliiton jälkeisten suhteiden ja roolien muuttuminen		Miehen uudelleen avoituminen vähentää entisten puolisoiden välistä kanssakäymistä. Miesten uudelleen avoituminen on stressaavaa entiselle ja uudelle puolisolalle. Äidin ja äitipuolen suhde on vaikea.
Amato (1987)	Lapset (N=172), nuoret (N=170), vanhemmat (N=342). Nuoret olivat ydinperheestä, äidin yksinhuoltaja perheestä äidin uusperheestä. Jokaiselta haastateltiin myös yksi vanhempi.	Haastattelu	Avioeron ja uuden perheen perustamisen vaikutus lasten perheeseen sitoutumiseen ja lasten kehitykseen		Lasten mukaan isäpuolet antoivat vähemmän tukea, kontrolloivat ja rankaisivat vähemmän ja kuin isät ydinperheessä. Isäpuolten sitoutuminen lisääntyi positiivisesti uusperheessä yhdessä elettyjen vuosien myötä.

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Orleans, Palisi & Caddell (1989)	Isäpuolet (N=60)	Kysely	Uusperheen jäsenten vuorovaikutus ja perheen päätösten tekeminen.		Uusperheessä yhdessä tehdyt päätökset ovat tärkeitä isäpuolille ja yhteiset päätökset vaikuttivat tyytyväisyyteen avioliitossa.
Seltzer (1991)	Äidit (N=1350)	Kysely	Isän rooli eron jälkeen		Taloudellinen tukeminen, lastenkasvatuksesta päättäminen ja sosiaalinen sitoutuminen liittyivät toisiinsa.
Fine & Kurdek (1992)	Lapset/Nuoret (N=118, M=12.5v.) Aikuiset (N=70)	Kysely	Lasten ja nuorten sopeutuminen isä- ja äitipuoliperheisiin	-	Isäpuoliperheiden lapsilla on parempi itsetunto ja vähemmän sosiaalisia ongelmia kuin äitipuoliperheen lapsilla.
Whitsett & Land (1992)	Isä- ja äitipuolet (N=73)	Kysely	Isä- ja äitipuolen roolin haasteet, copingkeinot ja avioliiton tyytyväisyys	Rooliteoria Copingteoria	Tyytyväisyys isä- ja äitipuolen rooliin oli yhteydessä avioliiton tyytyväisyyden kanssa
Kurdek & Fine (1993)	Nuoret (N=1017, M=11.99 v.), joista ydinperheestä 681, äidin yksinhuoltajaperheestä 78, isän yksinhuoltajaperheestä 21, isäpuoliperheestä 146, äitipuoliperheestä 36 ja uusperheestä, jossa molemmilla aikuisilla lapsia edellisestä liitosta 55.	Kysely	Perherakenteen ja nuorten arvioiman perheen tunnelmaston ja perheen vanhemmuuden välinen suhde		Ydinperheet nuoret arvioivat perheen tunnelmaston lämpimämmäksi kuin isäpuoliperheiden nuoret. Nuoret, jotka asuivat yksinhuoltajajäidin kanssa arvioivat vähemmän ristiriitajia kuin nuoret, jotka asuivat äitipuolen kanssa. Ydinperheen nuorilla on vähemmän sallivaa kasvatusta kuin niillä, jotka asuivat yksinhuoltajaisän perheessä tai uusperheessä, joissa molemmilla aikuisilla oli lapsia edellisestä liitosta. Isäpuoliperheissä nuorilla oli enemmän sallivaa kasvatusta kuin äitipuoliperheissä.

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Fine & Kurdek (1995)	Uusperheen molemmat aikuiset	Kysely	Parisuhteen laatu ja vanhempi-lapsuhde sekä parisuhteen laatu ja uusvanhempi-lapsisuhte	Perhesysteeminen teoria	Havaittu parisuhteen laatu ja uusvanhempi-lapsisuhte liittyvät toisiinsa, toisin kuin havaittu parisuhteen laatu ja vanhempi-lapsisuhte.
Henry & Lovelace (1995)	Nuoret (N=95, M=16.06 v.)	Kysely	Perheen voimavarat ja nuorten tyytyväisyys uusperheessä	Perheen stressiteoria	Uusperheen voimavarana on joustavuus. Tyytyväisyyttä aiheutti säännönmukaisuus perheen aikatauluissa ja rutiineissa. Sopeutumista auttoi hyvät keskusteluvälit.
Hanson, McLanahan & Thomson (1996)	Aikuisia ydinkerheistä, yksinhuoltajaperheistä ja isäpuoliperheistä (N=2627)	Kysely	Aikuisten välisten ristiriitojen vaikutus isäpuoliperheiden lapsiin.		Ristiriidoilla ei ollut vaikutusta niin, että lapset voisivat huonommin isäpuoliperheissä kuin ydinkerheissä tai yksinhuoltajaperheissä
Minton & Pasley (1996)	Miehet (N=270), joista lastensa kanssa asui (N=178), lapsistaan erillään asui (N=92)	Kysely	Vanhemmuuden rooli -identiteetti ja isyyteen sitouminen eronneilla ja ei-eronneilla miehillä	Roofiteoria	Lapsistaan erillään asuvat isät olivat tyytymättömiä isän rooliinsa, mutta arvostivat isän rooliaan enemmän kuin lastensa kanssa asuvat isät.
Levin (1997a ja 1997b)	Uusperheen 5-vuotiaat ja sitä vanhemmat jäsenet (N=63)	Haastattelu	Uusvanhemman rooli ja uusperheen merkitys		Uusperhe oli projekti, jossa perheet jakaantuivat kolmeen eli uudelleen rakentajiin (taustalla ajatus ydinkerheestä), "odottajiin ja katsojiin", sekä luoviin, jotka loivat ihan uudenlaista perherakennetta.
Harinen (1998)	Nuoret (N=12)	Kirjoitelmat, haastattelu	Yksinhuoltaja- ja uusperheissä elävien nuorten perhepuhe		Nuorten perhekäsitykset ovat joustavia ja venyviä ja nuorille perhe on yksityinen ja yksilöitynyt, sisältäpäin katsottava asia

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Madden- Derdich & Ardtti (1999)	Huoltajana toimivat äidit (N=219)	Kysely	Entisten puolisoiden välinen kiintymyssuhde	Tilanne- sidonnaisen prosessin malli	Liian kiinteät eron jälkeiset välit eivät olleet ainoastaan positiivinen asia vaan toivat mukanaan myös hallintaa ja olivat näin ollen esteenä entisten puolisoiden hyvinvoinnille.
Wilcox, Wolchik & Braver (1998)	Äidit (N=210)	Strukturoitu haastattelu	Juuri eronneiden naisten käsitykset eron jälkeisistä huoltajuusjärjestelyistä		Äitien yksinhuoltajuuden kannatukseen vaikutti eniten käsitykset isän lastenhoitokyvyyistä.
Church (1999)	Äitipuolet (N=104)	Haastattelu	Miten äitipuolet mieltävät perheensä ja keitä siihen kuuluu	Feministiskons- truktionistinen lähestymistapa	Äitipuolilla oli viisi erilaista käsitystä uusperheestä: ydinperhe, laajentumaperhe, pariperhe, biologinen perhe ja ei-ollenkaan perhe
Orchard & Solberg (1999)	Äitipuolet (N=265)	Kysely	Äitipuolten käsitykset ja odotukset äitipuolen roolistaan		Äitipuolet eivät halunneet syyttää tilanteestaan biologista äitiä. Odotukset olivat realistiset, eivätkä he odottaneet vanhemmuuden kaltaista suhdetta lapsipuoleensa
Ceglian & Gardner (2000)	Äitipuolet (N=154)	Kysely	Miten äitipuolten kiintymistapa vaikuttaa suhteen luomisessa lapsipuoleen	Kiintymyssuhde- teoria	Etäisesti kiintyneillä äitipuolilla oli eniten ongelmia lapsipuoltensa kanssa.
Madden-Derdich & Leonard (2000)	Miehet, joiden erosta oli alle vuosi (N=62)	Kysely	Isien osallistumien vanhemmuuteen eron jälkeisen vuoden aikana, laillisen huoltajuuden merkitys	Perhesysteeminen teoria	Entisen puolison tuki ja isien tyytyväisyys vanhemmuuteensa olivat ratkaisevai asioita isien sitoutumisessa. Laillisella huoltajuudella oli psykologinen merkitys.

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Allen, Baucom, Burnett, Ebstein & Rankin-Esquer (2001)	Uusperheen puoliset (N=111) ja ydinperheen puoliset (N=111)	Kysely	Päätöstentekemiseen liittyvä valta, itsenäisyys ja kommunikaatio		Uusperheen puoliset hyväksyivät toisiltaan enemmän itsenäisyyttä kuin ydinperheen puoliset.
Ritala- Koskinen (2001)	Lapset (N=15, 6-16v.) Perheneuvojat (N=20)	Haastattelu	Lapsen suhde perheeseen	Konstruktivismi	Lapsille merkitykselliset suhteet, eivät aina ole jäsentyneet perheen ja vanhemmuuden kautta
Deader-Deckard, Dunn & Lussier (2002)	Äidit ja yli 8-v. lapsi, raportti opettajilta sosiaalis-emotionaalisesta sopeutumisesta (N=192 perhettä)	Kysely ja haastattelu	Vanhempien ja lasten perhetyyppien ja sisaruustyyppien vertaaminen sisaruussuhteiden laatuun. Sisaruussuhteita vanhempien ja lasten kannalta katsottuna.		Äitien yksinhuoltajaperheissä on sisarusten välillä eniten riittoa. Täyssisaruksilla enemmän hankaluuksia keskenään kuin puoli- tai uussisaruksilla.
Madden-Derdich & Leonard (2002)	Eronneet puoliset (N=112)	Kysely	Eronnoiden puolisoitten käsityksiä vanhemmuudesta ja huoltajuudesta eron jälkeen	Symbolinen interaktivismi	Äidit olivat isäiä tyytymättömiä toisen tapaan toimia vanhempana ja tämä liittyi myös ristiriitoihin yhteistyössä. Äidit katsoivat olevansa joustavampia tapaamisten muutoksissa kuin isät kokivat heidän olevan.
Wilkes & Fromme (2002)	Uusperheen nuoret (N=12), uusvanhemmat (N=10), biologiset vanhemmat (N=9), tutkimukseen osallistui 12 uusperhettä.	Seurantatutkimus, kaksi haastattelua neljän vuoden välein.	Kokemusten pysyvyys uusperheen nuorilla, uusvanhemmilla ja biologisilla vanhemmilla		Nuoret kokivat, etteivät voi vaikuttaa päätöksiin, he etsivät edelleenkin keinoja selviytyä uusperheessä, mutta heistä yli puolet piti uusperhettä hyvänä asiana. Isä- ja äitipuolet löysivät neljässä vuodessa selvytyden rooliinsa, biologiset vanhemmat kokivat, että erosta oli selviyty neljän vuoden aikana.

Tutkimus	Tutkimusjoukko (N)	Metodi	Tutkimusaihe	Teoria	Tutkimuksen päätulokset
Berg (2003)	Äitipuoliperheen nuoria (N=301), isäpuoliperheen nuoria (N=930)	Kysely	Huoltajien, uusvanhempien ja muualla asuvien vanhempien havaittu läheisyyden vaikutus nuoren itsetuntoon	Perhesysteeminen teoria	Jos nuorella oli läheiset välit kanssaan asuvaan äitiin tai äitipuoleen, sillä oli positiivinen vaikutus nuoren itsetuntoon.
Fisher, Leve, O'Leary & Leve (2003)	Äitipuoliperhe (N=32), isäpuoliperhe (N=77), ydinperhe (N=82)	Haastattelu	Perherakenteen ja vanhempien lapsiin kohdistavan valvonnan väliset yhteydet		Vanhempien lapsiin kohdistavalla valvonnalla ei ollut eroja ydinperheiden ja äitipuoliperheiden välillä, mutta isäpuoliperheissä valvonta oli vähäisempää.
Freister, Svare & Harrision-Lay (2003)	Nuoret aikuiset (N=36)	Haastattelu	Uusperheessä kasvaneiden nuorten kokemuksia.		Positiivista oli uusvanhemmilta saatu tuki ja uudet perheenjäsenet. Negatiivista oli perheen menetyks, lojaalisuusriiriidat ja muutosten aiheuttama stressi.
Broberg (2004)	Uusperheet (N=667), vastaajista 93 % oli uusperheiden äitejä	Kysely	Uusperheen vanhempien kokemuksia perheensä vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta		Perheen sisäiset suhteet toimivat ulkoisia suhteita paremmin. Valtaosa eli 60 % uusperheistä sijoittui ryhmään, jossa oli ongelmia suhteessa lapsen toisen biologiseen vanhempaan
Hokkanen (2005)	Eronneet isät (N=11) ja eronneet äidit (N=11)	Haastattelu	Isänä ja äitinä olemisen eron jälkeen	Hermeneuttis-fenomenologinen ja konstruktivistinen tutkimus- asenne	Sukupuolella on merkitystä eron jälkeisen vanhemmuuden kokemiselle. Aika määrittellee kokemisen tapoja. Kun vanhemmat puollittavat lasten ajan, isät saavat kalpaamaansa aikaa ja yhteistä arkeakin, ja äidit ovat vähemmän ylikuormitettuja ja saavat enemmän jaksamista auttavaa omaa aikaa.

LIITE 2

Taulukko 1. Haastateltavien omat lapset ja puolison lapset virallisen asuinpaikan mukaan (Sulkujen sisällä on uuden puolison edellisestä liitosta olevien lasten virallinen asuinpaikka)

	Aikaisemman liiton lapset lähilapsia	Aikaisemman liiton lapset etälapsia	Aikaisemman liiton lapset sekä lähi- että etälapsia	Ei omia lapsia aikaisemmasta liitosta	Yhteisiä lapsia tästä liitosta
Isäpuolet (8)	3 (7)	4 (-)	- (1)	1	5
Äitipuolet (7)	4 (1)	- (6)	1 (-)	2	4
Yhteensä (15)	7 (8)	4 (6)	1 (1)	3	9